ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TOPKAPI SARAYI MÜZESİ KÜTÜPHANESİ'NDE BULUNAN BAZI MURAKKA'LARIN TEZHİP SANATI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ VE GÜNCEL UYGULAMALAR

Aslı Seda AKBAŞ

Tez Danışmanı

Prof. Aysen SOYSALDI

SANATTA YETERLİK

GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI

ARALIK 2023

ankara
HBM

TOPKAPI SARAYI MÜZESİ KÜTÜPHANESİ'NDE BULUNAN BAZI MURAKKA'LARIN TEZHİP SANATI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ VE GÜNCEL UYGULAMALAR

Aslı Seda AKBAŞ

SANATTA YETERLİK
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ARALIK 2023

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Aslı Seda AKBAŞ
29/12/2023

TEZ ONAY SAYFASI

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları
Anasanat Dalı Aslı Seda AKBAŞ öğrencisi tarafından hazırlanan "TOPKAPI SARAYI MÜZESİ KÜTÜPHANESİ'NDE BULUNAN BAZI MURAKKA'LARIN TEZHİP AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ VE GÜNCEL UYGULAMALAR" başlıklı tez çalışması 29/12/2023 tarih ve saatinde yapılan tez savunma sınavında aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile SANATTA YETERLİK olarak **KABUL** edilmiştir.

	Kabul	**Ret**
Başkan (Unvan/Ad-Soyad/Kurum): Prof. Ruhi KONAK-Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi	■	☐
Üye (Unvan/Ad-Soyad/Kurum): Prof. Aysen SOYSALDI- Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	■	☐
Üye (Unvan/Ad-Soyad/Kurum): Doç. Dr. Pınar TOKTAŞ- Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	■	☐
Üye (Unvan/Ad-Soyad/Kurum): Doç. Dr. Hüseyin ELİTOK- Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Atatürk Üniversitesi	■	☐
Üye (Unvan/Ad-Soyad/Kurum): Dr. Öğr. Üyesi S. Bilge KARAÖZ- Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	■	☐

TOPKAPI SARAYI MÜZESİ KÜTÜPHANESİ'NDE BULUNAN BAZI MURAKKA'LARIN TEZHİP SANATI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ VE GÜNCEL UYGULAMALAR

(Sanatta Yeterlik Tezi)

Aslı Seda AKBAŞ

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Aralık 2023

ÖZET

Mushaf'ı Şerif (Kur'an-ı Kerim) ve cüzlerden sonra hat ve tezhip sanatının en çok kullanıldığı alanlardan biri de murakka'lardır. Hattatların seçkin yazılarını, tezhip ve cild sanatlarının en güzel örneklerini bu albümlerde görmek mümkündür. Murakka'lar tezhip sanatının motif çeşitlerinin, kompozisyon ve fırça tekniklerinin bir arada kullanılması bakımından da bu sanatın bir kullanım kılavuzu olma özelliğini taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan murakka'ların tezhip özelliklerini belirlemek, eserlerin yapıldığı yüzyılların süsleme özelliklerini inceleyerek, murakka'lara olan yansımasını değerlendirmektir. Araştırmada tarama modelinde betimleme yapılmış, yeni yorumlamalar ise deneysel araştırma yönteminde çalışılmıştır. Çalışma kapsamında; Türkiye'nin en önemli kütüphaneleri arasında yer alan Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nin, Hazine, Emanet Hazine ve Güzel Yazı bölümlerinde bulunan 7 adet murakka'nın 90 sayfası murakka' cildi ve tezhip özellikleri açısından inceleme kapsamına alınmıştır. 17. ve 18. yüzyılda önemli hattatlar tarafından yazılan bu murakka'lar hem tezhipli olmaları hem de bezemelerdeki farklı teknik, motif ve kompozisyonlarını içermesi açısından seçilmiştir. Araştırma kapsamına alınan murakka'ların tezhipli sayfaları araştırmacı tarafından aslına uygun çizilmiş ve eser inceleme formunda verilmiştir. İncelenen eserlerde tam sayfayı kaplayan tezhip bulunmamakla birlikte kıt'a tezhipleri şeklinde; koltuk tezhibi, beyn'es-sütur ve duraklardan oluşmaktadır. Murakka' tezhiplerinde genellikle, hatayi grubu motifler, rumi ve natüralist üsluptaki çiçekler kullanılmıştır. Ele alınan her eserdeki farklı tezhip üslubu murakka'lardaki süsleme zenginliğini de göstermektedir. Zemini boyalı klasik tezhip, zer-ender-zer, halkâr ve renk tonlaması gibi ince işçiliği olan tezhip tekniklerinin yanında kenarsularında ve arasularında ebrulu ve baskılı kâğıt kullanımı gibi süslemeler de tespit edilmiştir. Yapılan analizlerde, incelenen eserlerden yola çıkılarak klasik üslupta bir murakka' eser çalışması yapılmıştır. Ayrıca güncel farklı malzeme üzerine tezhip denemeleri yaparak üç boyutlu ve hareketli bir eser çalışması yapılmıştır.

Bilim Kodu : 41107
Anahtar Kelimeler : Topkapı Sarayı, Tezhip, Murakka', Tezyinat.
Sayfa Adedi : 395
Tez Danışmanı : Prof. Aysen SOYSALDI

EVALUATION AND MODERN APPLICATION OF SOME MURAKKA'S IN THE TOPKAPI PALACE MUSEUM IN TERMS OF ILLUMINATION ART

(Proficiency in Art Thesis)

Aslı Seda AKBAŞ

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

INSTITUTE OF GRADUATE PROGRAMS

December 2023

ABSTRACT

After the Mushaf (Holy Qur'an) and juzes, murakkas are one of the areas where the art of calligraphy and illumination is used the most. It is possible to see the distinguished writings of calligraphers and the most beautiful examples of illumination and bookbinding arts in these albums. Murakkas also serve as user guides to the art of illumination in terms of using a combination of motif types, composition, and brush techniques. This study aims to define the illumination features of the murakkas in the Topkapı Palace Museum Library, to examine the ornamental features of the centuries in which the works were made and to evaluate their reflection on the murakkas. In the research, a descriptive research design was utilized and new interpretations were studied in the experimental research method. Within the scope of the study, 90 pages of the 7 murakkas in the Treasury, Safety Treasury, and Fine Writing sections of Topkapı Palace Museum Library, which is one of the most important libraries of Turkey, were analyzed in terms of murakka binding and illumination features. These murakkas, written by important calligraphers in the 17th and 18th centuries, were selected as they were both illuminated and included different techniques, motifs and compositions in the ornaments. The illuminated pages of the murakkas included in the research were drawn literal by the researcher and presented in the work review form. There was no illumination covering a full page in the works examined, they consisted of koltuk (armchair) illumination, beyn'es-sütur, and stops in the form of kıta (stanza) illumination. It was observed that hatayi group motifs and flowers in Rumi and naturalist style were generally used in the illuminations of murakkas. The different illumination styles discussed in each work also show the richness of the ornamentation in the murakka. In addition to finely crafted illumination techniques such as classical illumination with painted ground, zer-ender-zer, halkâr and color toning, decorations such as the use of marbled and printed paper in the margins and interiors were also identified. In the analyzes, a murakka work in classical style was made based on the works examined. In addition, a three-dimensional and moving work was created by making illumination experiments on different current materials.

Science Code : 41107
Keywords : Topkapi Palace, Illumination, Murakka', Ornament
Number of Pages : 395
Supervisor : Prof. Aysen SOYSALDI

TEŞEKKÜR

Her şeyden önce kimsenin kimseye hakkı geçmeden bir sıralama yapmaya çalıştığımı belirterek ve herkesin affına sığınarak başlamak istiyorum. Araştırmanın konusunu belirlerken ve çalışmanın her aşamasında yardım eden, tezin hazırlanmasında engin bilgisini ve tecrübelerini paylaşıp esirgemeyen, konu ile ilgili kaynaklarını kullanımıma sunan, hocam olmasının yanı sıra nezaketini ve inceliğini, ufuk açan tavsiyeleriyle, anneliğini her konuda üstümde hissettiğim, tez danışmanım, sayın hocam Prof. Aysen SOYSALDI'ya sonsuz teşekkür ve minnetimi sunuyorum. Gösterdiği anlayış ve özveri için bölüm başkanım Prof. Dr. H. Sinem ŞANLI'ya, tezin uygulama ve değerlendirmelerinde yardımda bulunan Doç. Dr. Pınar TOKTAŞ, Dr. Öğr. Üyesi S. Bilge KARAÖZ, Öğr. Gör. Asiye KAFALIER DÖNMEZ ve Öğr. Gör. Özlem ÇAL hocalarıma çok teşekkür ederim.

Eser uygulamalarımın murakka' yapımı ve anlatımında sayın Öğr. Gör. Gürcan MAVİLİ'ye, hat yazılarımın yazılmasında üstün çaba gösteren sayın Öğr. Gör. Nihat KAĞNICI ve Arş. Gör. M. Sait ÇETİN'e destekleri ve yardımları konusunda teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca eser uygulamalarımın parşömen kağıdını temin eden sayın Nesrin ERMİŞ PAVLİS'e ve eser metinlerinin çevirisini yapan sayın Dr. Kadriye HÖKELEKLİ'ye teşekkür ederim.

Bugüne kadar değerli bilgilerini lisans ve lisanüstü hayatım boyunca bana aktaran tüm değerli hocalarıma, tercüme işlerimde yardımını esirgemeyen Arş. Gör. Betül KOÇER GÜLDAL'a, arkadaşım Arş. Gör. Büşra TÜRKÖZ'e, mesai arkadaşlarım Arş. Gör. Samet BEDER, Arş. Gör. Burcu ER, Arş. Gör. Hatice ELVER, Arş. Gör. Gözde KEMER GÜRSOY ve Arş. Gör. Meltem GÖKSEL KABALCI'ya teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Bilimsel Araştıma Projeleri (BAP) ve Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı (ÖYP) Koordinatörlüğü'ne tezim için verdikleri gerekli maddi destek için şükranlarımı sunarım.

Son olarak, sahip olduğum donanımları bana sağlayan, değerlendirme yeteneği kazandıran, sabır ve anlayışları ile bu zamana kadar tüm desteklerini üstümde hissettiğim, çalışmam boyunca beni yalnız bırakmayan değerli anneme, babama, kardeşlerime, yeğenlerime ve çocuklarım İğde ve Bade'ye var oldukları için sonsuz teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET iv
ABSTRACT v
TEŞEKKÜR vi
İÇİNDEKİLER vii
ÇİZİMLERİN LİSTESİ x
RESİMLERİN LİSTESİ xvi
KISALTMALAR xxix
1. GİRİŞ 1
2. YÖNTEM 5
2.1. Kuramsal Çerçeve 5
2.2. Varsayımlar 5
2.3. Kapsam ve Sınırlılıklar 5
2.3. Veri Toplama Tekniği 6
2.4. Verilerin Analizi 7
3. TEZHİP SANATI 9
3.1. Tezhip Sanatının Tanımı 9
3.2. Tezhip Sanatının Tarihi 12
3.2.1. İslâm Öncesi Dönem 12
3.2.2. Erken İslâm ve Selçuklu Dönemi 12
3.2.3. Büyük ve Anadolu Selçuklu Dönemi 18
3.2.4. Timurlu ve Beylikler Dönemi 22
3.2.5. Osmanlı Dönemi 25
3.3. Tezhip Sanatının Uygulama Alanları 30
3.3.1. El Yazması Kitap Tezhipleri 31

3.3.2. Levha Tezhipleri 33

3.3.3. Ferman ve Berat Tezhipleri 36

3.3.4. Murakka Tezhipleri..... 39

4. MURAKKA'LAR (KÖRÜKLÜ MURAKKA'LAR) 43

4.1. Murakka'nın Tanımı..... 43

4.2. Murakka'da Yer Alan Sanatlar..... 48

4.2.1. Murakka'da Hat Sanatı 48

4.2.2. Murakka'da Tezhip Sanatı..... 51

4.2.3. Murakka'da Ebru sanatı..... 54

4.2.4. Murakka'da Cild Sanatı 55

5. KÖRÜKLÜ MURAKKA'LARIN YAPIM TEKNİĞİ..... 59

6. TOPKAPI SARAYI MÜZESİ KÜTÜPHANESİ'NDE BULUNAN BAZI MURAKKA'LARIN TEZYİNATI..... 69

6.1. Murakka'Eser Kataloğu 69

6.1.1. Murakka' 1- Emanet Hazine 2140..... 70

6.1.2. Murakka'2- Emanet Hazine 2200..... 96

6.1.3. Murakka' 3- Güzel Yazı 177 127

6.1.4. Murakka'4- Güzel Yazı 168 147

6.1.5. Murakka'5- Hazine 2205..... 177

6.1.6. Murakka'6- Hazine 2201..... 207

6.1.7. Murakka'7-Hazine 2252..... 222

7. MURAKKA' CİLDLERİNİN VE TEZHİPLERİNİN OSMANLI DÖNEMİ ÖRNEKLERİ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ VE KARŞILAŞTIRILMASI..... 267

7.1. Murakka' Cild Bezemelerinin Kapaklarının Değerlendirilmesi ve Karşılaştırılması..... 267

7.2. Murakka' Tezhiplerinin Değerlendirilmesi ve Karşılaştırılması..... 275

7.2.1. Emanet Hazine 2140 Numaralı Murakka'nın Değerlendirilmesi 276

7.2.2. Emanet Hazine 2200 Numaralı Murakka'nın Değerlendirilmesi 282

7.2.3. Güzel Yazı 177 Numaralı Murakka'nın Değerlendirilmesi 289
7.2.4. Güzel Yazı 168 Numaralı Murakka'nın Değerlendirilmesi 292
7.2.5. Hazine 2205 Numaralı Murakka'nın Değerlendirilmesi 296
7.2.6. Hazine 2201 Numaralı Murakka'nın Değerlendirilmesi 299
7.2.7. Hazine 2252 Numaralı Murakka'nın Değerlendirilmesi 302
7.3. Genel Değerlendirme 306
8. GÜNCEL MURAKKA UYGULAMALARI 309
8.1. Ayet Albümü 309
8.2. Güncel Yorumlanmış Eser (Üç Boyutlu Tasarım) "Yediler" 339
8.2.1. Hat Karalamaları 343
8.2.2. Ebrular 347
8.2.3. Tezhip Tasarımı 351
8.3. Murakka' Denemeleri 363
9. SONUÇ VE ÖNERİLER 371
9.1. Sonuç 371
9.2. Öneriler 375
KAYNAKLAR 377
EKLER 385
EK-1. Eser İnceleme Formu 385
EK-2. Görüşme Formu 386
ÖZGEÇMİŞ 393

ÇİZİMLERİN LİSTESİ

Çizim **Sayfa**

Çizim 6.1. Emanet Hazine 2140 numaralı murakka'nın cild (ön ve arka kapak) çizimi 70

Çizim 6.2. Emanet Hazine 2140 numaralı murakka'nın cild (ön ve arka kapak) çizimi detay 71

Çizim 6.3. Emanet Hazine 2140 Murakka'1 çizimi 73

Çizim 6.4. Emanet Hazine 2140 Murakka'1 çizim detay 74

Çizim 6.5. Emanet Hazine 2140 Murakka'2 çizimi 75

Çizim 6.6. Emanet Hazine 2140 Murakka'3 çizimi 77

Çizim 6.7. Emanet Hazine 2140 Murakka'3 çizim detay 78

Çizim 6.8. Emanet Hazine 2140 Murakka'4 çizimi 79

Çizim 6.9. Emanet Hazine 2140 Murakka'4 çizim detay 80

Çizim 6.10. Emanet Hazine 2140 Murakka'5 çizimi 82

Çizim 6.11. Emanet Hazine 2140 Murakka'5 çizim detay 83

Çizim 6.12. Emanet Hazine 2140 Murakka'6 çizimi 84

Çizim 6.13. Emanet Hazine 2140 Murakka'6 çizim detay 85

Çizim 6.14. Emanet Hazine 2140 Murakka'7 çizimi 86

Çizim 6.15. Emanet Hazine 2140 Murakka'7 çizim detay 87

Çizim 6.16. Emanet Hazine 2140 Murakka'8 çizimi 89

Çizim 6.17. Emanet Hazine 2140 Murakka'8 çizim detay 90

Çizim 6.18. Emanet Hazine 2140 Murakka'9 çizimi 91

Çizim 6.19. Emanet Hazine 2140 Murakka'9 çizim detay 92

Çizim 6.20. Emanet Hazine 2140 Murakka'10 çizimi 94

Çizim 6.21. Emanet Hazine 2140 Murakka'10 çizim detay 95

Çizim 6.22. Emanet Hazine 2200 numaralı murakka'nın cild (ön ve arka kapak) çizimi 97

Çizim 6.23. Emanet Hazine 2200 Murakka'1'in çizimi 98
Çizim 6.24. Emanet Hazine 2200 Murakka'1'in çizim detay 99
Çizim 6.25. Emanet Hazine 2200 Murakka'1'in çizim detay 100
Çizim 6.26. Emanet Hazine 2200 Murakka'2'nin çizimi 101
Çizim 6.27. Emanet Hazine 2200 Murakka'2'nin çizim detay 102
Çizim 6.28. Emanet Hazine 2200 Murakka'3'ün çizimi 104
Çizim 6.29. Emanet Hazine 2200 Murakka'3'ün çizim detay 105
Çizim 6.30. Emanet Hazine 2200 Murakka'4'ün çizimi 108
Çizim 6.31. Emanet Hazine 2200 Murakka'4'ün çizim detay 109
Çizim 6.32. Emanet Hazine 2200 Murakka'5'in çizimi 111
Çizim 6.33. Emanet Hazine 2200 Murakka'5'in çizim detay 112
Çizim 6.34. Emanet Hazine 2200 Murakka'6'nın çizimi 113
Çizim 6.35. Emanet Hazine 2200 Murakka'6'nın çizim detay 114
Çizim 6.36. Emanet Hazine 2200 Murakka'7'nin çizimi 116
Çizim 6.37. Emanet Hazine 2200 Murakka'7'nin çizim detay 117
Çizim 6.38. Emanet Hazine E.H. 2200 Murakka'8'in çizimi 118
Çizim 6.39. Emanet Hazine E.H. 2200 Murakka'8'in çizim detay 119
Çizim 6.40. Emanet Hazine 2200 Murakka'9'un çizimi 121
Çizim 6.41. Emanet Hazine 2200 Murakka'9'un çizim detay 122
Çizim 6.42. Emanet Hazine 2200 Murakka'10'un çizimi 124
Çizim 6.43. Emanet Hazine 2200 Murakka'10'un çizim detay 125
Çizim 6.44. Güzel Yazı 177 numaralı murakka'nın cild (ön ve arka kapak) çizimi 128
Çizim 6.45. Güzel Yazı 177 Murakka'1'in çizimi 129
Çizim 6.46. Güzel Yazı 177 Murakka'1'in çizim detay 130
Çizim 6.47. Güzel Yazı 177 Murakka'1'in çizim detay 131
Çizim 6.48. Güzel Yazı 177 Murakka'1'in çizim detay 131

Çizim 6.49. Güzel Yazı 177 Murakka'2'nin çizimi 133
Çizim 6.50. Güzel Yazı 177 Murakka'2'nin çizim detay 134
Çizim 6.51. Güzel Yazı 177 Murakka'2'nin çizim detay 134
Çizim 6.52. Güzel Yazı 177 Murakka'2'nin çizim detay 134
Çizim 6.53. Güzel Yazı 177 Murakka'3'ün çizimi 136
Çizim 6.54. Güzel Yazı 177 Murakka'3'ün çizim detay 137
Çizim 6.55. Güzel Yazı 177 Murakka'3'ün çizim detay 137
Çizim 6.56. Güzel Yazı 177 Murakka'4'ün çizimi 139
Çizim 6.57. Güzel Yazı 177 Murakka'4'ün çizim detay 140
Çizim 6.58. Güzel Yazı 177 Murakka'5'in çizimi 141
Çizim 6.59. Güzel Yazı 177 Murakka'5'in çizim detay 142
Çizim 6.60. Güzel Yazı 177 Murakka'5'in çizim detay 143
Çizim 6.61. Güzel Yazı 177 Murakka'6'nın çizimi 144
Çizim 6.62. Güzel Yazı 177 Murakka'6'nın çizim detay 145
Çizim 6.63. Güzel Yazı 168 numaralı murakka'nın cild (ön ve arka kapak) çizimi 147
Çizim 6.64. Güzel Yazı 168 Murakka'1'in çizimi 149
Çizim 6.65. Güzel Yazı 168 Murakka'1'in çizim detay 150
Çizim 6.66. Güzel Yazı 168 Murakka'1'in çizim detay 150
Çizim 6.67. Güzel Yazı 168 Murakka'2'nin çizimi 152
Çizim 6.68. Güzel Yazı 168 Murakka'2'nin çizim detay 153
Çizim 6.69. Güzel Yazı 168 Murakka'3'ün çizimi 155
Çizim 6.70. Güzel Yazı 168 Murakka'3'ün çizim detay 156
Çizim 6.71. Güzel Yazı 168 Murakka'4'ün çizimi 158
Çizim 6.72. Güzel Yazı 168 Murakka'5'in çizimi 160
Çizim 6.73. Güzel Yazı 168 Murakka'5'in çizim detay 161
Çizim 6.74. Güzel Yazı 168 Murakka'6'nın çizimi 163

Çizim 6.75. Güzel Yazı 168 Murakka'6'nın çizim detay 164
Çizim 6.76. Güzel Yazı 168 Murakka'7'nin çizimi 166
Çizim 6.77. Güzel Yazı 168 Murakka'7'nin çizim detay 167
Çizim 6.78. Güzel Yazı 168 Murakka'8'in çizimi 169
Çizim 6.79. Güzel Yazı 168 Murakka'9'un çizimi 171
Çizim 6.80. Güzel Yazı 168 Murakka'9'un çizim detay 172
Çizim 6.81. Güzel Yazı 168 Murakka'10'un çizimi 174
Çizim 6.82. Güzel Yazı 168 Murakka'10'un çizim detay 175
Çizim 6.83. Hazine 2205 numaralı murakka'nın cild (ön ve arka kapak) çizimi ... 177
Çizim 6.84. Hazine 2205 numaralı murakka'nın cild (ön ve arka kapak) çizim detay 178
Çizim 6.85. Hazine 2205 Murakka'1 çizimi 179
Çizim 6.86. Hazine 2205 Murakka'2 çizimi 181
Çizim 6.87. Hazine 2205 Murakka'3 çizimi 183
Çizim 6.88. Hazine 2205 Murakka'4 çizimi 185
Çizim 6.89. Hazine 2205 Murakka'5 çizimi 187
Çizim 6.90. Hazine 2205 Murakka'6 çizimi 189
Çizim 6.91. Hazine 2205 Murakka'7 çizimi 191
Çizim 6.92. Hazine 2205 Murakka'8 çizimi 193
Çizim 6.93. Hazine 2205 Murakka'9 çizimi 195
Çizim 6.94. Hazine 2205 Murakka'10 çizimi 197
Çizim 6.95. Hazine 2205 Murakka'11 çizimi 199
Çizim 6.96. Hazine 2205 Murakka'12 çizimi 201
Çizim 6.97. Hazine 2205 Murakka'13 çizimi 203
Çizim 6.98. Hazine 2205 Murakka'14 çizimi 205
Çizim 6.99. Hazine 2201 numaralı murakka'nın cild (ön ve arka kapak) çizimi ... 207
Çizim 6.100. Hazine 2201 numaralı murakka' cild kapağı çizimi detayı 208

Çizim 6.101. Hazine 2201 Murakka'1'in çizimi 209
Çizim 6.102. Hazine 2201 Murakka'1 çizim detay. 210
Çizim 6.103. Hazine 2201 Murakka'1 çizim detay. 210
Çizim 6.104. Hazine 2201 Murakka'2'nin çizimi 212
Çizim 6.105. Hazine 2201 Murakka'3'ün çizimi 214
Çizim 6.106. Hazine 2201 Murakka'3 çizim detay 214
Çizim 6.107. Hazine 2201 Murakka'4'ün çizimi 216
Çizim 6.108. Hazine 2201 Murakka'5'in çizimi 217
Çizim 6.109. Hazine 2201 Murakka'5 çizim detay 218
Çizim 6.110. Hazine 2201 Murakka'6'nın çizimi 219
Çizim 6.111. Hazine 2252 numaralı murakka'nın cild (ön ve arka kapak) çizimi . 222
Çizim 6.112. Hazine 2252 Murakka'1 çizimi 224
Çizim 6.113. Hazine 2252 Murakka'1 çizim detay 225
Çizim 6.114. Hazine 2252 Murakka'2 çizimi 227
Çizim 6.115. Hazine 2252 Murakka'3 çizimi 228
Çizim 6.116. Hazine 2252 Murakka'3 çizim detay 229
Çizim 6.117. Hazine 2252 Murakka'4 çizimi 231
Çizim 6.118. Hazine 2252 Murakka'5 çizimi 232
Çizim 6.119. Hazine 2252 Murakka'5 çizim detay 233
Çizim 6.120. Hazine 2252 Murakka'6 çizimi 235
Çizim 6. 121. Hazine 2252 Murakka'7 çizimi 236
Çizim 6.122. Hazine 2252 Murakka'7 çizim detay 237
Çizim 6.123. Hazine 2252 Murakka'8 çizimi 239
Çizim 6.124. Hazine 2252 Murakka'9 çizimi 240
Çizim 6.125. Hazine 2252 Murakka'9 çizim detay 241
Çizim 6.126. Hazine 2252 Murakka'10 çizimi 243
Çizim 6.127. Hazine 2252 Murakka'11 çizimi 244

Çizim 6.128. Hazine 2252 Murakka'11 çizim detay 245
Çizim 6.129. Hazine 2252 Murakka'12 çizimi 247
Çizim 6.130. Hazine 2252 Murakka'13 çizimi 248
Çizim 6.131. Hazine 2252 Murakka'13 çizim detay 249
Çizim 6.132. Hazine 2252 Murakka'14 çizimi 250
Çizim 6.133. Hazine 2252 Murakka'15 çizimi 252
Çizim 6.134. Hazine 2252 Murakka'15 çizim detay 253
Çizim 6.135. Hazine 2252 Murakka'16 çizimi 254
Çizim 6.136. Hazine 2252 Murakka'17 çizimi 256
Çizim 6.137. Hazine 2252 Murakka'17 çizim detay 257
Çizim 6.138. Hazine 2252 Murakka'18 çizimi 258
Çizim 6.139. Hazine 2252 Murakka'19 çizimi 260
Çizim 6.140. Hazine 2252 Murakka'19 çizim detay 261
Çizim 6.141. Hazine 2252 Murakka'20 çizimi 262
Çizim 8.1. Zahriye sayfası desen çizimi 311
Çizim 8.2. Klasik tezhip uygulanan koltuk desen çizimi 320
Çizim 8.3. Halkâr uygulanan koltuk desen çizimi 325
Çizim 8.4. Naturalist üslup uygulanan koltuk desen çizimi 327
Çizim 8.5. Hatime sayfasına uygulanan birim tekrarı desen çizimi 332
Çizim 8.6. Hatime sayfasına uygulanan muska koltuk desen çizimi 332
Çizim 8.7. Beyn'es-süturun desen çizimi 336
Çizim 8.8. Duraklar desen çizimi 336
Çizim 8.9. Güncel yorumlanan eserin eskiz tasarım hali çizimi 341
Çizim 8.10. Tezhip tasarımı çizimi 351

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim **Sayfa**

Resim 3.1. Çeşitli nokta-durak örnekleri 10

Resim 3.2. Çeşitli nokta-durak örnekleri 10

Resim 3.3. Güller 11

Resim 3.3. Güller 11

Resim 3.4. Metropolitan Müzesi 68.179 Mushaf-ı Şerif, v.2b. serlevha rozet detayı 11

Resim 4.1. Yesarizade hattıyla düz murakka' 44

Resim 4.2. Mehmed Esad Yesari'ye atfedilen müfredat meşki, düz murakka' 45

Resim 4.3. Körüklü murakka' 46

Resim 4.4. Körüklü murakka' Kazasker Mustafa İzzet hattıyla körüklü murakka' .. 48

Resim 4.5. Şeyh Hamdullah hattıyla hat murakka'sı 49

Resim 4.6. İsmail Zühdi hattıyla düz kıt'a 50

Resim 4.7. Mehmed Esad Yesari hattıyla mail (muska) kıt'a 50

Resim 4.8. Hafız Osman hattıyla hat murakka'sı 51

Resim 4.9. Derviş Ali hattıyla tezhipli murakka' 52

Resim 4.10. Mahmudü'l Mevdud hattıyla tezhipli murakka'. 53

Resim 4.11. Diyanet İşleri Başkanlığı kütüphanesinde bulunan Murakka' örneği.... 53

Resim 4.12. Mehmed b. İsmail hattıyla ebrulu murakka' 55

Resim 4.13. Mehmed Raşid hattıyla ebrulu murakka' 55

Resim 4.14. Sakıp Sabancı Müzesi 120-0209 envanter numaralı cild kapağı örneği 57

Resim 4.15. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi E.H. 2208 envanter numaralı cild kapağı örneği 58

Resim 5.1. Cild kapağının kaplanmadan önceki mukavva hali. 62

Resim 5.2. Cild kapağını kaplamadan önce deri tıraşlama işlemi 63

Resim 5.3. Şemse kalıbının cild kapağına basılması 64

Resim 5.4. Şemse kalıbının basılmasından sonra cild kapağının görüntüsü..... 65

Resim 5.5. Hat yazıları yapıştırıldıktan sonra murakka'ların birleştirilmeden önceki hali..... 66

Resim 5.6. Hat yazılarıyla körüklü murakka'ya dönüştüğü hali 66

Resim 5.7. Cild kapağıyla birlikte üstten görünüşü 67

Resim 5.8. Murakka'nın arkasında yer alan ebrular 67

Resim 6.1. Emanet Hazine 2140 numaralı murakka'nın cildi (ön ve arka kapak) 70

Resim 6.2. Emanet Hazine 2140 numaralı murakka'nın cildi (ön ve arka kapak) detay..... 71

Resim 6.3. Emanet Hazine 2140 Murakka'1 72

Resim 6.4. Emanet Hazine 2140 Murakka'1 detay..... 74

Resim 6.5. Emanet Hazine 2140 Murakka'2 75

Resim 6.6. Emanet Hazine 2140 Murakka'3 76

Resim 6.7. Emanet Hazine 2140 Murakka'3 detay..... 78

Resim 6.8. Emanet Hazine 2140 Murakka'4 79

Resim 6.9. Emanet Hazine 2140 Murakka'4 detay..... 80

Resim 6.10. Emanet Hazine 2140 Murakka'5 81

Resim 6.11. Emanet Hazine 2140 Murakka'5 detay..... 83

Resim 6.12. Emanet Hazine 2140 Murakka'6 84

Resim 6.13. Emanet Hazine 2140 Murakka'6 detay..... 85

Resim 6.14. Emanet Hazine 2140 Murakka'7 86

Resim 6.15. Emanet Hazine 2140 Murakka'7 detay..... 87

Resim 6.16. Emanet Hazine 2140 Murakka'8 88

Resim 6.17. Emanet Hazine 2140 Murakka'8 detay..... 90

Resim 6.18. Emanet Hazine 2140 Murakka'9 91

Resim 6.19. Emanet Hazine 2140 Murakka'9 detay..... 92

Resim 6.20. Emanet Hazine 2140 Murakka'10 93

Resim 6.21. Emanet Hazine 2140 Murakka'10 detay..... 95
Resim 6.22. Emanet Hazine 2200 numaralı murakka'nın cildi (ön ve arka kapak) . 96
Resim 6.23. Emanet Hazine 2200 Murakka'1 98
Resim 6.24. Emanet Hazine 2200 Murakka'1 detay..... 99
Resim 6.25. Emanet Hazine 2200 Murakka'1 detay..... 100
Resim 6.26. Emanet Hazine 2200 Murakka'2 101
Resim 6.27. Emanet Hazine 2200 Murakka'2 detay..... 102
Resim 6.28. Emanet Hazine 2200 Murakka'3 103
Resim 6.29. Emanet Hazine 2200 Murakka'3 detay..... 105
Resim 6.30. Emanet Hazine 2200 Murakka'4 107
Resim 6.31. Emanet Hazine 2200 Murakka'4 detay..... 109
Resim 6.32. Emanet Hazine 2200 Murakka'5 110
Resim 6.33. Emanet Hazine 2200 Murakka'5 detay..... 112
Resim 6.34. Emanet Hazine 2200 Murakka'6 113
Resim 6.35. Emanet Hazine 2200 Murakka'6 detay..... 114
Resim 6.36. Emanet Hazine 2200 Murakka'7 115
Resim 6.37. Emanet Hazine 2200 Murakka'7 detay..... 117
Resim 6.38. Emanet Hazine 2200 Murakka'8 118
Resim 6.39. Emanet Hazine 2200 Murakka'8 detay..... 119
Resim 6.40. Emanet Hazine 2200 Murakka'9 120
Resim 6.41. Emanet Hazine 2200 Murakka'9 detay..... 122
Resim 6.42. Emanet Hazine 2200 Murakka'10 123
Resim 6.43. Emanet Hazine 2200 Murakka'10 detay..... 125
Resim 6.44. Emanet Hazine 2200 Murakka'11 244/26995 Topkapı Sarayı Tahrir Komisyonu (mührü) 126
Resim 6.45. Emanet Hazine 2200 Murakka'11 detayı 126
Resim 6.46. Güzel Yazı 177 numaralı murakka'nın cildi (ön ve arka kapak) 127

Resim 6.47. Güzel Yazı 177 Murakka'1 129
Resim 6.48. Güzel Yazı 177 Murakka'1 detay 130
Resim 6.49. Güzel Yazı 177 Murakka'1 detay 131
Resim 6.50. Güzel Yazı 177 Murakka'1 detay 131
Resim 6.51. Güzel Yazı 177 Murakka'2 132
Resim 6.52. Güzel Yazı 177 Murakka'2 detay 134
Resim 6.53. Güzel Yazı 177 Murakka'2 detay 134
Resim 6.54. Güzel Yazı 177 Murakka'2 detay 134
Resim 6.55. Güzel Yazı 177 Murakka'3 136
Resim 6.56. Güzel Yazı 177 Murakka'3 detay 137
Resim 6.57. Güzel Yazı 177 Murakka'3 detay 137
Resim 6.58. Güzel Yazı 177 Murakka'4 139
Resim 6.59. Güzel Yazı 177 Murakka'4 detay 140
Resim 6.60. Güzel Yazı 177 Murakka'5 141
Resim 6.61. Güzel Yazı 177 Murakka'5 detay 142
Resim 6.62. Güzel Yazı 177 Murakka'5 detay 142
Resim 6.63. Güzel Yazı 177 Murakka'6 144
Resim 6.64. Güzel Yazı 177 Murakka'6 detay 145
Resim 6.65. Güzel Yazı 168 numaralı murakka'nın cildi (ön ve arka kapak) 147
Resim 6.66. Güzel Yazı 168 Murakka'1 148
Resim 6.67. Güzel Yazı 168 Murakka'1 detay 150
Resim 6.68. Güzel Yazı 168 Murakka'1 detay 150
Resim 6.69. Güzel Yazı 168 Murakka'2 152
Resim 6.70. Güzel Yazı 168 Murakka'2 detay 153
Resim 6.71. Güzel Yazı 168 Murakka'3 154
Resim 6.72. Güzel Yazı 168 Murakka'3 detay 156
Resim 6.73. Güzel Yazı 168 Murakka'4 157

Resim 6.74. Güzel Yazı 168 Murakka'5 159
Resim 6.75. Güzel Yazı 168 Murakka'5 detay, ... 161
Resim 6.76. Güzel Yazı 168 Murakka'6 162
Resim 6.77. Güzel Yazı 168 Murakka'6 detay 164
Resim 6.78. Güzel Yazı 168 Murakka'7 165
Resim 6.79. Güzel Yazı 168 Murakka'7 detay 167
Resim 6.80. Güzel Yazı 168 Murakka'8 168
Resim 6.81. Güzel Yazı 168 Murakka'9 170
Resim 6.82. Güzel Yazı 168 Murakka'9 detay 172
Resim 6.83. Güzel Yazı 168 Murakka'10 173
Resim 6.84. Güzel Yazı 168 Murakka'10 detay 175
Resim 6.85. Hazine 2205 numaralı murakka'nın cildi (ön ve arka kapak) 177
Resim 6.86. Hazine 2205 numaralı murakka'nın cildi (ön ve arka kapak) detay 178
Resim 6.87. Hazine 2205 Murakka'1 179
Resim 6.88. Hazine 2205 Murakka'2 181
Resim 6.89. Hazine 2205 Murakka'3 183
Resim 6.90. Hazine 2205 Murakka'4 185
Resim 6.91. Hazine 2205 Murakka'5 187
Resim 6.92. Hazine 2205 Murakka'6 189
Resim 6.93. Hazine 2205 Murakka'7 191
Resim 6.94. Hazine 2205 Murakka'8 193
Resim 6.95. Hazine 2205 Murakka'9 195
Resim 6.96. Hazine 2205 Murakka'10 197
Resim 6.97. Hazine 2205 Murakka'11 199
Resim 6.98. Hazine 2205 Murakka'12 201
Resim 6.99. Hazine 2205 Murakka'13 203
Resim 6.100. Hazine 2205 Murakka'14 205

Resim 6.101. Hazine 2201 numaralı murakka'nın cildi (ön ve arka kapak) 207
Resim 6.102. Hazine 2201 numaralı murakka' cild kapağı detayı 208
Resim 6.103. Hazine 2201 Murakka'1 209
Resim 6.104. Hazine 2201 numaralı murakka' detay. 210
Resim 6.105. Hazine 2201 numaralı murakka' detay. 210
Resim 6.106. Hazine 2201 Murakka'2 212
Resim 6.107. Hazine 2201 Murakka'3 213
Resim 6.108. Hazine 2201 numaralı murakka'3 detay. 214
Resim 6.109. Hazine 2201 Murakka'4 215
Resim 6.110. Hazine 2201 Murakka'5 217
Resim 6.111. Hazine 2201 Murakka'5 detay 218
Resim 6.112. Hazine 2201 Murakka'6 219
Resim 6.113. Hazine 2201 numaralı murakka'nın son sayfası 220
Resim 6.114. Hazine 2201 numaralı murakka'nın son sayfası detayı 221
Resim 6.115. Hazine 2252 numaralı murakka'nın cildi (ön ve arka kapak) 222
Resim 6.116. Hazine 2252 Murakka'1 224
Resim 6.117. Hazine 2252 Murakka'1 detay 225
Resim 6.118. Hazine 2252 Murakka'2 226
Resim 6.119. Hazine 2252 Murakka'3 228
Resim 6.120. Hazine 2252 Murakka'3 detay 229
Resim 6.121. Hazine 2252 Murakka'4 230
Resim 6.122. Hazine 2252 Murakka'5 232
Resim 6.123. Hazine 2252 Murakka'5 detay 233
Resim 6.124. Hazine 2252 Murakka'6 234
Resim 6.125. Hazine 2252 Murakka'7 236
Resim 6.126. Hazine 2252 Murakka'7 detay 237
Resim 6.127. Hazine 2252 Murakka'8 238

Resim 6.128. Hazine 2252 Murakka'9 240

Resim 6.129. Hazine 2252 Murakka'9 detay 241

Resim 6.130. Hazine 2252 Murakka'10 242

Resim 6.131. Hazine 2252 Murakka'11 244

Resim 6.132. Hazine 2252 Murakka'11 detay 245

Resim 6.133. Hazine 2252 Murakka'12 246

Resim 6.134. Hazine 2252 Murakka'13 248

Resim 6.135. Hazine 2252 Murakka'13 detay 249

Resim 6.136. Hazine 2252 Murakka'14 250

Resim 6.137. Hazine 2252 Murakka'15 251

Resim 6.138. Hazine 2252 Murakka'15 detay 253

Resim 6.139. Hazine 2252 Murakka'16 254

Resim 6.140. Hazine 2252 Murakka'17 255

Resim 6.141. Hazine 2252 Murakka'17 detay 257

Resim 6.142. Hazine 2252 Murakka'18 258

Resim 6.143. Hazine 2252 Murakka'19 259

Resim 6.144. Hazine 2252 Murakka'19 detay 261

Resim 6.145. Hazine 2252 Murakka'20 262

Resim 6.146. Hazine 2252 Murakka'21 264

Resim 6.147. Hazine 2252 Murakka'21 detayı. 233/37171 Topkapı Sarayı Tahrir Komisyonu (mührü) Derece/11 264

Resim 7.1. a. TSMK E.H. 2140 numaralı murakka' cild kapağı, b. Sakıp Sabancı Müzesi Koleksiyonu 120-0224 envanter numaralı hattat Ebubekir Raşid Efendi'ye ait olan 1769 tarihli murakka' cild kapağı örneği 267

Resim 7.2. a. TSMK E.H. 2200 numaralı murakka' cild kapağı b. Sakıp Sabancı Müzesi Koleksiyonu 120-0215 envanter numaralı hattat Seyyid Yahya'ya ait olan 1772 tarihli murakka' cild kapağı örneği 269

Resim 7.3. a. TSMK G.Y. 177 numaralı murakka' cild kapağı b. Süleymaniye Kütüphanesi içerisinde Hamidiye Kütüphanesinde yer alan hattat Şeyh Hamdulla'a ait olan ö. 1520 tarihli murakka' cild kapağı örneği 270

Resim 7.4. a. TSMK G.Y. 168 numaralı murakka' cild kapağı b. Sakıp Sabancı Müzesi Koleksiyonu 120-0320 envanter numaralı hattatı bilinmeyen 17. yüzyıla tarihlenen murakka' cild kapağı örneği 271

Resim 7.5. a. TSMK H. 2205 numaralı murakka' cild kapağı b. Sakıp Sabancı Müzesi Koleksiyonu 120-0391 envanter numaralı hattat Derviş Ali'ye ait olan 1664-65 tarihli murakka' cild kapağı örneği 272

Resim 7.6. a. TSMK H. 2201 numaralı murakka' cild kapağı b. Süleymaniye Kütüphanesi içerisinde Hamidiye Kütüphanesi yer alan hattat Yahya Efendi'ye ait olan ö. 1907 tarihli murakka' cild kapağı örneği 273

Resim 7.7. a. TSMK H. 2252 numaralı murakka' cild kapağı b. Sakıp Sabancı Müzesi Koleksiyonu 120-0321 envanter numaralı hattat Mustafa Vasıf'a ait olan ö. 1853 tarihli murakka' cild kapağı örneği 274

Resim 7.8. E.H. 2140 numaralı 1, 5 ve 6. sayfaların murakka' koltuk tezhipleri 277

Resim 7.9. E.H. 2140 numaralı 1, 5 ve 6. sayfaların murakka' koltuk tezhiplerine benzer örnekler 278

Resim 7.10. E.H. 2140 numaralı 3, 4, 7, 8, 9 ve 10. sayfaların murakka' koltuk tezhipleri 280

Resim 7.11. E.H. 2140 numaralı murakka' koltuk tezhiplerindeki natüralist çiçek örnekleri ve kaynaklarda bulunan benzer örnekler. 281

Resim 7.12. E.H. 2200 numaralı 1, 2, 3, 8, 9 ve 10. sayfaların murakka' koltuk tezhipleri 284

Resim 7.13. E.H. 2200 numaralı 1, 2, 3, 8, 9 ve 10. sayfaların murakka' koltuk tezhipleri ve kaynaklarda bulunan benzer örnekler. 285

Resim 7.14. E.H. 2200 numaralı 4, 7 ve 9. sayfaların murakka' koltuk tezhipleri . 286

Resim 7.15. E.H. 2200 numaralı 4, 7 ve 9. sayfaların murakka' koltuk tezhipleri ve kaynaklarda bulunan benzer örnekler. 287

Resim 7.16. E.H. 2200 numaralı 5. sayfa murakka' koltuk tezhibi 288

Resim 7.17. E.H. 2200 numaralı 5. sayfa murakka' koltuk tezhibi ve kaynaklarda bulunan benzer örnekler. 288

Resim 7.18. E.H. 2200 numaralı 6. sayfa murakka' koltuk tezhibi 289

Resim 7.19. G.Y. 177 numaralı 1 ve 2. sayfaların murakka' koltuk tezhibi 290

Resim 7.20. G.Y. 177 numaralı 1 ve 2. sayfaların murakka' koltuk tezhibi ve kaynaklarda bulunan benzer örnekler. 290

Resim 7.21. G.Y. 177 numaralı 3. sayfa murakka' koltuk tezhibi 291

Resim 7.22. Kaynaklarda bulunan benzer örnek. a. Hamidiye Murakka / 00021 ... 291

Resim 7.23. G.Y. 177 numaralı 5. sayfa murakka' koltuk tezhibi 292

Resim 7.24. Kaynaklarda bulunan benzer örnek. a. Süleymaniye nr. 4/IX (Erce, 2012: 106). / Süleymaniye Murakka / 00004 292

Resim 7.25. G.Y. 168 numaralı 1, 3, 5 ve 6. sayfaların murakka' koltuk tezhipleri 293

Resim 7.26. G.Y. 168 numaralı 1, 3, 5 ve 6. sayfaların murakka' koltuk tezhipleri ve kaynaklarda bulunan benzer örnekler. 294

Resim 7.27. G.Y. 168 numaralı 7, 9 ve 10. sayfaların murakka' koltuk tezhipleri . 295

Resim 7.28. G.Y. 168 numaralı 7, 9 ve 10. sayfaların murakka'koltuk tezhipleri ve kaynaklarda bulunan benzer örnekler. a. Galata Mevlevihanesi nr. 113/2 295

Resim 7.29. Hazine 2205 Numaralı Murakka'nın tüm sayfalarının tezhipleri 297

Resim 7.30. Hazine 2205 Numaralı Murakka'nın tüm sayfalarının tezhipleri ve kaynaklarda bulunan benzer örnekler. 298

Resim 7.31. H.2201 numaralı 1, 3 ve 5. sayfaların murakka' koltuk tezhipleri 300

Resim 7.32. H. 2201 numaralı 1, 3 ve 5. sayfaların murakka' koltuk tezhipleri ve kaynaklarda bulunan benzer örnekler. 301

Resim 7.33. H. 2252 numaralı 1, 5, 9, 13 ve 17. sayfaların murakka' koltuk tezhipleri 303

Resim 7.34. H. 2252 numaralı 1, 5, 9, 13 ve 17. sayfaların murakka' koltuk tezhipleri ve kaynaklarda bulunan benzer örnekler 304

Resim 7.35. H. 2252 numaralı 3, 7, 11, 15 ve 19. sayfaların murakka' koltuk tezhipleri 305

Resim 7.36. H. 2252 numaralı 3, 7, 11, 15 ve 19. sayfaların murakka' koltuk tezhipleri ve kaynaklarda bulunan benzer örnekler 305

Resim 8.1. Süsleme öncesi Murakka'nın genel görünüşü 309

Resim 8.2. Murakka'nın ön yüzü 310

Resim 8.3. Zahriye sayfasının murakka'ya geçirilmiş hali 311

Resim 8.4. Zahriye sayfasına yeşil, sarı ve moongold altınla yaprakların sulu halkâr tekniğinde uygulanışı 312

Resim 8.5. Zahriye sayfası 312

Resim 8.6. Bismillahirrahmanirrahim 313

Resim 8.7. Zahriye sayfasının tahrirlerinin çekilmesi 313
Resim 8.8. Zahriye sayfasının son hali 314
Resim 8.9. Fatiha Suresi 314
Resim 8.10. Ayet-el Kürsi 315
Resim 8.11. Amenerrasulü 316
Resim 8.12. Haşr Suresi son dört ayeti 316
Resim 8.13. İnşirah Suresi 317
Resim 8.14. Kalem Suresi ilk altı ayeti 318
Resim 8.15. Hatime Sayfası 318
Resim 8.16. Murakka'nın arka yüzü 319
Resim 8.17. Klasik koltuk tezhibinin murakka'ya çizilmiş hali 320
Resim 8.18. Klasik koltuk tezhibinin altınlarının sürülüşü 321
Resim 8.19. Klasik koltuk tezhibinin motiflerinin renklendirilmesi 321
Resim 8.20. Klasik koltuk tezhibinin tahrirlerinin çekilmesi 322
Resim 8.21. Klasik koltuk tezhibinin lapis lazuli rengiyle zemininin doldurulması 322
Resim 8.22. Klasik koltuk tezhibinin bordo renkle zemininin doldurulması 323
Resim 8.23. Klasik koltuk tezhibinin tamamlanması 323
Resim 8.24. Klasik koltuk tezhibinin son hali 324
Resim 8.25. Klasik koltuk tezhibinin son halinden detay 324
Resim 8.26. Halkârın murakka'ya çizilmiş hali 325
Resim 8.27. Halkârın aşamaları 325
Resim 8.28. Halkârın aşamaları 326
Resim 8.29. Halkârın aşamaları 326
Resim 8.30. Murakka' üzerinde çalışırken 326
Resim 8.31. Halkârın son hali 327

Resim 8.32. Naturalist üslupta yapılan koltuğun desen geçirme ve altınlarının sürülmesi 328

Resim 8.33. Naturalist üslupta yapılan koltuğun rumilerinin boyanması ve tahrirlerinin çekilmesi 328

Resim 8.34. Naturalist üslupta yapılan koltuk zemininin lapis lazuli rengiyle boyanması 329

Resim 8.35. Naturalist üslupta yapılan koltuğun altın sürülüp deseninin geçirilmesi 329

Resim 8.36. Naturalist üslupta yapılan koltuğun tamamlanması 330

Resim 8.37. Naturalist üslupta yapılan koltuğun çiçeklerinin taranması 330

Resim 8.38. Naturalist üslupta yapılan koltuğun son hali 331

Resim 8. 39. Naturalist üslupta yapılan koltuğun son halinden detay 331

Resim 8.40. Hatime sayfasına uygulanan tezhibin murakka'ya çizilmiş hali 333

Resim 8.41. Hatime sayfası aşamaları 333

Resim 8.42. Hatime sayfası aşamaları 334

Resim 8.43. Hatime sayfası aşamaları 334

Resim 8.44. Hatime sayfasının son hali 335

Resim 8.45. Hatime sayfasının son halinden detay 335

Resim 8.46. Hatime sayfasının son halinden detay 335

Resim 8.47. Murakka'da yer alan beyn'es-süturların uygulanmış hali 336

Resim 8.48. Murakka'da yer alan durakların uygulanmış hali 337

Resim 8.49. Murakka'da yer alan durakların uygulanmış hali 337

Resim 8.50. Murakka' üzerinde çalışırken 338

Resim 8.51. Murakka'nın genel görünüş son hali 338

Resim 8.52. Güncel Yorumlanmış Eserin Genel Görünüşü 340

Resim 8.53. Güncel yorumlanan eserin maketi (prototip) 342

Resim 8.54. Güncel yorumlanan eserin maketinin (prototip) farklı birleştirilmiş hali 342

Resim 8.55. Rabbi/Rabbim 343

Resim 8.56. Yessir/Kolaylaştır 344
Resim 8.57. Ve La/ve 344
Resim 8.58. La Tuassir/Güçleştirme 345
Resim 8.59. Temmim/Tamama erdir 345
Resim 8.60. Bi'l-hayr/Hayırla 346
Resim 8.61. Ve bihi'l-avn/Ve yardım O'nunladır 346
Resim 8.62. Battal ebru 347
Resim 8.63. Battal ebru 347
Resim 8.64. Battal ebru 348
Resim 8.65. Battal ebru 348
Resim 8.66. Battal ebru 349
Resim 8.67. Battal ebru 349
Resim 8.68. Battal ebru 350
Resim 8.69. Hat ve tezhip uygulamalarında kullanılan parşömenin lazer kesimi yapıldığı hali ve genel görünüşü 352
Resim 8.70. Parşömen (deri) kağıdına uygulanan tezhiplerin genel görünüşü 353
Resim 8.71. Parşömen kağıdına uygulanan tezhibin kâğıda çizilmiş hali 354
Resim 8.72. Tahrirli halkâr 354
Resim 8.73. Sulu halkâr 355
Resim 8.74. Foyalı halkâr 355
Resim 8.75. Renk üzerine altın tarama 356
Resim 8.76. Altın üzerine renk tarama halkâr 357
Resim 8.77. Altınla doldurulup farklı renk altınla tahrir çekilmesi 357
Resim 8.78. Şikaf/Zerşikaf halkâr 358
Resim 8.79. Yedi kollu yıldızla farklı açılardan yapılan tamponlama (Stampa) uygulaması 359
Resim 8.80. Yedi kollu yıldızla farklı açılardan yapılan tamponlama (Stampa) uygulaması detayı 359

Resim 8.81. Doğal boyama yöntemiyle boyanan dokulu kâğıtlar 360

Resim 8.82. Eserlerin arka fon kâğıdı olarak kullanılan doğal boyama yapılmış kağıtların detayı 360

Resim 8.83. Yedi kollu yıldızla farklı açılardan yapılan tamponlama (Stampa) uygulaması 361

Resim 8.84. Yedi kollu yıldızla farklı açılardan yapılan tamponlama (Stampa) uygulaması detayı 361

Resim 8.85. Tamponlama (Stampa) işlemi uygulanrken 362

Resim 8.86. Dış kabı cild beziyle kaplanan Körüklü Murakka’ 363

Resim 8.87. Körüklü Murakka’ iç yüzey görünüşü 363

Resim 8.88. Körüklü Murakka’ iç yüzey görünüşü 364

Resim 8.89. Dış kabı deri cildle kaplanan, şemse ve köşebentlerden oluşan kitap şeklinde Murakka’ 365

Resim 8.90. Kitap şeklindeki Murakka’nın iç yüzey görünüşü 366

Resim 8.91. Dış kabı deri cidle kaplanan, şemseden oluşan Körüklü Murakka’ 367

Resim 8.92. Körüklü Murakka’ iç yüzey görünüşü 368

Resim 8.93. “Sanatçı Kitabı” maketi (Prototip) uygulama murakka’ 368

Resim 8.94. Murakka’nın iç yüzeyine uygulanan tezhip tasarımı 369

Resim 8.95. Murakka’nın iç yüzey genel görünüşü 369

Resim 8.96. Murakka’nın iç yüzey genel görünüşü 370

Resim 8.97. Murakka’nın iç yüzey genel görünüşü 370

Resim 8.98. Murakka’nın iç yüzey genel görünüşü 370

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	**Açıklamalar**
A.S.	Aleyhisselam
b.	bin
bkz.	Bakınız
C.	Cild
C.C.	Celle Celaluhu
Cm.	Santimetre
d.	Doğum
Dr.	Doktor
E.H.	Emanet Hazine
G.Y.	Güzel Yazı
H.	Hazine
H.	Hicri
Hz.	Hazreti
M.	Miladi
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
mm.	Milimetre
No./Nr.	Numara
ö.	Ölüm
R.A.	Radıyallahu anh
S.A.V.	Sallallâhu Aleyhi ve Sellem
T.D.V.	Türkiye Diyanet Vakfı
T.S.M.K.	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
T.Y.E.K.B.	Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı
vb.	Ve benzeri
Y.E.K.	Yazma Eser Kütüphanesi

1. GİRİŞ

Milletlerin kültürel mirasının korunması, muhafaza edilmesi, yaşatılması ve bu eserlerin değerlendirilerek ilham kaynağı haline getirilmesi, özellikle ulusal kimliğin yaşatılması açısından önemli bir husustur. Anadolu'da yüzyıllar boyunca hüküm sürmüş medeniyetlerin kültürlerinin incelenmesi ve değerlendirilmesi gelecekte bu alanlarda yapılacak çalışmalara ışık tutabilmesi açısından oldukça önemlidir.

İnsanoğlu kendinden sonra gelenlere daha kalıcı ve anlamlı izler bırakmaya başlamıştır. Yazma eserler belgesel, kültürel ve estetik açıdan insanlık tarihinin vazgeçilmez hazineleridir. Yazılı belgeler, tarihe ışık tutan ayrıcalıklı bir kaynak olmanın yanı sıra bir sanat eseri hüviyetini de taşırlar (Özkeçeci, 2014: 27).

Kültürel miras yelpazesinin özgün edebî ürünleri olan yazma eserler ise, aslında bizi geçmiş kodlarımızla en iyi şekilde tanıştıran bir koleksiyon ve ata emanetleridir. Yeni nesle tanıtılması ve geleceğe aktarılmasının sağlanması sorumluluğunu üstlenmemiz gereken bu kaynaklar, sahip oldukları içerik ve sanatsal özelliklerin yanı sıra nadir ya da tek nüsha olmaları nedeniyle özel bir ilgiyi hak etmektedir (Rukancı, 2018: 99). İlk yazmanın nerede, ne zaman ve kim tarafından yapıldığı tam olarak bilinmemekle birlikte alfabenin icadı kadar eski olduğu düşünülmektedir. İslam medeniyetinde ilmi, fikri ve sanatsal faaliyetler Kur'an'ın merkezinde şekillenmiş ve zaman içerisinde bu faaliyetler hızla gelişerek geniş bir alana yayılmıştır (Bilgin, 2013: 369).

İslam'ın kabulünden sonraki ilk yıllarda da Kur'an'ı Kerim'i yazma ve yazılı sayfaları bir araya getirme çabası, sonraki yıllarda yerini "Kutsal Kitabın" en güzel şekilde süslemesine bırakmıştır. Toplanan sayfaların, vahyin sona ermesinden sonra kitap haline getirilmesiyle başlayan Kur'an-ı Kerim'i "güzel yazma" ve "süsleme" çabası her geçen gün daha da ileriye gitmiştir. Geç Emevi erken Abbasi döneminde 8-10. yüzyıllar arasında istinsah edilen Kur'an nüshalarından da anlaşılacağı üzere tezhipli sayfaları süsleme geleneğinin kutsal kitap sayfalarında başladığı söylenebilir (Özcan, 2009: 239).

Türk tezhip sanatı, geçmişte padişahlar ve önemli kişiler için yazılan mesnevileri, divanları, tarihi, ilmi ve edebî eserleri, özellikle dini kitapları süslemiştir. Başta Mushaf-ı Şerifler olmak üzere yazma eserlerin tasarımları dönemlere ve toplumlara göre değişse de yazıya, kitaba ve bilime verilen önem değişmemiştir (Özkeçeci, 2007: 28-29).

Saray nakkaşhanelerinde ise günümüzün sanat tarihine mal olan eşsiz eserler meydana getirilmiştir. Bu nakkaşhaneler genellikle sarayın özel bölümlerinde kurulmuş, burada padişaha ve saray erkânına sunulmak üzere yazma eserler, fermanlar, tuğralar, albümler ve murakka'lar hazırlanmıştır (Akar ve Keskiner, 1978: 22).

Tezhipli eserlerin önemli örneklerinden biri de murakka'lardır. Murakka'lar renk, desen, minyatür ve hat sanatı bakımından İslam sanatının en zengin eserleridir. Tezhip sanatının motif çeşitlerinin, kompozisyon ve uygulama tekniklerinin bir arada kullanılması bakımından da murakka'lar bu sanatın bir kullanım kılavuzu olma özelliğini taşımaktadır. Literatürde en az bahsedilen yazma eserlerden birinin de murakka'lar olduğu görülmüştür.

Develioğlu (2003: 701), Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgatta murakka'nın tanımını: "Hattat meşk namesi, birbiri üstüne yapıştırılarak mukavva gibi olmuş bir kâğıt üzerine yazılan meşk, güzel yazı örneği" şeklinde yapmıştır.

Bu murakka'lara Türkiye'de ve dünyadaki önemli el yazma ya da nadir eserler kütüphanelerinde veya özel koleksiyonlarda rastlandığı bilinmektedir. Bu kütüphaneler içinde öne çıkan Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde önemli sayıda murakka' bulunmaktadır. Bu murakka'lar üzerine yapılan araştırmaların henüz yeterli sayıda olmadığı özellikle de tezhip alanında az inceleme olduğu görülmüştür. Bu nedenle bu araştırmaya belirli sayıda murakka'nın tezhip bezemelerinin alınmasına karar verilmiştir.

Tez Adı

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Bulunan Bazı Murakka' Albümlerin Tezhip Sanatı Açısından Değerlendirilmesi ve Güncel Uygulamalar.

Tez Konusu

"Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Bulunan Bazı Murakka'ların Tezhip Sanatı Açısından Değerlendirilmesi ve Güncel Uygulamalar" bugüne kadar tezhip özellikleri bakımından incelenmemiş olması, araştırmacıyı bu konuya yönlendirmiştir. Ayrıca tez kapsamında tezhip sanatında yapılacak yeni tasarımların murakka' tarzında yapılmasının düşünülmesi de bu murakka'ların incelenmesine karar verilmesinde etkili olmuştur.

Topkapı Sarayına bu konuda yapılan başvuruda çok fazla murakka'nın olduğu görülmüş ancak belirli bir sınıflamaya tabii tutulmadığı ve bunların ne amaçla üretildiğine dair herhangi bir bilgi kaydının olmadığı anlaşılmıştır.

Tez konusu "Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Bulunan Bazı Murakka'ların Tezhip Sanatı Açısından Değerlendirilmesi ve Güncel Uygulamalar" olan çalışmada murakka' yapımcılığı, cild sanatı ve tezhip sanatının üslupları bakımından dönem özelliklerine göre incelenmesi, araştırmanın problemini oluşturmaktadır. Murakka'ların kullanım amacının anlaşılması bakımından hat metinlerinin konu ve içerik tercümesi yapılmış, Hüsn-ü Hat sanatı bakımından değerlendirilmemiştir. Söz konusu murakka'larda kullanılan ebru sanatı örneklerinin niteliği ve dönem özelliklerine göre değerlendirilmesi de bu araştırma kapsamına alınmamıştır.

Tezin Amacı

Bu çalışmanın genel amacı; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Bulunan Murakka'ların tezhip özelliklerini betimlemek, eserlerin yapıldığı yüzyılların süsleme özelliklerini inceleyerek, murakka'lara olan yansımasını değerlendirmektir. Bu eserlerden yola çıkarak da yapıldıkları dönemin sanatsal yaratıları hakkında kayıtlarda yer alan bilgilere de dayanarak tezhip sanatına, özgün tasarımlar yansıtmaktır. Bu tasarımlarda tezhip sanatının geleneğini bozmadan, farklı yüzeylere taşımayı düşünmek ve boyut kazandırmak amaçlanmıştır. Ayrıca tezhip sanatı alanında gelecekte yapılacak araştırmalara kaynak olabilecek bilimsel bir doküman hazırlamaktır.

Ayrıca gelecekte yapılacak araştırmalara kaynak olabilecek bilimsel bir doküman hazırlamaktır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçların cevapları aranmıştır.

1. Murakka'ların tarihçesi, içerik ve süsleme özellikleri açısından tanıtılması,
2. H.2201, H.2252, H.2205, E.H.2140, E.H. 2200, G.Y. 177, G.Y. 168 numaralı envanter kayıtlı murakka'ların cild ve tezhip sanatı bakımından betimlenmesi,
3. Murakka'larda yer alan tezhipli bölümlerin desenlerinin çizilerek motif çeşitlerinin ve kompozisyon şeklinin betimlenmesi,
4. Murakka'ların tezhip özelliklerini değerlendirme ve karşılaştırmalarının yapılması,

5. Bu eserlerin esin kaynağı olduğu, klasik üslupta bir murakka' tezhibi ve üç boyutlu güncel bir eser çalışmasının yapılması.

Tezin Önemi

Geleneksel Türk sanatlarımız içerisinde yer alan ve "Kitap Sanatları"nın bir kolu olan tezhip sanatı, ülkemizde ve dünya sanatı içerisinde ayrı bir öneme sahiptir. Bunun nedeni, tezhip sanatının köklü bir geçmişe sahip olması, yoğun bir emek, dikkat ve çaba gerektirmesi ve aynı zamanda geniş yelpazede kullanım alanı olması ve günümüzde de hala gelenekseli yaşatmaya devam etmesidir.

Araştırmaya konu olarak seçilen yazma eserlerden biri olan murakka'ların dönemine uygun bir şekilde bezenmiş olması ve Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi arşivinde yer alması bu araştırmayı önemli kılmaktadır. Bu murakka'ların çalışma konusu olarak seçilmesinin nedeni, murakka'ların içerdiği eserlerin henüz yeterince tanınmamasıdır. Yapıldığı dönemin süsleme özelliklerine ulaşmak bakımından kaynak eser niteliği taşıyan bu eserler sanat tarihimiz açısından da çok önemli bir yere sahiptir.

Yapılan araştırmanın tez raporu olarak literatüre kazandırılması ile esin kaynağı olarak yeni eserlerin üretiminde alandan çalışan sanatkarlara örnek oluşturması bakımından hizmet etmesi önem arz etmektedir. Gelecek nesillere ışık tutması ile birlikte araştırmayla elde edilen veriler, bu nadide eserlerin sanat tarihi ve sanat eğitimi gören öğrencilere ve toplumdaki ilgili kişilere ışık tutması bakımından önemlidir. Bu sayede bu eserler daha geniş kitlelerin hizmetine sunulmuştur.

2. YÖNTEM

Bu bölümde, kuramsal çerçeve, varsayımlar, kapsam ve sınırlılıklar, veri toplama tekniği ve verilerin analizi bölümleri hakkında bilgiler vermiştir.

2.1. Kuramsal Çerçeve

Bu araştırmada tarama modelinde 'betimsel' ve 'deneysel araştırma' yöntemi kullanılmıştır. Tarama modeli; geçmişte ya da halen var olan bir durumu, var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır (Karasar, 2012, s. 77). En basit anlatımla deneysel araştırma, bağımsız değişkenlerin manipüle edilerek, bağımlı değişkenler açısından ortaya çıkan durumların değerlendirilmesini içerir. Deneysel araştırma nedensel ilişkileri test etmek için en güçlü tekniktir (Yıldız, 2019, s. 96). Tarama çalışması olarak Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesine gidilerek, görevliler tarafından gösterilen 42 adet murakka' taranarak, seçilen yedi (7) murakka'nın içerdiği her sayfanın tek tek betimleme çalışmaları eser inceleme formuna göre yapılmıştır. Ayrıca konu ile ilgili literatür taraması ile tez, makale, kitap, basılı ve dijital dergilerdeki akademik bilimsel metinler kaynak olarak alınmıştır. Deneysel çalışma olarak ise; esin kaynağı olan Körüklü Murakka'ların klasik bir uygulaması ve farklı malzeme olarak parşömen (oğlak derisi) kâğıdı üzerine halkâr teknikleri denenerek üç boyutlu güncel yorumlaması tasarlanarak ve yorumlanarak deneysel bir araştırma yöntemi olarak ortaya konmuştur.

2.2. Varsayımlar

- Tez kapsamında yararlanılan, atıf yapılan ve referans gösterilen kaynakların doğru ve güvenilir olduğu varsayılmaktadır.
- Tez kapsamında incelenen eserlerin Topkapı Sarayı'ndaki Murakka'ları (araştırma evreni) temsil ettiği varsayılmaktadır.
- Kaynak kişinin güvenilir bilgi verdiği varsayılmaktadır.

2.3. Kapsam ve Sınırlılıklar

Bu araştırmanın evrenini, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan murakka'lar oluşturmaktadır. Örneklemini ise "Hazine bölümünde üç (3), Emanet Hazine bölümünde iki (2) ve Güzel Yazı bölümünde iki (2)" olmak üzere toplam yedi (7) adet Körüklü Murakka' oluşturmaktadır. Tezhipli sayfalar olarak da H. 2201-altı (6) sayfa, H. 2252-20 sayfa, H. 2205-14 sayfa, E.H. 2140-10 sayfa, E.H. 2200-10

sayfa, G.Y. 177-altı (6) sayfa, G.Y. 168-10 sayfa olmak üzere toplam 76 sayfa inceleme kapsamına alınmıştır. Ayrıca yedi (7) murakka' eserde, ikişer (ön ve arka kapak) olmak üzere 14 cild kapağı da süsleme bakımından incelenmiştir. Dolayısıyla toplamda 90 adet eser incelemesi yapılmıştır. Bu murakka'lar hem tezhipli olmaları hem de tezhip teknik, motif ve kompozisyon özelliklerinin farklılığı esas alınarak seçilmiştir.

Murakka'ların kitap sanatları açısından tezyinat (cild ve tezhip) özellikleri ile sınırlıdır.

Araştırma kapsamında yapılan özgün tasarımların esin kaynağı incelenen eserlerin hat, tezhip, cild ve ebruları ile sınırlıdır.

2.3. Veri Toplama Tekniği

Çalışmaya, el yazmaları, tezhip sanatı ve murakka'lar ile ilgili bugüne kadar yayınlanmış olan makale, kitap, bildiri, yayınlanmış veya yayınlanmamış olan tezler taranarak başlanmıştır. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesine gidilerek murakka'lar kütüphane sorumlusu ve görevli yardımı ile incelenmiştir. Kütüphanede eserlerin orijinalleri görülerek araştırma kapsamına alınacak eserler belirlenmiştir. Çekim yapılmasına izin verilmediği için müze kütüphanesinin dijital görselleri talep dilekçesi doğrultusunda filigransız olarak araştırmacıya gönderilmiştir. Belirlenen murakka'ların ebatları ölçülmüş, gerekli izinlerle dijital görselleri temin edilmiştir. İncelenen her tezhipli sayfa ve cildleri kompozisyon ve motif dönem üslupları, malzeme bilgileri eserlerin aslına bakılarak ve envanter bilgilerine göre tespit edilmiştir. Bu tespitler, eser inceleme formuna aktarılarak eser katalogu oluşturulmuştur. Ayrıca müze kütüphanesi envanter bilgilerinde incelenen yedi murakka'dan dört (4) tanesinin-E.H. 2200, E.H. 2140, H. 2252, G.Y. 168- kısa bilgileri alınabilmiş, geriye kalan üç (3) murakka'-H.2201, H. 2205, G.Y. 177- hakkında herhangi bir bilgi olmadığı araştırmacıya belirtilmiştir. İncelenen murakka'ların metinleri Arapça mütercim tercüman tarafından çevrilmiştir. Murakka' yapımına ait bilgiler hazırlanan görüşme formundaki sorular doğrultusunda (Ek-2) mücellidin sorulara verdiği cevaplar alınarak yazılmıştır. Yapılan bu görüşme sonucunda alınan cevaplara, tez raporunun ilgili başlığı altında metin içinde yer verilmiştir.

Klasik Körüklü Murakka' çalışmasının cildi, sözlü görüşme yapılan mücellid tarafından yapılmıştır. Güncel murakka' uygulamalarında yer alan klasik körüklü

murakka' ve üç boyutlu tasarımdaki hat yazıları hattatlar tarafından yazılmıştır. Yine üç boyutlu tasarımda bulunan hat ve tezhip çalışmalarının yapıldığı kâğıt, parşömen kâğıdı (geleneksel usüllerle İzmir-Bergama'da yapılan) olup, üzerine uygulama yapılmıştır[1].

Ayrıca çalışmada deneysel uygulama yapıldığı için, murakka' yapım aşamalarını öğrenme amacıyla altı ay cild yapımı eğitimi alınmış, farklı malzeme (deri ve cild bezi) ve çeşitli murakka' uygulamaları (üç adet murakka') yapılmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Literatür taraması sonucunda elde edilen kaynaklardan doğrudan ve dolaylı alıntılar yapılmış ve araştırmanın çeşitli bölümlerinde yer verilmiştir. Araştırma kapsamına alınan murakka'ların cildden başlanarak bütün tezhipli sayfaların fotoğraf üzerinden aslına uygun çizimleri "Procreate" programında çizilerek metin içine (eser inceleme formları) yerleştirilmiştir. Bu çizimler araştırmacı tarafından yapılmıştır. H. 2205 ve E.H. 2200 envanter numaralı murakka'nın yazılı ve tezhipli bölümlerinin cedveli dışında kalan dış pervaz alanında kullanılan baskılı kağıtlardaki desenler tezhip grubunda olmadığı için çizilmemiştir. Her eserin ölçüleri, cild ve tezhip özellikleri, teknik, renk, motif ve kompozisyon bakımından detaylı tanıtımı eser kataloğunda yapılmıştır. Kütüphane envanter bilgileri olmayan eserlerin ölçüleri, dijital görsellerdeki ölçeğe (kenar cetveli) göre verilmiştir.

Her murakka'nın genel değerlendirmesi eserdeki cild, tezhip sanatının dönem özellikleri dikkate alınarak, kitap sanatları alanındaki yazılı ve dijital kaynaklardaki verilerle karşılaştırılarak yapılmıştır. Bu karşılaştırmalarla kitabesi olmayan murakkaların dönem tahminleri yapılmaya çalışılmıştır.

Murakka' Hat metinlerinin Arapça tercümesi Dr. Kadriye Hökelekli tarafından yapılmış ve tez kapsamında "Körüklü Murakka' Eser Katoloğu" başlığı altındaki her

[1] Parşömen yapımı ile ilgili bilgi için bkz. Deri, hayvan postunun (pöstekisinin) tabaklanmasıyla elde edilirken, parşömen üretiminde deri kireç işleminden geçirildikten sonra kurutulmakta ve kazınarak düzleştirilmektedir. Hellenistik dönemde parşömen ilk defa Bergama'da yapıldığı için bütün dillerdeki "pergament" ismini bu şehirden alarak yazı malzemesi tarihi için bir dönüm noktası, kâğıtçılık tarihinin önemli bir dönemeci ve kültürel gelişmenin başlıca adımlarından biri olmuştur. Papirüse nazaran, hiçbir parşömenin diğerinin aynısı olmadığı gibi, işlendiğinde her iki yüzüne de yazı yazılabilmesi, neredeyse yırtılmaması, alev almaması, olağanüstü dayanıklılığı, hat ve tezhip sanatına uygunluğu, üstündeki yazıların okunmasının gözü yormaması gibi özellikleri parşömeni insanlığın bulduğu en mükemmel ve doğal yazı malzemesi yapmıştır (Kaygusuz, Işık, Arğun, 2019, s. 1116-1133).

örneğin sayfa değerlendirmeleri içinde verilmiştir. Bu tercümelerden, kitabelerdeki tarih ve hattat isimlerinden dönem belirlemesi yapılmıştır.

İncelenen yedi (7) murakka' farklı tezhip özellikleri gösterdiğinden, istatistiki bir analiz sonucunun doğru bir değerlendirme olmayacağı kanaatine varılmıştır. Bu nedenle de istatistiki bir analiz yapılmamıştır.

İncelenen eserlerden yola çıkılarak klasik üslupta körüklü bir murakka' tasarımı yapılmış, ayrıca üç boyutlu güncel bir eser yorumu ortaya konulmuştur.

Uygulamaları yapılan güncel yorumlamalarda, klasik körüklü murakka' haline gelen bu eser sekiz sayfadan oluşmaktadır. Bu sekiz sayfanın hat yazısı hattat tarafından yazılmış, murakka' şekline de mücellid tarafından getirilmiştir. Bu murakka'ya yapılan tezhipler, sırasıyla Zahriye Sayfası, üç farklı tasarımdan oluşan oniki koltuk ve son sayfada yer alan Hatime Sayfası şeklindedir. Bir diğer tasarım ise yirmibir adetten oluşmaktadır. Bunlar üç farklı sanat dalını içermektedir. Yedi adet hat yazısı yine hattat tarafından yazılmış, yedi adet ebru ve yedi adet tezhip de araştırmacı tarafından yapılmıştır. Ayrıca bu yirmibir adet eserin arka yüzlerine de yine yirmibir adet daha farklı bir teknik uygulanarak kâğıt gelmiştir.

Tez, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre raporlaştırılarak araştırmanın yazım süreci tamamlanmıştır. Ayrıca bu tez, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) tarafından desteklenmiştir.

3. TEZHİP SANATI

Bu bölümde tezhip sanatının tanımı, kronolojik tarihi, tezhip sanatının kullanım alanları arasında yer alan el yazması eserlere, levha, ferman-beratlar ve murakka'lardaki tezhip sanatına detaylı bir şekilde yer verilmiştir.

3.1. Tezhip Sanatının Tanımı

Tezhip, kitap sanatlarında önemli bir dal olup "altınlamak" anlamına gelen bir sözcüktür. Bu sanatla ilgilenenlere müzehhib denilmektedir. Tezhip kelimesi, Arapçadan türetilmiş olup ezilerek fırçayla sürülebilen varak altın ve çeşitli renkler kullanılarak gerçekleştirilen göz alıcı ve çekici bir kitap sanatını ifade etmektedir. Tezhip terimi, yalnızca altın yaldızla işlenen süslemeleri kapsamakla kalmayıp, boyalarla yapılan ince kitap tezyinatlarını da içermektedir (Coşkun Çelik, 2021: 699).

Tezhip sanatı, geleneksel Türk sanatlarının en önemli ve değerli kollarından biri olarak kabul edilmektedir. Tezhip, altın ve çeşitli renkli boyalarla yapılan bezeme sanatıdır ve Arapça zeheb (altın) sözcüğünden türemiştir (Yılmaz, 2004: 342). Tezhip yapan kişiye "müzehhib", tezhipli esere ise "müzehheb" denilmektedir. Sadece altın kullanılarak yapılan tezhibe ise halkâr adı verilmektedir. Tezhip sanatı, ilme duyulan saygı ve sevginin ifadesi olarak kabul edilmektedir (Esiner Özen, 2003:2). Estetik duygu ve düşünceden doğan bu sanat, zaman içinde gelişip olgunlaşarak önemli bir yer edinmiştir. Tezhip sanatının kökenleri, Türklerin Orta Asya'da ortaya çıkışına kadar uzanmaktadır (Aydın, 2022: 80).

El yazması sayfa başlıklarının çoğu, kubbe şeklinde yapılmış olup üstleri tığlarla keskin noktalarla tamamlanır. Bunun yanı sıra, şiir ve cümleleri ayırmak için kullanılan yaldızlı formlara "nokta" denir. Noktalar, küçük yıldızlar veya çiçek şeklinde olabilir ve şekillerine bağlı olarak farklı isimlerle adlandırılabilir (Resim 3.1.-3.2.). Doğru geometrik olanlara "mücevher nokta", altı köşeli olanlara "şeşhane nokta", beş yapraklı olanlara "pençberk nokta" dört yapraklı olanlara "ciharberk nokta" ve üç yapraklı olanlara "seberk nokta" denilmektedir (Ersoy, 1988: 11).

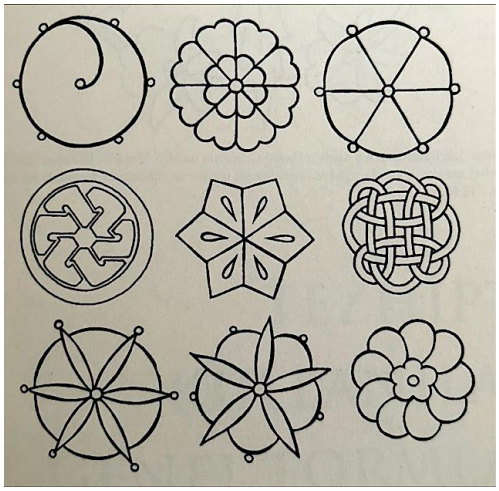

Resim 3.1. Çeşitli nokta-durak örnekleri (Özkeçeci, Özkeçeci, 2014: 181).

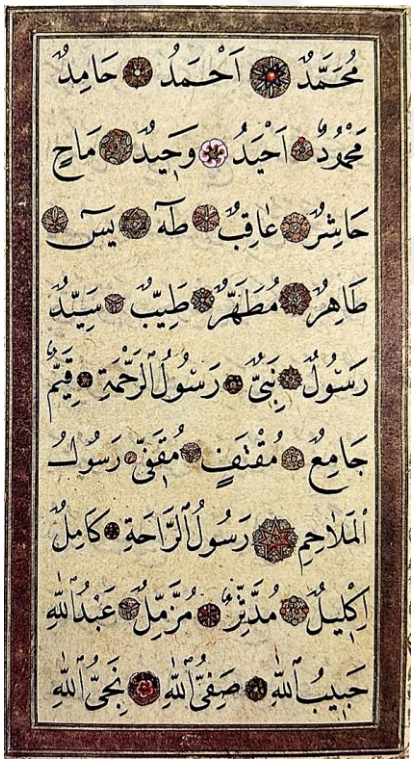

Resim 3.2. Çeşitli nokta-durak örnekleri (Esiner Özen, 2007: 103).

Metnin neye ait olduğunu belirtmek amacıyla sayfa kenarlarında bulunan ve yazıtları çevreleyen yuvarlak ve oyuk süslemelere "gül" denilmektedir (Resim 3.3.). Bu motif, Kur'an'daki vurgulanması gereken ayetler için de kullanılmaktadır (Binark, 1975: 27). El yazması kitapların sayfaları, yaldızla çizilen kalın ve ince çizgilerle oluşturulan bir çerçeve içine alınır ve bu altın çizgilere " cedvel" adı verilmektedir. Cedvelleri müzehhipler çekerken, sadece bu çizgileri çeken ayrı sanatçılar da bulunur ve onlara

"cedvelkeş" denilmektedir. Sayfaların etrafında cedveller dışında çiçek ve bezeme motifleriyle süslenen alanlar da görülmektedir (Arseven, 1984: 19).

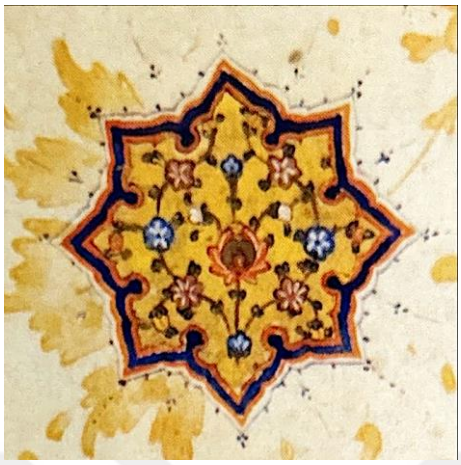

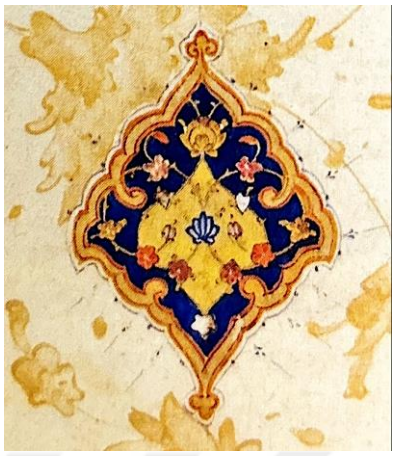

Resim 3.3. Güller (Kutsal Risalet Yazma Mushaf Sergisi, 2022: 112).

Resim 3.3. Güller (Kutsal Risalet Yazma Mushaf Sergisi, 2022: 83).

Resim 3.4. Metropolitan Müzesi 68.179 Mushaf-ı Şerif, v.2b. serlevha rozet detayı (Toktaş, Er, 2022: 7).

Bu süslemeler, şekillerine göre isimlendirilir. Geniş olanlarına "zencerek" yani zincir gibi, iç içe geçmiş halkalı yapıya "ulama", içi çiçek ve bordürlerle süslenmiş olanlara ise "kıvrık dallı" denilmektedir. Hüsn-ü hat levhalarında ise, sözcük ve harflerin süslenmesi için bazı tezhipli bezemeler de yapılır ve bu süslemelere "hurda tezyinat" adı verilmektedir (Sever, 2006: 24). Bu şekilde, tezhip sanatı, kitapları ve metinleri hem estetik açıdan zenginleştirir hem de okuyucunun ilgisini çeken ve dikkatini yönlendiren önemli bir işleve sahip olmaktadır.

3.2. Tezhip Sanatının Tarihi

Uygur dönemi Türk tezhip sanatının başlangıcı olarak gösterilmektedir. Örnekler baştan itibaren incelendiğinde dönemlerine göre motif ve desenlerde olduğu gibi renk ve tekniklerde de farklılıklar vardır ve bu teknikler en az motifler kadar dönemlerin özelliklerini belirleyen önemli unsurlardır.

3.2.1. İslâm Öncesi Dönem

Türk sanat tarihi incelendiğinde genel olarak, İslam öncesi ve sonrası olarak iki ana başlıkta değerlendirilebilmektedir. İslam öncesi dönem kendi içeresinde farklı bölümler içinde ele alınabilmektedir. Bunlardan biri olan Göktürk dönemi, süsleme unsurlarında, tabiattan ilham alarak stilize edilmiş penç ve yaprak motiflerine sıkça rastlanmaktadır (Turan, 2014: 12). Türk kültür tarihi ve sanatının başlangıcı olarak kabul edilen bu dönemde, gümüşten yapılan kulplu veya kulpsuz maşrapa gibi eserler büyük önem taşımaktadır. Altay Dağları'nda, Orhon ve Tula bölgelerinde yapılan arkeolojik kazılar sonucunda elde edilen buluntular, Göktürk çanak ve çömleklerinde ince çizgilerle süslenmiş balıksırtı tezyinatlarını gözler önüne sermektedir (Özpınar, 2016: 81). Tezhip sanatının kökenleri ise Uygur Türklerine kadar uzanmaktadır (Yılmaz, Şimşek, 2019: 627). Maniheizm dini benimseyen, siyasi ve kültürel anlamda önemli bir konuma sahip olan Uygurlar, duvar resimlerinde kullandıkları figür ve motifleri daha da küçülterek kitap süslemelerinde kullanmışlardır. İslam öncesi dönemde yazı ve minyatür tezhipleme örnekleri, Orta Asya'da Uygur Türkleri zamanında görülmeye başlamıştır (Cumhur, 1992: 25). Bu örnekler, Kara-Hoça'da yapılan Turfan kazılarında ortaya çıkmıştır (Temiz, 2019: 35). Maniheist Uygur rahipleri tarafından minyatürlerde kullanılan stilize bitkisel motifler, daha sonraki dönemlerde karşımıza çıkan bitki kökenli hatayilerin prototipleri olarak değerlendirilebilmektedir. Bunlar İslam dininin kabulünden sonra Türk tezhip sanatında yer alan stilize bitki ve çiçek motiflerini içeren "hatayi" üslubunun habercisi ve ilk örnekleridir (Taşkale, 2019: 2).

3.2.2. Erken İslâm ve Selçuklu Dönemi

İslam Sanatı, Müslümanların hüküm sürdüğü ülkelerde, sanatçılar tarafından belirli biçim ve ölçülere göre oluşturulmuş sanatsal eserlerdir. İslam sanatı, İslam medeniyetinin zirve dönemlerinde en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Özellikle 9. ve 13. yüzyıllar arasında İslam dünyası, birçok farklı sanat disiplininde önemli eserler

üretmiştir (Taşkale, 2019: 3). Bu dönemde, İslam sanatı mimaride, cam işçiliğinde, el yazması ve tasvir-minyatür sanatında, metal işçiliğinde ve diğer birçok alanda büyük başarılar elde etmiştir. Erken İslam dönemi tezhip sanatı, İslam dininin doğuşundan 15. yüzyıla kadar olan süreçte gelişmiştir. İslam dininin doğuşu, sanatın ve estetiğin bu yeni dinin öğretilerine uygun hale getirilmesine ve aynı zamanda tezhip sanatının doğuşu ve gelişimine yol açmıştır (Tanrıver Celasin, 2013: 122).

İslam dininin ilahi kavramı, maddi dünyadaki şekillerden farklı, yaratılmış hiçbir şeye benzemediği ve hayal ve tasavvurlardan uzak olduğu için, İslam sanatçıları, ilahi olanı değil, onun eserlerini ve insanların bu ilahi varlığa duydukları his ve heyecanı ifade etme yolunu seçmişlerdir (Aslan, 2021: 1194). Örneğin, geometrik tezyinatın temelini oluşturan yıldız motiflerinin uyumlu, düzenli ve karmaşık düzenlemeleri, evrenin sonsuzluğunu, düzen ve intizamını, her şeyin bir yaratıcı tarafından yönetildiğine işaret etmektedir (Algan, 2009: 61). Bu motifler, tüm yüzeyi kaplayarak, sınırsız şekilde uzayabilen ve az sayıda temel motiften sürekli olarak yenileri türetilen bir dünya sunmaktadır. Bu sonsuz motifler, İslam sanatında da bir dünya görüşünü yansıtmaktadır. Sonsuzluk, Yaratıcının bir niteliği olduğuna göre, bu niteliği yansıtan sanat eseri, Yaratıcı 'ya ulaşılacak yolda sadece bir araç olarak değerlendirilmektedir (Algan, 2009: 61).

İslam dini ve sanatı arasında ortak bir amaç birliği bulunmaktadır. İkisinin de amacı, insanı güzelleştirmek, güzele yönlendirmek ve böylece insanı olgunlaştırarak yüceltmektir. Sanat, dini inancın güçlendiricisi ve hatırlatıcısıdır. Rönesans sanatçıları, İslam bezemesinden etkilenerek yeniden canlandırdıkları bu tür süslemeye "arabesk" adını vermişlerdir (Suut, 1954: 10). Bu terim, Rönesans dönemiyle birlikte, bezeme terminolojisine yerleşmiştir. Türkçede bu tür bezeme için "arapyolu", "arapkâri", "girift bezeme" ve "girişik bezeme" gibi kavramlar kullanılırken, Fransız kültürünün etkisiyle arabesk terimi Türkçede de benimsenmiştir (Ocak, 2013:28).

661 tarihinden sonra İslam devletinde hükümranlık daha çok babadan oğula geçen bir imparatorluk sürecine girmiştir. Emeviler 661–750 tarihleri arasında, başkenti Şam olmak üzere, Avrupa, Afrika ve Asya'ya yayılan büyük ve etkileyici bir imparatorluk kurmuşlardır. Emeviler dönemi, hükümranlıklarının kısa sürmesine rağmen, Türk boylarının İslamiyet'e girmeye başladıkları ve İslam sanatının temellerinin atıldığı bir dönem olduğu için büyük öneme sahiptir (Ocak, 2013:28).

İslam sanatının kuruluş aşamasında bulunduğu Emeviler dönemi, sanatta yaratıcı olmaktan çok derleyici ve birleştirici bir rol üstlenmiştir. Emevi sanatının iki önemli kaynağı, özellikle tezyinatta, Helenistik sanatla, Sasani sanatıdır (Bombacı, 1963: 18). Emevi sanatının öne çıkan temsilcileri arasında yer alan tüm eserlerde, İslam sanatının diğer dönemlerine kıyasla farklı ve özgün bir yaklaşımın benimsendiği görülür. Bu farklılık, sadece mimari yapılarla sınırlı kalmayıp, mimariye bağlı diğer sanat dalları ve el sanatlarına da yansımaktadır (Güney, 2020: 71).

Bu sayede Emevi sanatı, İslam sanatının diğer dönemlerinden ayırt edilebilen kendine özgü bir karaktere sahip olmuştur. Ayrıca, Emevi sanatının diğer dönemlerde yapılan İslam sanatından farklılaşan anlayışı, dönemin sosyal ve kültürel dinamiklerinin de etkisi altında şekillenmiştir. Bu farklılık, eserlerin hem mimari yapıları hem de süsleme ve tezyinat unsurlarında kendini gösteren dikkat çekici özelliklerle ortaya çıkmaktadır. Emevi sanatı İslam sanatı tarihi içinde önemli bir yere sahip olup, kendine has değerleri ve estetik anlayışı ile zengin bir kültürel mirasın parçasıdır.

İslam sanatının temelleri, Bağdat ve Samarra gibi şehirlerde sarayların etkisiyle şekillenmiştir. Zamanla yöresel üsluplar ortaya çıkmış olsa da Erken İslam sanatında belirgin ortak çizgiler mevcuttur. Bu ortak çizgilerin oluşmasında, ünlü ustaların hükümdarlar tarafından davet edilerek farklı bölgelerde çalışması ve çeşitli bölgelerden gelen ustaların saray nakkaşhanelerinde ortak bir üslup oluşturarak geldikleri yerlerin izlerini harmanlamaları önemli bir rol oynamıştır (Ölçer, 2002: 18). Dönemin ilk Mushaf örnekleri incelendiğinde, metinlerin yatay formatta olduğu görülür. Yatay formatın neden tercih edildiğine dair döneme ait açıklamalar bulunmasa da günümüz sosyal bilimciler genellikle bu özgün biçimin Müslümanların kutsal metinlerini Hıristiyan ve Yahudi kutsal metinlerinden görsel olarak ayırmaya yaradığına işaret etmektedirler (Tanrıver, 2007: 43).

Bu tezhiplerde yer alan motif ve desenler, dönemin diğer sanat eserlerinde bulunan bezemelerle benzer özelliklere sahiptir ve dönemin estetik anlayışını yansıtmaktadır. Genellikle, bir surenin tamamlandığını ve diğerinin başladığını belirtmek amacıyla, sure başındaki yatay dikdörtgen alanlar canlı ve zarif bitkisel motiflerle bezenmiştir. Bu motiflerde genellikle doğadan esinlenen çiçek, yaprak ve dal ögeleri görülür. Bunun yanı sıra, sayfa kenarlarında ve sure başlarına bitişik olan yarım daire ve üçgen şeklinde tezhipler de dikkat çekicidir (Tanındı, 1990: 20). Bu tezhip çalışmaları,

dönemin el sanatlarında ve süsleme tekniklerindeki ustalığı sergileyen ince detaylarla bezenmiştir. Tüm bu detaylar ve süslemeler, erken dönem İslam sanatının zengin ve göz kamaştırıcı süslemelerine işaret etmektedir. Bu süslemeler, İslam sanatının gelişiminde önemli bir role sahip olup, dönemin kültürel ve estetik değerlerini yansıtan birer ögedir. Ayrıca, bu detaylar sayesinde, dönemin sanatçıları ve zanaatkârları, İslam kültür ve sanatının özgün ve etkileyici bir yönünü ortaya koymaktadır. Bu tür tezhip ve süslemeler, İslam sanatının ilerleyen dönemlerinde de devam etmiş ve çeşitli motifler, renkler ve stillerle zenginleştirilerek, İslam sanatının evriminde önemli bir etkiye sahip olmuştur. İslam sanatının bu süslemelerle gelişimine katkı sağlayan dönemler, kültürel ve estetik değerlerini yansıtan etkileyici bir miras bırakmıştır.

Abbasiler, 750-1258 yılları arasında İslam dünyasında hüküm sürmüş bir hanedandır. Abbasiler dönemi, İslam sanatında ve kültüründe önemli bir dönüm noktasıdır (Ağır, 2011: 8). Bu dönemde, İslam sanatı çeşitli disiplinlerde büyük bir gelişme göstermiş ve pek çok özgün sanat eseri üretilmiştir. Abbasiler döneminde İslam sanatında mimari, hat sanatı, minyatür, cam işçiliği, el yazması, metal işçiliği, çini ve diğer birçok alanda büyük bir gelişme yaşanmıştır. Bu dönemde, İslam sanatı Pers, Bizans, Mısır ve Mezopotamya gibi farklı kültürlerden etkilenerek özgün bir karakter kazanmıştır (Yıldız, 1988: 37).

8. yüzyıl ortalarında Abbasi Devleti'nin yükseliş döneminde, kitap ve kitap okuma İslam toplumunun genel amacı haline gelmiştir. İslamiyet'in hızla yayılması, kitaba olan ihtiyacın artmasına sebep olmuştur. Kitapların biçimi zaman içinde tablet, rulo ve kodeks şekillerinde evrimleşmiştir. Bu dönüşüm sürecinin sonunda, kitap daha muhafazalı bir duruma gelerek ticarî bir meta haline gelmiştir. 794-95 yılları arasında Abbasi Halifesi Harun Reşid döneminde Bağdat'ta kurulan ilk kâğıt imalâthanesi, İslam dünyasının yazılı kültürüne büyük bir katkı sağlamıştır (Bloom, çvr. Kılıç, 2003: 42). 9. ve 10. yüzyıllardan başlayarak, padişahlar ve sarayın ileri gelenleri prestij göstergesi olarak cami ve medrese gibi eğitim kurumlarına, cüzler halinde veya tek cilt olarak tezhiplerle süslü, ünlü kâtiplerin yazdığı ve üzeri bezemeli deri ciltle kaplı mushaflar vakfetmişlerdir. Bu ustalıkla yazılmış, cildi ve tezhipleriyle bezenmiş mushaflar, tarih boyunca diplomatik hediyeler olarak da öncelikle tercih edilmiştir (Baysal, 2010: 374).

9. ve 10. yüzyıllara tarihlenen ve Yemen'in San'a kentindeki ve Tunus'taki Kayrevan Ulu Camilerinde bulunan çok sayıda Mushaf örneği, tezhiple süsleme geleneğinin bu dönemde başlamış olduğunu gösterir. Bu eserlerde, ilk iki sayfa sıvama daireler, iç içe geçmiş kareler, geçme ince ara suyu dizileriyle, sayfa kenarında uzayan ve palmiye yapraklarını anımsatan bitki biçimleriyle, sure başları dar veya geniş ara sularla, altın, az kırmızı ve yeşil renklerle süslenmiştir (Tanındı, 2003: 866). Bu döneme ait Mushafların yatay formatta olan yazı sahası, bazı örneklerde altın cedvel içine alınmıştır. Kenar ve ara sularında, Bizans sanatından esinlenerek, hatayi helezonu üzerinde asma yaprakları, üzüm ve nar motifi sıklıkla kullanılmış olup, rumi motifinin iptidaî şekillerine rastlanmaktadır. Geometrik süsleme unsurlarıyla birlikte rumi, münhani ve az miktarda da bitkisel kaynaklı motifler kullanılarak tezhiplenmiştir (Tanındı, 2003: 865).

Bu dönemde gerçekleşen tezhip ve süsleme tekniklerinin gelişimi, İslam sanatının ve yazılı kültürünün ilerleyen dönemlerinde önemli bir etkiye sahip olmuş ve zenginleşerek devam etmiştir. Bu özenle hazırlanan Mushaflar, dönemin kültürel ve estetik değerlerini yansıtan önemli eserler olarak kabul edilir. Erken döneme ait Mushafların bir kısmının yazı sahası, altın ile cedvellenip kenar suyu işlendiği için, sure başları, cetvel dışına, bazen damla bazen de daire formlu bir gül olarak sayfanın hâşiye kısmına yapılmıştır (Tanrıver, 2007: 20). Aynı döneme ait yazı sahasının cedvellenmediği Mushaflarda, sureye ait bilgiler sıklıkla altın ile yazılarak, bazen tezhiplenerek bazen de tezhiplenmeden satırın başına, sure başı gülü eklenmiştir. İlk örneklerinde damla formlu, bol yapraklı ve gelişmemiş rumi motifi kullanılarak desenler oluşmuştur. Hâtime sayfasında da aynı tarzda yapılmış hâtime gülü cedvele iliştirilmiştir (Mülayim, 1997: 177).

10. yüzyıl başına tarihlenen bir Mushaf'ın tezhibinde, âyet sonları üçgen oluşturan altı daire ile belli edilmiştir. O döneme ait duraklar, genellikle daire şeklinde sürülmüş altının, kahverengi mürekkep ile tahrirlenmesi ile yapılmıştır. Beş âyette bir damla (hamse), on âyette bir daire (aşere) formunda motif yer almaktadır. Aşere ve hamse durakları, diğer durak motiflerine göre daha büyüktür ve dikkat çekici bir süsleme unsuru olarak kullanılmıştır. Bu döneme ait duraklar, Mushafların görsel ve estetik değerini artırmak amacıyla kullanılan önemli unsurlardandır. 11. yüzyılın başlarında İbnü'l Bevvâb, hat sanatında yaptığı çalışmalarla kalem sayısını sekize indirerek,

aklâm-ı sittenin teşekkülünde büyük bir inkılap başarmıştır (Serin, 2006: 242). İbnü'l Bevvâb, Şiraz'da bulunan Bahaü'd-devlet kütüphanesinin başına getirilmiş olup, aynı zamanda ressam, nakkaş, mücellid ve müzehhip olarak da tanınmaktadır. Ancak asıl şöhretini hat sanatı sahasında kazanmıştır (Tanrıver, 2007: 25).

İbnü'l Bevvâb'ın hat sanatındaki yenilikleri ve başarıları, İslam sanatının gelişiminde önemli bir adım olarak kabul edilir. O dönemde, Mushafların süslemeleri ve hat sanatı, İslam dünyasında sanatsal ve estetik değerleri yüksek eserlerin ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır. İslam hat sanatında önemli bir yeri olan İbnü'l-Bevvab, yetenekli bir hattat ve müzehhip olarak 64 Mushaf yazmıştır (Emin, 2019: 67). Bunların arasında en güzel ve en değerli örnek, Dublin'deki Chester Beatty Library'de bulunan ve 1001 yılında Bağdat'ta yazılan Mushaf'tır (Yücel, 2021: 376. İbnü'l-Bevvab, tezhip, minyatür, resim ve cilt sanatlarıyla da ilgilenerek kendini hat sanatında geliştirmiştir. İbn-i Mukle ekolünden etkilenerek onun üslubunu özümsemiş ve kendi birikimleriyle harmanlamıştır (Özdirek, 2017: 8).

Hat sanatının Abbasi devletindeki gelişimi, İslam medeniyetinin köklülüğü ve ihtişamını göstermektedir. Harflerin günümüze kadar süren estetik değişimi, bu sanatın kıymetini ortaya koymaktadır. Abbasi döneminde tezhip, cilt ve süsleme sanatlarına da büyük katkılar sağlayarak, bu sanat dallarının gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Abbasi devletinden sonra kurulan devletler de bu sanat dallarını geliştirerek kültürel gelişimlerine katkıda bulunmuş ve sonraki nesillere yol gösterici olmuşlardır.

Özetle, 9. ve 10. yüzyıllarda, Yemen'de San'a ve Tunus'ta Kayrevan Ulu camilerinde ortaya çıkan Mushafların tezhip geleneği, İslam sanatının gelişiminde önemli bir dönüm noktasıdır. Bu dönemde kullanılan süsleme ve tezhip teknikleri, İslam sanatının zenginleşmesine ve farklı kültürlerden etkilenerek daha özgün bir üslup kazanmasına katkıda bulunmuştur. 12. yüzyılda Kuzey Afrika ve Endülüs Emevî devletinde hazırlanan Mushaflar, magribî hat ve kahverengi mürekkep (sepia) ile yazılmıştır. Mushaf'ın başlangıç ve bitiş sayfalarında geometrik tasarımlı tezhip uygulanmıştır (Tanrıver, 2007: 45). Bu dönemin özellikleri arasında, merkezde yer alan dairelerden yuvarlak geçişler yaparak ilerleyen ve kırık çizgilerle sayfa kenarına kadar uzanan sıvama tezhipli sayfalar bulunmaktadır. Geometrik yapıya ek olarak,

rumi motifler, bol altın kullanımı ve siyah, beyaz, pembe ve mavi renklerle süslenmiştir.

3.2.3. Büyük ve Anadolu Selçuklu Dönemi

Büyük Selçuklu İmparatorluğu, 10. yüzyılın sonlarından 12. yüzyılın ortalarına kadar Orta Asya, İran, Irak ve Anadolu'da hüküm sürmüş bir Türk-İslam devletidir. Bu devletin kuruluşu ve gelişimi, İslamiyet'in bölgede yayılmasıyla yakından ilişkilidir. Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun kurucusu Tuğrul Bey ve yeğeni Alparslan, İslamiyet'i benimsemişlerdir (Özgüdenli, 2013: 57). Bu Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun İslam kültürü ve İslam sanatı için bir dönüm noktası olmuştur. İmparatorluğun İslam sanatında ve mimarisinde önemli bir gelişme yaşanmıştır. Bu dönemde, cami, medrese, saray ve köprüler gibi yapılar inşa edilmiştir. Bu yapılar, İslam mimarisinin en özgün örnekleri arasında yer almaktadır. İslam sanatında hat sanatı, Büyük Selçuklu İmparatorluğu döneminde en önemli sanat disiplinlerinden biri haline gelmiştir. Hat sanatı, Kuran ve hadislerden alıntılarla yazılan eserlerde sıkça kullanılmıştır (Çetintaş, Oyman, 2017: 445). Büyük Selçuklu dönemi hat sanatı, daha önceki dönemlere göre daha sofistike hale gelmiştir. Hat sanatçıları, farklı yazı stilleri ve renkler kullanarak özgün eserler üretmiştir.

11. yüzyıl, büyük savaşların ve insan göçlerinin yaşandığı bir dönem olarak tarihe geçmiştir. Bu dönemde sanat eserleri de savaşlar nedeniyle büyük tahribata uğramış, günümüze ulaşabilen yazmaların çoğu büyük tamirler geçirmiş, bazılarının sayfaları eksilmiş ve ciltleri yok olmuştur. Bu durum, döneme ait tarihi ve kültürel mirasın büyük bir kısmının ne yazık ki kaybolmasına yol açmıştır. Büyük Selçukluların tarih ve kültürü üzerine yapılan çalışmalar, Türk ve İslam tarihinin daha iyi anlaşılması için büyük önem arz etmektedir. Sonuç olarak, Büyük Selçuklular dönemi üzerine yapılan çalışmalar, Türk ve İslam tarihindeki önemli dönüm noktalarını ve bu dönemde meydana gelen olayları daha iyi anlamamıza katkı sağlayan, kritik öneme sahip araştırmalardır. Bu çalışmaların devamı, tarihsel gerçeklerin ve kültürel zenginliklerin nesiller boyu korunarak aktarılmasında ve gelecek nesillerin geçmişleriyle olan bağının güçlendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Anadolu Selçuklu dönemi ise, 1071 Malazgirt Zaferi'yle başlamış ve Türk-İslam tarihinin önemli dönemlerinden birini oluşturmuştur (Kartal, 2008: 99). Anadolu Selçuklu döneminde, Anadolu'ya gelen farklı kültürlerden etkilenmiş, Ahmet Yesevi,

Muhyiddin İbn Arabi gibi büyük sufilerin ve Mevlâna Celaleddin Rumi gibi tasavvuf büyüklerinin düşünce yapısı, edebiyat ve sanatlar üzerinde önemli bir etkisi olmuştur. Anadolu Selçuklu dönemi tezhip sanatı, tasavvuf görüşüyle uyumlu olan evren düzenini ifade eder ve çizgilerin devamlı değişiklikler ve yenilenmelerle anlam kazanması, Tanrı'nın yansıtılmasının ifadesi olarak kabul edilmektedir (Öney, 2002: 808).

Anadolu Selçuklu döneminde mimari eserlerle dolu olan Anadolu, küçük Türkmen beyliklerinin, Anadolu Selçuklu Devleti'nin ve Büyük Selçuklu devletinin yıkılışından sonra kurulan beyliklerin katkılarıyla zenginleşmiştir. Medreseler, bu dönemin önemli kültürel yapılarındandır ve kitap sanatlarının gelişmesinde büyük rol oynamışlardır. Akşehir'deki Sahip Ata Medresesi, Konya'daki Sadreddin Konevi ve Aksaray'daki Fahrettin Kütüphaneleri bunun önemli örneklerindendir (Ünver, 1948: 643). Önemli devlet adamlarından Sahip Ata öncülüğünde hattat ve müzehhiplerin çalıştığı bir nakkaşhane kurarak, tezhip sanatına büyük önem vermişlerdir. Bu nakışhane, saray ve önemli makamlara bağlı olarak faaliyet göstermekteydi. Bu durum, döneme ait yazma eserlerin zahriyelerinde de gözlemlenebilir (Yavaş, 2007:). Anadolu'ya tezhip sanatını getiren Selçuklular, stilize edilmiş hayvan motifleriyle süslü "Rumi" üslubunu da beraberinde getirmişlerdir.

Tarihi kaynaklara göre, Türkiye Selçukluları çağında Azerbaycan ile Anadolu arasında devamlı bir içtimal, kültür ve etnik bağ mevcut olmuştur. Zaten aynı göç kaynağından gelen boyların yerleştiği bu iki bölgeyi, birbiri arkasına Selçuklu ülkesine katılan bir bütün gibi düşünmek daha yerinde olacaktır. Türkiye Selçukluları'na ait eski yerli kaynaklarda Azerbaycan'ın çeşitli şehirlerinden pek çok kimsenin batıya, Anadolu'ya geldiği kolaylıkla tesbit edilmektedir. Bu kapsamda bu döneme ait olan Varka vü Gülşâh'ın minyatürlerinin Konya'da yaşayan Hoylu Abdülmü'min tarafından yapıldığı ve Büyük Selçuklu devri sanatı olduğu görülmektedir (Özergin, 1970:).

Selçuklu tezhibinde, geometrik şekillerin iç içe geçtiği ve bu şekillerin içerisinde benek, yıldız ve yaprak motifleriyle süslemelerin yapıldığı görülür. Bu eserlerde genellikle altın zemin ve siyah çizgiler kullanılırken, kırmızı ve mavi renklerle de renklendirilir. Selçuklu döneminde başka bir tezhip tarzı olan "münhani" tarzı, birbirine sırt sırta vermiş küçük formların kullanılmasıyla dikkat çeker. Selçuklu,

Mısır Memlükleri ve Anadolu Beylikleri dönemi tezhip sanatı, pek çok yönden benzerlikler gösterir (Yavaş, 2007:).

Anadolu Selçuklu Devleti'nin dağılmasının ardından başlayan Anadolu Beylikleri dönemi tezhip sanatında, Selçuklu tezhip sanatının izleri görülmeye devam eder. Beylikler dönemi tezhip sanatında yeşil, lacivert ve altın renklerle tezhip zemini kullanılırken, yazılarda beyaz renk ön plana çıkmaktadır. Anadolu Artuklu tezhibinde ise Memlük ve Selçuklu tarzlarının karışımına rastlanır. Bu dönemde tezhip sanatı, daha önceki dönemlerden aldığı etkilerle birleşerek kendine özgü estetik özellikler geliştirmiştir.

13.-14. yüzyıllarda birçok devlete tehlike oluşturan İlhanlılar, bilim merkezlerini tahrip etmiş, büyük katliamlar gerçekleştirmiş ve ağır vergiler almışlardır. Ancak İlhanlı Hanları, kendilerinden önceki dönemlerde ortaya çıkan sanat eserlerine acımasızca davranmalarına rağmen, hüküm süren dönemlerinde önemli sanat hamisi olmuşlardır (Beksaç, 2002: 105).

İlhanlılar döneminde hazırlanan yazma eserler, sayfa düzeni açısından Memlük yazmalarıyla büyük bir fark göstermemektedir. Ancak desen tasarımı açısından değerlendirildiğinde, geometrik yapının yerini daha serbest paftaların aldığı görülmektedir. Geometri ve simetri desenlerinde ise Memlük yazmalarına göre daha az kullanılmıştır. Hatayi grubu motiflerin kullanımında artış gözlenmektedir. Altın ve lapis lâzuli renklerinin kullanım yoğunluğu birbirine yaklaşmış olup, altın daha az ve lapis lâzuli rengi ise daha fazla kullanılmıştır. Beyaz renk özellikle temellük kitabelerindeki kûfî yazıda ve koyu renk zeminin paftalanmasında kullanılırken, kırmızı, yeşil ve kahverengi renkler daha az kullanılmıştır (Tanrıver, 2007: 49).

13. yüzyılın ortalarında güçlenen Memlükler (1250-1517), 8. yüzyılın ilk yarısından itibaren Anadolu ve Yakındoğu'yu yıpratan İlhanlıları yenerek, Mısır dışında Suriye ve Anadolu'nun güney ve güneydoğusunda etkin bir güç oluşturmuştur. Memlüklerin eserlerinde Türk sanatının etkilerinin hissedilmesinin sebebi, onların da Türk kökenli olmalarıdır. Bu nedenle, Mısır ve Suriye'de ortaya çıkan sanat eserleri, Türk sanatı olarak değerlendirilmektedir. Memlük dönemi, zengin mimari ve süsleme anlayışıyla ön plana çıkmaktadır (Yıldız, 2016: 88). Bu dönemde yapılan camiler, medreseler ve külliyeler, dikkat çekici mimari özelliklere ve zarif süslemelere sahiptir. Memlükler,

özellikle geometrik desenler ve floral motiflerle bezeli seramikler, ahşap işçiliği, metal işleri ve el yazması kitaplarda tezhip sanatında başarılı olmuşlardır (Tavaslı, 2014: 68).

Memlük dönemi tezhip sanatı, özellikle renk ve motif zenginliğiyle dikkat çeker (Özsoy, 2013: 28). Bu dönemde kullanılan motifler arasında, hatayi grubu, rumi, münhani ve geometrik unsurlar ön plana çıkmaktadır. Altın ve lapis lâzuli renklerinin yoğun kullanımı, bu dönem tezhip sanatının karakteristik özelliklerinden biridir. Ayrıca, beyaz, kırmızı, yeşil ve kahverengi gibi renkler de dönemin tezhip sanatında yer almaktadır (Tanrıver, 2007: 25). Memlük dönemi yazma eserlerinde, sayfa düzeni ve desen tasarımı bakımından İlhanlılar dönemi yazmalarından farklılıklar göze çarpmaktadır. Bu dönemde, sayfa düzenleri daha simetrik ve geometrik yapıda olup, desen tasarımında ise daha düzenli ve özenli bir anlayış benimsenmiştir. Bu özellikler, Memlük dönemi tezhip sanatının kendi içinde önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

Memlükler, Anadolu Selçuklularından olan Karamanoğulları ile 14. yüzyıl başlarından itibaren sıkı ilişki kurmuşlardır (Elçi, 2019: 28). Memlükler döneminde, İslam sanatında Rönesans yaşanmıştır. Memlük sultanlarının hazineleri için hazırlanan eserlerde bu yüzyıla kadar üretilen tüm sanat ürünleri, Mısırlı sanatçılar tarafından bir sentezden geçirilmiş ve sonuçta 1320 yılından sonra âbidevi boyutlarda, olağanüstü tezhipli, muhakkak hat ile yazılmış Mushaflar üretilmiştir (Tanrıver, 2007: 43).

Memlüklerin, anıtsal mimarinin muhteşem örnekleri olan medreselerine vakfettikleri kitaplardan, bu dönemdeki kitap sanatının önderi konumunda oldukları görülmektedir. Bunu, cildleri ve tezhipleri üstün ustalık eseri olan Mushaflar ve kimi zaman tezhipli kimi zaman tezhipsiz, çok sayıda üretilmiş bilim kitapları bulunmaktadır. Mushaflarda, tam sayfa zahriye, serlevha, sure başı, Mushaf gülleri, hâtime sayfası tezhibi mevcuttur. Desen tasarımında ilk adımda dikkat çeken, geometrik paftalar, kalınlıkları farklı ara suları ve zencereklerdir.

Rumi en çok kullanılan motiftir, bunun yanı sıra az da olsa hatayi grubu motifler de kullanılmıştır. Desende monotonluğu önlemek için, rumi motifinin içi, goncaya benzer daire yahut damla formlu alanda, dıştan içe, koyudan açığa doğru tonlamalı olarak boyanmıştır (Baysal, 2010: 367). Bunu ilk kullanan müzehhip, Aydoğdu ibn Abdullah el- Bedrî'dir (James, 1988: 58). Memlük Mushaf'ının ketebe sayfasında müzehhibin ve talebesinin imzası mevcuttur. Ayrıca yazı zeminini kırmızı yahut siyah renk ile

tarayarak ve rumi motifini helezon üzerinde çizgisel uygulayarak da desen hareketlendirilmeye çalışılmıştır. Altın ve lacivert, eşit miktarda kullanılmış, önceki dönemlerde yaygın altın kullanımı bilhassa lapis lâzuli paftalarla daraltılmaya çalışılmıştır. 14. yüzyıl İslam dünyasında, politik güçlerin yanı sıra, sanat hareketlerinde, yüzyılın ilk yarısında İlhanlılar, yüzyıl boyunca da Memlükler etkili olmuştur.

3.2.4. Timurlu ve Beylikler Dönemi

Cengiz Han'ın soyundan olan Timur'un, 14. yüzyılın sonlarında İran'ı istilası ile Timurlu Devletinin temeli atılmıştır (1370–1507). Timur 1370 yılında Semerkand'ı, 1386'da Tebriz'i ve Bağdat'ı, 1393'te de İsfahan ve Şiraz'ı aldıktan sonra, 1398'de Hindistan'a sefer yapıp, 1400'de Halep ve Şam'ı istilâ edip, 1402'de de Osmanlı Sultanı Yıldırım Bayezid'i Ankara savaşında yenip esir almıştır (Abdurrahman, 2004: 142).

Tüm Timurlu Sultanları, kitap sanatlarına büyük önem atfetmiş, hattat ve nakkaşları himaye etmiş ve onlara kendi kütüphaneleri için kitaplar hazırlama imkânı sağlamışlardır. İlhanlı ve Memlük dönemlerinde kaleme alınan muazzam Kur'an-ı Kerim nüshalarına benzer şekilde, Timur döneminde de büyük boyutlu Kuran-ı Kerim'ler yazılmıştır. Timur'un 1405 yılındaki ölümünden sonra, oğlu Şahruh ve torunu Baysungur Mirza, Timurlu devletinin ve sanatının sürdürülmesi için çaba sarf etmişlerdir (Şahbaz, 2018: 321). Özellikle, sanatçı kimliğiyle de bilinen Baysungur Mirza (1397–1434), babasının başlattığı girişimleri hızlandırarak Herat'ı kültür ve sanat merkezi haline getirmiştir. Baysungur, Herat'ta dönemin en yetkin hattat, nakkaş, müzehhip ve mücellitlerinden oluşan yaklaşık kırk sanatkârı toplayarak Herat Sanat Ekolünü ya da Baysungur sanat akademisini kurmuştur. Müzehhip ve minyatürcüler arasında, Tebriz'den gelen Seyyid Ahmed Nakkaş, Hacı Ali Musavvir, Üstad Veliyüddin ve Seyfeddin Nakkaş gibi isimler Menâkıb-ı Hünerverân adlı eserde yer almaktadır (Aka, 2002: 530).

Cild ustası Mevlâna Kıvâmüddin ise, Hüseyin Baykara döneminin önemli bir sanatkârıdır. Herat ekolü, motif zenginliği, desen dengesi, ince işçilik ve renk uyumuyla hem Osmanlı saray nakkaşhanesini etkilemiş hem de günümüz tezhip sanatçılarının ilham kaynağı olmaya devam etmektedir. Hüseyin Baykara Divânı, Herat ekolünün seçkin örneklerindendir. Tezhiplerde kullanılan geometrik ve bitkisel

motiflerin yanı sıra, daire ve daire kesitlerinin oluşturduğu geçme kompozisyonları geometrik süslemelerin ana motifi olarak görülmektedir (Küpeli, 2019: 69).

Tam sayfa zahriye ve serlevha tezhibinde, rumi motifi ve hatayi grubu motifler yaklaşık olarak eşit oranda kullanılmıştır. Memlük döneminde gözlenen rumi hakimiyeti, hatayi grubu ile eşit paylaşıma yerini bırakmıştır. Baskın renk olarak lapis lâzuli kullanılırken, altın daha az kullanılmış ve kompozisyondaki açık-koyu dengesini korumak ve ışık vermek amacıyla kullanılmıştır. Yeşil, kırmızı, siyah ve beyaz renkler ise daha az miktarda kullanılarak paftaların ayrılması, ince ara suları ve ipliklerde kullanılmıştır (Ağa-Oğlu, 1934: 184). Timurlu döneminin tezhip sanatında görülen zarafet ve görsel çekicilik, renk ve motif kullanımındaki dikkat çekici denge ile artış göstermiştir. Renk uyumunun yanı sıra motiflerin çeşitliliği, bu dönemin sanat eserlerinde belirgin bir özelliktir. Bu iki unsurun birleşmesi, ince işçilikle birleştirilerek, Timurlu dönemi sanatının kendine has bir stil ve estetik anlayış oluşturmasına yardımcı olmuştur (Özcan, 2007: 77).

Timurlu dönemi eserleri, sadece dönemin değerlerini yansıtmakla kalmayıp, aynı zamanda sonraki dönemlerde, özellikle Osmanlı ve diğer İslam sanatları üzerinde büyük etkiler bırakan eserler olmuştur. Bu dönemin sanatının kalıcılığını ve etkisini, Timurlu Sultanlarının kitap sanatlarına verdikleri değer ve destekle ölçmek mümkündür. Bu destek, sanatçıların üstün başarılar elde etmesine yardımcı olmuş ve Herat ekolünün gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur. Dolayısıyla, Timurlu dönemi tezhip sanatı, tarih boyunca sürekli bir değer ve ilgiyle anılmıştır. Bu sanatın incelikleri, çekiciliği ve etkisi, onun zamanın ötesinde bir güzellik ve anlam taşıyan bir alan olarak kalmasını sağlamıştır. Bu durum, Timurlu döneminin sadece kendi zamanında değil, sonraki dönemlerde de sanat üzerindeki etkisini koruduğunu göstermektedir.

Anadolu'daki Beylikler Dönemi, İlk Beylikler ve Anadolu Beylikleri olarak ikiye ayrılmaktadır. İlk Beylikler, 1071 Malazgirt zaferinin ardından Anadolu'nun Türkleşmesi ve yurt edinilmesi sürecinde, Türkmen beyleri Saltuk Bey, Mengücek Bey ve Danişmend Bey gibi liderler tarafından kurulmuş, Büyük Selçuklulara bağlı emirlikler oluşturmuştur. 12. yüzyıl başlarında Anadolu'da kurulan ilk beylikler, kitaplara ve bilime büyük ilgi göstermişlerdir. Örneğin, İbnu'l-Kemal tarafından 1101-

1105 yılları arasında kaleme alınan “Keşfu'l-Akabe”, Danişmendoğullarının kurucusu Melik Ahmed Gazi'ye ithaf edilmiştir (Çelik Öztürk, 2022: 3).

12. yüzyıl sonlarında ise, Artuklu Beyliği yönetimindeki Diyarbakır'da 140.000 cilt kitap bulunmakta ve bunlar arasında değerli minyatürlü yazmalar da yer almaktadır (Algaç, 2002: 1). Beylikler dönemi Anadolusunda, her bölge kendi kültürel mirasından ve sanat geleneklerinden esinlenerek yeni formlar yaratmaya çalışırken, bazı bölgeler Selçuklu sanatının etkisi altında kalmıştır. Özellikle doğu, orta ve kuzey Anadolu'da, Selçuklu sanatının etkisi yoğun olarak hissedilirken, güneydoğu Anadolu'da Zengi, Eyyubi ve Memlük İslam Sanatı geleneği ön planda olmuştur. Batı Anadolu ve özellikle Osmanlı Beyliği'nde ise, yeni arayışlar ve ilginç denemeler görülür. Bu durum, bu bölgelerde yerleşik güçlü bir İslam sanat geleneği olmayışıyla açıklanabilir.

Beylikler dönemi sanatı denilince, Batı Anadolu ve Marmara bölgesi sanatı anlaşılmaktadır. Bu bölgeler, yeni denemelere açık olup klasik Osmanlı Sanatının temellerini atmışlardır. Karamanlı beylerden Halil bin Mahmud için H. 714 (1314-1315) yılında, Kâtip İsmail bin Yusuf tarafından Konya'da yazılan ve Yakup bin Gâzi el-Konevî tarafından tezhiplenen bir Mushaf, Karamanlı dönemi kitap sanatının ilk örneği olarak kabul edilir. Bu eserin tezhibi, 13-14. yüzyıllar arasında İslam dünyasında Anadolu'nun yanı sıra diğer sanat merkezlerinde de izlenen bir geleneğin izlerini taşımaktadır. İlk ve son sayfalarında metne yer verilmeyen levha tezhipleri, altının ağırlıkta olduğu, göz alıcı ve şaşırtıcı bir görsel sunar. Levha tezhibinin geniş bordürü ince geçme ara suları ile süslenirken, orta kısmı ise hatayi grubu ve rumi motiflerin kullanıldığı, birbirini kesen dilimli dairelerden oluşan tasarım ile tezhip edilmiştir (Tanrıver, 2007: 47).

Serlevha sayfası, yani ilk surelerin bulunduğu sayfa, çerçeve şeklinde ve tam sayfa tezhipli olup diğerleri başlık biçimindedir. Bu dönemde üretilen sanat eserleri hem geometrik hem de bitkisel motiflerin kullanıldığı tezhiplerdeki denge ve uyumuyla dikkat çeker. Anadolu'daki Beylikler dönemi, İslam sanatının gelişiminde önemli bir rol oynamış ve bu dönemde ortaya çıkan eserler, sonraki kuşaklar tarafından takdir edilmiş ve ilham kaynağı olarak kullanılmıştır.

Bu dönemde, Memlük, Celâyirli, Muzafferî yöneticilerle Anadolulu beyler, hep politik karmaşanın içinde olmuşlardır. Sâtı’nın, kitap sanatının önderi olarak öne çıkmasıyla,

Memlük sultanı Şaban ve Berkuk'un kitap sanatının hamisi olarak öne çıkmaları aynı yıllara rastlar. Diyarbakırlı İbrahim müzehhibin, sultan Şaban için, anıtsal ölçülerde tezhipli Mushaf hazırladığı yıllarda (1367–1372), ismi bugün için bilinmeyen bir müzehhip de Anadolulu Emir Sâtı el- Mevlevî için Mevlâna Celâleddin Rumi ve oğlu Sultan Veled'in eserlerini tezhiplemiştir (Tanındı, 1993: 401). Her iki müzehhibin çalışmaları arasında, tasarım açısından benzerlikler olmasına rağmen, müzehhip İbrahim Âmidî'nin çalışmalarında, işçiliğin ve boyanın daha kaliteli olması ve çiçekli bezemenin daha yoğun olarak kullanıldığı fark edilmektedir (Tanındı, 1993: 401).

Anadolu Selçuklularının izlerinin ağır bastığı Beylikler Devri sanatında, geometrik zencerekler ile birlikte rumi motifinin hâkim olduğu görülmüştür. Bitkisel kökenli motifler görülse de ağırlık geometrik ve rumi motiflerindedir. Lacivert, kırmızı, yeşil, nadiren siyah, beyaz, pembe, mavi, eflatun, açık- koyu kahverengi, sarı, turkuaz gibi renkler de kullanılmıştır. 14. yüzyılda, özellikle Konya'da üretilen yazmalar, son derece göz alıcı, ihtişamlı, ancak yalın bir güzelliği olan tezhiplere sahiptirler ve çağdaşlarıyla karşılaştırıldıklarında diğerlerinden ayrılabilirler (Özcan, 2007: 77).

3.2.5. Osmanlı Dönemi

Osmanlı sanatının kökleri, Selçuklulara, Orta Asya ve Uzak Doğu'ya kadar uzanır. Anadolu'yu yurt edinen Osmanlılar, geçirdikleri evreleri sanatlarına yansıtmaktan çekinmemiş ve bu süreçte kültürel özlerini korumuşlardır. Uzak Doğu'dan Çin etkisini, Orta Asya'dan göçebe yaşamın, Şaman ve Mâni dinlerinin etkisini, Yakın Doğu ve Anadolu'dan İslamiyet'in ve yerleşik hayata geçmiş olmanın etkilerini ürettikleri sanat eserlerine yansıtmışlardır. Merkezi yönetim şekliyle Osmanlı Devleti, her türlü denetimi, gelişmeyi ve girişimi merkezden yönetmiş ve böylece sınırları içinde fazla değişken olmayan bir sanat tarzı ortaya çıkmıştır. İlk olarak Bursa ve Edirne'de şekillenen ve 15. yüzyıldan itibaren İstanbul'a yerleşen saray, Osmanlı sanatının biçimlenmesinde en büyük rolü oynamıştır (Minaz, 2019: 36).

Osmanlı sultanları sadece sanatı desteklemekle kalmamış, aynı zamanda kendileri de çeşitli sanat dallarıyla ilgilenmişlerdir. Osmanlı dönemi tezhip örneklerinin tarihi bilinen ilk örneği, Ahmed-i Dâî'nin 1413-1414 yılında kendi hattıyla istinsah ettiği Divan'ının ilk iki sayfasında görülmektedir. Burada küçük oval şemse ve dar başlıkta mavi ve siyah renkte zemine altın rumilerden oluşan motiflerle sade bir tasarım yapılmıştır. 14. yüzyılın ikinci yarısından sonra Şiraz'da Muzafferiler döneminde

istinsah edilen kitapların tezhiplerinde ortaya çıkan bu tür tezhip üslubu, aynı bölgedeki ve Yezd'deki zâviyelerin duvar süslemelerinde de görülmektedir (Sayın, 2021: 34). 14. yüzyılın sonu ve 15. yüzyılın başlarında Timurî döneminde, yine Fars bölgesinde hazırlanan kitapların tezhiplerinde zengin tasarımlar halinde devam etmiştir. Bu üslup, Fars bölgesinden Herat'a göçen müzehhiplerle birlikte, Herat'a taşınmış ve 15. yüzyılın sonuna kadar mütevazi tasarımlarla devam etmiştir (Takahori, 2010: 11).

15. yüzyılın başlarından itibaren, Semerkant, Şiraz ve Herat'tan Bursa ve Edirne'ye doğru göç eden bilginler ve sanatçılar Osmanlı kitap sanatlarında önemli roller üstlenmişlerdir. Bu dönemde, bu bölgelerden gelen müzehhipler ve sanatçılar, Osmanlı kitap sanatının gelişimine ve zenginleşmesine katkıda bulunmuşlardır. Bursa ve Edirne'ye yerleşen bu sanatçılar, Osmanlı kitap sanatlarına yeni bir soluk getirmiş ve bu dönemde gerçekleştirilen tezhip çalışmalarında yeni üsluplar ortaya çıkmıştır. Bu müzehhipler, siyah ve mavi zemin üzerinde altın işlemeli tüy gibi hafif dallar kullanarak tasarımlarında sade ve zarif bir görüntü sunmuşlardır. Bu tasarımlar, sık dallar arasında yer alan bol yapraklar ve az sayıda goncagül ile bezenmiştir (Tanrıver, 2007: 32).

Zahriye tezhiplerinde, sayfa tasarımı, renk ve motif özellikleri bakımından Fatih devrinin esasları bulunmaktadır (Kaçar, 2021: 178). Bu dönemde, Osmanlı kitap sanatı ve tezhip alanında gerçekleştirilen çalışmalar, daha önce görülmemiş bir zenginlik ve çeşitlilik sergilemektedir. Bursa ve Edirne'deki sanatçıların etkisiyle, Osmanlı kitap sanatları ve tezhip alanında yeni tarzlar ve üsluplar gelişmiştir. Bu dönem, Osmanlı sanatının büyüme ve çeşitlenme sürecinde önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilir (Sever, 2020: 163).

Ahmed b. Hacı Mahmud el-Aksarayî, 15. yüzyılın ilk yarısında yaşayan, Ahmedî'nin eserlerini kopyalayıp tezhipleyen yetenekli bir kâtip ve müzehhip olarak bilinir. 1437 tarihli Divan-ı Ahmedî'nin tezhiplemesini gerçekleştiren sanatçı, eserin zahriye sayfasında gizlenmiş geometrik tasarımlı levha tezhibinde ve serlevha tezhibinde lacivert, turuncu, mavi, yeşil, kahve ve siyah renkler kullanmıştır. Ortadaki mekik ile köşebentler arasındaki alan, daha zengin ve detaylı motiflerle, bol yapraklı ve ince dallı foyalı halkâr tarzında süslenmiştir (Tanındı, 2002: 876).

15. yüzyılın ilk yarısında Memlük ve Timurlu dönemi Herat ve Şiraz okullarının etkileri, Osmanlı tezhip sanatında zamanla özümsenmiş ve yüzyılın ikinci yarısında orijinal bir süsleme üslubu ortaya çıkmıştır. En erken Osmanlı tezhip örneklerinde koyu mavi, yeşil ve siyah zemin renkleri kullanılırken, motiflerde çoğunlukla altın yaldız, turuncu, beyaz ve mavi hakimdir. Bu dönemde Şiraz ve Herat üslubu, özellikle erken Osmanlı tezhip sanatında belirgin bir etkiye sahiptir (Tuna, 2015: 24).

Osmanlı sarayına bağlı nakkaşlar ve müzehhipler, farklı kökenlerden gelen ve fethedilen bölgelerin sanatsal etkilerinden beslenerek, zengin ve çeşitli motiflerle süslü tezhip üslubunu geliştirmişlerdir. Bu dönemde ortaya çıkan tezhip üslubu, Osmanlı İmparatorluğu'nun gelişen sanat anlayışını ve kültürel etkileşimlerini yansıtmaktadır. Fatih Sultan Mehmet'in yönetimi altında, İstanbul'un fethinden sonra Topkapı Sarayı'nda bir nakkaşhane kurulmuştur (Cumbur, 1969: 1). Dönemin ünlü sanatçısı Baba Nakkaş tarafından yönetilen bu nakkaşhane, klasik eserleri en yetenekli sanatkarlara yazdırarak, olağanüstü bir şekilde süslemiş ve cildlemiştir (Tanındı, 1993: 401).

Fatih dönemi tezhip sanatı, kendine özgü bir üslup ve özellikler taşımaktadır (Aşıcı,1995: 45). Bu döneme ait eserlerde altın, siyah, yeşil, çivit mavisi, kırmızı ve kiremit tonlarına rastlanır. Süslemeler dikdörtgen, oval ve yuvarlak formlar içerisine yerleştirilmiş olup, bitkisel ve soyut motifler de kullanılmıştır. Bu dönemde uygulanan tezhip süslemeleri, farklı geometrik şekillerle zenginleştirilerek, görsel olarak çekici ve dikkat çekici bir yapıya kavuşmuştur. Fatih dönemi tezhiplerinde kullanılan kâğıt genellikle açık krem renkte veya bazen beyazdır, bu da tezhiplerin parlak ve canlı renklerle daha da vurgulanmasına olanak tanımaktadır (Kaş Tüfekçi, 2020: 17).

Fatih dönemi tezhipleri, zarafet, güzellik ve ince işçilik ile kendini gösterir; renkler oldukça parlak ve nettir. Usta eller tarafından uygulanan renkler, tezhip zenginliğini artırmıştır. Bu dönemde tezhip sanatı, Osmanlı İmparatorluğu'nun kültürel gelişimine ve sanatsal etkileşimlere verdiği önemi yansıtan bir unsur haline gelmiştir. Osmanlı tezhip sanatı, farklı dönemlerde farklı etkiler ve üsluplarla gelişerek, kendi özgün estetiğini ve zenginliğini oluşturmuştur. Dikdörtgen, oval ve yuvarlak formlar içerisine yerleştirilen süslemeler, tezhip sanatının evrensel ve yerel etkileşimlerle oluşan güçlü bir görsel dilini ortaya koymaktadır. Bu görsel dil, Osmanlı

İmparatorluğu'nun zengin kültür mirasının ve sanatsal başarılarının önemli bir parçası olarak kabul edilmektedir (Baysal, 2010: 380).

Fatih Sultan Mehmet, aydın bir hükümdar olarak, İstanbul'da zengin ve dinamik bir sanat ortamı yaratmaya önem vermiştir. Bu amaçla, yabancı ressamları İstanbul'a davet ederek farklı kültürlerden sanatçıların bir araya gelmesini sağlamıştır. Venedik Dukası'na yazdığı bir mektup neticesinde, ünlü ressam Gentile Bellini İstanbul'a gelerek Fatih Sultan Mehmet'in portresini yapmış ve bu eser şu anda Londra Ulusal Galeri'de sergilenmektedir. Ayrıca, dönemin diğer nakkaşlarından olan ressam-portreci Sinan Bey'in, Venedik'te eğitim aldığı ve Mostari Pavli De Damian adlı ressamın öğrencisi olduğu bilinir (Kahraman, 2015: 383).

Fatih Sultan Mehmet dönemi tezhip sanatı, aşırılıktan kaçınan, ince işçilik ve yazıyı boğmayan sayfa düzeni ile parlak bir dönem yaşamıştır. Bu dönem tezhipleri, tezhip sanatının klasik evresinin başyapıtları olarak kabul edilir. Tezhip sanatının bir diğer önemli dönemi ise Kanuni Sultan Süleyman dönemidir. Bu dönemde tezhip sanatı hızla gelişimini sürdürmüştür. Dönemin sanatçıları arasında İran'dan gelen Nakkaş Şahkulu ve Velican gibi sanatçılarla birlikte, yerli sanatçılar Kefeli Hasan Çelebi, Matrakçı Nasuh ve Nigari mahlaslı Nakkaş Haydar bulunmaktadır (Yetgin Akkurt, 2013: 5).

Kanuni Sultan Süleyman döneminde, İmparatorluğun Avrupa topraklarından getirilen Arnavut, Çerkez, Macar ve Bosnalı nakkaşlar da tezhip sanatında önemli roller üstlenmiştir. Bu dönemde, tezhip sanatının gelişimi ve çeşitliliği hem yerli hem de yabancı sanatçıların etkisi ve katkısıyla büyük bir ivme kazanmıştır. Bu çeşitli etkileşimler sayesinde, dönemin tezhip sanatında farklı kültürlerden ve coğrafyalardan gelen motifler ve teknikler bir araya gelerek, Osmanlı tezhip sanatının daha da zenginleşmesine ve kendine özgü bir üslubun ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır (Derman, 2009: 295).

Kanuni Sultan Süleyman döneminin ünlü mühezzibi ve nakkaşbaşı Kara Memi, Şahkulu'nun öğrencisi olarak tezhip sanatında büyük değişikliklerin yaşandığı 16. yüzyılın ikinci yarısında önemli roller üstlenmiştir. Bu dönemde, işçiliğin çok ince olması, tezhipli alanın sayfadaki yerinin artması ve altının bolca kullanılmasıyla zengin örnekler ortaya çıkmıştır. Kanuni döneminin saray nakkaşhanesini yöneten Kara Memi, eserlerinde klasik tezhip içerisinde natüralist çiçeklerin kullanılmaya

başlandığını göstermektedir (Derman, 2009: 295). Kara Memi, saray bahçelerinde yetişen lale, gül, karanfil, menekşe, sümbül gibi çiçekleri ve bahar çiçekleri açmış ağaçları doğal şekilleriyle üsluplaştırmış, tek başına veya gruplar halinde desenler oluşturmuştur. Özellikle Muhibbî Dîvânları'nın süslemeleri, sanatçının bu alandaki çalışmalarının en önemli örneklerini sergilemektedir (Derman, 1990: 296).

Kanuni Sultan Süleyman dönemi tezhip sanatında, işçiliğin ince olması ve tezhipli alanın sayfadaki yerinin artması, bu dönemin tezhip eserlerinin zengin ve göz alıcı olmasına katkıda bulunmuştur. Altının bol kullanımı, süslemelerin daha ihtişamlı ve çarpıcı görünmesini sağlamıştır. Ayrıca, natüralist çiçeklerin kullanımı ve sanatçıların doğadan esinlenerek üsluplaştırdıkları çiçek ve ağaç motifleri, tezhip sanatının daha da zenginleşmesine ve dönemin kendine özgü üslubunun oluşmasına katkı sağlamıştır. Bu dönem, tezhip sanatının gelişimi ve yenilikçi uygulamalarının öne çıktığı önemli bir dönem olarak kabul edilir.

16. yüzyılda tezhip sanatında öne çıkan bezeme tarzlarından biri de 'Halkari' stilidir. Bu teknik, tarih boyunca kullanılmış olsa da özellikle bu dönemde yaygınlaşmıştır. 17. yüzyılın ilk yarısında, 16. yüzyıl klasik tezhiplerinin etkisi hala hissedilirken, yüzyılın ikinci yarısında tezhip sanatında belirgin bir gerileme yaşanmaya başlar. Bu dönemde üretilen eserlerin işçiliği, önceki dönemlere göre daha kaba ve kompozisyonlarının zenginliği açısından sınırlıdır. Batı etkisinin tezhip sanatına sızdığı gözlenir ve 17. yüzyıl, tezhip sanatında yenilikçi yaklaşımların eksik olduğu bir dönem olarak kabul edilir. Osmanlı Devleti'nin 17. yüzyılın ortalarından itibaren maruz kaldığı sosyal ve kültürel gerilemeler, sanat faaliyetlerini de önemli ölçüde etkilemiştir. İşçilik kalitesi düşmüş, renkler ise canlı ve parlak görünümlerini kaybetmiştir. Altının aşırı kullanımı ile gösterişli eserler üretilirken, Batı etkisinin tezhip sanatına girişi de belirginleşir (Derman, 2009: 295).

Saray ve köşk mimarisinde Batılı unsurların hızlı etkisiyle değişim yaşanırken, tezhip sanatında da klasik anlayışın soyut formlarından sapmalar ve perspektifli resimlere yönelim görülür. Artık Batılı anlayıştaki bezemeler, Türk sanatının tüm alanlarında etkili bir rol oynamaktadır. Dönemin en popüler motiflerinden biri lale iken, çiçekler daha doğal bir biçimde tek başına veya demet şeklinde kullanılır. Ali Üsküdari, bu dönemde Batılı anlayışların içinde kaybolan tezhip sanatında, klasik tezhip anlayışının inceliklerine hâkim, çok yönlü bir sanatçı olarak öne çıkar. Osmanlı yaşamından tezhip

sanatına kadar her alanda Batı etkisine maruz kalan dönemde, Ali Üsküdari, çeşitli çiçek, buket ve demetleri özenle işlemiştir (Mahdavi, 2019: 17).

Bu dönemde, tezhip sanatında Batılı etkilerin arttığı ve Osmanlı sanatının geleneksel özelliklerinin değişmeye başladığı görülmektedir. Bu süreçte, Türk sanatı ve tezhip, Batı ve Doğu etkilerinin bir arada olduğu zengin bir kültürel dönüşüm yaşamıştır. Bu dönüşüm, tezhip sanatının geleceği üzerinde de etkili olmuş ve yeni nesil sanatçıların eserlerinde daha farklı tarzlara ve tekniklere rastlanmıştır.

20. yüzyılda, tezhip sanatı devlet desteğinden yoksun kalarak bireysel çabalarla yürütülen bir sanat dalına dönüşür. Bu dönemde müzehhip Bahaeddin, Beyazıt'ta bir dükkân açarak çalışmalarını sürdürürken, müzehhip Hakkı Bey de Hattatlar Mektebi'nde öğretmenlik yaparak sanatını geliştirir. Hattatlar Mektebi, 1928'de "Şark Tezyini Sanatları" adını alır ve 1936'da Güzel Sanatlar Akademisi'ne bağlı bir şube haline gelir. 20. yüzyılın başlarında tezhip sanatı, geçmişin ihtişamlı günlerinden uzaklaşarak Güzel Sanatlar Akademisi'nde devam eder. Bu dönemin önemli sanatçılarından Muhsin Demironat ve Rikkat Kunt, geleceğe ışık tutacak eserler ortaya koyar ve yeni nesil öğrenciler yetiştirir (Aşıcı, 2009: 317).

Günümüzde tezhip sanatı, Güzel Sanatlar Fakültelerinin Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Tezhip Anasanat Dallarında ve çeşitli kurslarda öğretilmektedir. 20. yüzyılın başında zayıf durumda olan Türk tezhip sanatı, yapılan araştırmalar ve yetişen değerli müzehhipler sayesinde, eski ihtişamlı günlerine geri dönmeye çalışmaktadır. Bugün tezhip sanatında daha çok celi yazılar, kıt'alar ve hilyeler tezhiplenirken, halkâri tezniyatın birçok çeşidi üzerinde çalışmalar yapılmakta ve klasik ile modern anlayışlarda eserler üretilmektedir. 21. yüzyılda, üniversitelerde Geleneksel Türk Sanatları Bölümleri akademik olarak öğrenci ve öğretim görevlisi yetiştirirken, birçok atölye ve kurslarda da bu sanatlar icra edilmektedir. Klasik eserlerin ışığında ortaya çıkan yeni tasarımlar ve yeni yorumlar ile tezhip sanatı, her geçen gün kültürel mirasımıza zenginlik katmaya devam etmektedir (Aşıcı, 2009: 318).

3.3. Tezhip Sanatının Uygulama Alanları

Tezhip sanatı uygulama alanları, zahriye sayfası, serlevha, unvan sayfası, sure ve bölüm başları, hatime (ketebe) sayfası, güller, duraklar, beyn-es sütur (satır araları), koltuk, arasular, kenar suları, cedveller, el yazması kitap tezhipleri, levhalar, ferman,

berat ve murakka'larda yer almaktadır. Bu bölümde de el yazması kitap tezhipleri, levhalar, ferman, berat ve murakka'lar detaylı olarak incelenmiştir.

3.3.1. El Yazması Kitap Tezhipleri

Türkiye'nin kütüphane ve müzeleri, el yazması kitaplar bakımından büyük ve değerli koleksiyonlara ev sahipliği yapmaktadır. 400.000 civarında olduğu tahmin edilen kitap, risale ve mecmuaların sayısı, özel koleksiyonlardaki eserlerle birlikte çok daha büyük rakamlara ulaşmaktadır (Şeşen, 2015: 21). Bu kitapların değeri, sadece metin ve güzel yazılarının kalitesinden değil, aynı zamanda minyatür, kitap kapakları ve tezhipleri yönünden de zenginlikleri ile ölçülebilir. Bu el yazması eserlerin büyük bir kısmı tezhipli olarak tasarlanmıştır. En çok yazılıp tezhiplenmiş el yazması eserler ise Kur'an-ı Kerimler'dir. Hattatlar, Allah'ın kelamını en iyi şekilde yazmak için birbirleriyle yarışırken, müzehhipler de Kur'an-ı Kerimleri süslemek için en güzel tezhiplerini kullanmışlardır. Kuran-ı Kerimlerin dışında, dua kitapları, edebi kitaplar ve bilimsel eserler de yazılıp tezhiplenmiştir. Yazma kitaplarda genellikle zahriye sayfaları, ünvan sayfaları, serlevhalar, sure başları, güller, noktalar, satır araları, sayfa kenarları ve hatime sayfaları tezhipli olarak tasarlanmıştır (Esiner Özen, 1985: 39).

El yazması kitaplardaki en önemli süslemeler, eserin "zahriye" denilen tanıtım sayfalarında bulunmaktadır. Zahriye sayfaları, yazma eserlerin başlık bulunan ilk sayfasından önce yer almakta ve genellikle tezhipli, bazen de boş olarak tasarlanmıştır. Bu sayfalarda temellük kaydı bulunabilir ve bazen kitap başlığı, müellifin hükmü, bir beyit gibi yazılar yer alır (Esiner Özen, 1985: 39). Arapça kökenli bir kelime olan "zahriye", sırtlık anlamına gelmekte ve kitapta bulunduğu yer itibarıyla bu adı almıştır. Zahriye sayfaları, dönemlere göre değişiklikler göstermektedir. Selçuklu döneminde genellikle tek sayfa şeklinde olan zahriyeler, 15. ve 16. yüzyıllarda karşılıklı ve çift sayfa şeklinde tasarlanmışlardır (Uluç, 2018: 44).

Zahriye sayfaları, süslemeler açısından oldukça önemli olup, 16. yüzyılda zahriyelerin plan ve tezyinat itibarı ile en mükemmel derecede olduğu görülmektedir. Bu sayfalar, dönemlerine göre farklılık gösteren renkler, motifler ve desenlerle tezhiplenmiştir. Zahriyeler aynı zamanda el yazması kitapların prestijini ve değerini artıran önemli bir unsurdur. Bu nedenle, zahriye sayfalarındaki süslemeler ve tezhipler, el yazması kitapların estetik ve tarihi değerini yansıtan önemli bir özellik olarak kabul edilmektedir (Taşkale, 1994: 68).

Serlevhalar, yazıda başlık anlamına gelen ve metnin başladığı ilk sayfada bulunan süslemelerdir. 14. yüzyıla kadar, serlevha tezhipleri sadece sağ başlangıç sayfasında yer alırken, 14. yüzyılda Kuran-ı Kerim'lerde karşılıklı sağ ve sol sayfaların tezhipli olması geleneği başlamıştır. Kur'an'larda, Fatiha ve Bakara surelerini içeren serlevhalar karşılıklı ve simetrik olarak yapılmıştır. Serlevha tezhiplerinde sanatçılar, tüm becerilerini sergileyerek tezhibin ihtişamını ortaya koymuştur (Dilber, 2019: 11). Kur'an-ı Kerim'lerin dışındaki el yazmalarında ise, genellikle metnin başladığı ilk sağ sayfa tezhiplenir ve dönemine göre başlık tezhipleri yapılır. Serlevhalara "dibâçe" ve "mihrabiye" adı da verilir ve metnin üstündeki süslemenin içerisinde bulunan paftada konunun ya da eserin adı yazılır (Ural, 2020: 20).

Kur'an ve diğer eserlerde süslenen sure ve bölüm başlarına "serberk" adı verilmektedir. Bu süslemelerin ortasındaki paftada genellikle altın üzerine beyaz renk (üstübeç) ile surenin ya da bölümün adı yazılmaktadır. Sure ve bölüm başları çoğunlukla dikdörtgen formunda veya bazen kubbeli formlarda tasarlanmaktadır (Sever, 2006: 16).

Yazma kitapların sayfa kenarlarında yer alan, çevresi tezhiplenmiş ve ortası boş olan yuvarlak formlara "güller" denilmektedir. Gül şekline benzerliği nedeniyle bu adı alan formlar, çok çeşitli şekillerde tezhiplenmiştir. Özellikle Kur'an'da, durulacak veya secde edilecek ayetler hizasında görülen güllerin değişik isimleri bulunmaktadır:

"Secde gülü: Secde edilecek ayetler hizasında bulunan güllerdir.

Hizib gülü: Her beş sayfada bir bulunan güllerdir.

Cüz gülü: Her yirmi sayfada bir bulunan güllerdir.

Secde gülü: Her surenin başında bulunan güllerdir" (Taşkale, 1994: 69).

Bu güller, yazma kitaplarda hem görsel bir etki yaratmakta hem de okuyucuların, metnin içindeki önemli bölümleri kolayca bulmalarına yardımcı olmaktadır.

Müzehhep çiçekler, yazılı metinlerdeki süslemeler olarak bilinir ve genellikle ayetlerin başında veya sonunda yer almaktadırlar. Ayrıca vakfe olarak da adlandırılmaktadır. Bir Mushaf'ta toplam 6666 ayet bulunması nedeniyle, duraklar çeşitli ve zengin örnekler sunmaktadır. Dönemlerine göre farklı şekillerde yapılan bu süslemeler, aynı zamanda gözü dinlendirmek için de kullanılır ve yapıldıkları şekillere göre isimler almaktadırlar (Ocakdan, 2019: 80).

El yazmalarında tezhiplenen bir bölüm de satır aralarıdır. Göze hoş gelen süslemelerle açık olan satır aralarını ve küçük boşlukları doldurmak için satır aralarındaki süslemelere “beyn es-sütur” denilmektedir (Özçimi, 2012: 12). Yazma kitaplarda satır araları, yazıyı boğmayacak şekilde üç farklı şekilde tezhiplenmektedir. İlk olarak satır veya yazı içine alınarak diğer zemin altınlanır ve mührelenir. Parlak zemin üzerine istenirse iğne perdahı yapılmaktadır. İkinci olarak altınlanmış veya altınlanmamış zemin üzerine boya ile motifler yapılmaktadır. Son olarak ise yazı içine alınarak zemini altınlanır, mührelenir ve parlak zemin üzerine renkle "üç nokta" konur (Taşkale, 1994: 72).

Yazma kitaplar ve levhaların önemli özelliklerinden biri, yazı ve kenarsuyu arasında bir ayrım sağlayan altınla çekilen çizgilere sahip olmasıdır. Bu çizgilere “cedvel” adı verilir ve kitabın, yazının büyüklüğüne ve ölçüsüne bağlı olarak kalınlıkları değişkenlik göstermektedir. Altın cedveller, siyah boya, trilin veya rapido ile kenarları tahrirlenir ve dış kısımlarında genellikle lacivert veya siyah renkte ince çizgiler, iplik ve kuzu olarak adlandırılmaktadır. Bazen farklı renkteki altınlarla, ortadaki kalın cedvelin her iki yanına ince çizgiler çekilir ve siyah boya ile tahrirlenmektedir (Bostancı, 2019: 35). Cedvelleri müzehhipler çekebilirken, bu işi uzmanlaşmış kişiler, cedvelkeşler de yapmaktadır. Yazma kitaplarda zahriye sayfalarından sonra her sayfaya cedvel çekilmekte; bazen cedvel çekildikten sonra sayfaların dört kenarına zerefşan veya hafif bir halkâri süslemesi eklenmektedir. Yazma kitaplarda kenar süslemelerine ise “haşiye” adı verilmektedir. Haşiyelerde metinle ilgili açıklamalar, güller ve hafif halkâri süslemeleri bulunmaktadır (Bostancı, 2019: 35).

Yazma kitaplarda, eserin son sayfasında yer alan ve müellifin eseri bitirirken yazdığı dualar, hattatın adı, yazılış tarihi ve varsa müzehhibin adını içeren bölüme “hatime” veya “bitiş sayfası” denilmektedir. Hatime sayfalarında, eserin diğer sayfalarına kıyasla daha hafif süslemeler kullanılmaktadır.

3.3.2. Levha Tezhipleri

Türk tezhip sanatı, köklü geçmişi boyunca çeşitli kullanım alanlarına sahip olmuştur. Başlıca kullanım alanı el yazması eserlerdir ve tezhip sanatının en güzel örnekleri el yazması Kur'an sayfalarında gözlemlenebilir. Tezhip ve hat sanatları, tarih boyunca birlikte kullanılmış ve her dönemin zevk ve imkânlarına uygun olarak uygulanmıştır. 19. yüzyıldan itibaren, tezhip ve hat sanatlarının en önemli kullanım alanlarından biri

levhalar olmuştur. Eski dönemlerde levha örnekleri daha az olsa da mevcut örnekler üzerinden değerlendirme yapmak mümkündür.

19. yüzyılın başlarında, celî yazının Mustafa Râkım tarafından geliştirilerek kemâle ermesi, levha sanatının gelişiminde büyük bir etken olmuştur. Râkım'ın 1212/1797 tarihli celî sülüs yazısı, sadece harf bünyeleri bakımından değil, istif bakımından da o dönem için geldiği nokta açısından büyük öneme sahiptir. Ayrıca, 19. yüzyıl cami, saray ve konak gibi büyük mekânların duvarlarına levha asmak adetinin yaygınlaştığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde, levhaların önemi ve değeri artmış ve hat sanatı ile tezhip sanatının birlikteliği daha belirgin hale gelmiştir. Levhalar, dönemin zevk ve imkânlarına uygun olarak, farklı renk ve motiflerle süslenmiş ve estetik anlayışa uygun bir şekilde geliştirilmiştir. Bu sayede, levhalar Türk sanat tarihinin önemli bir parçası haline gelmiştir.

19. yüzyılın levha geleneğinde, hattat ve müzehhiplerin yetenekleri ve becerileri, eserlerinde görülen detay ve özgünlük ile kendini gösterir. Ayrıca, bu dönemde üretilen levhalar, dönemin sosyal ve kültürel hayatına dair önemli bilgiler sunmaktadır. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında, levha sanatı ve süslemeleri, Türk kültür ve sanatının önemli bir parçası olarak kabul edilmektedir. Levhalar, sadece dini ve resmi mekânlarda değil, aynı zamanda özel mekânlarda da kullanılmış ve değerli bir hediye olarak kabul edilmiştir. Bu dönemde, levhaların popülaritesi ve etkisi, Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları dışına da taşarak, dünya genelinde sanat ve kültür çevrelerinde büyük bir ilgi görmüştür. Bu sayede, Türk tezhip sanatı ve hat sanatı, uluslararası düzeyde takdir ve beğeni toplamıştır.

Türk levha geleneği boyunca yaklaşık üç yüz elli yıl içerisinde, her türlü form ve büyüklükte karşımıza çıkan birçok levha örneği bulunmaktadır. Bunların bazıları sanat eseri niteliği taşırken, bazıları ise bu nitelikten uzak olabilir. Tarihi ve sanatçısı bilinmeyen levhalar ne yazı ne de bezeme kaideleri açısından sanat eseri olmaktan çok uzaktır. Günümüzde hat ve tezhip sanatının en çok kullanılan alanı levhalar olmuştur. Türk kültür mirasında birbirinden farklı ve zengin levha örnekleri bulunmaktadır. Bu levhalar, dönemin sanat anlayışı ve teknik imkânları çerçevesinde hazırlanmıştır.

19. yüzyıla gelindiğinde, levhacılık tekniğinde önemli gelişmeler görülür ve büyük ebatlı kağıtların imal edilmesiyle murakka’ germe imkânı doğmuştur. Bu dönemin en

popüler tekniği zer-endûd levhalardır. Koyu renkle boyanmış bir zemin üzerine sürme veya yapıştırma altınla hazırlanan bu levha tekniği, teknik imkânlar dâhilinde gelişerek günümüze kadar ulaşmıştır. Bu yöntemle oluşturulan zer-endûd levhalar, özellikle renk kontrastı ve altın detaylarıyla dikkat çekici ve göz alıcı bir görünüm sunmaktadır. 19. yüzyılın ortalarından itibaren, levhaların hazırlanmasında ve süslenmesinde büyük bir çeşitlilik ve yenilik görülmüştür. Önceleri ahşap üzerine yazılar yapıştırılarak tezhiplenmiş, ancak bu levhalar dış etkenlerin etkisiyle zarar gördüğü için zaman içinde okunamaz hale gelmiştir. Bu nedenle, cam altı tekniğiyle hazırlanan levhalar ortaya çıkmış; ancak bu levhaların dayanıklılığı düşük olduğu için kırılma ve kullanılamaz hale gelme riski olmuştur (Toğrul ve Elitok, 2019: 26).

Günümüzde levhalar, genellikle murakka' üzerine yapıştırılarak bezenmektedir. Bu sayede, levhaların hem dayanıklılığı hem de görsel çekiciliği artırılmıştır. Ayrıca, farklı malzemeler ve teknikler kullanarak oluşturulan levhalar, dönemin sanatsal beklenti ve anlayışlarını yansıtan zengin bir çeşitlilik sunmaktadır. Sonuç olarak, Türk levha geleneğinde 19. yüzyıl, önemli gelişmelerin yaşandığı ve birçok ünlü hattatın eserlerinin ortaya çıktığı dönem olarak bilinir. Bu dönemde, levha sanatında görsel ve teknik açıdan büyük yenilikler yaşanmış ve Türk kültür mirası zenginleşmiştir. Günümüzde ise, hat ve tezhip sanatının en çok kullanılan ve sevilen alanı levhalar olmuştur, bu sayede geçmişin değerleri ve estetiği gelecek nesillere aktarılmaktadır.

Mimari eserlerde ve diğer hat sanatı eserlerinde kullanılan celî ta'lîk levhalar, ta'lîk yazısının zarif ve estetik özelliklerini yansıtan önemli çalışmalardır. Aynı zamanda dönemin hattatları ve sanatçıları tarafından yaratılan bu levhalar, Osmanlı hat sanatının gelişimine katkıda bulunmuş ve bu yazı çeşidinin popülaritesini artırmıştır. Celî ta'lîk levhalar, tarihsel süreç boyunca hattatlar ve sanatçılar tarafından sürekli olarak yeniden yorumlanmış ve geliştirilmiştir. Bu levhaların değeri ve önemi hem hat sanatının estetiğine hem de Osmanlı kültürünün ve tarihine katkılarından kaynaklanmaktadır. Bugün bu özel levhalar, sanat koleksiyonlarında ve müzelerde sergilenerek, hat sanatının güzelliğini ve zarafetini yansıtmaya devam etmektedir.

Hilye, kelime anlamı olarak süs veya ziynet demek olup hat sanatında Hz. Muhammed (s.a.v.)'in yüksek vasıflarını anlatan yazı levhaları için kullanılmaktadır. Genellikle sülüs-muhakkak ve nesih yazı çeşitleriyle yazılan hilyelerin, ta'lîk yazı ile yazılan örneklerine de rastlamak mümkündür. Hilyeler, levha halinde ilk kez Hâfız Osman

(1110/1698) tarafından yazılmıştır ve İslâm inancına göre hilye yazmanın uğurlu olduğuna inanılmaktadır (Taşkale, 1994: 74).

17. yüzyıl sonlarında, 1090/1679-80 tarihlerinden itibaren ilk hilye örnekleri ortaya çıkmış ve zaman içerisinde birçok farklı form ve metinlerde yazılmıştır. Her sanatçı kendi sanat anlayışı ölçüsünde farklı formlarda hilyeler oluşturmuştur. 18. yüzyılda büyük ebatlı kağıtların imal edilmesiyle Kâdıasker Mustafa İzzet Efendi tarafından büyük boyda hilyeler yazılmış ve bu hilyeler, diğer celî levhalar gibi büyük mekânların duvarlarında yer almaya başlamıştır. Kâdıasker'in yazdığı büyük boy hilyelerden biri 20. yüzyılın ünlü müzehhibi Muhsin Demironat tarafından bezenmiştir. 19. yüzyılda yazı bakımından değerli hilyeler, barok-rokoko tarzında süslenmiştir. Bu dönemin modasına uygun bazı tezhiplerde işçiliğin ince örneklerine rastlamak mümkündür. Ancak, bu hilyelerde canlı ve parlak renkler kullanıldığı için gözü rahatsız edebilir (İlter, 2017: 45).

3.3.3. Ferman ve Berat Tezhipleri

Osmanlı İmparatorluğu döneminde hükümdarların verdiği yazılı emirler olan fermanlar, Farsça "emretmek" anlamına gelen bir kelimeden türetilmiştir. Fermanlar, hükümdarın alamet-i farikası olan tuğra ile beraber altın yaldız ve çeşitli renklerle süslenmiş özel hatlarla yazılmıştır. Fermanın önemine göre tuğra ile tezhip süslemeleri yapılmıştır. Her dönemde farklı tuğra stilleri kullanılmıştır. İlk dönemlerde daha sade olan tuğralar, Fatih döneminde lacivert ve altın yaldız kullanılarak daha gösterişli hale getirilmiştir (Özkeçeci, 2007: 29). II. Beyazıt döneminde ise tuğraların içi lal renkli tezhip süslemeleri ile bezenmiştir. Tuğra içerisinde hatayi, rumi ve çintemani gibi motifler kullanılmıştır. 16. yüzyıldan itibaren saz yolu, 17. yüzyılda ise Manisa lalesi motifleri popüler olmuştur. Hat sanatında önemli bir yere sahip olan ferman ve tuğralar, zamanla mühürler, paralar, pullar ve kitabelerde de kullanılmıştır (Aksoy, 1986: 11).

Beratlar, padişahlar tarafından verilen ve bir memuriyete atama, gelir tahsisi, kullanma hakkı veya imtiyaz ve muafiyet belirten yazılı belgelerdir. Fermanlarla benzer esaslara sahip olan beratlar, bazı ayırt edici özelliklere de sahiptir. Özellikle tahrifatı önlemek amacıyla beratlar için aharsız kağıtlar kullanılmıştır. Beratın önemine göre kâğıt kalitesi ve mürekkep renkleri değişkenlik gösterir. Bazı beratlar sadece siyah mürekkep kullanılarak yazılırken, kırmızı, yeşil ve hatta altın mürekkeple yazılanlar

da bulunmaktadır. Bazı beratların üzerinde ise zerefşan süslemeler yer almaktadır (Bostanci, 2019: 58).

Özetle Osmanlı döneminde fermanlar ve beratlar önemli yazılı belgeler olarak kullanılmış ve hat sanatında özel bir yere sahip olmuşlardır. Farklı dönemlerde farklı süslemeler ve motifler kullanılarak tuğralar ve beratlar zenginleştirilmiştir. Bu belgeler, Osmanlı kültür ve sanatının önemli bir parçasını oluşturur ve günümüzde tarihi değeri yüksek olan bu eserler, arşiv ve müzelerde saklanmaktadır.

Ferman ve berat gibi Osmanlı belgelerinde kullanılan tuğralar, genellikle siyah ve kırmızı mürekkeple yazılırken, önemlerine bağlı olarak lacivert boya ve altın mürekkeple süslenmiş örnekler de bulunmaktadır. Osmanlı döneminin başlarında, bu belgelerde kullanılan hatlar, tevkî ve rıkâ' gibi okunması kolay olan stillerdir (Bozer, 2007: 70). Ancak 16. yüzyıldan itibaren divânî ve celî divânî hatları daha yaygın hale gelmiştir. Metinlerin genellikle siyah mürekkeple yazıldığı bu belgelerde, dönem ve öneme bağlı olarak kırmızı ve altın mürekkeple yazılmış örnekler de mevcuttur (Kılınçer, 2019: 28). Hatta siyah, kırmızı ve altın mürekkeple yazılmış ferman ve beratlar da bulunmaktadır. Bu belgelerde, padişahların dönemlerine göre tuğralar kullanılır ve rulo halinde veya katlanarak korunurdu. 20. yüzyıl ortalarından itibaren ise çerçeve içinde duvarlara asılmışlardır (Bozer, 2007: 71).

Tuğraların süslemeleri ve tasarımı, müzehhiblerin tezhip becerilerini sergiledikleri önemli eserlerdir. Ferman ve beratların tuğralarında kullanılan tezhip özellikleri, dönemlerine göre değişkenlik gösterir ve tuğranın farklı bölümlerinde kullanılmıştır. Özellikle 15. yüzyılın tezhip sanatında önemli gelişmelere rağmen, bu belgelerde dikkat çeken bir tezhip bulunmamaktadır. Sultan II. Mehmed döneminde siyah mürekkeple çekilmiş tuğralar, dönemin tezhip özelliklerini yansıtan, rumi motifleri içeren örnekler sunmaktadır. Sultan II. Bâyezid dönemiyle birlikte tuğralar, siyah mürekkebin yanı sıra altınla da çekilmeye başlanmış ve dış hatları siyah tahrirle belirginleştirilmiştir (Bozer, 2007: 73).

Ferman ve beratların tuğralarında görülen tezhip uygulamaları, Sultan II. Bâyezid döneminde başlamıştır. 16. yüzyılın başlarında, Osmanlı tezhip sanatındaki gelişmeye paralel olarak, II. Bâyezid tuğralarında hatayi motifleriyle süslenmiştir. Kanuni Sultan Süleyman dönemi ise tezhip sanatında yeni üslup ve tekniklerin uygulandığı zengin bir dönem olarak kabul edilmektedir. Klasik motif ve tekniklerin büyük bir ustalıkla

kullanılmasının yanı sıra, dönemin en önemli müzehhibi Karamemi ve ekibiyle birlikte, 16. yüzyıl Kanuni tuğralarında yarı stilize çiçekler; lale, sümbül, karanfil, gül, bahar dalı ve servi ağacı, bulut ve rumi motifleri kullanılmıştır (Derman, 2015: 357).

Sultan II. Selim'in müzehhep tuğraları da form ve bezeme açısından Kanuni Sultan Süleyman tuğralarıyla benzerlik gösterir. Bu dönemde, tuğralar lacivert zemin üzerine renkli çiçeklerle süslenirken, bazıları kâğıdın kendi zemin rengi üzerine altınla boyanmış ve siyah renkle tahrirlenmiş çiçeklerle tezhiplenmiştir. Kanuni Sultan Süleyman dönemi tuğraları, adeta bir çiçek bahçesini andıran zengin süslemeleriyle dönemin sanat düzeyini ve hükümdarlığın gücünü yansıtmaktadır. Bu dönemde tuğra tezhiplerinde kullanılan yarı stilize çiçeklerin yanı sıra, helezoni dallar üzerindeki çiçek ve yaprak motifleriyle bezenen "Haliç İşi" tarzı uygulanmıştır. Haliç işi, 18. yüzyıl sonlarına kadar etkisini sürdürmüş olup, altın, lacivert ve kırmızı renklerle zenginleştirilmiştir. Bu süslemeler, tuğranın gövde boşluklarına uygulandığı gibi, tuğranın üzerinden yukarı doğru üçgen veya sağ kenarı dik yarım üçgen şeklinde de tasarlanmış örneklerle karşılaşılmaktadır (Çiftçi, 2018: 23).

18. yüzyılda Sultan III. Ahmed dönemi, tezhip sanatının yeniden canlanması ve yeni akımların ortaya çıkışı için önemli bir dönemdir. Batıya açılmanın etkisiyle, natüralist tarzdaki çiçeklerle süslenen tezhiplerde üçüncü boyutlu gölgeli renklendirmeler kullanılmış ve çiçek ressamlığı adını alabilecek bir akım ortaya çıkmıştır. Bu akımda etkili olan sanatkârlar arasında 18. yüzyılın önde gelen müzehhibi, lâke sanatkârı ve çiçek ressamı Ali Üsküdârî ve Abdullah Buhârî bulunmaktadır (Turgut, 2018: 88). Batı etkisinin tezhip sanatına yansımasıyla, Haliç işi zayıflasa da devam etmiştir. Bu dönemde natüralist tarzdaki çiçekler ve halkâri tarzı süslemeler tuğra tezyinatlarında etkili olmuştur. Altın ile yapılan halkâr ve altın zeminli paftalar içerisine yerleştirilen natüralist lale, gül ve çiçek buketleri, tuğra bezemelerinin vazgeçilmez unsurlarını oluşturmuştur. Ayrıca, yüzyılın sonlarına doğru tuğrayı da kapsayacak şekilde yukarı doğru uzanan üçgen bezemelerin sağ ve sol taraflarındaki boşluklara eklenen natüralist çiçekler ve halkâri detaylar, estetik bir etki yaratmıştır (Turgut, 2018: 88).

Renk ve altın ile uygulanan saz yolu üslubu da tuğra tezhiplerinde sıkça kullanılmıştır. 18. yüzyıl sonlarından başlayarak 19. yüzyıl sonlarına kadar tezhip sanatında "Türk Rokokosu" adı verilen akım etkili olmuştur. Yaprak ve serbest tığlarla süslü cedvellerden oluşan üçgen form içerisindeki rokoko motifler, altın zeminli paftalar

içerisine yerleştirilen natüralist çiçeklerle birleştirilmiş ve ferman ve berat tuğralarının tezyinatında kullanılan önemli unsurlar haline gelmiştir. Kitap ve levha tezhiplerinde ise, cedvellerin yerine serbest bir şekilde yayılan bezemeler ve yapraklar kullanılmış; tuğra bezemelerinde ise tuğraların üzerinden yukarı doğru uzanan üçgen ve kubbe formları altın veya renkli cedveller ve yapraklarla sınırlandırılmış olarak tasarlanmıştır.

19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarında hazırlanan birçok ferman ve beratlar, metin ve tuğraların büyük boy kâğıt yapımına uygun olarak bej rengi kâğıtlar üzerine yazıldığı görülmektedir. Özel koleksiyonlarda bulunan tezhiplenmemiş Sultan Abdülhamit tuğralı bazı ferman ve beratların Rikkat Kunt, Muhsin Demironat, Tahsin Aykutalp ve kendisi tarafından hatayi ve hurde rumilerle tezhiplenmiş oldukları belirtilmektedir (Turgut, 2018: 116). 16. yüzyıl sonlarından itibaren satır aralarına muntazam şekilde yerleştirilen yuvarlak noktalar ve satırlar üzerine yapılan zerefşan uygulamalar, ferman ve beratlara ayrı bir ışıltı ve estetik katmaktadır. Sonuç olarak, 16. yüzyıl başlarında Osmanlı tezhip sanatındaki gelişmeler, II. Bâyezid ve Kanuni Sultan Süleyman dönemlerinde ferman ve beratlar üzerindeki tuğraların süslemelerine yansımıştır. Bu süreçte, tezhip sanatının gelişimi ve dönemsel özellikler, tuğraların tasarım ve bezemeleri üzerinde etkili olmuştur.

3.3.4. Murakka Tezhipleri

İslam sanatlarının hat, tezhip ve minyatür sanatları açısından en seçkin ve güzel örneklerinin sunulduğu alanlardan biri olan murakka'lar, medeniyetimizin kültür-sanat alanında da önemli bir yer tutmaktadır. Hem ülkemizde hem de dünya kütüphanelerinde meşhur hattatların, müzehhiplerin, musavvirlerin ve mücellitlerin ortak eserlerinin yer aldığı murakka'lar bulunmaktadır (Aracı, 2019: 72).

"İslam sanatının 9 ile 20. yüzyıl başına kadar üretilmiş minyatür, hat, tezhip, mürekkep resmi ve katı', ebru, yazı veya tasvir gibi çalışmalarının birkaçı veya hepsini bünyesinde bulunduran koleksiyon niteliğindeki eserlere murakka' adı verilmektedir" (Kundak, 2004: 1).

Murakka'ların ilk örnekleri 15. yüzyıl sonlarında ortaya çıkmıştır ve bu dönemden itibaren kitap şeklinde hazırlanmaya başlamıştır. Güzel yazılar, minyatürler, katı'lar ve tezhipler gibi farklı sanat dallarını bir arada bulunduran bu albümler, sanatseverlerin büyük ilgisini çekmiştir. Murakka'lar, az veya çok sayıda kıtaların bir araya

getirilmesiyle oluşur ve genellikle hüsn-i hat (güzel yazı) için kullanılır. Meşkler ise murakka'ların önemli bir içerik parçasıdır. Murakka'larda tek harfli müfredat meşki (elifbâ) veya kelime ve cümle terkibini öğreten mürekkebat meşki (kasideler, dualar, âyetler ve hadisler) gibi meşkler yer alabilir. Murakka'lar özgün bir yapıya sahip olup, özellikle bir meşk murakkaı için yazılmışsa, hattatın imzası sadece sonuncu kıtada bulunur. Bu, meşk murakka'larının dikkat çekici bir özelliğidir ve hattatın sanatsal izini taşır (Aksoy Şaştım, Sezer, 2022: 1184).

Murakka'lar, tarih boyunca İslam sanatında önemli bir yere sahip olmuşlar ve çeşitli kıtaların birleştirildiği bu eşsiz eserlerde, her bir kıtanın ölçüsünün diğerine uyması beklenir. Ancak, kıtaların boyutlarındaki uyumsuzluklar zaman zaman meydana gelebilir. Bu tür durumlar karşısında sanatçılar, kıtanın iç pervazının daha geniş tutulması veya takoz adı verilen iki yönlü ayrı bir ara pervaz eklenmesi gibi çözüm yolları izleyebilirler. Bununla birlikte, bu riayete uyulmadan hazırlanmış murakka' kıtaları da mevcuttur ve bu durum, murakka'ların çeşitliliğini ve benzersizliğini vurgular (Zariç, 2016: 284).

Murakka'lar, hat sanatının en güzel örneklerini sunan değerli eserlerdir. Çeşitli müze, kütüphane ve özel koleksiyonlarda, özellikle Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi ve Türk ve İslâm Eserleri Müzesi gibi yerlerde çok değerli murakka' örnekleri bulunmaktadır (Binark, 1964:18). Bu koleksiyonlarda yer alan murakka'lar, İslam sanatlarına duyulan ilgiyi artırmış ve Hint, İran ve Osmanlı murakka'ları üzerine tıpkıbasım ve araştırmaların yapılmasına vesile olmuştur (Memiş, 2020:).

Kitap şeklinde düzenlenen veya düz murakka'lar olarak adlandırılan murakka'lar, özel bir hazırlık sürecinden geçerler. İlk olarak, murakka'a dahil edilecek olan kıt'alar, eşit boyutlarda kesilir ve düzgünleştirilir. Ardından, kıt'alar genellikle düz kâğıt veya ebru kâğıdı ile süslenir, cedvelleri çekilir ve dikkatlice tezhiplenir. Bu süsleme ve tezhip aşaması, murakka'ların görsel çekiciliğini ve sanatsal değerini arttırır. Daha sonra, kıt'aların kenarlarını koruma amaçlı olarak, sağlam bir kumaş veya deri şerit, üç kenarına eklenir. Bu koruyucu şeritler, hem kıt'aların uzun ömürlü olmasını sağlar hem de estetik bir dokunuş ekler.

Murakka'lar genellikle yazı albümleri olarak düşünülse de aslında çok daha fazla çeşitliliğe sahiptirler. Bazıları tezhip, çiçek ve hatta minyatür albümü olarak

hazırlanırken, diğerleri ise genellikle meşkler (meşk murakka'ası), hurûfat (harfler) ve toplama yazılarına yer verir. Toplama yazıları, bir hattatın farklı zamanlarda yazdığı yazıları veya farklı hattatların yazılarını bir araya getiren bir koleksiyon oluşturur. Bu çeşitliliğin yanı sıra, bir araya getirilen yazıların özgünlüğü ve çeşitliliği, bu tür murakka'ların kendine özgü bir adı olan toplama murakka'lar olmasını sağlar. Bu çeşitlilik ve özgünlük, murakka'ların sanatsal değerini ve çekiciliğini arttırırken, aynı zamanda onları kültürel açıdan da zengin ve değerli kılar. Murakka'lar, belirli bir dönemin sanatsal uygulamalarını, estetik anlayışını ve yazı stillerini yansıtan birer zaman kapsülü gibidir. Ayrıca, murakka'lar, hattatların ve diğer sanatçıların becerilerini ve yeteneklerini sergileyen bir platform olarak da işlev görür. Bu bakımdan, onlar sadece sanat eseri olmanın ötesinde, aynı zamanda tarihi ve kültürel belgelerdir. Murakka'ların bu geniş çeşitliliği ve karmaşıklığı, onları sanat tarihçileri, akademisyenler ve koleksiyonerler için özellikle ilgi çekici ve değerli kılar. Ayrıca, murakka'lar, bir dönemin sosyal ve kültürel yaşamına dair zengin bilgiler sunar ve bu nedenle tarih ve sanat tarihi araştırmaları için önemli bir kaynak olarak kabul edilir.

4. MURAKKA'LAR (KÖRÜKLÜ MURAKKA'LAR)

Bu bölümde, murakka'nın tanımı ve tarihi, bu murakka'larda yer alan diğer sanatlar ele alınmıştır. Tez kapsamında incelenen Körüklü Murakka'ların içeriğinde hat sanatının yanında tezhip, ebru ve cild sanatları da yer almaktadır.

4.1. Murakka'nın Tanımı

Murakka' kelimesi "murakkaa" şeklinde iki a harfinin arka arkaya tekrar edilmemesi için "murakka'" şeklinde yazılması benimsenmiştir. Bu alanda yazılı ansiklopedik sözlüklerde "murakka'" şeklinde yer almaktadır. Ayrıca cild alanında kaynak kişi ve üniversitede sanat eğitimi veren Gürcan Mavili tarafından da "murakka'" şeklinde yazılması gerektiği ifade edilmiştir. "Murakka' kelimesi, Arapça kökenli olup "yamalı" anlamına gelmektedir. Mukavvalar üzerine yazılan hat eserlerinin (kıt'aların) albüm haline getirilmesine "murakka'" adı verilmektedir" (Uyanık, 2010: 3).

> 11. yüzyıla kadar, kâğıt halindeki kıt'alar üst ve alt kısımlarından birbirine yapıştırılarak tomar halinde sarılmış ve bu tomara bağlı bir deri ile sarılıp korunmuştur. 11. yüzyıldan itibaren bu tomarların yerini murakka'lar almıştır. Murakka', farklı sanat dallarına ait eserlerin bir araya getirildiği albüm şeklinde düşünülebilir. Bu eserler, germe usulü ile hazırlanmış mukavvalara yapıştırılarak çevresi süslenir ve eşit boyutlara getirilir. Sonrasında ince deri veya kumaş şeritlerle birbirine bağlanarak albüm haline getirilmektedir. Bir başka tanımda ise murakka'nın lügat karşılığı "yama"dır. Birkaç kâğıdın suları aksi istikamette olmak üzere, bugünkü ahşap kontr-plaklar usulü ile üst üste, yapıştırılıp elde edilen, eğilmez bükülmez ince mukavvaya denir. Hattatların yazılarını yazdıkları aharlı kâğıt, bunun üzerine yapıştırılır, sonra yazının etrafı çerçeveye alınır ve süslenirdi. Kıt'a denilen küçük yazı parçalarının birkaçının bir araya getirilerek birbirine bağlanması suretiyle meydana getirilen albümlere de "Murakka'" denmektedir (Özsayıner, 1986:16).

Develioğlu (2003: 701) ise, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat'ta murakka' maddesini; "Murakka' e,--:...,... (a.s. ruk'a'dan) : terki' edilmiş, yamanmış, yama vurulmuş, yamalı", "Came-i murakka': yamalı elbise", "Delk-i murakka': ikiyüzlülerin -kendilerini derviş gibi göstermek üzere- giydikleri yamalı hırka", "Murakka' germek: pabuç ve saire üzerine deriye işlenecek motifler için patron kesmeye hazırlanmak", "Murakkaa: (a.i.c.: murakkaat): hattat meşknamesi, birbiri üstüne yapıştırılarak mukavva gibi olmuş bir kâğıt üzerine yazılan meşk, güzel yazı örneği" şeklinde açıklamıştır. Murakka'lar, farklı çeşitlerde bulunabilen özel ve sanatsal yazı koleksiyonlarıdır. Bunlar aşağıdaki şekilde gruplandırılmaktadır:

Kitap Murakka' veya Düz Murakka' olarak da bilinen Murakka', benzersiz bir cildleme yöntemine dayanmaktadır. “Bu yöntemde iki kıta arka arkaya getirilerek üç kenarından deri veya kumaş şeritlerle bir arada tutulur. Bu şeritler bağlayıcı olmanın yanı sıra bir nevi koruma görevi de görmektedir. Kıtaların kenarları bu şeritler sayesinde sürekli kullanımdan kaynaklanan aşınma ve yıpranmaya karşı korunur. Kıtaların diplerinden birleştirilmesiyle oluşturulan bu düzenleme, murakka’nın klasik tarzda cildlenmesini sağlar. Bu işlemden sonra üzerine bir kap yerleştirilir” (Elitok, 2022: 311). İşte bu şekilde düz murakka' oluşumunu tamamlar.

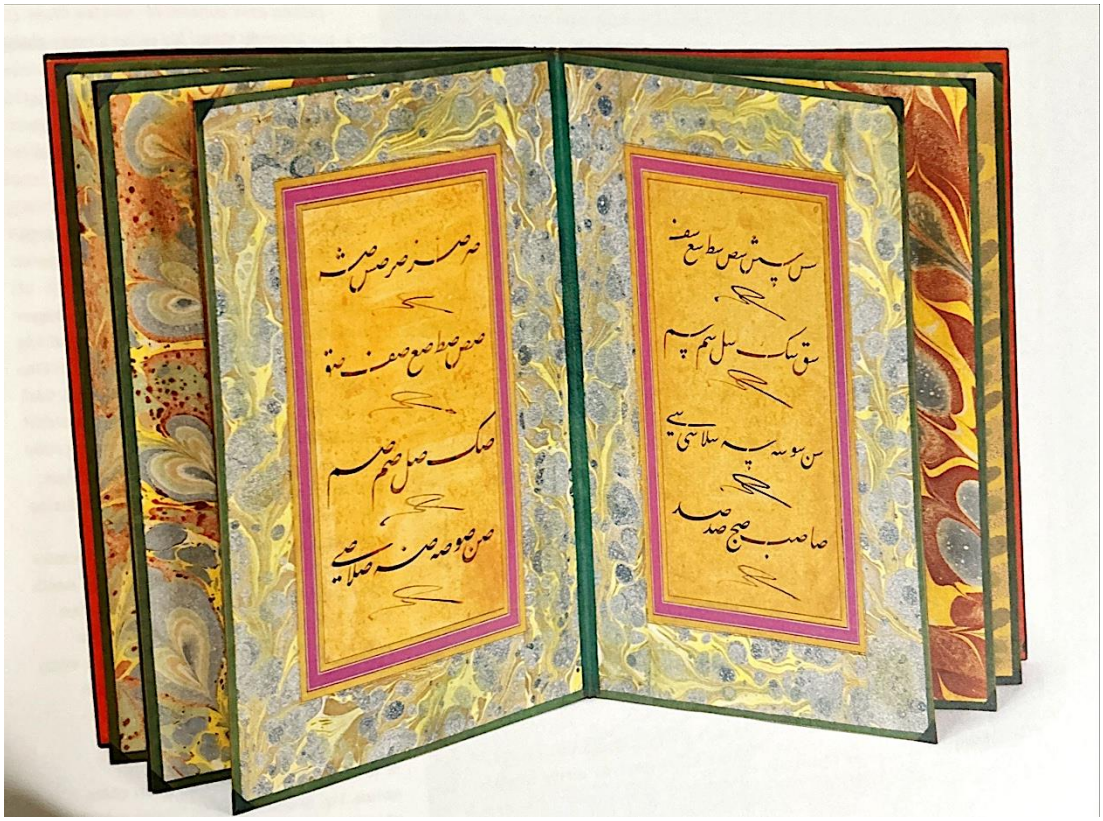

Resim 4.1. Yesarizade hattıyla düz murakka’ (Tanındı, 2019: 469).

Murakka'nın "Müteselsil Murakka" adı verilen başka bir türü daha vardır. Bu murakka’ tarzında kıtalar yarım bırakılırsa sonraki kıtalarda tamamlanır. Bu özellik okuyucuya sürekli ve bütünsel bir deneyim sunar. Ancak daha sonra tek tek kıtaların bir araya getirilmesiyle hazırlanan ve "Toplama Murakka’" adı verilen murakka’larda, her biri müstakil ve hattat tarafından ayrı ayrı imzalanan, hatta çeşitli hattatlar tarafından yazılan kıtaların bir araya getirildiği de görülmektedir. Bu da murakkaların çeşitliliğini ve zenginliğini arttıran bir diğer unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Elitok, 2022: 312). Dolayısıyla murakka'lar, tarih boyunca hem estetik hem de

sanatsal bir değere sahip olmuşlardır. Farklı cildleme teknikleri, yazı stilleri ve içerikleri ile her biri kendine özgü bir sanat eseri olan bu murakka'lar, özellikle güzel yazı sanatının değerini ve önemini göstermektedirler.

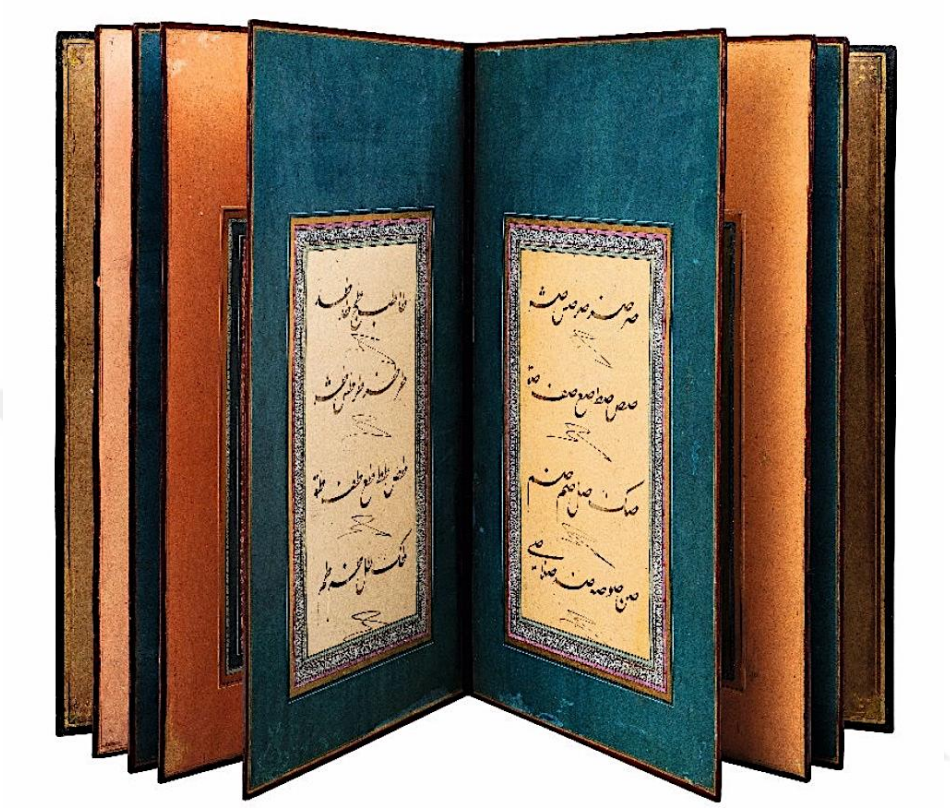

Resim 4.2. Mehmed Esad Yesari'ye atfedilen müfredat meşki, düz murakka' (Kural Özgörüş, 2019: 14).

Ayrıca farklı bir cildleme veya bağlama tekniği olan "Körüklü Murakka'" da iki kıtanın sadece boğaz tarafından birbirine bağlanması esasına dayanmaktadır. Bu sayede birbirine bağlı olan kıtalar topluca açılıp daha sonra zikzak şeklinde katlanabilmektedir. Bu cildleme tarzında birinci kıtadan kapağa kadar uzanan bir şerit bulunmaktadır. Bu şerit Körüklü Murakka'nın özgün ve en ayırt edici özelliğidir (Aksoy Şaştım, Sezer, 2022: 1183).

Eski dönemlerde hazır karton bulunmadığı için, her biri farklı büyüklükteki sağlam kağıtların nemlendirilerek düzgün bir murakka' tahtası üzerinde, yama gibi birbirine yapıştırılması ve bu kağıtların tahtaya dört tarafından yapıştırılmasıyla oluşturulur. Kuruduktan sonra bu gerilmiş kâğıtlara mukavva adı verilir ve üzerine kıtalar yapıştırılıp etrafı süslenerek cetvel yardımıyla kesilmiştir (Aksoy Şaştım, Sezer, 2022: 1178).

Resim 4.3. Körüklü murakka' (Tanındı, 2019: 464).

4.2. Murakka'ların Tarihçesi

"Kaynaklarda ilk murakka'nın hazırlanış tarihi hakkında bilgi yoktur ancak 14. yüzyılda gelenek haline geldiğini ve el rulolarından oluştuğunu söylemek mümkündür" (Yekeler, 2020: 83).

15. yüzyıldan itibaren görülmeye başlayan murakka'nın tercih edilmesinin nedeni, yıpranmadan uzun süre kalması ve yazıların bir arada toplanmasına imkân vermesi sebebiyledir. Murakka'lar, minyatür ve tezhip albümü olarak yapılmışlardır. En fazla da hat sanatı için yapılmış olduğu görülmektedir.

"En eski örnekleri 15. yüzyıl sonlarına ait olan murakka'lar 16. yüzyıla kadar bir yüzey üzerine yapıştırılmamıştır. Yazılı kâğıtlar üstten ve alttan yapıştırılarak murakka' haline getirilmesi 16. yüzyıldan sonra başlamıştır" (Aksoy Şaştım, Sezer, 2022: 293).

> Timur, Türkmen ve Safevî saraylarında geliştirilen murakka' yapımcılığı, 16. yüzyılın yarısından sonra Osmanlı nakkaşhânesinde de hız kazanmış ve sanatkârların ortak ürünleri olan tek tek sayfalar hâlinde saklanan çalışmalar, bir albüm içinde toplanmaya başlanmıştır. Safevîlerde de albüm yapımı 1545-1600 yılları arasında oldukça artmıştır. Bu eserler, üzerinde yapıldıkları topraklar ve zaman bakımından farklı olsalar bile gerek bezeme ve gerekse metin-resim ilişkisi bağlamında ince bir işçilik ve düzenlemeye tâbi olduklarından, izleyende, sanki ilk yapıldıkları andan itibaren aynı murakka' içinde yer almış hissini uyandırmaktadır. (Aracı, 2019: 41,42).

İslam kitap sanatında günümüze ulaşan ilk murakka'ların, ünlü hattatların ve öğrencilerinin hat çalışmalarının saklanması ve gelecek nesillere ulaştırılması amacıyla, ilk kez Timuri Saray atölyelerinde hazırlandığı anlaşılmış bulunmaktadır. 16. yüzyılın ikinci yarısında Safevi Devleti'nden Osmanlı sarayına göç eden

sanatkarların da tesiriyle Osmanlı saray nakkaşhanesinde de murakka yapımcılığı başlamıştır. Bu devirde hem yeni murakkalar tertip edilmiş hem de mevcut murakkalara eklemeler yapılmıştır. Osmanlı saray nakkaşhanesinde yapıldığı kabul edilen ilk murakka İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde F. 1423 numaraya kayıtlı olan "Baba Nakkaş Albümü"dür (Kundak, 2004: 7).

Murakka', makine ile kâğıt üretilmeye başlayıncaya (19. yüzyılın ilk yarısının sonlarına) kadar, kâğıtların lif yönlerinin birbirine ters bicimde kat kat üst üste yapıştırılması ile elde edilmiş kartondur. Bu işleme de "murakka' germek" adı verilir.[2]

18. yüzyıl Osmanlı sanatının en dikkat çekici örneklerinden biri, kayıtlara göre Veliyüddinzade Mehmed Emin Efendi (ö.1805) için düzenlenen murakka'lar olmuştur. Mehmed Emin Efendi, 18. yüzyılın önemli devlet adamlarından biridir. Bu sebeple onun için özel olarak düzenlenen murakka'lar, dikkat çekici sanatsal değeri ve tarihsel önemi nedeniyle, Osmanlı sanatının önemli parçaları arasında kabul edilir.

Mehmed Emin Efendi'ye ait murakka'ların bir kısmı Osmanlı kumaş teknikleriyle kaplanırken, bir kısmı da Avrupa tarzı seraser kumaşla kaplanmıştır. Bu albümlerin cild özellikleri ve içerdikleri hat sanatı, bunların 18. yüzyılın sonlarına doğru hazırlandığını düşündürmektedir. Ayrıca bu albümlerde yer alan eserler arasında 16.-17. yüzyıllardaki Safevi dönemine ait minyatürler, Avrupa kökenli gravürler ve Osmanlı dönemine ait minyatürler bulunmaktadır. Bu eserler genel olarak Kalem-î Siyahi tekniğinde hazırlanmış olup Osmanlı sanat tarihinin en güzel örneklerini oluşturmaktadır (Özer, 2022: 39). Bu, murakka'ların sadece sanatsal değil, aynı zamanda tarihi ve kültürel değerleri olan eserler olduğunu da göstermektedir. Ayrıca "Osmanlı'da murakka' yapımcılığı, 17. yüzyıldan itibaren hat sanatı ile sınırlı kalmıştır" (Yekeler, 2020: 85).

[2] Murakka yapımı ile ilgili bilgi için bkz. (M. Uğur Derman, Sabancı Koleksiyonu, Akbank Kültür ve Sanat Müdürlüğü, İstanbul 1995: 47; Uğur Derman, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 31, 2006: 204-205; Ahmet Saim Arıtan, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 7, 1993: 554).

Resim 4.4. Körüklü murakka’ Kazasker Mustafa İzzet hattıyla körüklü murakka’ (Kural Özgörüş, 2019: 15).

4.2. Murakka’da Yer Alan Sanatlar

Geçmişte murakka’larda yer alan sanatlar arasında başta hat ve cild sanatı olmak üzere, tezhip, minyatür, ebru ve kat’ı sanatları da bulunmaktadır. Çalışma kapsamında hat, tezhip, ebru ve cild sanatı yer almasından ötürü bu sanatlara daha detaylı yer verilmiştir.

4.2.1. Murakka’da Hat Sanatı

Arapça yazı, çizgi, yol vb. anlamlara gelen kaligrafi kelimesi, Hüsn-i Hat anlamında, Arapça (İslam) yazıyı estetik standartlara bağlı kalarak güzel bir şekilde yazma sanatı anlamında bir terim olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda sanatsal değeri olan İslami yazılara Hüsn-i Hat, bu kadar güzel yazanlara ise hattat denilmektedir. Hat sanatı eski kaynaklarda “Cismani aletlerle meydana getirilen ruhani bir hendesedir” şeklinde tarif edilmiştir (Özkeçeci ve Özkeçeci, 2014: 207).

“Hat sanatı ile verilen eserler; başta Kuran-ı Kerim’ler olmak üzere kitaplar, cüzler, murakka’lar, kıt’alar, meşkler, levhalar, fermanlar vb. eserlerdir. Murakka’larda meşkler, kasideler, dualar, ayet ve hadisler sayfa düzeni halinde verilebilmektedir. Kâğıt dışında da eser verilen her alanda hat sanatını görmekteyiz. Bunlar mimari yapılar, sandukalar, mezar taşları vb.dir “(Özkeçeci ve Özkeçeci, 2014: 208, Özsayıner, 1986: 19).

Resim 4.5. Şeyh Hamdullah hattıyla hat murakka'sı (Tanındı, 2019: 452).

Murakka'ların içerik ve görünümüne gösterilen özen, onların çeşitli yazı türlerine ev sahipliği yapmasına olanak sağlamıştır. Eski murakka'larda Aklâm-ı Sitte ve ta'lik yazı türlerine sıklıkla rastlanmaktadır. Aklâm-ı Sitte, büyük çeşitlerinden olan sülüs, muhakkak ve tevki' yazılarının yanı sıra murakka'larda ince kalemle yazılan nesih, reyhânî, rika çeşitlerinden bazıları kullanılır. Ard arda yazılan murakka' kıtalarında her yazı türünün metni ayrı ayrı devam etmektedir. Hattatların imzası genellikle sonunda bulunur. (Yıldız, 2012: 59, Özsayıner, 1986: 19).

Hat sanatı, kitap sanatları arasında en önemli sanat dallarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu sanatın yüzyıllar boyunca gösterdiği gelişim süreci, yeni formların ve yazı alanlarının oluşmasına yol açmıştır. "Kıt'a" dediğimiz yazı alanı da bu alanlardan biridir (Aracı, 2019: 36).

Kıt'alar genellikle murakka' şeklinde muhafaza edilmiştir. Bunun nedeni yüzyıllarca korunmasını sağlamak ve farklı dönemlerde yapılmış olsa da çeşitli sanat dallarını içeren eserlerin bir araya getirilmesine olanak sağladığı için tercih edilmiştir (Derman, 2001: 30).

Resim 4.6. İsmail Zühdi hattıyla düz kıt’a (Tanındı, 2019: 502).

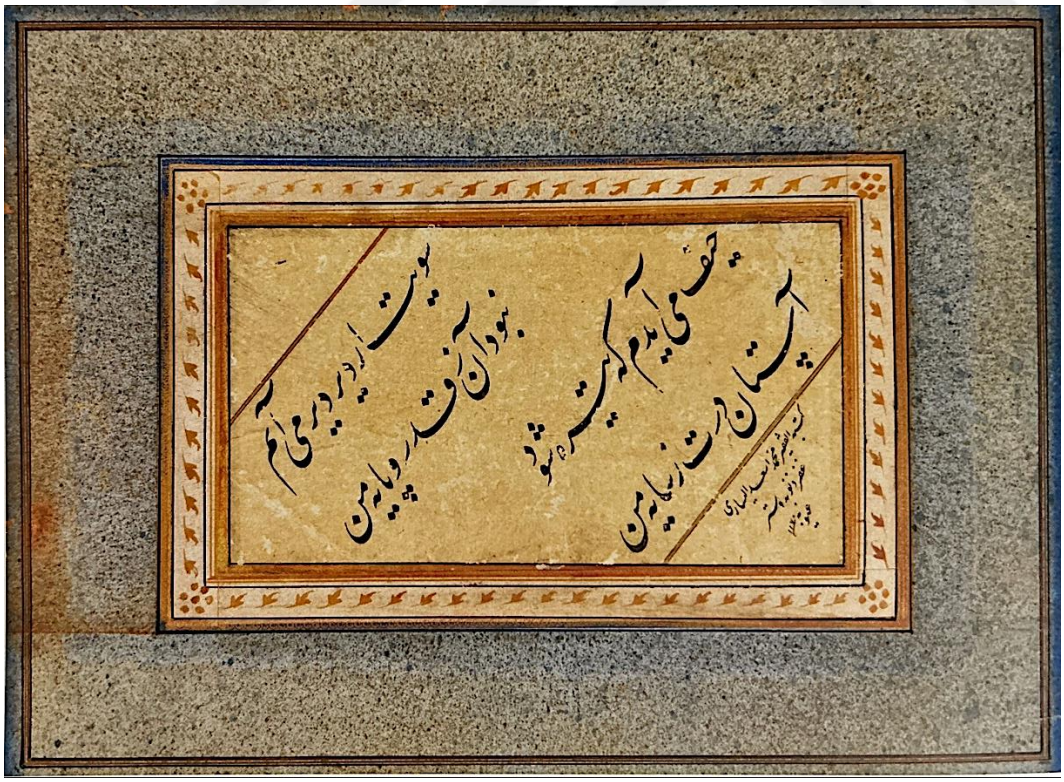

Resim 4.7. Mehmed Esad Yesari hattıyla mail (muska) kıt’a (Tanındı, 2019: 500).

Yakut'el-Musta'sımi'den sonra yaygınlaşmaya başlayan murakka'lar, derlenmiş kıt'alardan meydana gelmektedir. Düz veya mail kıt'a olmak üzere iki çeşiti bulunan kıt'alar, farklı ebatlarda dikdörtgen bir mukavva üzerine yapıştırılmaktadır. Hz. Peygamber (S.A.V.)'in mübarek kelâmlarının en güzel şekilde yazılmış ve en güzel bezeme unsurlarıyla süslenmiş olduğu bu murakka'lar, İslâm Medeniyeti'nin sanatta çıkmış olduğu mertebeyi göstermesi itibariyle son derece kıymetlidir (Özkeçeci, 2017: 206, Aracı, 2019: 42).

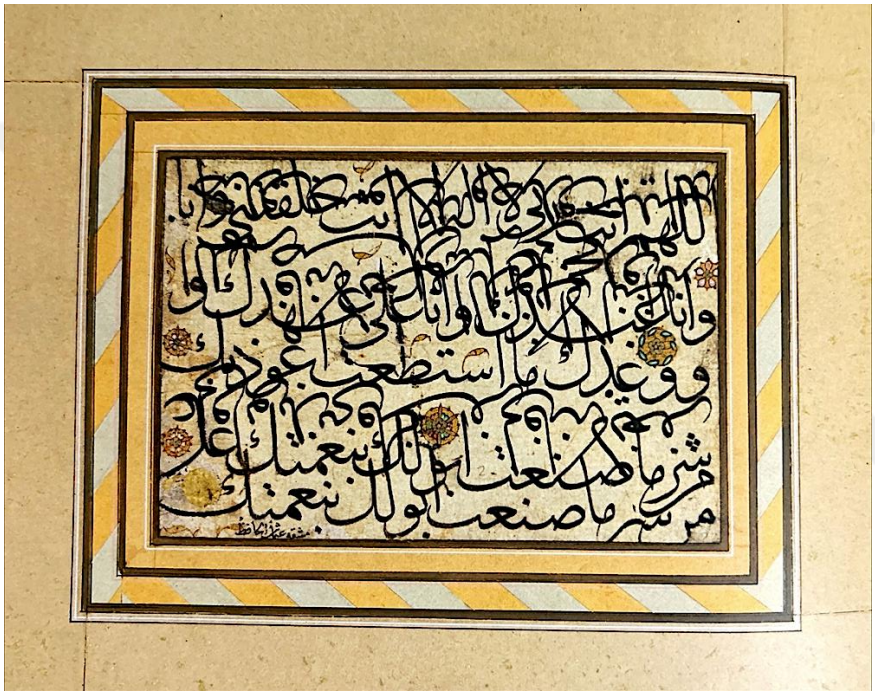

Resim 4.8. Hafız Osman hattıyla hat murakka'sı (Tanındı, 2019: 530).

4.2.2. Murakka'da Tezhip Sanatı

İnci A. Birol, "Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopesi"ndeki (2012: C. 41: 61,62) "Tezhip" maddesini; "Yazma kitap, levha ve murakka'ların bezenmesinde ezilmiş varak altın ve çeşitli renklerin kullanılmasıyla uygulanan süsleme sanatı" olarak tanımlamıştır. Sözlükteki anlamı "altınlamak" olarak geçse de sadece altınla yapılan süslemeleri ifade etmeyip, boyalarla yapılan ince süslemelere de "tezhip" denilmektedir (Akar ve Keskiner, 1978: 30). Sade bir anlatımla ifade edecek olursak tezhip, özellikle küçük ebatlarda hassas bir şekilde uygulanan bir çeşit kitap süsleme sanatı ve önemli bir daldır (Özkeçeci ve Özkeçeci, 2014: 25). Bu sanatla uğraşanlara da müzehhip/müzehhibe adı verilir.

Tezhip sanatının kullanım alanlarından farklı teknik ve üsluplarla süslendiği bölümlerden biri olan el yazması kitapların, zahriye, serlevha, başlık sayfası, sure başı ve hatime sayfası; hüsn-i hat levhalarının, murakka'ların, durakların, koltukların, satır aralarının (beyn-es-sütur), iç ve dış pervaz süsleme alanları, yazının içinde veya dışında kalan zemin boşlukları; kitap kabı süslemelerinin ve minyatürlerin detayları yer almaktadır. Hat sanatının çeşitli formlarda uygulanması ise, tezhip yapılacak alanların çeşitliliğini de ortaya çıkarmaktadır (Duran, 2012, C. 41: 63, 65). Kitap sanatlarının gelişim sürecine bağlı olarak süsleme alanlarında da değişimler yaşanmıştır. Koltuk tezhibi de bu değişimle ortaya çıkan bir bezeme türüdür (Aracı, 2019: 43).

Resim 4.9. Derviş Ali hattıyla tezhipli murakka' (Tanındı, 2019: 490).

Koltuk tezhibi, hat sanatında levha, murakka' ve kitabelerde farklı uzunluk ve yönlerde çizgilerle yazılmış bir metnin sağında ve solunda bulunan, genellikle kare, üçgen veya dikdörtgen şeklinde, cedvel çizilerek belirlenip süslenen boşlukları ifade etmektedir. Sayfa düzeninde sıklıkla görülen koltuk tezhibi esere, estetik bir görünüm katarak düzen ve bütünlük kazandırır. Bu nedenle koltuk tezhipleri bulundukları

sayfada süsleyici, birleştirici ve satırları düzenleyici bir işleve sahiptir (A. Birol, C. 26, 2002:151, 152). Bu düzen yazma eserlerin her alanında muntazam bir şekilde yer alırken murakka'larda da aynı ihtişam gözler önüne serilmektedir. Bu bağlamda murakka'lardaki tezhip, en çok koltuk alanlarında görülürken aynı zamanda, sayfa kenarlarında (kenarsuları), satır aralarında (beyn-es-sütur) ve duraklarda da görülmektedir.

Resim 4.10. Mahmudü'l Mevdud hattıyla tezhipli murakka' (Tanındı, 2019: 510).

Resim 4.11. Diyanet İşleri Başkanlığı kütüphanesinde bulunan Murakka' örneği URL 1

4.2.3. Murakka'da Ebru sanatı

Ebru, kitre veya benzeri koyulaştırıcılarla konsantre edilmiş suyun üzerine öd eklenerek seyreltilmiş toprak boyaların, at kılından ve gül dallarından yapılmış fırçalarla su yüzeyine serpilmesi, biz veya tarak yardımıyla desen verilip kâğıda alınmasıyla oluşturulan geleneksel kitap sanatımızdan biridir. Ebru sanatı, süsleme sanatlarının hazırlanış tekniği açısından en ilgi çekici, uygulaması açısından ise en hızlı olanıdır (Toktaş, Akbaş, 2021, C.1: 352).

> 16. yüzyıl ortalarında Mir Muhammed Tahir tarafından Hindistan'da yapılmaya başlandığı rivayet olunan ebruculuk, buradan İran'a ve sonra da İstanbul'a kadar yayılmıştır. Aynı yüzyılın sonlarında, İstanbul'dan Avrupalı seyyahlar tarafından kendi memleketlerine götürülen ebru kâğıtları önce Almanya'da, sonra da Fransa ve İtalya'da mermer kâğıdı veya Türk mermer kâğıdı, hatta sadece Türk kâğıdı adıyla tanınıp benimsenmiş ve oralarda da yapılmaya başlanmıştır. Zaman içinde İngiltere ve Amerika'ya da yayılan ebru kâğıdı, her ülkenin sanat anlayışına göre bir başkalık gösterir. Bunda, kullanılan değişik malzemenin de rolü olmalıdır. Belgelenen en eski ebru örneği 16. yüzyıla aittir. Kâğıdın süslenmesinde, kıt'a ve levhaların iç ve dış pervazlarında, yazma cildlerinde yan kâğıdı olarak sıkça kullanılmıştır (Алиева ve Алаеттин, 2018: 43).

Ebru sanatı başlangıçta cild ve hat sanatına yardımcı bir sanat olarak uygulanmıştır. Eski tarihli kitapların cildlerinde yan kâğıdı olarak, kitabın cildinde, hatların arasuyu ve kenarsularında, hafif ebru adı verilen çeşitleri ise yazılara zemin oluşturmak için kullanılmıştır. Ferman muhafazası olan ve kubur tabir edilen kutuların süslenmesinde de ebru kâğıtları kullanılmıştır (Mandıracı, 1994: 297). Resmi devlet belgeleri ile çeşitli anlaşmaların yazıldığı, özellikle ince desenli kâğıtların zemin olarak tercih edilmesinin sebebi kâğıtlar üzerinde oluşabilecek tahrifatı önlemektir (Barutçugil, 1992: 20). Ebru sanatı günümüzde geçmişteki kullanımından ziyade daha çok tezhip ve minyatür gibi levha özelliği taşıyan bağımsız bir sanat dalı olarak uygulanmaktadır.

Resim 4.12. Mehmed b. İsmail hattıyla ebrulu murakka’ (Tanındı, 2019: 520).

Resim 4.13. Mehmed Raşid hattıyla ebrulu murakka’ (Tanındı, 2019: 522).

4.2.4. Murakka’da Cild Sanatı

Kitap sanatlarındaki tanımı; bir mecmua veya kitabın yapraklarını dağılmadan ve sırası bozulmadan bir arada tutabilmek için ince tahtadan, deriden veya üzerine deri,

kâğıt ve bez gibi malzemeler kaplı mukavvadan yapılan koruyucu kapağa “cild” denilmekte ve Arapça "deri" anlamına gelen bu ismin, genellikle cildlerin bu işe en uygun malzeme olan deriden yapılmaları sebebiyle verildiği bilinmektedir (Arseven, 1998, C. 1: 341). “Deri kelimesi, eski Türk boylarında hakana ödenen vergi anlamında kullanılan “teri” veya “tirik” kelimesinden gelmektedir” (Kaygusuz, Işık, Arğun, 2019, C. 12: 1117). “Arapça “deri” anlamına gelen cildi yapma işine “telcid” (cild), yapan kişiye ise “mücellid” denilmektedir” (Balkanal, 2002: 545).

Ahmet Saim Arıtan, “Celal Esat Arseven, Sanat Ansiklopedisi’ndeki (C. I-II, 1993: 341, 348) murakka’ mukavva” için, “kullanılmış, (yazılı) ya da beyaz kâğıtların, lif yönleri birbirine dik olacak şekilde nişasta ya da çiriş, ile üst üste yapıştırılmasıyla elde edilen, ahşap çekiçler ile dövülerek sertleştirilen ve ahşap kadar sert ancak ahşaptan daha kolay işlenen bir malzeme” olarak tanımlamıştır

“Murakka’; üst üste yapıştırılmış kâğıt veya ince mukavvaların dikdörtgen şeklinde kesilerek üzerine yazı, meşk, minyatür, tezhip ve ebru gibi kitap sanatı örneklerimizin yapıştırılıp, bu sayfaların sahtiyan deri, mukavemetli kâğıt veya cild bezi gibi malzemelerle bir araya getirilip iki kapak arasına alınması işlemidir. İki farklı yapım tekniği vardır. Birincisi körüklü murakka’ adını alır, ikincisi ise kitap şeklindeki murakka’dır. Murakka’ yapımının en erken örneklerinin Çin’e kadar uzandığını düşünüyorum. Özellikle yazıların akordeon şeklinde yazılması bunu düşündürmekte. Türk- İslam cildçiliğinde ise en erken örneklerine 15. yüzyılda rastlıyoruz. Bu da elimizdeki kayıtlı örneklerden dolayı söylüyoruz. Belki daha öncesi de olabilir” (Mavili, sözlü görüşme, 02.02.2023).

Yazma eserlerde kullanılan derinin çoğu zaman çıplak gözle hangi hayvana ait olduğunu tespit edebilmek mümkündür. Derilerin kıl köklerinin yapısı, her hayvanda farklılık gösterir. *Sahtiyan* adı verilen keçi derisi, İslam yazmalarının ciltlerinde en fazla kullanılan deri türü olmuştur. Koyun (meşin), ceylan (rak) ya da dana derisinin kullanıldığı da yayınlarda belirtilmektedir (Arıtan 1993: 554). Murakka’nın cildinde kullanılan derinin keçi derisi olduğu, yüzeyinde tespit edilen kıl köklerinin yapısı ile anlaşılmıştır.

Resim 4.14. Sakıp Sabancı Müzesi 120-0209 envanter numaralı cild kapağı örneği (Kural Özgörüş, 2019: 33).

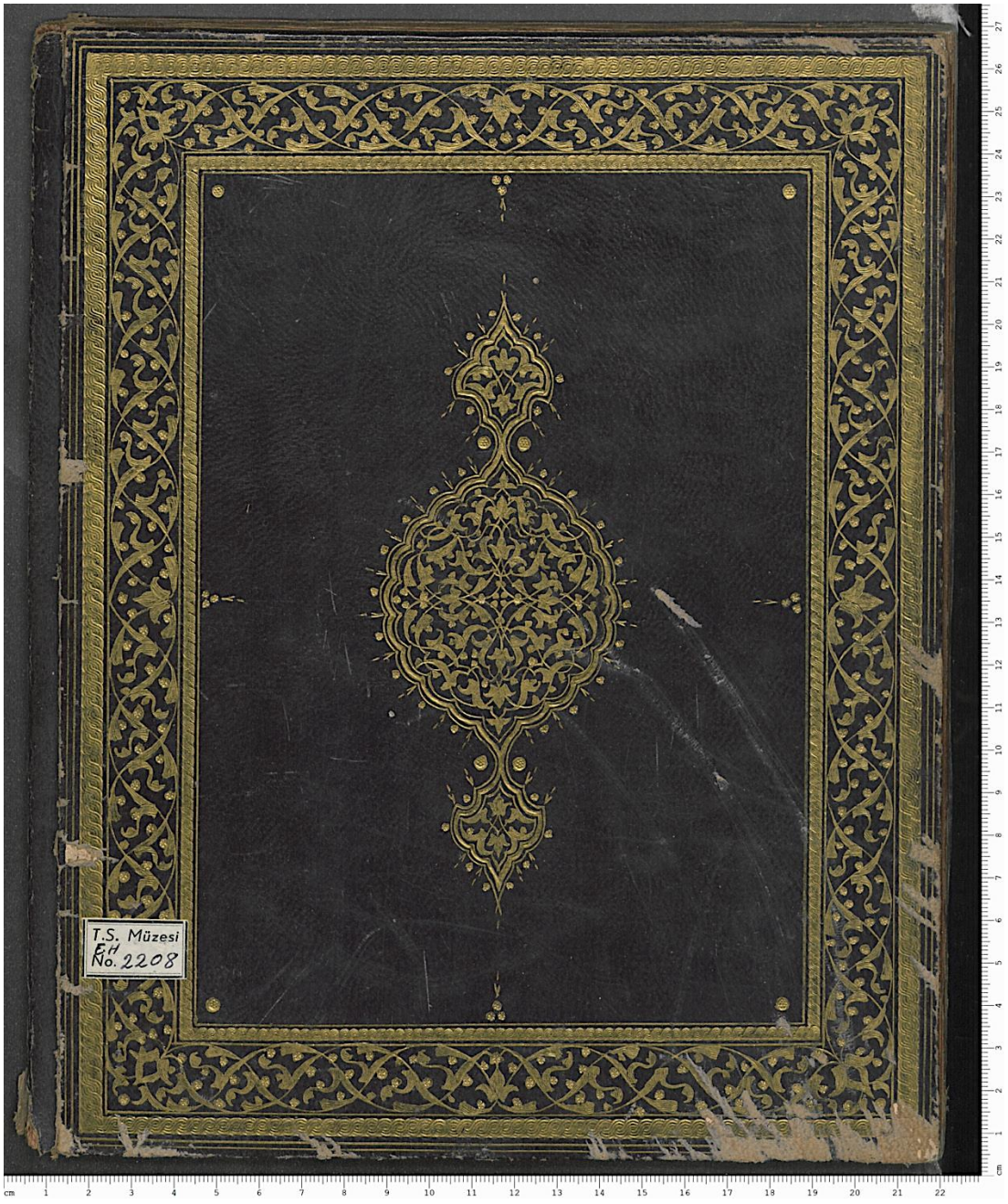

Resim 4.15. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi E.H. 2208 envanter numaralı cild kapağı örneği (Toktaş, Akbaş, 2023: 4585).

5. KÖRÜKLÜ MURAKKA'LARIN YAPIM TEKNİĞİ

Murakka'ların farklı kişiler tarafından izah edilen yapılış tekniği birçok yayında yer almaktadır. Bunlardan bazıları murakka' yapımını aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

> "Bir murakka'nın içine girmesi istenen bütün kıt'alar, usulüne göre gerilip yapıştırıldıktan sonra, bunların hepsi aynı ebadda kesilerek sırt sırta getirilir ve üç kenarından ince bir deri veya kumaş şeritler aynı zamanda kıt'a kenarlarının yıpranmasını önler. Sonra bu ikili kıt'a, yine deri veya kumaş bir şeritle dibinden bir başka ikili kıt'aya bağlanır. Bütün kıt'alar böylece bir araya getirildikten sonra, murakka' klasik üslubda cildlenir. Bu tarz murakka'lara düz murakka', kitap murakka' veya sadece murakka' denilir. Eğer sırt sırta gelen iki kıt'a, yalnız boğaz tarafından birbirine bağlanır ve bu, diğerlerinde de aynen tekrarlanırsa, bütün kıt'aları aynı anda açıp görmek ve sonra zigzaglı olarak katlamak mümkün olur. Sadece birinci kıt'asından cilde bağlanan bu nev'e körüklü murakka' adı verilir (U. Derman, 1981: 42).

Murakka yapımında güdülen esas amaç murakka'ların içine yerleştirilmiş olan eserlerin korunmasını sağlamaktır.

Kıt'aları birbirine bağlama aşaması oldukça benzersizdir. Her kıt'a diğerine aynı tür kumaş veya deri şeritle şerit geçirilmeyen kenarından bağlanır ve genellikle iki kıt'a birbirine bağlanır ve daha sonra bu ikili kıt'alar aynı yöntemle hazırlanan diğer kıt'alara eklenir. Bu sayede kitap şeklinde bir yapı oluşur. İkili kıt'alar birbirine bağlanıp kitap şekli oluşturulduktan sonra murakka'lar son bir kap ilavesiyle klasik tarzda cildlenir (Elitok, 2022: 316).

Yapım aşamasını detaylı bir şekilde anlatan kaynağın bulunmadığı tespit edildiği için, sözlü görüşme (02.02.22023) şeklinde yapılan röpartajda, mücellid Öğr. Gör. Gürcan Mavili ayrıntılı bir şekilde fotoğraflarıyla bu konuya açıklık getirmiştir.

Cilt ustası ve akademisyen Gürcan Mavili'nin (02.02.22023) anlatımına göre; "İki farklı murakka' yapım tekniği vardır. Birincisi bildiğimiz çok sık kullanılan körüklü murakka', diğeri ise kitap tarzında yapılan, körüklü murakka gibi açılmayan kitap formunda olan düz murakka'dır. Körüklü murakka'nın işlem basamakları şu şekildedir;

- Sayfalar veya ince mukavvalar uygun kalınlık elde edilinceye kadar yapıştırıcı ile üst üste yapıştırılır.
- Yapıştırılmış sayfalar kuruyunca elde edilmiş olan sayfanın ön yüzüne yazı, arka yüzüne ise ebru, zerefşanlı kâğıt yapıştırılır.

- Yazı yapıştırılmış yüzeye, istenirse yazı çevresine tezhip bu aşamada yapılabilir.
- Tıraşlanmış sahtiyan deri uygun genişlikte ve uzunlukta kesilir.
- Deri şerit her iki sayfayı birbirine bağlamak için kullanılır. Ağırlık altına alınmış veya sabitlenmiş sayfaların üzerine yapıştırarak iki sayfayı ortadan birleştirir.
- Bu işlem tüm murakka'da kullanılacak sayfalar için tekrar edilir. Yani yazılar iki sayfa iki sayfa olarak birbirlerine birleştirilirler.
- Yaptığımız bu sayfaların birleşimleri kuruduktan sonra ikişerli sayfalar ters çevrilerek ebru yapılmış yüzlerinden yapıştırılır. Böylelikle dört sayfa birleştirilmiş olur.
- Bu işlem murakka'daki tüm sayfalar için tekrarlanır.
- Tek deri ile yapıştırılmış sayfalar tamamlandıktan sonra derinin sağlamlığını arttırmak için sayfanın arkası çevrilir ve bir deri şerit daha yapıştırılır.
- Uzun kenarlar bittikten sonra kısa kenarların yapıştırılmasına sıra gelir. Kısa kenarlara yapıştırılacak deri şeritler derinin uzaması da dikkate alınarak ve yapıştırılmış derinin üstüne 1 mm binecek şekilde ölçülendirilip kesilir. Deriye tutkal sürülür ve sayfanın kısa kenarına deri yapıştırılır. Tüm kısa kenarlar bu şekilde tamamlandıktan sonra kapak için ölçü alınır.
- Eğer şemse kalıp uygulaması yapılacaksa biri altlık biri de kalıp oyma için iki mukavva hazırlanır. Oyma yapılacak mukavvanın üzerine şemse kalıp konularak kalemle kenarlarından çizilir. Bu çizgilerden kesik uçlu çiviler ile mukavva oyulur.
- Şemse formunda oyulmuş olan mukavva diğer mukavvaya yapıştırılır, kuruduktan sonra kapak deri uygulamasına hazırdır.
- Tıraşlanmış sahtiyan deri hafif nemlendirilir. Tutkal sürülerek mukavvaya yapıştırılır. Şemse kalıp yuvaya oturtulup iz çıkması sağlanır. Istampaya kapak kalıpla beraber sokulur, kalıptaki motif tatmin edici şekilde ortaya çıkıncaya kadar kapak preslenir.
- Bu işlem deri kurumadan birkaç kez tekrarlanır.

- Desen deri üzerinde ortaya çıktıktan sonra galveniz saç yardımı ile kapak kalıp olmadan tekrar preslenir. Bu işleme aynalama adını veriyoruz. Bu uygulama ile deri yüzeyindeki kabarıklık giderilip yüzey pürüzsüz hale getirilir.
- Aynalama işleminden sonra şemse kalıp tekrar basılır.
- Kapak kurumaya bırakılır. Kuruma işlemi tamamlanınca şemse kalıp tekrar basılır.
- Kapağın kenarındaki deriler kapak içine kıvrılır, kapağın sırtındaki deri kısmı ile kapak yazılı bölüme bağlanır.
- Şemse kalıp, soğuk (herhangi bir boşluk bırakıldığı gibi alttan ayırma, üstten ayırma, mülevven, mülemma gibi boyama tekniklerinden biriyle boyanıp, kenar suları, cetvelleri, zencereği vurulduktan sonra laklanır.
- Bu şekilde körüklü murakka' tamamlanır.

Kitap formunda olan düz murakka'nın işlem basamakları ise şu şekildedir;

- Sayfalar veya ince mukavvalar uygun kalınlık elde edilinceye kadar yapıştırıcı ile üst üste yapıştırılır.
- Sayfalar kuruyunca sayfanın ön yüzüne ve arka yüzüne yazılı sayfalar yapıştırılır.
- Yazı yapıştırılmış yüzeye, istenirse yazı çevresine tezhip bu aşamada yapılabilir.
- Tıraşlanmış sahtiyan deri uygun genişlikte ve uzunlukta kesilir.
- Her bir sayfanın dip tarafı uzun deri şeritler ile birbirine yapıştırılır.
- Sayfaların diğer uzun kenarlarına da deri şerit yapıştırılır.
- Sayfaların kısa kenarlarına körüklü murakka yapımında anlattığımız gibi deri yapıştırılır.
- Bütün sayfalar yapıştırılınca bir kitap formu elde edilir.
- Bu kitap formunun sırtına ince tülbent bezi yapıştırılır.
- Murakkanın kapak yapımı uygun kalınlık elde edilinceye kadar kâğıt veya ince mukavvalar üst üste yapıştırılır.
- Tıraşlanmış sahtiyan deri bu mukavvanın üstüne yapıştırılır.

- Bu kapak körüklü murakkanın kapak yapımında anlattığımız gibi ıstampada aynalanır, kurumaya bırakılır. Derinin kurumasından sonra gerekirse tekrar aynalanır.
- Kapak üzerine sadece kenar suyu ve zencerek yapılabileceği gibi, halkar ve tezhip tasarımı da yapılabilir.
- Kapak süslemesi bittikten sonra laklanır.
- Sağ kapak sırt derisi, yapılmış olan murakkanın sırtına yapıştırılır. Sol kapak sırt derisi de aynı şekilde kitap sırtına yapıştırılır (Mavili-sözlü görüşme- 02.02.2023).”

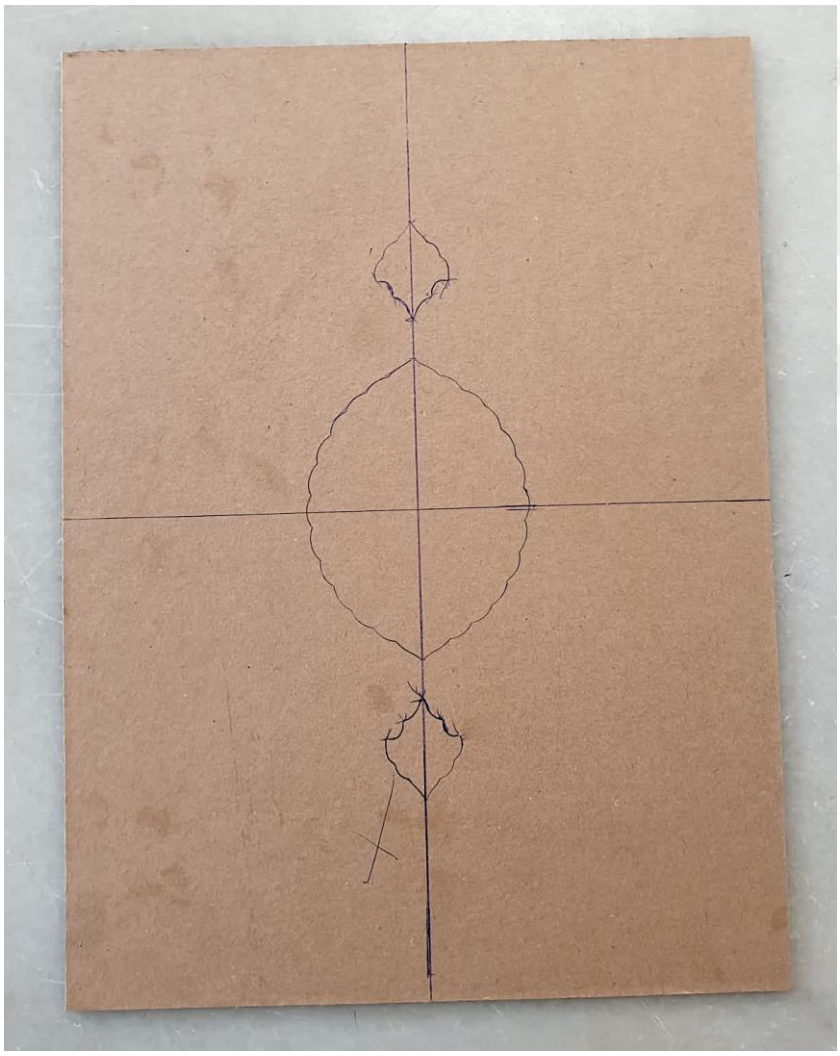

Resim 5.1. Cild kapağının kaplanmadan önceki mukavva hali (Mavili, Ocak 2023).

Resim 5.2. Cild kapağını kaplamadan önce deri tıraşlama işlemi (Mavili, Ocak 2023).

Resim 5.3. Şemse kalıbının cild kapağına basılması (Mavili, Ocak 2023).

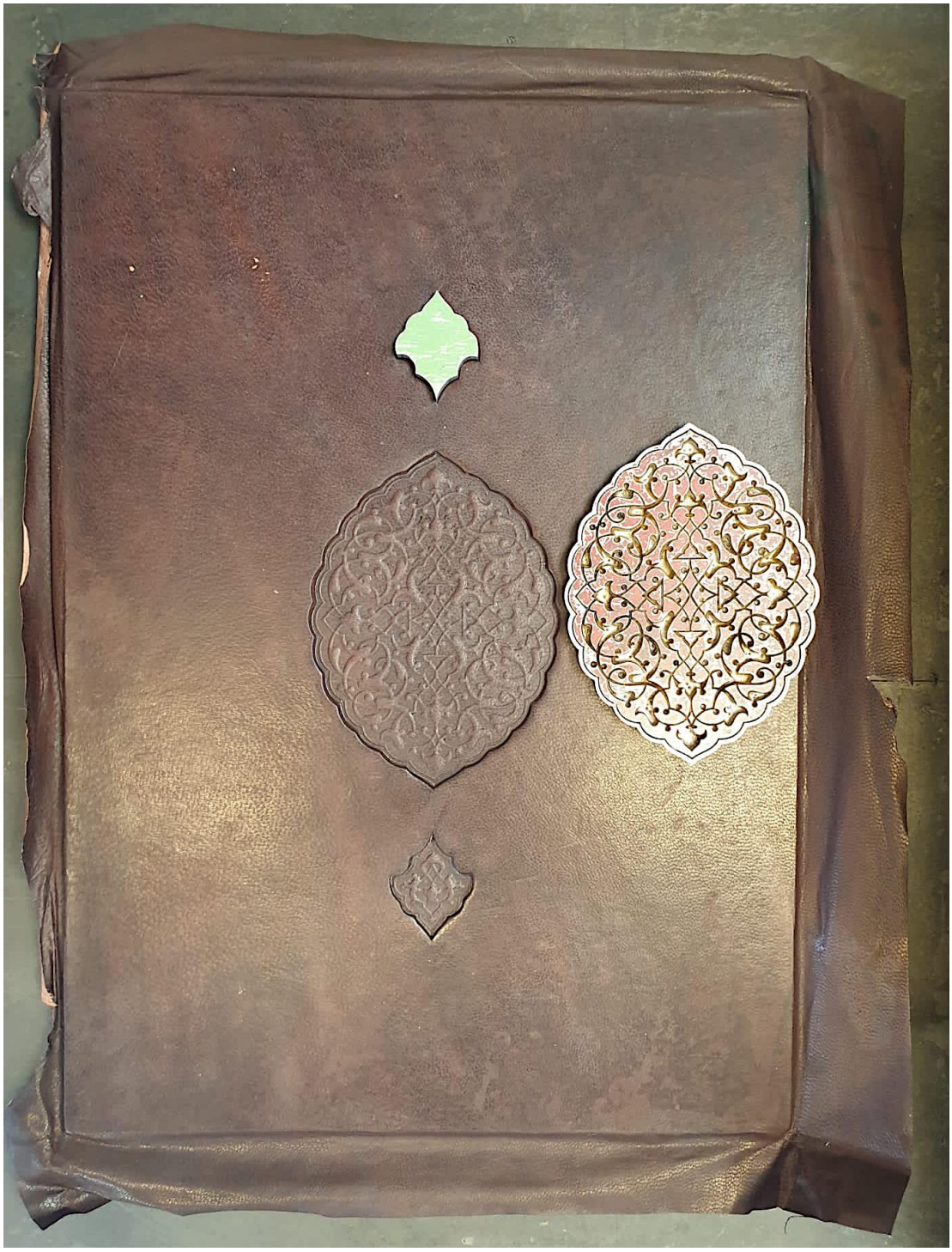

Resim 5.4. Şemse kalıbının basılmasından sonra cild kapağının görüntüsü (Mavili, Ocak 2023).

Resim 5.5. Hat yazıları yapıştırıldıktan sonra murakka'ların birleştirilmeden önceki hali (Mavili, 0cak 2023).

Resim 5.6. Hat yazılarıyla körüklü murakka'ya dönüştüğü hali (Mavili, Ocak 2023).

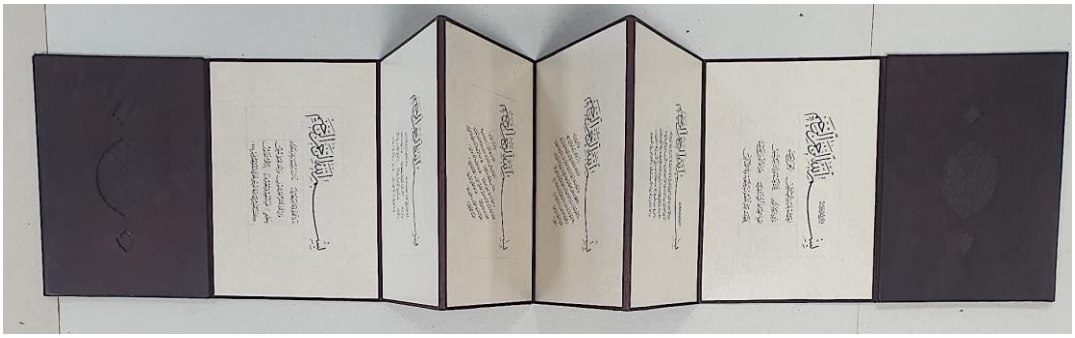

Resim 5.7. Cild kapağıyla birlikte üstten görünüşü (Mavili, Ocak 2023).

Resim 5.8. Murakka'nın arkasında yer alan ebrular (Mavili, Ocak 2023).

6. TOPKAPI SARAYI MÜZESİ KÜTÜPHANESİ'NDE BULUNAN BAZI MURAKKA'LARIN TEZYİNATI

Topkapı Sarayı Müzesi, İslam coğrafyasına ait resimli yazma eserlerden oluşan çok önemli bir koleksiyona sahiptir. Sultan II. Mehmed dönemi eseri olan Ağalar Camii, 1924 yılında sarayın müzeye dönüştürülmesiyle onarılmış ve 1928 yılında saray kütüphanesi olarak hizmet vermeye başlamıştır. Yeni Kütüphane olarak adlandırılan bina 1966 yılında yapılmış ve III. Ahmed kütüphanesinden gelen kitaplar da dahil edilmiştir. 13 kitaplıktan oluşan kütüphanede her bölüm geldiği yerin adıyla kayıtlıdır. Bizans, İslam ve Osmanlı el yazmalarının yer aldığı kütüphanede yaklaşık 14.000 el yazması eser bulunmaktadır (Özer, 2022: 25). Bu kitaplıklar; Revan Köşkü Kitaplığı, Hazine Kitaplığı, Bağdat Köşkü Kitaplığı, Sultan Mehmed Reşad ve Tiryal Hanım Kitaplığı, Emanet Hazinesi Kitaplığı, Medine Kitaplığı, Koğuşlar Kitaplığı, yeni kütüphanenin kurulmasından sonra, satın alma, bağışlar vb. yollarla gelen kitaplar için oluşturulan Yeniler -Yeni Gelen Yazmalar- Kitaplığı, Yeni Gelen Basmalar Kitaplığı ve III. Ahmed (Enderun) Kütüphanesi şeklindedir (Üveysuna. 2017: 296).

6.1. Murakka'Eser Kataloğu

Bu bölüm toplam yedi (7) eserde bulunan tezhipli sayfalar "Eser İnceleme Formu" doğrultusunda ele alınmış ve desen analizleri yapılmıştır. İncelenen eserlerin bulunduğu yer ve envanter numaraları şöyledir;

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi;

- Emanet Hazine Albümü: 2140, 2200
- Güzel Yazı Albümü: 168, 177
- Hazine Albümü: 2205, 2201, 2252

6.1.1. Murakka’ 1- Emanet Hazine 2140

Resim 6.1. Emanet Hazine 2140 numaralı murakka’nın cildi (ön ve arka kapak) (T.S.M.K, 2023).

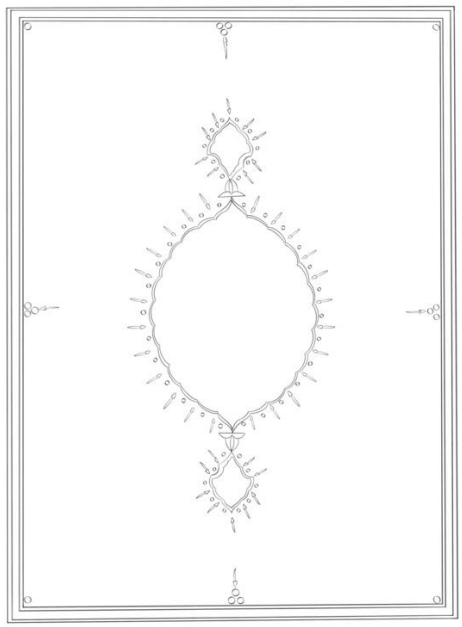

Çizim 6.1. Emanet Hazine 2140 numaralı murakka’nın cild (ön ve arka kapak) çizimi (Akbaş, 2021-2022).

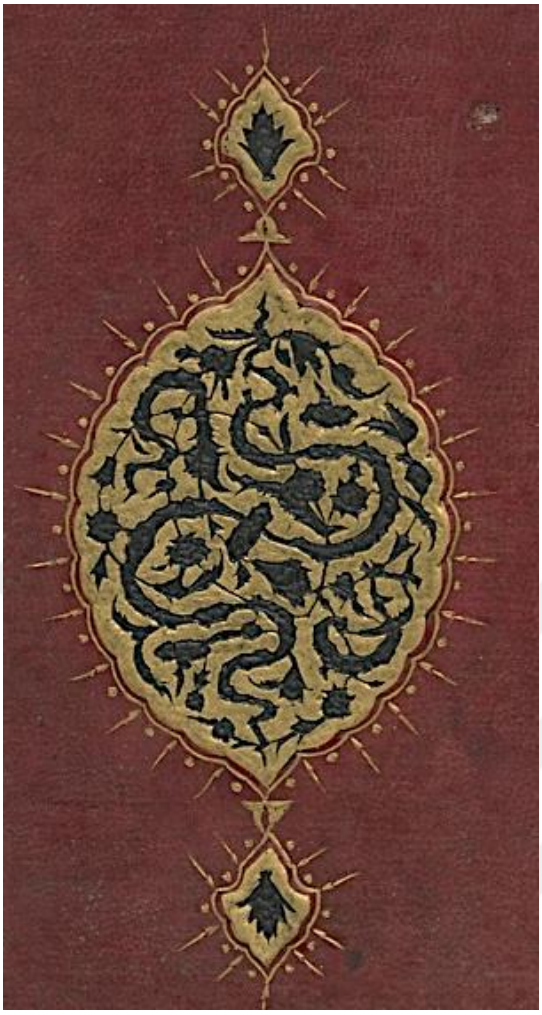

Resim 6.2. Emanet Hazine 2140 numaralı murakka'nın cildi (ön ve arka kapak) detay

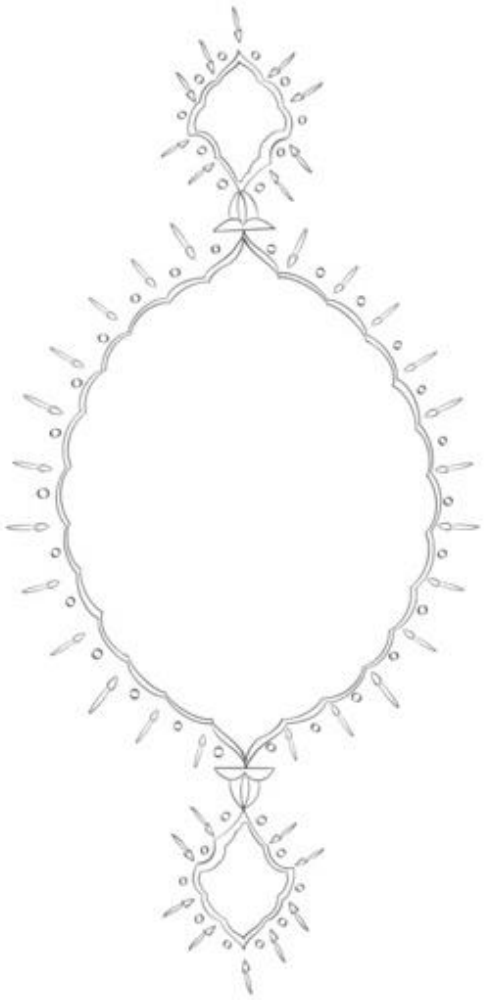

Çizim 6.2. Emanet Hazine 2140 numaralı murakka'nın cild (ön ve arka kapak) çizimi detay

Eserin;

- Envanter No: Emanet Hazine 2140
- İnceleme Tarihi: Ocak 2019 (ön inceleme), Ocak 2021 (detaylı inceleme)
- Bulunduğu Yer: T.S.M.K. Emanet Hazine Albümü
- Tarihi: H. 1084-M. 1673 (Hattatın doğum tarihi)
- Ölçüleri: 22.5x16.5 cm
- Hattatı: Derviş Ali
- Murakka' Sayısı: 12 sayfa-Tezhipli Eser Sayısı: 10 sayfa
- Cild Özellikleri: Alttan ayırma şemse cildin ön ve arka kapağı vişneçürüğü renkli deridir. Murakka'nın ortasında dendanlı beyzi formu, bu beyzinin uç kısımlarında

ise salbekler yer almaktadır. Salbekler şemseye bitişik biçimde düzenlenmiştir (Resim 6.1). Şemse ve salbeğin zemini sıvama altın olup, kabartmalı bir şekilde, siyah renkte, serbest bulut ve hatayi grubu motiflerle oluşturulmuştur. Salbek ve şemsenin çevresinde sade tığlar yer almıştır. Cild kapağını çevreleyen dış pervazda altın varak kullanılarak yekşah aletiyle, sıcak baskı tekniğiyle yapıldığı düşünülen zencerek geçme uygulanmıştır. Zencereğin içine ve dışına altınla kuzu çekilmiştir. Salbeğin içerisinde dolantı bulut ve hatayi grubu motiflerden oluşan serbest desen uygulanmıştır. Salbeklerin içerisinde altın zemin üzerine tek hatayi motifi işlenmiştir. Salbek ve şemsenin içinde yer alan desen net olarak çözümlenemediği için çizilememiştir.

- Eserdeki Tezhip Bölümleri: Koltuk tezhibi, durak, keşide tezhibi.

Murakka'1 sayfa 1

Resim 6.3. Emanet Hazine 2140 Murakka'1 (T.S.M.K., 2023).

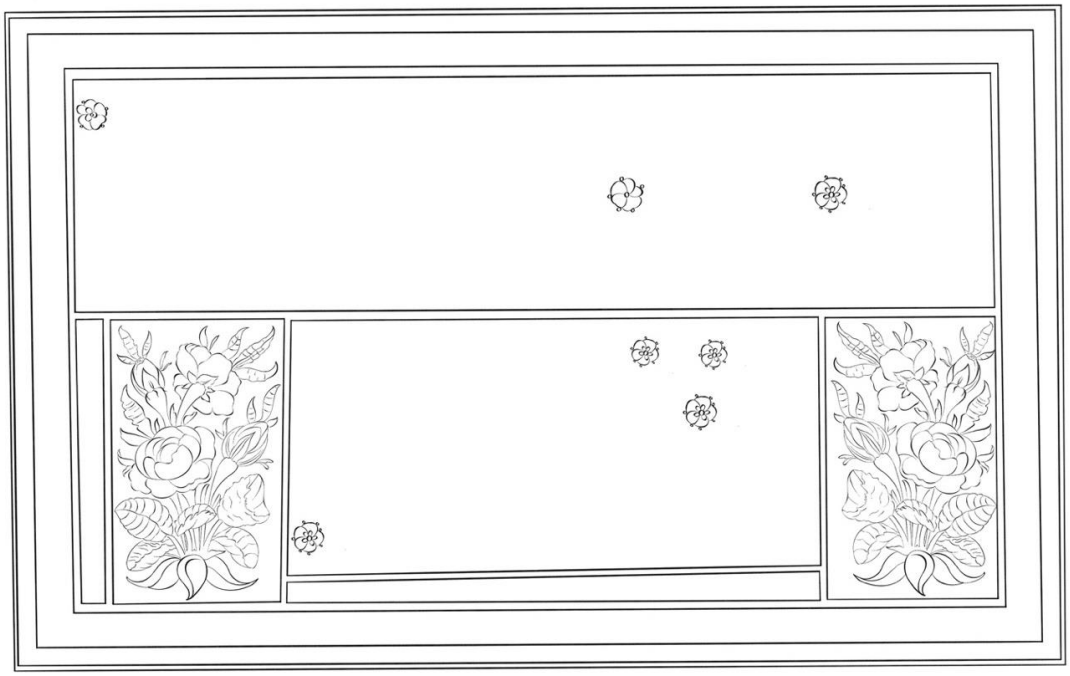

Çizim 6.3. Emanet Hazine 2140 Murakka'1 çizimi (Akbaş, 2021-2022)

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Seçme Hadis

-Yazı Tercümesi: (Neml Suresi 30. Ayet) ***O** (Mektup)**, Süleyman'dandır** (A.S.) **ve "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla"** (başlamaktadır)*

(Hadis-i Şerif) Ebu Zer'den-R.A.- (rivayetle): Allah Rasulünün-S.A.V.- ashabından bazı insanlar (fakir muhacirler), peygambere-S.A.V.- dediler ki: Ey Allah'ın Rasulü, çok malı olanlar (zenginler) sevapları götürüyorlar; bizim kıldığımız gibi namaz kılıyor, bizim tuttuğumuz gibi oruç tutuyor ve (ilaveten) mallarının fazlasından sadaka veriyorlar. (Peygamber) Dedi ki: (Bu murakka'nın sonuna kadar, alttaki kıtalarda açık renkli yazı kendi içinde peş peşe devam ediyor) (çeviri: Dr. Kadriye Hökelekli, Ekim 2022).

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

Resim 6.4. Emanet Hazine 2140 Murakka'1 detay

Çizim 6.4. Emanet Hazine 2140 Murakka'1 çizim detay

Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Dış pervaza zemin ebrusu yapıştırılmıştır. İç pervaza ise renkli kâğıt yapıştırılarak boş bırakılmıştır. Besmelenin boş kalan kısımlarını doldurmak için küçük ve oldukça sade pençhane duraklar uygulanmıştır. Besmele ve yazı içindeki duraklar tamamen altınla doldurularak siyahla tahrir çekilmiş, renkle noktalar konulmuş ve altın olan alana iğne perdahıyla katlı penç izlenimi verilmiştir.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desen, zemini sıvama sarı altın olup, natüralist üsluptaki çiçekler arasında yer alan gül ve gül goncalarından oluşan oldukça sade bir demet yer alacak şekilde tasarlanmıştır (Resim 6.3). Kıvrımlı gül yaprakları, güllerin alttan ve üstten katmanlarıyla görünüşü, gül goncalarının tomurcuktan çıkış aşamaları çok güzel aktarılmıştır (Çizim 6.3). Yeşil, kırmızı, pembe ve narçiçeği renginin tonlarıyla yer yer tarama tekniği uygulanırken bazen de tonlama yapılmıştır.

- Renkler: Altın, siyah, kırmızı ve tonları, beyaz, pembe ve tonları, yeşil, yavruağzı, hâkî yeşili.

Murakka’1 sayfa 2

Resim 6.5. Emanet Hazine 2140 Murakka’2 (T.S.M.K, 2023).

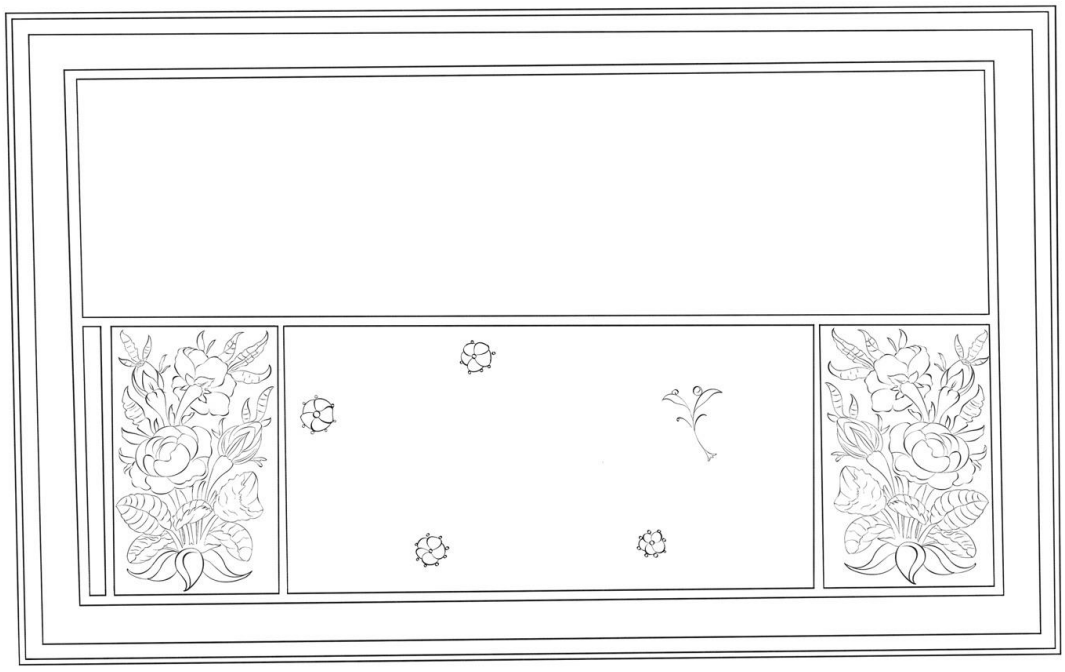

Çizim 6.5. Emanet Hazine 2140 Murakka’2 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Seçme Hadis

-Yazı Tercümesi: (Hadis-i Şerif) ***Peygamber-A.S.- dedi ki: Dünya'da ...*** *(Bu murakka'nın sonuna kadar, alttaki kıtalarda koyu renkli yazı kendi içinde peş peşe devam ediyor)... Allah size sadaka vermek (imkânı) bahşetmedi mi (sanıyorsunuz)? (Burada hadis yarım kesilmiş, ve başka bir hadis-i şerif başlamış) Muaz b. Cebel'den (rivayetle): Allah Rasulünün-S.A.V.- (şöyle dediğini) işittim: Allah Teala diyor ki: Benim için birbirini sevenlere, benim için bir araya gelenlere, benim için birbirini ziyaret edenlere ve benim için harcama yapanlara muhabbetim vacip oldu. Cabir'den (rivayetle):*

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Murakka'nın 1. ve 2. sayfaları benzer biçimde tezyin edilmiştir. Başlık yazısında duraklar mevcut değildir. Metin kısmında ise farklı olarak harfin keşide boşluğunda sade tek bir yaprak eklenmiştir.

Murakka'1 sayfa 3

Resim 6.6. Emanet Hazine 2140 Murakka'3 (T.S.M.K, 2023).

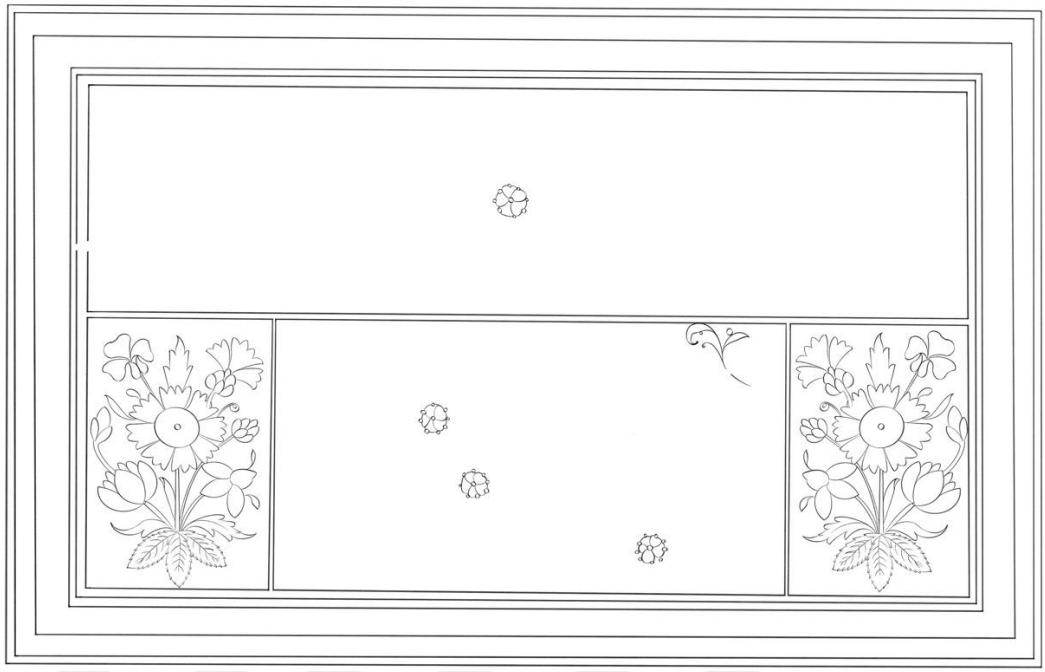

Çizim 6.6. Emanet Hazine 2140 Murakka'3 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Seçme Hadis

-Yazı Tercümesi: ... ***bir gurbetçi veya bir yolcu gibi ol,*** *... (Hadis-i Şerifler) Allah Rasulü-S.A.V.- dedi ki: Şehirli olan köylü için (malını alıp onun adına) satış yapmasın, bırakın insanları Allah onları birbirlerinden rızıklandırsın. İbn Ömer'den (rivayetle): Allah Rasulü-S.A.V.- dedi ki: (Pazara/çarsıya) Getirilen (satılacak) malları pazara/çarsıya götürülene kadar (yolda) karşılayıp almayın. Ayrıca (peygamber) dedi ki: Din kardeşiniz (in satışı) üzerine satış yapmayın ve birinizin (dünür gönderip) kız istemesi üzerine diğeriniz istemesin (dünür göndermesin).*

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih.

Resim 6.7. Emanet Hazine 2140 Murakka’3 detay

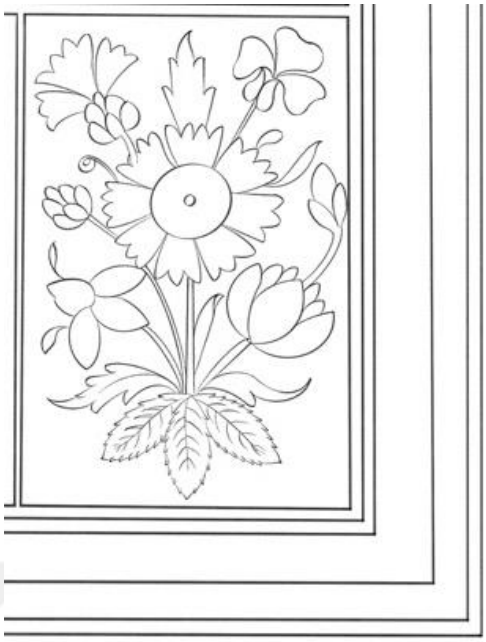

Çizim 6.7. Emanet Hazine 2140 Murakka’3 çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Dış pervaza zemin ebrusu üzerine kumlu kılçıklı hatip ebrusu yapıştırılmıştır. İç pervaza ise renkli kâğıt yapıştırılarak boş bırakılmıştır. Başlık yazısında ve metin içindeki duraklarda yer alan pençhane duraklar, oldukça sade tasarlanmıştır. Ayrıca yazıdaki keşide boşluğunu doldurmak amacıyla çift yöne ayrılan sade bir yaprak motifi vardır. Bu yaprak ve pençler tamamen altınla doldurularak siyahla tahrir çekilmiş, renkle noktalar konulmuş ve altın olan alana iğne perdahıyla katlı penç izlenimi verilmiştir.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desen, zemini sıvama sarı altın olup, üç nokta iğne perdahı yapılmıştır. Natüralist üsluptaki çiçekler arasında yer alan, merkezde üstten ve alttan görünen peygamber çiçeği ve goncası, Manisa lalesi, pembe renkte zerrin çiçeği uygulanmıştır (Resim 6.6, Çizim 6.6). Yeşil, pembe, lila ve narçiçeği renginin tonlarıyla tarama tekniğinde yer yer tonlama yapılmıştır.

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, pembe ve tonları, yeşil, narçiçeği, lila, somon.

Murakka’1 sayfa 4

Resim 6.8. Emanet Hazine 2140 Murakka’4 (T.S.M.K, 2023).

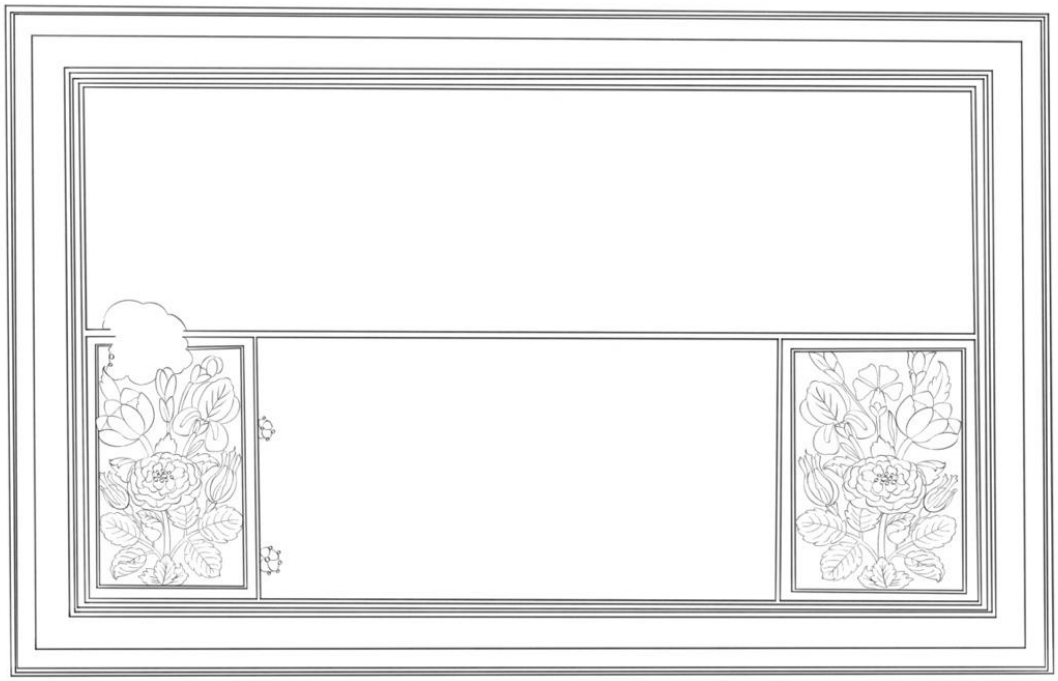

Çizim 6.8. Emanet Hazine 2140 Murakka’4 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Seçme Hadis

-Yazı Tercümesi: ***... kendini ölüler arasında say (kendini ölü farz et)*** *... ta ki kızı isteyen ondan (diğer isteyenden) önce (istemeyi) bırakana ve ona istemesi için alan açana kadar. Ve (peygamber) dedi ki: Kişi, din kardeşi (nin pazarlığı) üzerine (bir malı almak için) pazarlık yapmasın. Ebu Said el-Hudri'den (rivayetle): "Allah Rasulü iki (çeşit) giyinişten ve iki (çeşit) satıştan nehyetti. Satışta mülâmese ve münâbezeden (Peygamberin yasakladığı, Cahiliye dönemindeki çeşitli satış işlemleri) nehyetti.*

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih.

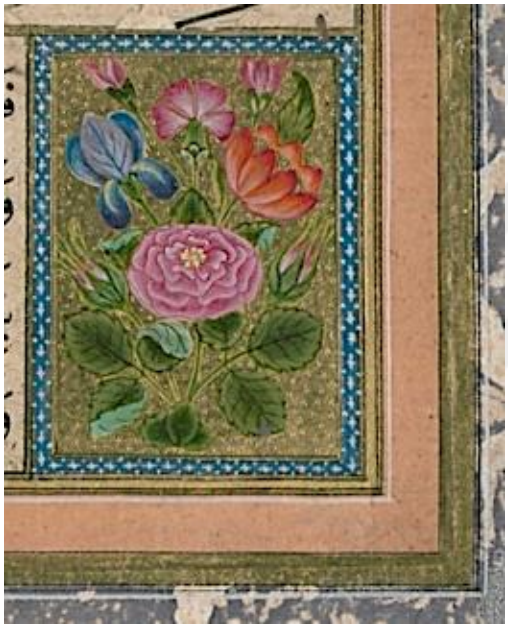

Resim 6.9. Emanet Hazine 2140 Murakka'4 detay

Çizim 6.9. Emanet Hazine 2140 Murakka'4 çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Dış pervaza zemin ebrusu üzerine kumlu kılçıklı hatip ebrusu yapıştırılmıştır. İç pervaza ise renkli kâğıt yapıştırılarak boş bırakılmıştır. Metin içindeki pençhane duraklar, oldukça sade tasarlanmıştır. Pençler tamamen altınla doldurularak siyahla tahrir çekilmiş, renkle noktalar konulmuş ve altın olan alana iğne perdahıyla katlı penç izlenimi verilmiştir.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desende, zemini sıvama sarı altın olup, üç nokta iğne perdahı yapılmıştır. Natüralist üsluptaki çiçekler arasında yer alan, merkezde üstten görünen gül ve goncaları, Manisa lalesi ve mor süsen mevcuttur (Resim 6.8, Çizim 6.8). Yeşil, pembe, mor ve narçiçeği renginin tonlarıyla yer yer tarama tekniği uygulanırken bazen de tonlama yapılmıştır. Ayrıca cedvel ve ipliklerle sınırlandırılan koltuklardan sonra koyu lacivert zemin üzerine (+,-) lerden oluşan ara suyu yer almaktadır.

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, pembe ve tonları, yeşil, narçiçeği, mor, somon, lacivert, sarı.

Murakka'1 sayfa 5

Resim 6.10. Emanet Hazine 2140 Murakka'5 (T.S.M.K, 2023).

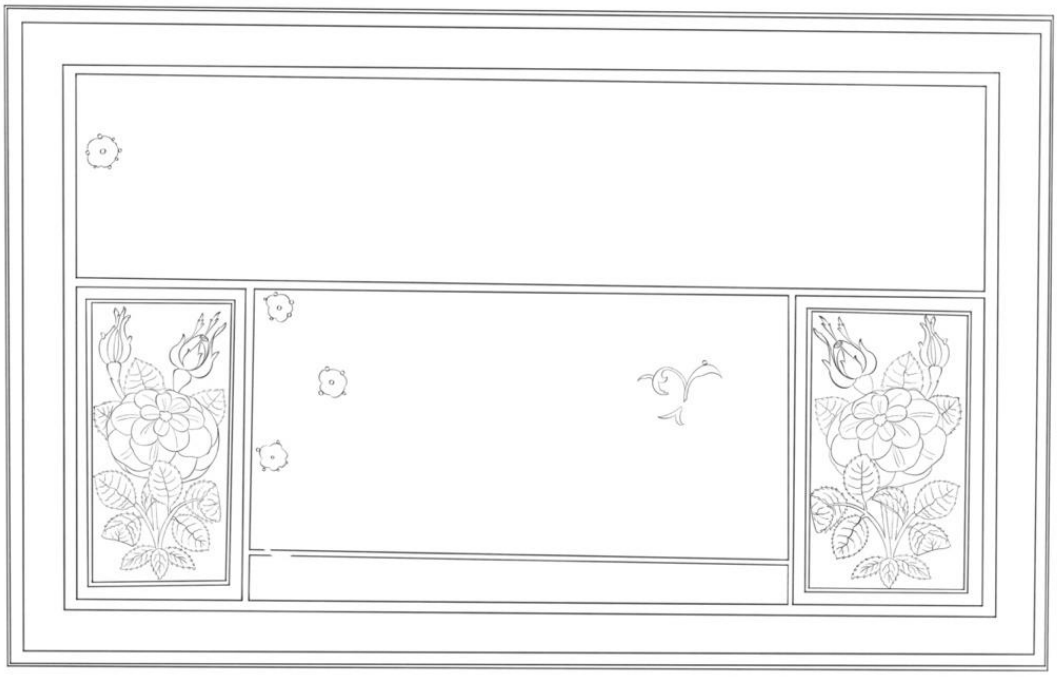

Çizim 6.10. Emanet Hazine 2140 Murakka’5 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Seçme Hadis

-Yazı Tercümesi: ... ***sabahladığında kendine akşamlayacağını söyleme,***

... Mülâmese; kişinin, birinin elbisesine (satın almak için) eliyle, gece veya gündüz, dokunmasıdır ki sadece bu şekilde (incelemeden alışverişi) kabul eder. Münâbeze ise kişinin (satmak istediği) elbisesini öbürüne atması, öbürünün de kendi elbisesini ona atmasıdır ki aralarındaki satış bu şekilde incelemeden ve razı olmadan olur. (Yasaklanan) iki giyiniş (ten biri); bir omuz üzerine elbiseyi atarak vücudun bir bölümünü üzerinde elbise olmadan (açıkta) bırakmaktır.

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih.

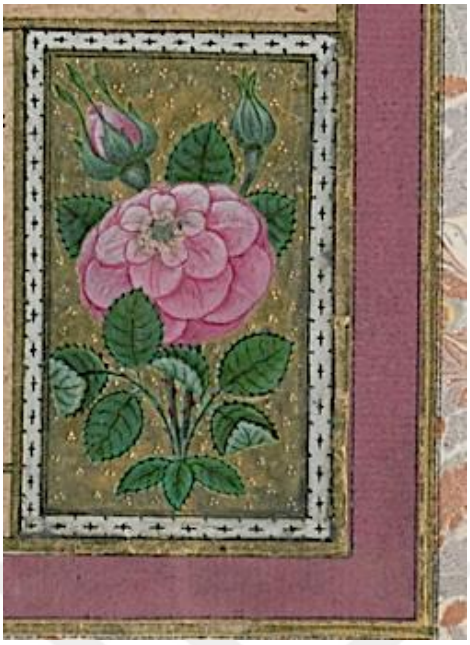

Resim 6.11. Emanet Hazine 2140 Murakka’5 detay

Çizim 6.11. Emanet Hazine 2140 Murakka’5 çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Dış pervazda şal ebrusu yer almaktadır. İç pervazda ise renkli kâğıt yapıştırılarak boş bırakılmıştır. Başlık yazısında ve metin içindeki pençhane duraklar, oldukça sade tasarlanmıştır. Ayrıca yazıdaki harfin keşide boşluğuna çift yöne ayrılan sade bir yaprak motifi işlenmiştir. Bu yaprak ve pençler, tamamen altınla doldurularak, siyahla tahrir çekilmiş, renkle noktalar konulmuş ve altın olan alana iğne perdahıyla katlı penç izlenimi verilmiştir.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desende, zemini sıvama sarı altın olup, üç nokta iğne perdahı yapılmıştır. Natüralist üsluptaki çiçekler arasında yer alan gül ve gül goncalarından oluşan oldukça sade bir dal yer alacak şekilde tasarlanmıştır (Resim 6.10). Kıvrımlı gül yaprakları, gülün üstten katmanlarıyla görünüşü, gül goncalarının tomurcuktan çıkış aşamaları çok güzel aktarılmıştır (Çizim 6.10). Yeşil ve pembe renginin tonlarıyla yer yer tarama tekniği uygulanırken bazen de tonlama yapılmıştır. Ayrıca cedvel ve ipliklerle sınırlandırılan koltuklardan sonra beyaz zemin üzerine (+,-) lerden oluşan ara suyu yer almaktadır.

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, pembe ve tonları, yeşil, gülkurusu.

Murakka’1 sayfa 6

Resim 6.12. Emanet Hazine 2140 Murakka’6 (T.S.M.K, 2023).

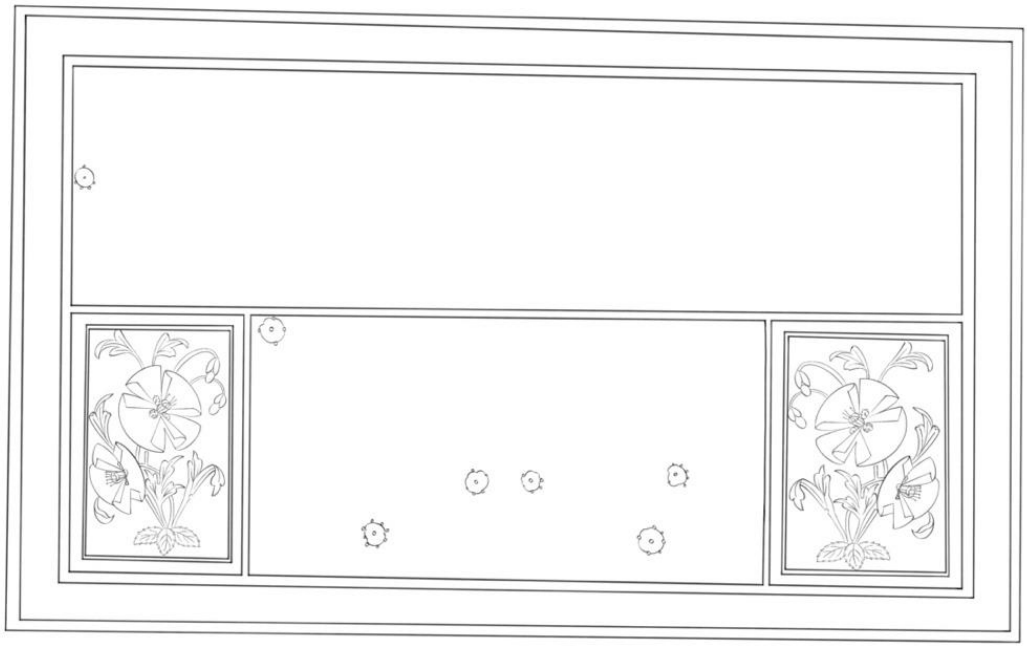

Çizim 6.12. Emanet Hazine 2140 Murakka’6 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Seçme Hadis

-Yazı Tercümesi: ... ***akşamladığında kendine sabahlayacağını söyleme*** *... (yasaklanan) diğer giyiniş ise; avret yerlerini örtecek kadar olmayan elbisesiyle dizlerini dikip oturmaktır". Ebu Hureyre-R.A.-'dan (rivayetle): Allah Rasulü -S.A.V.- çakıl taşı (atarak satılacak olanın belirlenmesi) ile satış ve garar (satılanın teslim edilemeyeceğinden doğan risk halinde) satışından nehyetti. Aişe'den-R.A.- (rivayetle):*

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih.

Resim 6.13. Emanet Hazine 2140 Murakka'6 detay

Çizim 6.13. Emanet Hazine 2140 Murakka'6 çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Dış pervazda şal ebrusu yer almaktadır. İç pervaza ise renkli kâğıt yapıştırılarak boş bırakılmıştır. Başlık yazısında ve metin içindeki duraklarda yer alan pençhane duraklar, oldukça sade tasarlanmıştır. Pençler, tamamen altınla doldurularak, siyahla tahrir çekilmiş, renkle noktalar konulmuş ve altın olan alana iğne perdahıyla katlı penç izlenimi verilmiştir.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desende, zemini sıvama sarı altın olup, üç nokta iğne perdahı yapılmıştır. Natüralist üsluptaki çiçekler arasında yer alan gelincik ve goncalarından oluşan oldukça sade bir dal yer alacak şekilde tasvir edilmiştir (Resim 6.12, Çizim 6.12). Yeşil ve yavruağzı renginin tonlarıyla tonlama tekniği

yapılmıştır. Ayrıca cedvel ve ipliklerle sınırlandırılan koltuklardan sonra beyaz zemin üzerine (+,-) lerden oluşan ara suyu yer almaktadır.

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, yavruağzı ve tonları, yeşil, gülkurusu.

Murakka'1 sayfa 7

Resim 6.14. Emanet Hazine 2140 Murakka'7 (T.S.M.K, 2023).

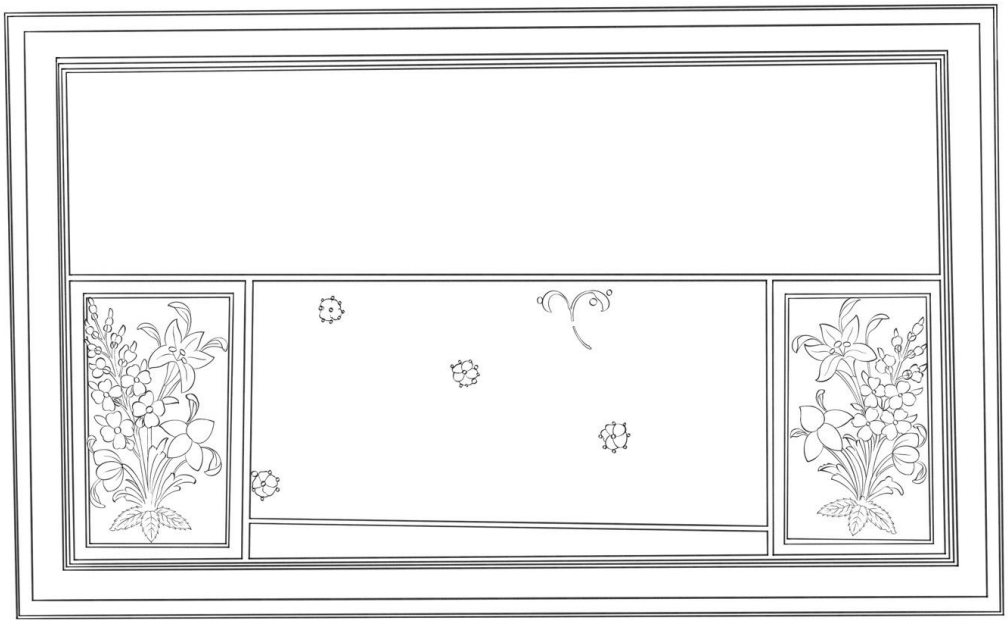

Çizim 6.14. Emanet Hazine 2140 Murakka'7 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Seçme Hadis

-*Yazı Tercümesi: ...* ***ve hastalığının (geleceği zaman) için sağlığından (tedbirini) al,*** *... Allah Rasulü-S.A.V.- dedi ki: Kim işimizde (dinimizde), ondan olmayan bir şey ortaya atarsa, o şey makbul değildir. Cabir'den (rivayetle), Peygamber-S.A.V.- dedi ki: En hayırlı söz, Allah'ın kitabıdır; en hayırlı yol gösterme, Muhammed (S.A.V.)'in rehberliğidir; işlerin en kötüsü ise sonradan ortaya atılanlardır;*

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih.

Resim 6.15. Emanet Hazine 2140 Murakka'7 detay

Çizim 6.15. Emanet Hazine 2140 Murakka'7 çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Dış pervazda şal ebrusu yer almaktadır. İç pervaza ise renkli kâğıt yapıştırılarak boş bırakılmıştır. Metin içindeki duraklarda yer alan pençhane duraklar, oldukça sade tasarlanmıştır. Ayrıca yazıdaki harfin keşide boşluğunu doldurmak amacıyla çift yöne ayrılan sade bir yaprak motifi işlenmiştir. Bu yaprak ve pençler, tamamen altınla doldurularak, siyahla tahrir çekilmiş, renkle

noktalar konulmuş ve altın olan alana iğne perdahıyla katlı penç izlenimi verilmiştir.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desende, zemini sıvama sarı altın olup, üç nokta iğne perdahı yapılmıştır. Koltuk tezhiplerinde natüralist üslup çiçeklerin hepsi üç yaprak kümesinden çıkmış biçimde, önden ve yandan görünümleriyle tasvir edilmiştir. Natüralist üsluptaki çiçekler arasında yer alan şebboy, Manisa lalesi, zambak ve zerrin çiçeği yer alacak şekilde tasarlanmıştır (Resim 6.14, Çizim 6.14). Yeşil, pembe, lila, yavruağzı renginin tonlarıyla tonlama tekniği yapılmıştır. Ayrıca cedvel ve ipliklerle sınırlandırılan koltuklardan sonra sarı zemin üzerine (+,-) lerden oluşan ara suyu yer almaktadır.

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, pembe, lila, yavruağzı ve tonları, yeşil, somon, kırmızı.

Murakka'1 sayfa 8

Resim 6.16. Emanet Hazine 2140 Murakka'8 (T.S.M.K, 2023).

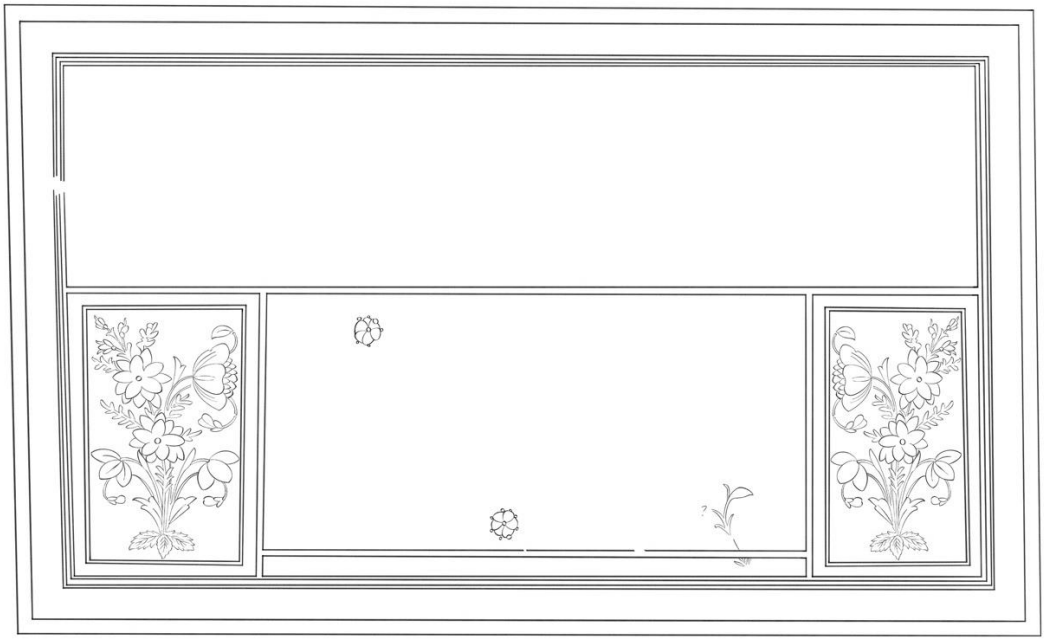

Çizim 6.16. Emanet Hazine 2140 Murakka'8 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Seçme Hadis

-Yazı Tercümesi: ... ***yaşlılığın (geleceği zaman) için gençliğinden (tedbirini) al,*** *... sonradan ortaya atılan her şey bidattir ve her bidat dalalettir. Cabir'den (rivayetle), Peygambere-S.A.V.- uyurken melekler geldi ve (birbirlerine) dediler ki: 'Bu arkadaşınızın (peygamberin) numune bir hâli var, onu örnek alın. Bir kısmı O'nun uyuduğunu söyledi. Bir kısmı ise Göz uyur, kalp uyanıktır dedi.*

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih.

Resim 6.17. Emanet Hazine 2140 Murakka'8 detay

Çizim 6.17. Emanet Hazine 2140 Murakka'8 çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Dış pervazda şal ebrusu yer almaktadır. İç pervaza ise renkli kâğıt yapıştırılarak boş bırakılmıştır. Metin içindeki duraklarda yer alan pençhane duraklar, oldukça sade tasarlanmıştır. Ayrıca yazıdaki harfin keşide boşluğunu doldurmak amacıyla çift yöne ayrılan sade bir yaprak motifi vardır. Bu yaprak ve pençler, tamamen altınla doldurularak, siyahla tahrir çekilmiş, renkle noktalar konulmuş ve altın olan alana iğne perdahıyla katlı penç izlenimi verilmiştir.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desende, zemini sıvama sarı altın olup, üç nokta iğne perdahı yapılmıştır. Natüralist üsluptaki çiçekler arasında yer alan anemon, katmerli nergis çiçeği yer alacak şekilde tasarlanmıştır (Resim 6.16, Çizim 6.16). Yeşil, pembe, lila, narçiçeği renginin tonlarıyla tonlama tekniği yapılmıştır. Ayrıca cedvel ve ipliklerle sınırlandırılan koltuklardan sonra sarı zemin üzerine (+,-) lerden oluşan ara suyu yer almaktadır.

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, pembe, lila, narçiçeği ve tonları, yeşil, somon, kırmızı.

Murakka’1 sayfa 9

Resim 6.18. Emanet Hazine 2140 Murakka’9 (T.S.M.K, 2023).

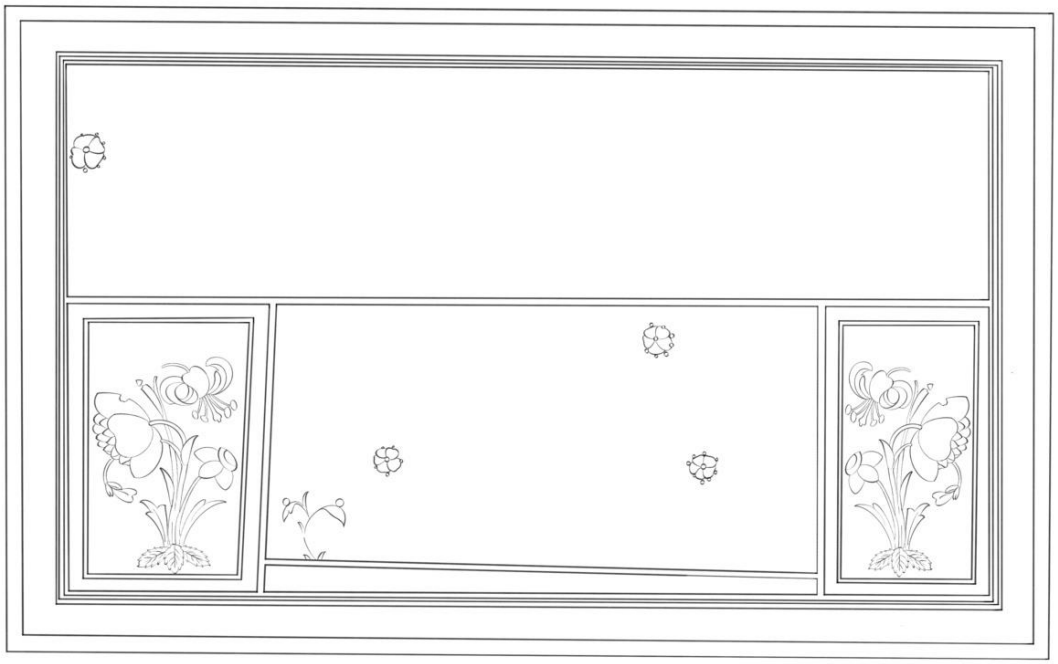

Çizim 6.18. Emanet Hazine 2140 Murakka’9 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Seçme Hadis

-Yazı Tercümesi: ... ***meşguliyetin için boş vaktinden (tedbirini) al, vefatın için hayatından (tedbirini) al***... *Bunun üzerine dediler ki: O'nun durumu tıpkı bir ev inşa edip içinde ziyafet veren ve davetçi gönderen adam gibidir. Davetçiye icabet eden eve girer ve ziyafetten yer. Peygamber-S.A.V.- dedi ki: Cennet bahçelerine uğradığınızda istifade edin. (Sahabeler) dediler ki: Cennet bahçeleri nedir? (Peygamber) dedi ki:*

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih.

Resim 6.19. Emanet Hazine 2140 Murakka'9 detay

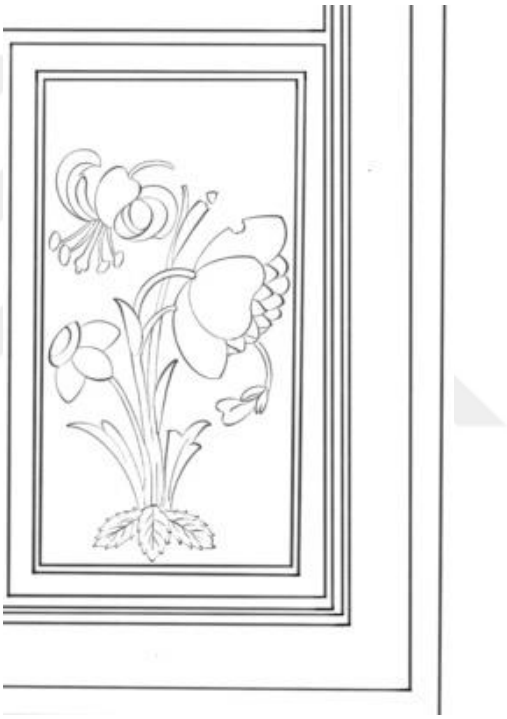

Çizim 6.19. Emanet Hazine 2140 Murakka'9 çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Dış pervazda şal ebrusu yer almaktadır. İç pervaza ise renkli kâğıt yapıştırılarak boş bırakılmıştır. Metin içindeki duraklarda yer alan pençhane duraklar, oldukça sade tasarlanmıştır. Ayrıca yazıdaki harfin keşide boşluğunu doldurmak amacıyla çift yöne ayrılan sade bir yaprak motifi vardır. Bu yaprak ve pençler, tamamen altınla doldurularak, siyahla tahrir çekilmiş, renkle

noktalar konulmuş ve altın olan alana iğne perdahıyla katlı penç izlenimi verilmiştir.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desende, zemini sıvama sarı altın olup, üç nokta iğne perdahı yapılmıştır. Natüralist üsluptaki çiçekler arasında yer alan anemon ve goncası, zambak ve zerrin çiçeği yandan görünümüyle tasvir edilmiştir (Resim 6.18, Çizim 6.18). Yeşil, pembe, lila, narçiçeği renginin tonlarıyla tonlama tekniği yapılmıştır. Ayrıca cedvel ve ipliklerle sınırlandırılan koltuklardan sonra açık mavi zemin üzerine (+,-) lerden oluşan ara suyu yer almaktadır.

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, pembe, lila, narçiçeği ve tonları, yeşil, somon, mavi.

Murakka'1 sayfa 10

Resim 6.20. Emanet Hazine 2140 Murakka'10 (T.S.M.K, 2023).

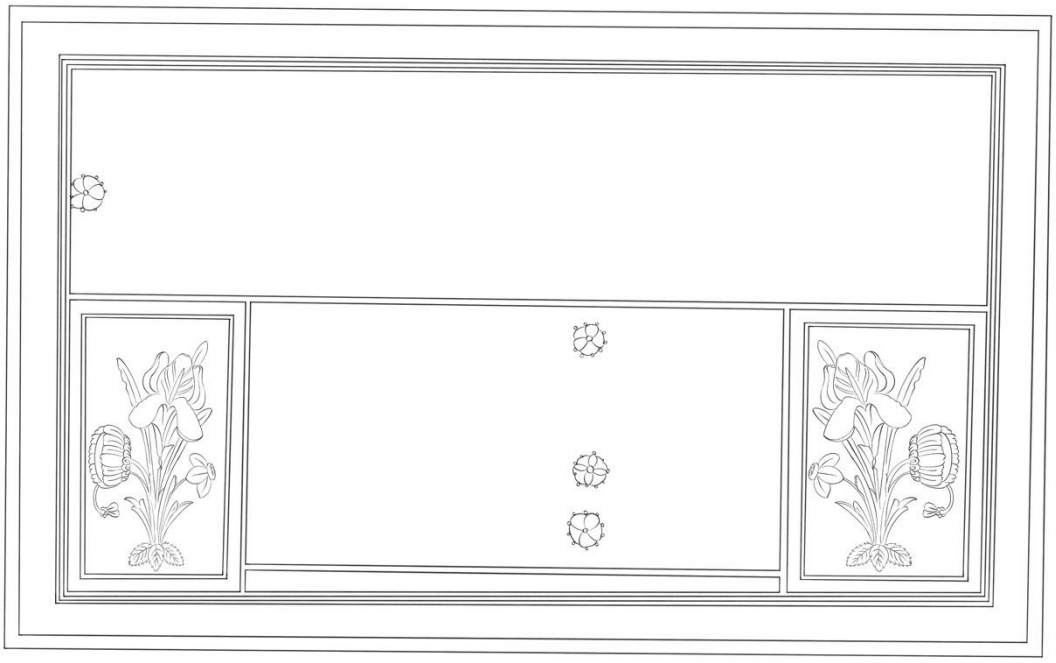

Çizim 6.20. Emanet Hazine 2140 Murakka’10 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Seçme Hadis

-Yazı Tercümesi: ... ***çünkü yarın, adın ne olur bilmiyorsun. Allah’ım, Muhammed’e ve pak ehline salat-u selam eyle.*** *... Zikir halkalarıdır. Allah Rasulü-S.A.V.- dedi ki: Sevabının tam olarak ölçülmesini isteyenin, oturduğu yerdeki son sözü: İzzet sahibi olan rabbin, onların yakıştırdığı nitelemelerden uzaktır. Bütün peygamberlere selam olsun ve alemlerin rabbi olan Allah’a hamdolsun (Saffat Suresi 180,181,182. ayetler) olsun.*

Sefil Derviş Ali yazdı.

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih.

Resim 6.21. Emanet Hazine 2140 Murakka'10 detay

Çizim 6.21. Emanet Hazine 2140 Murakka'10 çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Dış pervazda şal ebrusu yer almaktadır. İç pervaza ise renkli kâğıt yapıştırılarak boş bırakılmıştır. Başlık yazısı ve metin içindeki duraklarda yer alan pençhane duraklar, oldukça sade tasarlanmıştır. Pençler, tamamen altınla doldurularak, siyahla tahrir çekilmiş, renkle noktalar konulmuş ve altın olan alana iğne perdahıyla katlı penç izlenimi verilmiştir.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desende, zemini sıvama sarı altın olup, üç nokta iğne perdahı yapılmıştır. Natüralist üsluptaki çiçekler arasında yer alan süsen, calendula ve goncası, zerrin çiçeği yer alacak şekilde tasarlanmıştır (Resim 6.20, Çizim 6.20). Zerrin ve calendula çiçeği yandan görünümleriyle tasvir edilmiştir. Yeşil, mor, narçiçeği ve sarı renginin tonlarıyla tonlama tekniği yapılmıştır. Ayrıca cedvel ve ipliklerle sınırlandırılan koltuklardan sonra açık mavi zemin üzerine (+,-) lerden oluşan ara suyu yer almaktadır.

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, mor, narçiçeği ve tonları, yeşil, hâkî yeşili.

Murakka'nın Genel Değerlendirmesi: M. 1673 tarihli, Emanet Hazine 2140 numaralı murakka' 22.5.x16.5 cm. ebatlarında olup, oniki sayfadan oluşmaktadır. Hattatı Derviş Ali olan (ö. 1673) ve Sülüs-Nesihle yazılmış bu murakka'nın on sayfası dikdörtgen

düz kıt'a formundadır ve natüralist üsluptaki çiçeklerle koltuk tezhibi yapılmıştır. Murakka'da dokuz farklı koltuk tezhibi yer almaktadır ancak karşılıklı ilk iki sayfa aynı koltuk tezhibine sahipken, diğer sekiz sayfanın koltuk tezhipleri farklıdır. Kenarsuyuna yine karşılıklı olacak şekilde aynı renk ebru kâğıdı yapıştırılırken, ara suyuna da renkli kâğıt yapıştırılmıştır. Tüm sayfalarda yer alan yazı metinlerindeki duraklar aynı penç motifinden oluşmuştur.

-T.S.M.K.'den herhangi bir envanter bilgisi verilmemiştir.

6.1.2. Murakka'2- Emanet Hazine 2200

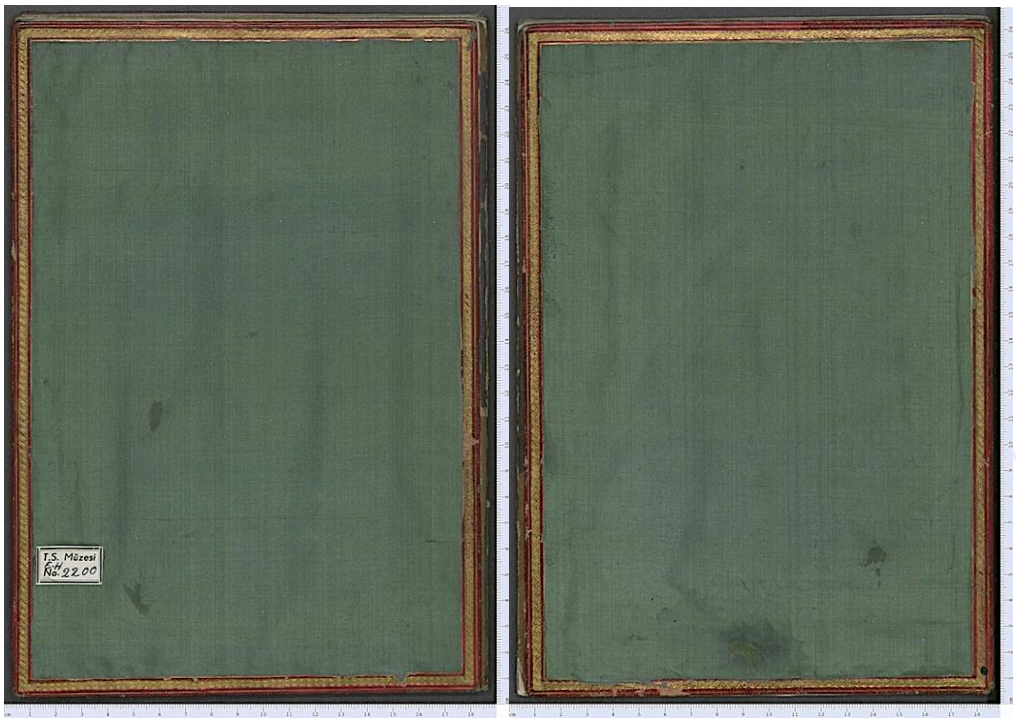

Resim 6.22. Emanet Hazine 2200 numaralı murakka'nın cildi (ön ve arka kapak) (T.S.M.K., 2023).

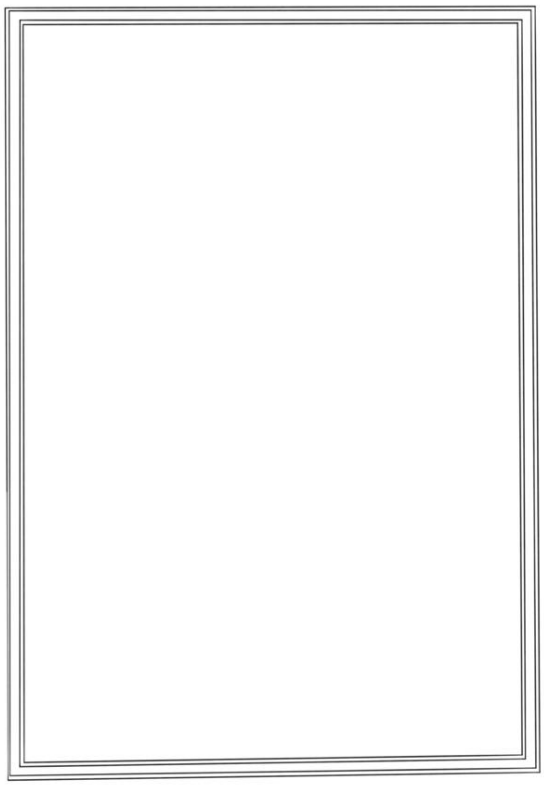

Çizim 6.22. Emanet Hazine 2200 numaralı murakka'nın cild (ön ve arka kapak) çizimi (Akbaş, 2021-2022).

Eserin;

- Envanter No: Emanet Hazine 2200
- İnceleme Tarihi: Ocak 2019 (ön inceleme), Ocak 2021 (detaylı inceleme)
- Bulunduğu Yer: T.S.M.K. Emanet Hazine Albümü
- Tarihi: H. 1110-M. 1698 (Hattatın doğum tarihi)
- Ölçüleri: 25.5x18 cm
- Hattatı: Hafız Osman
- Murakka' Sayısı: 12 sayfa-Tezhipli Eser Sayısı: 10 sayfa
- Cild Özellikleri: Ön ve arka kapağı mukavva üzerine, dört tarafı kırmızı meşin, zemini açık yeşil atlas kumaşla kaplanmıştır (ciharguşe cild). Murakka'nın kapağının merkezi boş bırakılmış, cild kapağını çevreleyen kenar suyunda ise altın kullanılarak yekşah aletiyle zencerek geçme yapılmıştır (Resim 6.22, Çizim 6.22). Zencereğin içine ve dışına zemin rengi boşluğu bırakılarak altınla kuzu çekilmiştir.
- Eserdeki Tezhip Bölümleri: Koltuk tezhibi, durak.

Murakka’2 sayfa 1

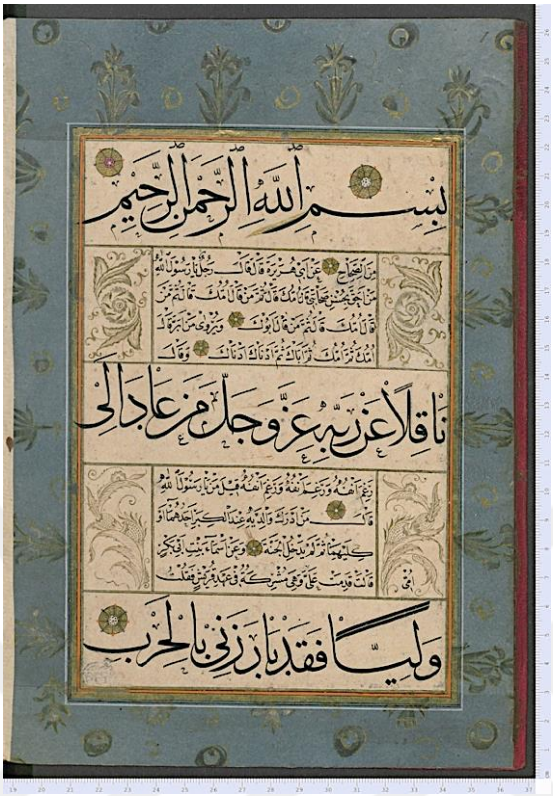

Resim 6.23. Emanet Hazine 2200 Murakka’1 (T.S.M.K., 2023).

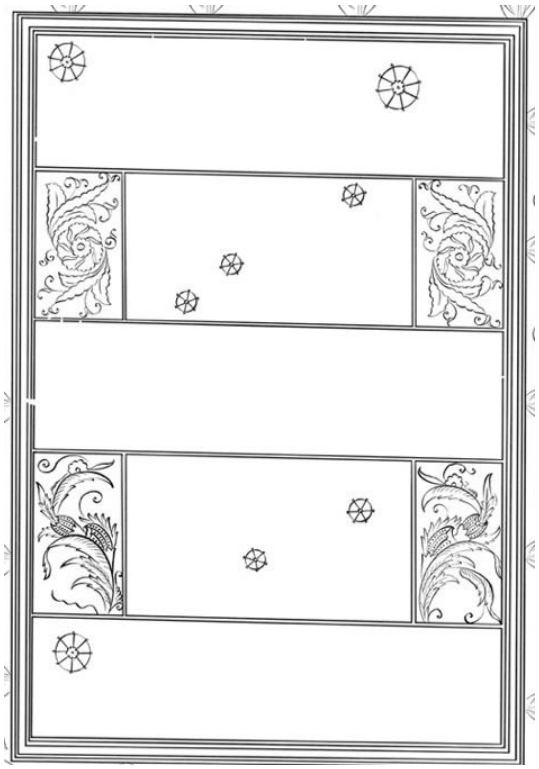

Çizim 6.23. Emanet Hazine 2200 Murakka’1’in çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Hadisi kudsi, hadisi nebevi ve büyük sözlerden müteşekkildir.

-Yazı Tercümesi: (Bu murakka' boyunca koyu renkli yazılar kendi içinde, açık renkli yazılar da kendi içinde peş peşe devam etmektedir).

(Besmele-i Şerif) ***Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla*** *Sahih hadislerdendir. Ebu Hureyre'den (rivayetle): Bir kişi dedi ki: Ey Allah'ın Rasulü, güzel davranmamı en çok hak eden kimdir? Annendir dedi. Sonra kim? dedi. Annendir dedi. Sonra kim? dedi. Annendir dedi. Sonra kim? dedi. Babandır dedi. Ayrıca rivayet olunur ki: Kime iyilik edeyim? (Peygamber) dedi ki: Annene, sonra yine annene, sonra babana, sonra en yakınına, en yakınına. Ve dedi ki: (Hadis-i Kudsi)* ***Rabbinden -Azze ve Celle- naklen (peygamber) dedi ki: Benim dostuma (veli kuluma) düşmanlık eden,*** *Burnu sürtülsün, burnu sürtülsün, burnu sürtülsün! Ey Allah'ın Rasulü, kimin? denildi. Ana babasından biri veya ikisi, yanında yaşlanıp da cennete giremeyenin buyurdu. Esma bint Ebu Bekir'den (rivayetle): Kureyş devrinde annem bana müşrik olarak geldi. Dedim ki:* ***... bana savaş açmıştır.***

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

Resim 6.24. Emanet Hazine 2200 Murakka'1 detay

Çizim 6.24. Emanet Hazine 2200 Murakka'1'in çizim detay

Resim 6.25. Emanet Hazine 2200 Murakka'1 detay

Çizim 6.25. Emanet Hazine 2200 Murakka'1'in çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Kenarsuyu alanları baskılı bir kağıtla çevrelenmiştir. Arasuyu alanları ise altınla doldurularak boş bırakılmıştır. Besmelede ve yazının duraklarında yer alan, hatayi grubundan oluşan motiflerden durak yapılmıştır. Bu duraklar tamamen altınla doldurularak beyaz ve sülyenle can noktaları yapılmış, siyahla tahrir çekilmiş, renkli noktalarla çevrelenmiş ve altın olan alana iğne perdahı yapılmıştır.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desende, diğer murakka'lardan farklı olarak, sayfa yapısı yatay değil dikey olarak düzenlenmiş olup yazı sahasında oluşan boşluklardan dolayı koltuklar daha fazladır (Resim 6.23, Çizim 6.23). Zemin renginin üzerine, üst bölümde yer alan koltuklara, karşılıklı olacak şekilde hatayi grubu motiflerinden oluşan, penç motifinden ters simetrik biçimde çıkan yapraklarla sulu halkar tarzında bezenmiştir. Yaprakların uçlarından altınla helezoni biçimde özensiz ayırma rumi motifleri işlenmiştir (Resim 6.24, Çizim 6.24). Alt bölümde yer alan koltuklar ise karşılıklı olarak benzer biçimde tezyin edilmiştir. Buradaki desende ise dilimli hançer yapraklarla çıkış noktası verilmiş, bu yaprakların sırt kısmına da hatayi motifi yerleştirilerek tekrar dilimli yaprakla tasarıma son verilmiştir. Küçük yarım bir penç, yaprağın sırtında yer almaktadır. Desende boş olduğu düşünülen bazı yerlere trifil

atılmıştır (Resim 6.25, Çizim 6.25). Teknik ve desen olarak oldukça sade bir şekilde süslenmiştir.

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, sülyen, lila.

Murakka'2 sayfa 2

Resim 6.26. Emanet Hazine 2200 Murakka'2 (T.S.M.K., 2023).

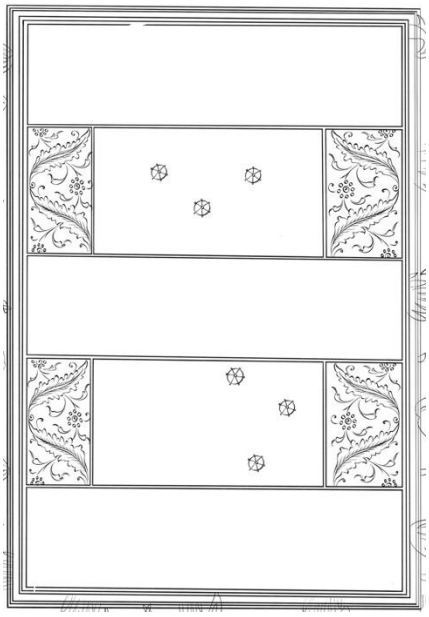

Çizim 6.26. Emanet Hazine 2200 Murakka'2'nin çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Hadisi kudsi, hadisi nebevi ve büyük sözlerden müteşekkildir.

-Yazı Tercümesi: ***... ve ben; aslanın, yavrusuna kızdığı gibi***

... Ey Allah'ın Rasulü, annem bana istekli olarak geldi. Onunla irtibatta kalayım mı? Evet, onunla irtibatta kal. dedi. Amr b. As'tan (rivayetle): Peygamberi-S.A.V.- şöyle derken işittim: Filanın babasının ailesi benim dostlarım değiller. Ancak, Allah'ın dostları ve Salih müminler (benim dostlarımdır) ki onlara sıla-i rahim gerekir, onlar iletişimi sürdürdükçe ben de sürdürürüm.
... dostlarıma kızarım.

... Allah Rasulü-S.A.V.- dedi ki: Allah; annelere hürmetsizliği, kız çocuklarını gömmeyi, (vermeniz gerekenleri) vermeyip (almamanız gerekenleri) almayı haram kıldı ve dedikodu yapmayı, çok soru sormayı ve malı zâyi etmeyi sizin için hoş görmedi. Hafız diye meşhur sefil Osman yazdı.

... Ben, benden ötürü kalpleri kırık olanların yanındayım.

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

Resim 6.27. Emanet Hazine 2200 Murakka'2 detay

Çizim 6.27. Emanet Hazine 2200 Murakka'2'nin çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Kenarsuyu alanları baskılı bir kağıtla çevrelenmiştir. Ara suyu alanları ise altınla doldurularak boş bırakılmıştır. Yazının duraklarında yer alan, hatayi grubundan oluşan pençlerden durak yapılmıştır. Bu duraklar tamamen altınla doldurularak beyaz renkle can noktaları yapılmış, siyahla tahrir çekilmiş, renkli noktalarla çevrelenmiş ve altın olan alana iğne perdahı yapılmıştır.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desende, bir önceki sayfasına nazaran dört koltuk da aynı desen ve teknikte bezenmiştir (Resim 6.26, Çizim 6.26). Kâğıt zemini üzerine, karşılıklı olacak şekilde sulu halkâr tekniğinde dilimli yaprak motifleri işlenmiştir. Dışında kalan alanda tek dal üzerine çift tahrir tekniğinde penç ve yaprak motiflerinden oluşan sade desen uygulanmıştır (Resim 6.27, Çizim 6.27). Teknik ve desen olarak oldukça sade bir şekilde süslenmiştir.

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, sülyen, lila, kırmızı.

Murakka’2 sayfa 3

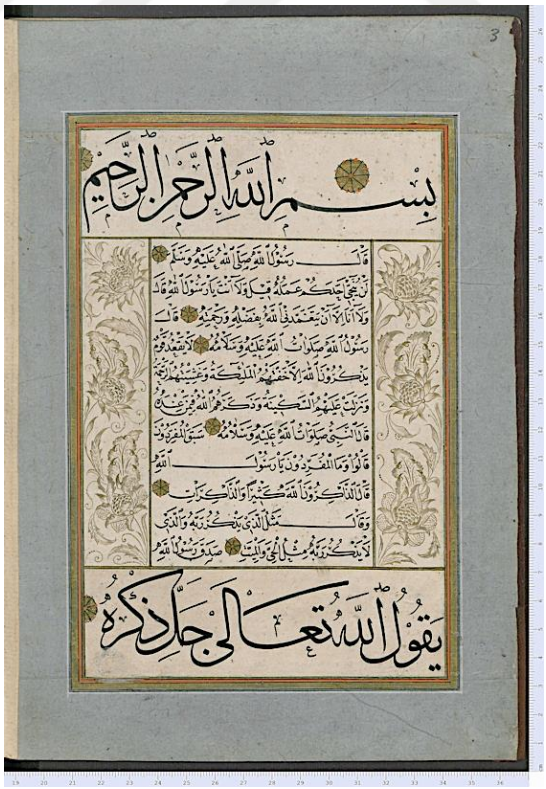

Resim 6.28. Emanet Hazine 2200 Murakka’3 (T.S.M.K., 2023).

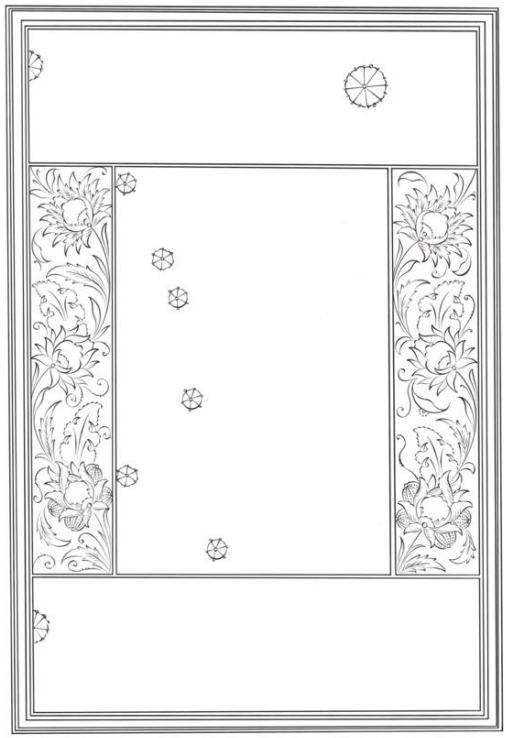

Çizim 6.28. Emanet Hazine 2200 Murakka'3'ün çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Hadisi kudsi, hadisi nebevi ve büyük sözlerden müteşekkildir.

-Yazı Tercümesi: (Besmele-i Şerif) ***Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla*** *Allah Rasulü-S.A.V.- dedi ki: Hiçbirinizi ameli kurtarmayacak. Seni de mi ey Allah'ın Rasulü? denildi. Dedi ki: Beni de! Ancak lütfu ve rahmeti ile Allah'ın beni kuşatması müstesna. Allah Rasulü-S.A.V.- dedi ki: Allah'ı anmak için oturan bir topluluğu melekler çevreler, rahmet onları kaplar, üzerlerine huzur iner ve Allah kendi katındakilere onlardan bahseder. Peygamber-S.A.V.- dedi ki: Tekleştirenler yarısı kazandı. Dediler ki: Tekleştirenler nedir ey Allah'ın Rasulü? Allah'ı çokça anan erkekler ve kadınlardır dedi ve ekledi: Rabbini ananla anmayanın örneği, tıpkı diri ile ölü (nün hâli) gibidir. Allah Rasulü doğru söyler.*

Allahu Teala-C.C.- buyuruyor ki:

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

Resim 6.29. Emanet Hazine 2200 Murakka’3 detay

Çizim 6.29. Emanet Hazine 2200 Murakka’3’ün çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Kenarsuyu ve ara suyu alanları boş bırakılmıştır. Besmelede ve yazının duraklarında yer alan, hatayi grubundan oluşan pençlerden durak yapılmıştır. Bu duraklar tamamen altınla doldurularak sülyenle can noktaları yapılmış, siyahla tahrir

çekilmiş, renkli noktalarla çevrelenmiş ve altın olan alana iğne perdahı yapılmıştır.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desende, ilk iki sayfasından farklı olarak iki koltuk olarak, ince uzun dikdörtgen şeklinde tasarlanmıştır (Resim 6.28). Her iki koltuk da aynı desen ve teknikte yapılmıştır (Çizim 6.28). Kâğıt zemini üzerine, karşılıklı olacak şekilde düzenlenmiştir. Tek dal üzerine "S" hatlı biçimde düzenlenen desende hatayi ve yaprak motifleri sulu halkâr tekniğinde renklendirilmiştir (Resim 6.29). Yapraklar ve hatayiler oldukça detaylı ve gösterişlidir (Çizim 6.29). Teknik olarak oldukça sade bir şekilde bezenmiştir.

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, sülyen, lila.

Murakka’2 sayfa 4

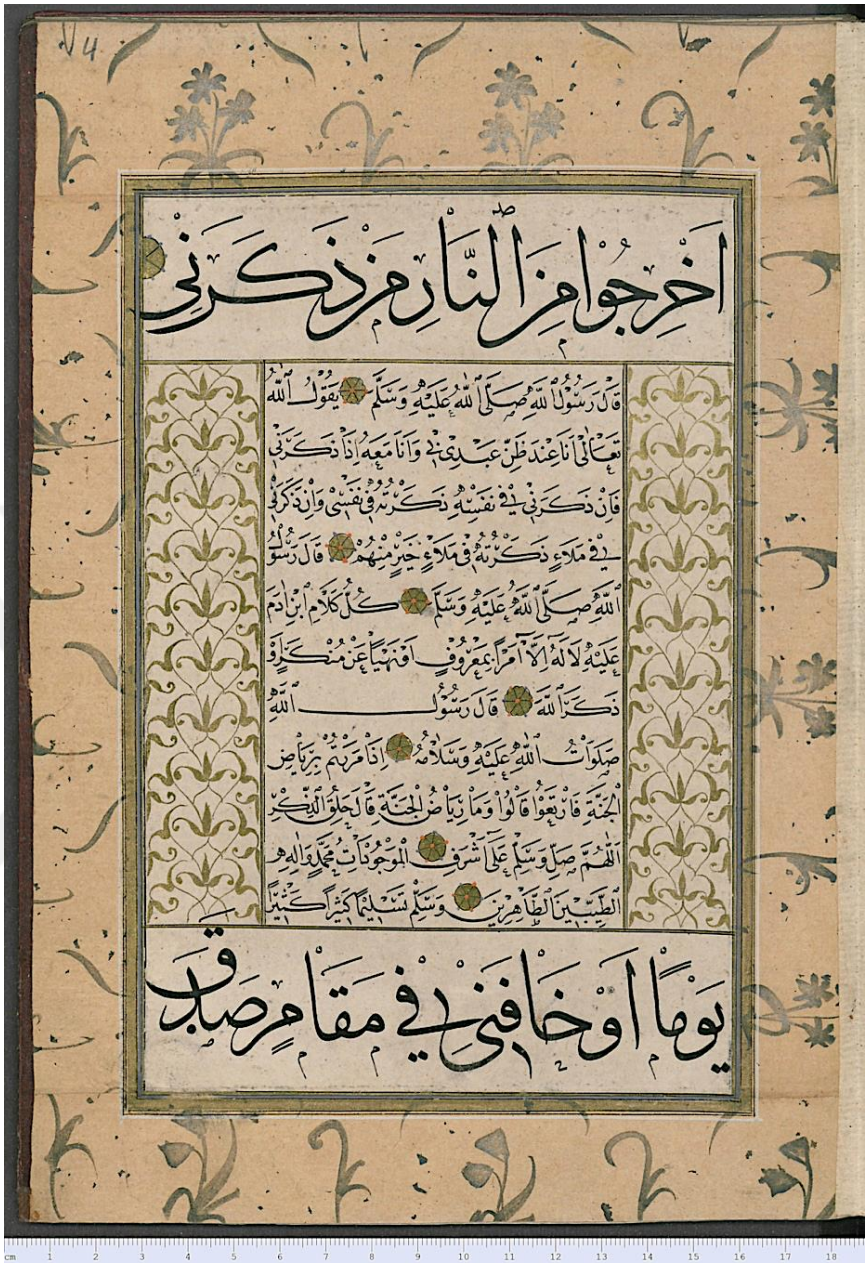

Resim 6.30. Emanet Hazine 2200 Murakka’4 (T.S.M.K., 2023).

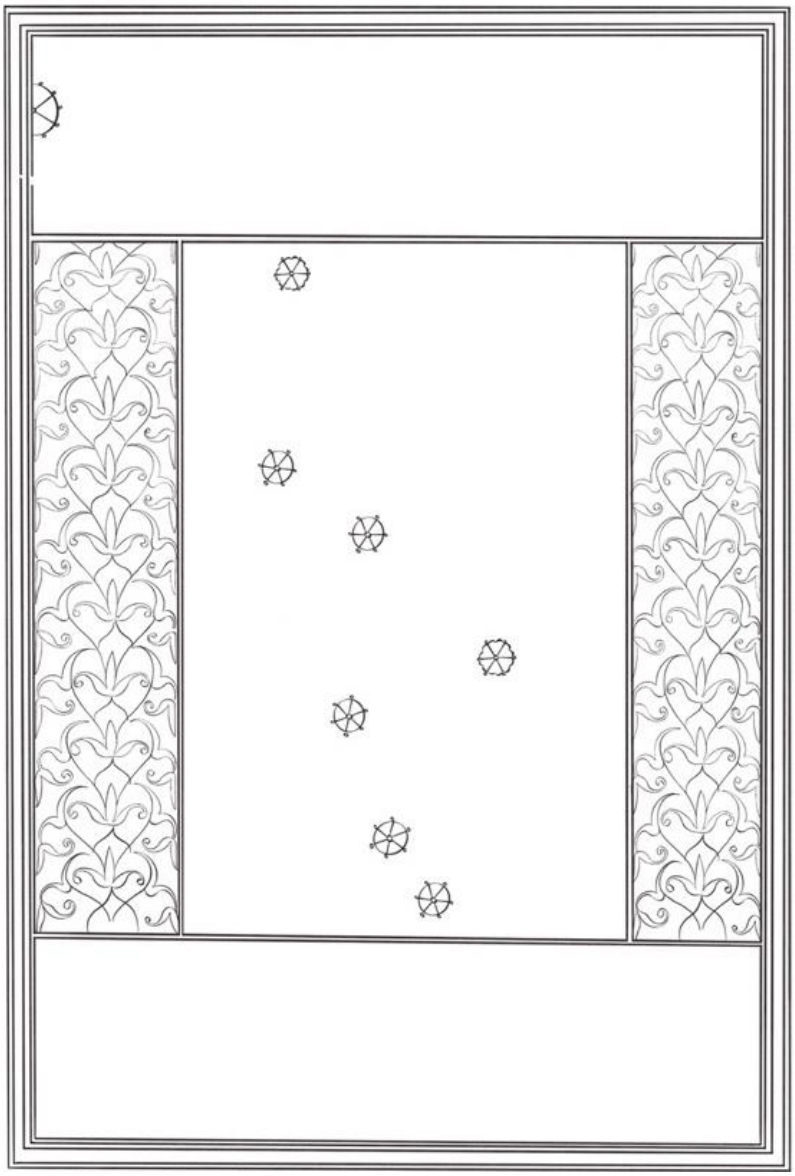

Çizim 6.30. Emanet Hazine 2200 Murakka'4'ün çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

  -Konu: Hadisi Kudsi

-Yazı Tercümesi: (Hadis-i Kudsi) ***Bir gün (bile) beni ananı (zikredeni)*** *Allah Rasulü-S.A.V.- dedi ki: Allah u Teala buyuruyor ki: Ben, kulumun hakkımdaki zannı üzereyim. Beni andığında onunla beraberim. Beni içinden anarsa ben de onu içimden anarım. Beni bir topluluk içinde anarsa ben onu daha hayırlı bir topluluk içinde anarım. Allah Rasulü-S.A.V.- dedi ki: İnsanoğlunun her sözü aleyhinedir, lehine değil. Ancak; iyiliği emretmek, kötülükten alıkoymak veya Allah'ı anmak hariç. Allah Rasulü-S.A.V.- dedi ki: Cennet bahçelerine uğradığınızda istifade edin. (Sahabeler)*

dediler ki: Cennet bahçeleri nedir? (Peygamber) Dedi ki: Zikir halkalarıdır. Allah'ım, yaratılmışların en şereflisi Muhammed'e ve pak ehline çokça salat-u selam eyle. ***... veya bir makamda benden korkanı ateşten çıkarın. Allah doğru söyler.***

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

Resim 6.31. Emanet Hazine 2200 Murakka'4 detay

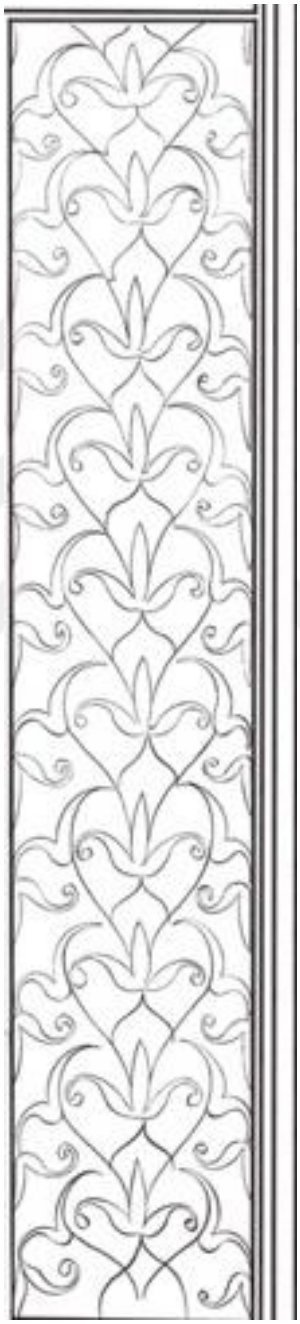

Çizim 6.31. Emanet Hazine 2200 Murakka'4'ün çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Kenar suyu alanları baskılı bir kağıtla çevrelenmiştir. Ara suyu alanları ise altınla doldurularak boş bırakılmıştır. Yazının duraklarında yer alan, hatayi grubundan oluşan pençlerden durak yapılmıştır. Bu duraklar tamamen altınla doldurularak sülyenle can noktaları yapılmış, siyahla tahrir çekilmiş, renkli noktalarla çevrelenmiş ve altın olan alana iğne perdahı yapılmıştır.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desende, bir önceki sayfada yer alan koltuklara benzer şekilde iki koltuk olarak, ince uzun dikdörtgen şeklinde tasarlanmıştır (Resim 6.30). Her iki koltuk da aynı desen ve teknikte tezyin edilmiştir. Zemin renginin üzerine, karşılıklı olacak şekilde ½ rumi kapalı formun birim tekrarıyla oluşturulan desen uygulanmıştır (Çizim 6.30). Kâğıt zeminine uygulanan desende rumiler altınla renklendirilmiştir. Teknik olarak oldukça sade bir şekilde süslenmiştir.

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, sülyen, lila.

Murakka'2 sayfa 5

Resim 6.32. Emanet Hazine 2200 Murakka'5 (T.S.M.K., 2023).

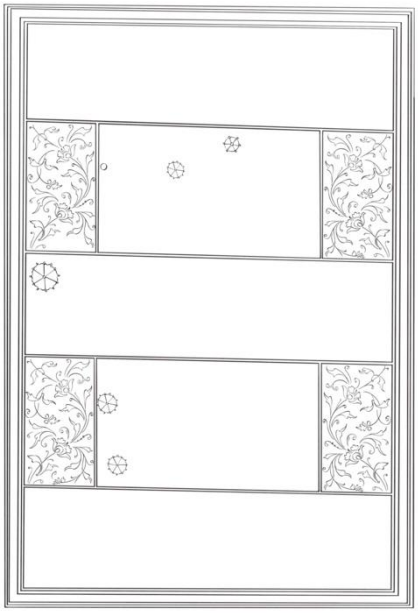

Çizim 6.32. Emanet Hazine 2200 Murakka'5'in çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Hadis-i Şerif

-Yazı Tercümesi: (Hadis-i Şerif) ***Peygamberden-S.A.V.- naklen:***

Ebu Hureyre'den-R.A.- (rivayetle), Allah Rasulü-S.A.V.- okuduğu bir hutbesinde dedi ki: Dünyanın kandırdığı, emellerin saptırdığı ve desiselerin ayarttığı kişilerden olmayın. Böyle olan, hızla yok olan ve taşınmak üzere olduğu bir eve dayanmıştır. ***Ben, Meryem oğlu İsa'ya***

Bu dünyanızdan, gelip geçenlerin yanında, bir binicinin molası gibi veya idrar kesesinde kalan hariç bir şey kalmadı. Öyleyse neye yükseliyor ve ne bekliyorsunuz! Vallahi dünyadan edindikleriniz hiç olmamış gibi, ahiretten dönüşeceğiniz şey de yok olmayacak.

... dünya ve ahirette insanların en yakınıyım.

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

Resim 6.33. Emanet Hazine 2200 Murakka’5 detay

Çizim 6.33. Emanet Hazine 2200 Murakka’5’in çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Kenarsuyu alanları baskılı bir kağıtla çevrelenmiştir. Arasuyu alanları ise altınla doldurularak boş bırakılmıştır. Yazının duraklarında yer alan, hatayi grubundan oluşan pençlerden durak yapılmıştır. Bu duraklar tamamen altınla doldurularak sülyenle can noktaları yapılmış, siyahla tahrir çekilmiş, renkli noktalarla çevrelenmiş ve altın olan alana iğne perdahı yapılmıştır.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desende, ilk iki sayfada yer alan koltuklara benzer şekilde dört koltuk da aynı desen ve teknikte tezyin edilmiştir (Resim 6.32, Çizim 6.32). Kâğıt zemini üzerine, karşılıklı olacak şekilde “S” hatlı biçimde hatayi, penç ve yaprak motiflerinden oluşan desen, çift tahrir tekniğinde uygulanmıştır (Resim 6.33, Çizim 6.33). Teknik ve desen olarak oldukça sade bir şekilde düzenlenmiştir.

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, sülyen, lila.

Murakka’2 sayfa 6

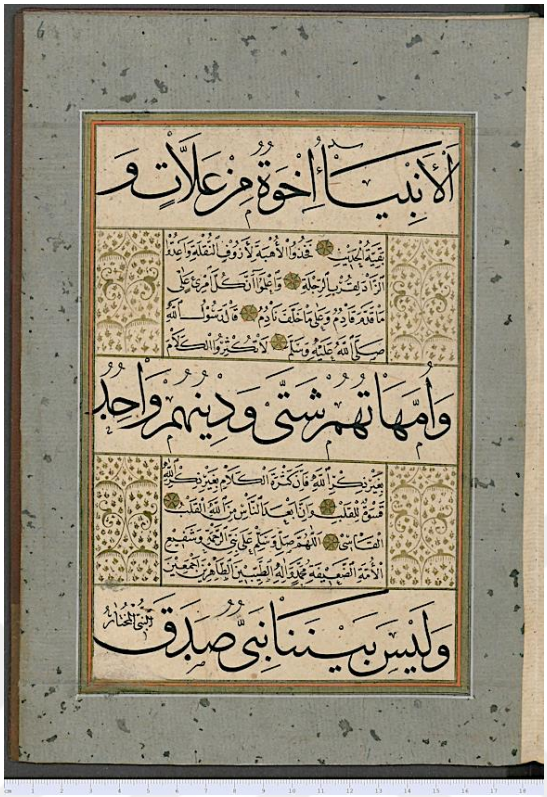

Resim 6.34. Emanet Hazine 2200 Murakka’6 (T.S.M.K., 2023).

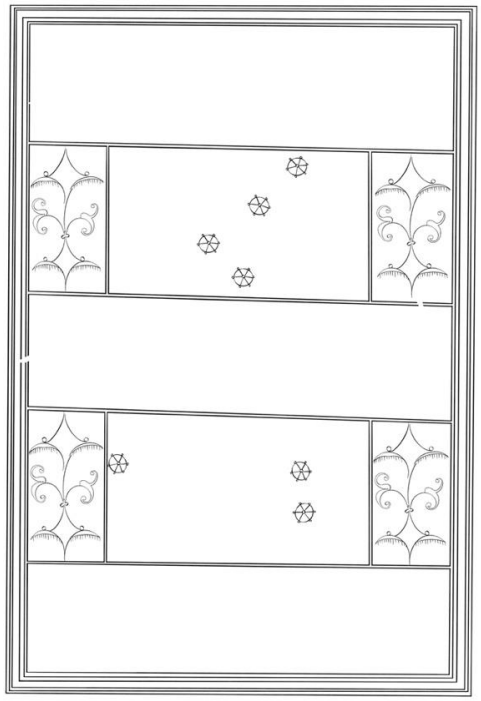

Çizim 6.34. Emanet Hazine 2200 Murakka’6’nın çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Hadis-i Şerif

-Yazı Tercümesi: ***... Peygamberler aynı babadan kardeştirler,***

... hadisin kalanı: *O yüzden; intikal vaktinin yaklaşmasına karşı yolluğunuzu alın, yolculuğun yakınlığına karşı azığınızı hazırlayın. Bilin ki her kişi takdim ettiği (ameller) üzere ve geride bıraktığına pişman olarak gelir. Allah Rasulü-S.A.V.- dedi ki: Allah'ı anmak dışında çok konuşmayın,*

... anneleri farklı ve dinleri birdir.

... çünkü Allah'ı anmaksızın çok söz kalbe kasvettir. İnsanların Allah'a en uzağı katı kalpli olandır. Allah'ım, rahmet peygamberi ve zayıf ümmetin şefaatçisi Muhammed'e ve pak ehlinin hepsine salat-u selam eyle.
... (Hz. İsa ile) Aramızda (başka) peygamber yoktur. Seçilmiş peygamber doğru söyler.

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

Resim 6.35. Emanet Hazine 2200 Murakka'6 detay

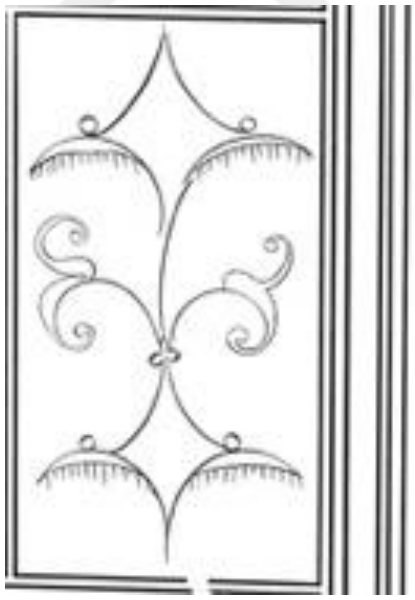

Çizim 6.35. Emanet Hazine 2200 Murakka'6'nın çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Kenarsuyu ve arasuyu alanları boş bırakılmıştır. Yazının duraklarında yer alan, hatayi

grubundan oluşan pençlerden durak yapılmıştır. Bu duraklar tamamen altınla doldurularak sülyenle can noktaları yapılmış, siyahla tahrir çekilmiş, renkli noktalarla çevrelenmiş ve altın olan alana iğne perdahı yapılmıştır.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desende, daha önceki koltuklara benzer şekilde dört koltuk da aynı desen ve teknikte tezyin edilmiştir (Resim 6.34, Çizim 6.34). Kâğıt zemini üzerine, ½ simetrik planlı ayırma rumi ve "C" kıvrımlardan oluşan özensiz desen altınla renklendirilmiştir. Desen arasındaki boşluklar altın trifile benzer motiflerle tamamlanmıştır (Resim 6.35, Çizim 6.35). Çift tahrir tekniği uygulanmıştır. Teknik ve desen olarak oldukça sade bir şekilde süslenmiştir.

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, sülyen, lila.

Murakka'2 sayfa 7

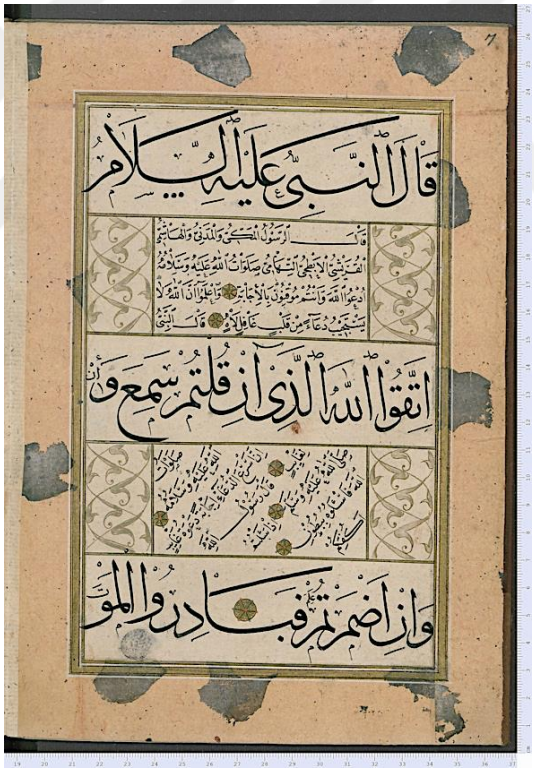

Resim 6.36. Emanet Hazine 2200 Murakka'7 (T.S.M.K., 2023).

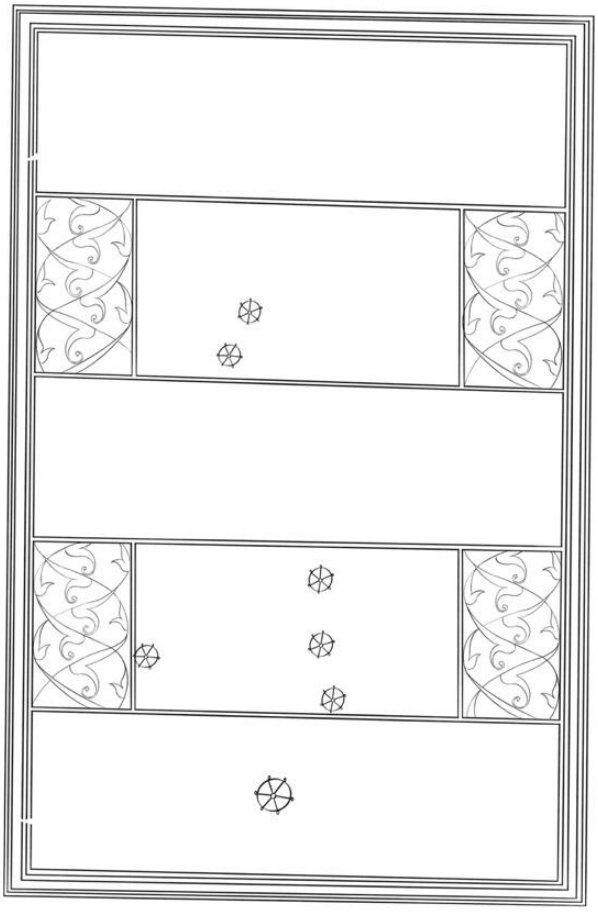

Çizim 6.36. Emanet Hazine 2200 Murakka'7'nin çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Hadis-i Şerif

-Yazı Tercümesi: (Hadis-i Şerif) ***Peygamber-A.S.- dedi ki:*** *Mekkeli Medineli Kureyşli Hâşimî Peygamber-S.A.V.- dedi ki: Kabul edileceğine yakinen inanarak Allah'a dua edin. Bilin ki Allah, gafil ve umursamaz bir kalple edilen duayı kabul etmez.*

İçinizde gizleseniz de (bir şey) dediğinizde duyan Allah'ın bilincinde olun *Peygamber-S.A.V.- dedi ki: En hızlı kabul edilen dua, birine gıyabında yapılan duadır. Allah Rasulü-S.A.V.- dedi ki: Allah'tan istediğinizde (dua ettiğinizde), avuçlarınızın içiyle isteyin,*

... ve ölüme (hazırlık için amellere) girişin,

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

Resim 6.37. Emanet Hazine 2200 Murakka’7 detay

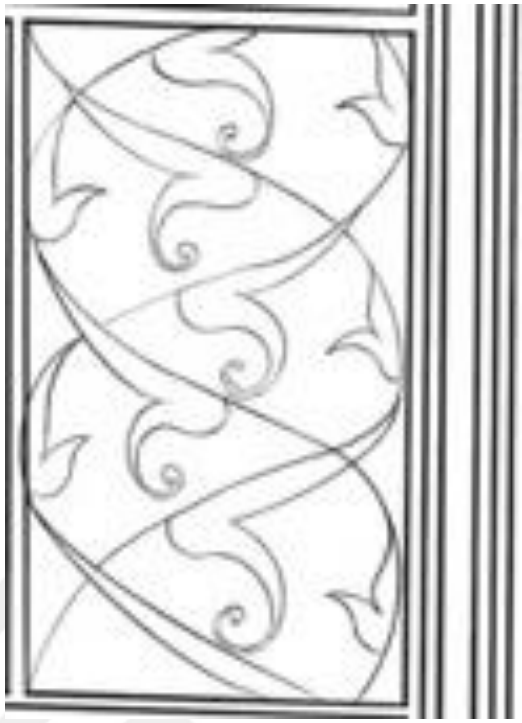

Çizim 6.37. Emanet Hazine 2200 Murakka’7’nin çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Kenarsuyu alanları baskılı bir kağıtla çevrelenmiştir. Ara suyu alanları ise altınla doldurularak boş bırakılmıştır. Yazının duraklarında yer alan, hatayi grubundan oluşan pençlerden durak yapılmıştır. Bu duraklar tamamen altınla doldurularak sülyenle can noktaları yapılmış, siyahla tahrir çekilmiş, renkli noktalarla çevrelenmiş ve altın olan alana iğne perdahı yapılmıştır.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desende, daha önceki koltuklara benzer şekilde dört koltuk da aynı desen ve teknikte tezyin edilmiştir (Resim 6.36, Çizim 6.36). Kâğıt zemini üzerine, karşılıklı olacak şekilde ara suyu bezemelerinde sıkça kullanılan üç iplik rumi deseni uygulanmıştır. Motifler altınla sulu bir şekilde renklendirilmiştir (Resim 6.37, Çizim 6.37). Bütün koltuklar aynı desen ve teknikte bezenmiştir. Teknik ve desen olarak oldukça sade bir şekilde süslenmiştir.

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, sülyen, lila.

Murakka’2 sayfa 8

Resim 6.38. Emanet Hazine 2200 Murakka’8 (T.S.M.K., 2023).

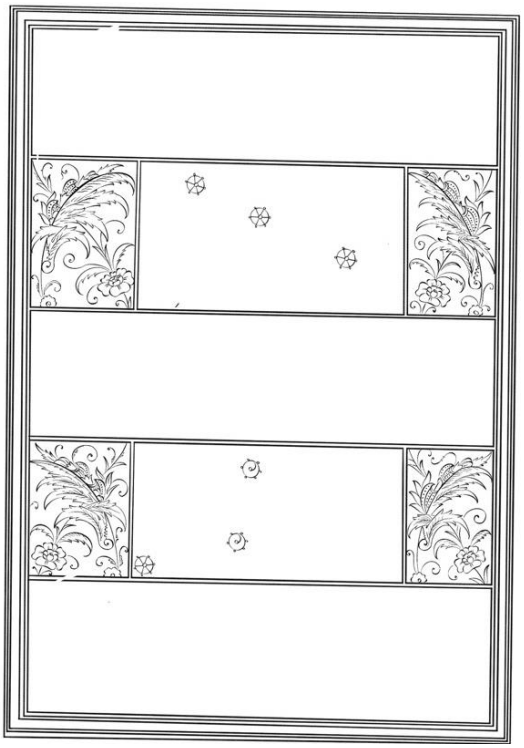

Çizim 6.38. Emanet Hazine E.H. 2200 Murakka’8’in çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Hadisi kudsi, hadisi nebevi ve büyük sözlerden müteşekkildir.

-Yazı Tercümesi: ***... ki kaçsanız da o (ölüm) size ulaşır,*** *... ellerinizin tersiyle değil. Peygamber-S.A.V.- dedi ki: Ak saçları yolmayın; çünkü o, Müslümanın nurudur. İslam'da saçı ağarana Allah iyilik yazar, onunla (o ak saç vesilesiyle) bir günahına kefaret eyler ve derecesini yükseltir.*

... siz onu unutsanız da o sizi hatırlar,

Ebu Hureyre'den (rivayetle), Peygamber-S.A.V.- dedi ki: Ben, Meryem oğlu İsa'ya dünya ve ahirette insanların en yakınıyım. Peygamberler aynı babadan kardeştirler, anneleri farklı ve dinleri birdir. (Hz. İsa ile) Aramızda (başka) peygamber yoktur. Peygamber doğru söyler.

... bu yüzden dünyanıza karşı ihtiyatlı ve ahiretinize karşı umutlu ve telaşlı olun. Allah'ın sevdiği (kulu peygamber) doğru söyler.

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

Resim 6.39. Emanet Hazine 2200 Murakka'8 detay

Çizim 6.39. Emanet Hazine E.H. 2200 Murakka'8'in çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Kenarsuyu alanları baskılı bir kağıtla çevrelenmiştir. Ara suyu alanları ise altınla doldurularak boş bırakılmıştır. Yazının duraklarında yer alan, hatayi grubundan oluşan pençlerden durak yapılmıştır. Bu duraklar tamamen altınla doldurularak sülyenle can noktaları yapılmış, siyahla tahrir çekilmiş, renkli noktalarla çevrelenmiş ve altın olan alana iğne perdahı yapılmıştır.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desende, daha önceki koltuklara benzer şekilde dört koltuk da aynı desen ve teknikte yapılmıştır (Resim 6.38, Çizim 6.38). Kâğıt zemini üzerine, karşılıklı olacak şekilde hatayi grubu motiflerinden oluşan, yine karşılıklı iki pençten çıkan dilimli hançer yaprak ve hatayi motifiyle birlikte bu yaprakların sırt kısmına hatayi motifi yerleştirilerek sulu halkâr tekniğinde bezenmiştir. Desende boş olduğu düşünülen bazı yerlere trifil şeklinde boş helezonlar çıkarılmıştır (Resim 6.39, Çizim 6.39). Teknik ve desen olarak oldukça sade bir şekilde süslenmiştir.

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, sülyen, lila.

Murakka’2 sayfa 9

Resim 6.40. Emanet Hazine 2200 Murakka’9 (T.S.M.K., 2023).

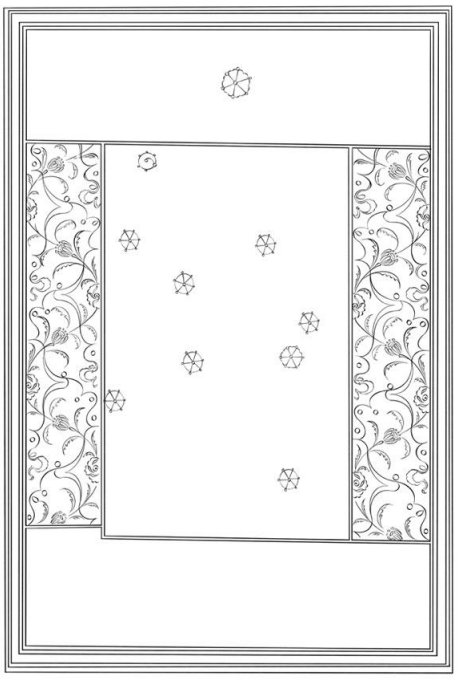

Çizim 6.40. Emanet Hazine 2200 Murakka'9'un çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Hadis-i Şerif

-Yazı Tercümesi: (Hadis-i Şerif) ***Peygamber-S.A.V.- dedi ki:***

Allah Rasulü-S.A.V.- dedi ki: Üç kişinin namazı kabul olmaz: Sevilmediği cemaate namaz kıldıran, vakti geçtikten sonra namaza gelen, hür olanı köleleştiren. Peygamber-S.A.V.- duasında şöyle diyordu: Allah'ım, kalbimde bir nur, gözümde bir nur, kulağımda bir nur, sağımdan bir nur, solumdan bir nur, üzerimi bir nur, altımı bir nur, önümü bir nur, ardımı bir nur kıl ve beni bir nur kıl. Kimileri bunu artırdı ve (ilaveten) şunları söyledi: ... dilimde bir nur, sinirimde,

Dünya nimetinden iman,

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

Resim 6.41. Emanet Hazine 2200 Murakka’9 detay

Çizim 6.41. Emanet Hazine 2200 Murakka’9’un çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Ara suyu alanları ise altınla doldurularak boş bırakılmıştır. Yazının duraklarında yer alan, hatayi grubundan oluşan pençlerden durak yapılmıştır. Bu duraklar tamamen altınla doldurularak sülyenle can noktaları yapılmış, siyahla tahrir çekilmiş, renkli noktalarla çevrelenmiş ve altın olan alana iğne perdahı yapılmıştır.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desende, daha önceki koltuklara benzer şekilde iki koltuk olarak, ince uzun dikdörtgen şeklinde tasarlanmıştır (Resim 6.40, Çizim 6.40). Her iki koltuk da aynı desen ve teknikte tezyin edilmiştir. Kâğıt zemini üzerine, karşılıklı olacak şekilde biri rumi, diğeri hatayi grubu motifli iki iplikli desenden pafta oluşturularak (ters-düz) birim tekrarıyla desen tamamlanmıştır. Rumiler altınla renklendirilmiştir. Oluşturulan bu paftaların içerisine "S" şeklinde hatayi grubu motiflerinden oluşan penç, yaprak ve goncagüller çift tahrir tekniğiyle uygulanmıştır (Resim 6.41, Çizim 6.41). Teknik ve desen olarak oldukça sade bir şekilde süslenmiştir.

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, sülyen, lila.

Murakka'2 sayfa 10

Resim 6.42. Emanet Hazine 2200 Murakka'10 (T.S.M.K., 2023).

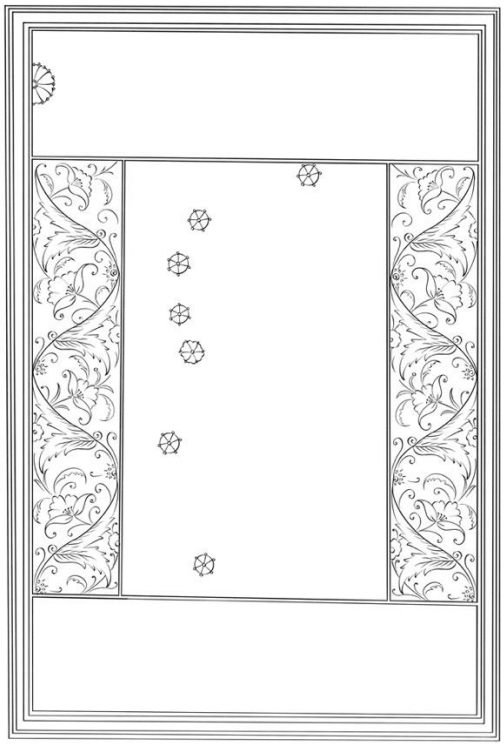

Çizim 6.42. Emanet Hazine 2200 Murakka'10'un çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Hadisi Kudsi, hadisi nebevi ve büyük sözlerden müteşekkildir.

-Yazı Tercümesi: ***... ahiret nimetinden Kur'an sana yeter.***

... hadisin kalanı: *... etimde, kanımda, saçımda ve cildimde (bir nur kıl). Peygamber-S.A.V.- dedi ki: (Geceleyin) On ayeti (okumayı) tamamlayan gafillerden yazılmaz, yüz ayeti tamamlayan (Allah'a) itaatkarlardan yazılır, bin ayeti tamamlayansa büyük sevap alanlardan yazılır. Ve dedi ki: Kaderiyye (mezhebi tâbileri) bu ümmetin Mecusileridir; hastalanırlarsa ziyaret etmeyin, ölürlerse şehadet etmeyin. Allah'ım, rahmet peygamberi ve ümmetin şefaatçisi Muhammed'e ve pak ehlinin hepsine salat-u selam eyle.*

Hafız diye meşhur sefil Osman -günahları bağışlansın- yazdı.

Allah'ım, yaratılmışların en şereflisi Muhammed'e ve ehline salat-u selam eyle.

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

Resim 6.43. Emanet Hazine 2200 Murakka’10 detay

Çizim 6.43. Emanet Hazine 2200 Murakka’10’un çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Kenarsuyu ve ara suyu alanları boş bırakılmıştır. Yazının duraklarında yer alan, hatayi grubundan oluşan pençlerden durak yapılmıştır. Bu duraklar tamamen altınla doldurularak sülyenle can noktaları yapılmış, siyahla tahrir çekilmiş, renkli noktalarla çevrelenmiş ve altın olan alana iğne perdahı yapılmıştır.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desende, daha önceki koltuklara benzer şekilde iki koltuk olarak, ince uzun dikdörtgen şeklinde tasarlanmıştır (Resim 6.42, Çizim 6.42). Her iki koltuk da aynı desen ve teknikte tezyin edilmiştir. Kâğıt zemini üzerine,

karşılıklı olacak şekilde rumi formlu hançer yapraklarından oluşan, hatayi grubu motiflerinden penç ve hatayi motifiyle çift iplik şeklinde desen oluşturularak, sulu halkâr yapılmıştır (Resim 6.43). Yapraklar (rumiler) ve hatayiler detaylı ve gösterişlidir (Çizim 6.24). Teknik olarak oldukça sade bir şekilde süslenmiştir.

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, sülyen, lila.

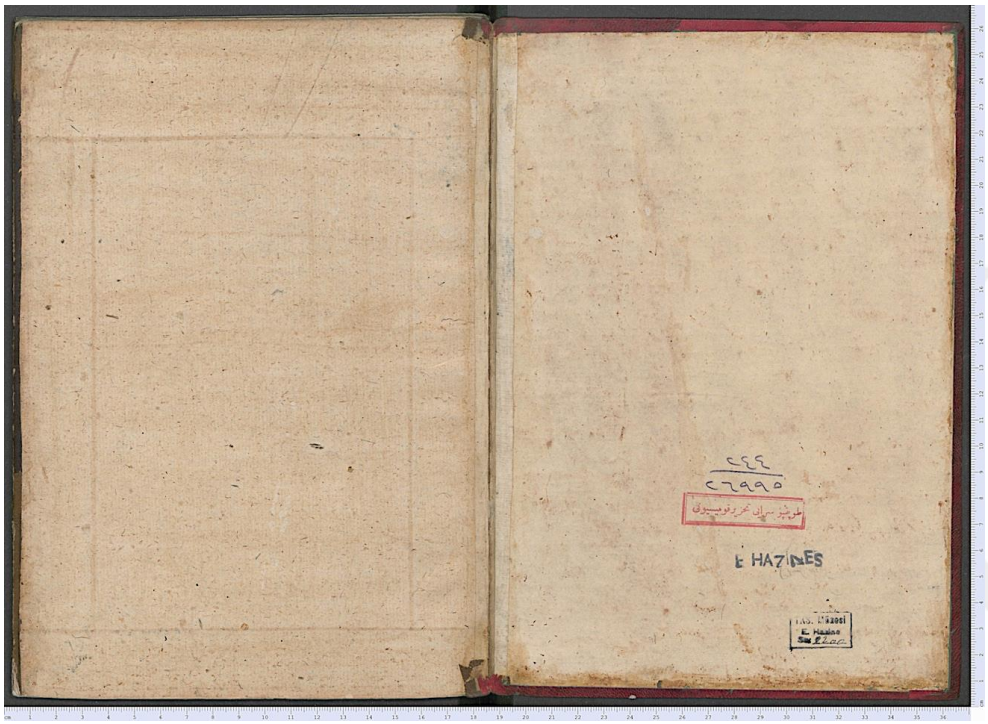

Resim 6.44. Emanet Hazine 2200 Murakka'11 244/26995 Topkapı Sarayı Tahrir Komisyonu (mührü) (T.S.M.K., 2023).

Resim 6.45. Emanet Hazine 2200 Murakka'11 detayı

Murakka'nın Genel Değerlendirmesi: M.1698 tarihli, Emanet Hazine 2200 numaralı murakka' 25.5x18 cm. ebatlarında olup, oniki sayfadan oluşmaktadır. Hattatı Hafız Osman olan ve Sülüs-Nesihle yazılmış bu murakka'nın on sayfası dikdörtgen düz kıt'a formundadır ve koltuk tezhipleri çift tahrir ve halkâri tekniğinde yapılmıştır. Murakka'da onbir farklı koltuk tezhibi yer almaktadır ve kenarsuyu kâğıt renginin farklı olmasının yanı sıra baskılı kâğıt kullanılmıştır. Murakka'nın altı sayfasında, dikdörtgen formda dört koltuk tezhibi yer almış, dört sayfasında ise ince, uzun dikdörtgen formda iki koltuk tezhibi bulunmaktadır. Tüm sayfalarda yer alan yazı metinlerindeki duraklar aynı penç motifinden oluşmuştur.

-T.S.M.K.'den "kabı mukavva üzerine, dört tarafı kırmızı meşin, yaldız zincirek, zemini açık yeşil atlastır. Yazı kıtalarından bir kısmının üst, alt ve orta satırları sülüs, dörderden sekizer satırı nesihtir. Diğer kısmının onbir satırı nesih, alt ve üst ikişer satırı sülüstür. Yazı kenarları renkli kâğıt, yaldız koltuk süsleriyle cedveller çekilmiştir. Besmeleden sonra, bazı hadisi kudsi-hadisi nebevi ve büyük sözlerden müteşekkildir. Hoş ve güzel yazılardandır. Panorama şeklinde olup Yesserallahu li Husnil hitam yazılı küçük bir mühür basılmıştır. Hattatı Hafız Osman'dır. Sülüs ve nesih hatla, Arapçadır. Altı kıta ve onbir satırdır" şeklinde envanter bilgisi verilmiştir.

6.1.3. Murakka' 3- Güzel Yazı 177

Resim 6.46. Güzel Yazı 177 numaralı murakka'nın cildi (ön ve arka kapak) (T.S.M.K., 2023).

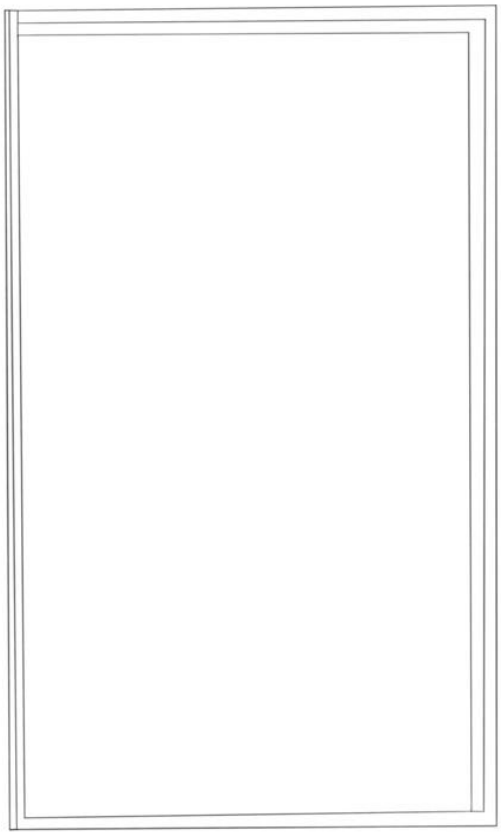

Çizim 6.44. Güzel Yazı 177 numaralı murakka'nın cild (ön ve arka kapak) çizimi (Akbaş, 2021-2022).

Eserin;

- Envanter No: Güzel Yazı 177
- İnceleme Tarihi: Ocak 2019 (ön inceleme), Ocak 2021 (detaylı inceleme)
- Bulunduğu Yer: T.S.M.K. Güzel Yazı Albümü
- Tarihi: H. 1028-M1619 d./M. 1686 ö. (Hattatın doğum-ölüm tarihi)
- Ölçüleri: 27.5x28 cm.
- Hattatı: Sefil Mustafa Eyyubi
- Murakka' Sayısı: 8 sayfa-Tezhipli Eser Sayısı: 6 sayfa
- Cild Özellikleri: Ön ve arka kapağı klasik dönem renklerinden seyrek bir şekilde gel-git ebru tekniğinde cild kâğıdı kaplanmış olan murakka'nın cild kapağını çevreleyen kenar suyuna altın kullanılarak yekşah aletiyle zencerek geçme yapılmıştır (Resim 6.46).
- Eserdeki Tezhip Bölümleri: Koltuk tezhibi, durak, keşide tezhibi.

Murakka’3 sayfa 1

Resim 6.47. Güzel Yazı 177 Murakka’1 (T.S.M.K., 2023).

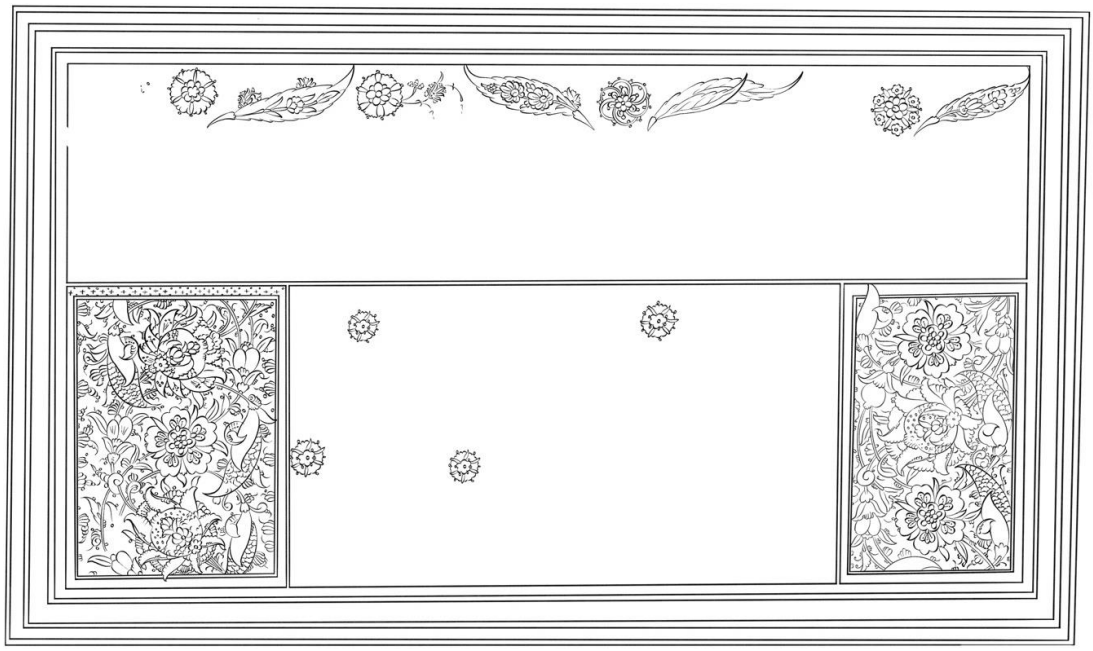

Çizim 6.45. Güzel Yazı 177 Murakka’1’in çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Hadis-i Şerif

-Yazı Tercümesi: (Bu murakka'daki koyu renkli yazılar, İmam Busîrî'nin Kaside-i Bürde'sinden beyitlerdir; peş peşe gelen beyitler olmadıkları gibi parantez içinde belirtilen kısımları da burada yazılmamış, ve beyitler yarım bırakılmıştır). ***İki durumda çocukluğun sapıtmışlığına uydum ve (suç ve pişmanlık dışında) bir şey bulmadım.***

(Hadis-i Şerifler) *Enes b. Malik'ten (rivayetle) Peygamber-S.A.V.- dedi ki: Ümmetimin, ümmetime karşı en merhametlisi Ebu Bekir, Allah'ın emri hususunda en şiddetlisi Ömer, haya açısından en sadığı Osman, ferâizi (miras paylarını) en iyi bilen Zeyd b. Sabit, kıraati en iyi olan Ubey, helal ile haramı en iyi bilen Muaz b. Cebel'dir. Her ümmetin ...*

(Bu murakka'nın sonuna kadar, alttaki kıtalarda açık renkli yazı kendi içinde peş peşe devam ediyor).

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

Resim 6.48. Güzel Yazı 177 Murakka'1 detay

Çizim 6.46. Güzel Yazı 177 Murakka'1'in çizim detay

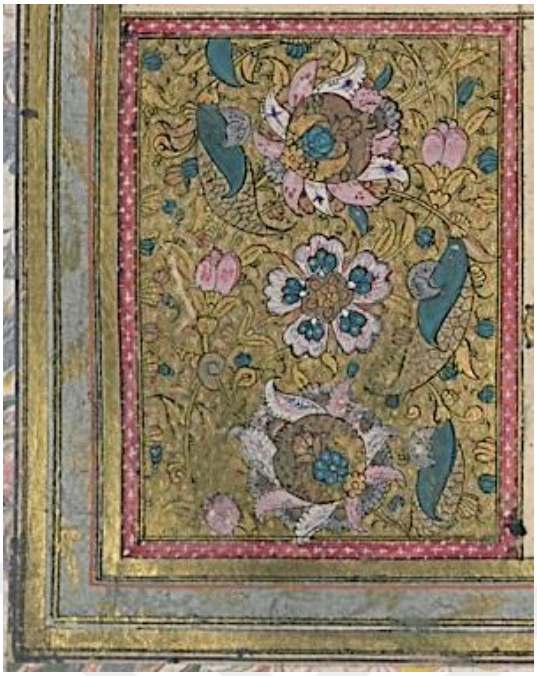

Resim 6.49. Güzel Yazı 177 Murakka'1 detay

Çizim 6.47. Güzel Yazı 177 Murakka'1'in çizim detay

Resim 6.50. Güzel Yazı 177 Murakka'1 detay

Çizim 6.48. Güzel Yazı 177 Murakka'1'in çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel ve ipliklerle sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Dış pervaza taraklı ebru yapıştırılmıştır. İç pervaz ise baskılı bir kağıtla çevrelenmiştir. Başlangıç kısmında yer alan yazının üstte kalan boş kısımlarını doldurmak için serbest kompozisyonda hatayi grubundan oluşan motiflerden penç ve yapraklarla desen oluşturulmuş, tamamen altınla doldurularak, siyahla tahrir çekilmiş, kırmızıyla foya atılmış ve pençler renkli noktalarla çevrelenerek keşide tezhibi yapılmıştır. Ayrıca yaprakların içlerine de hatayi grubu motiflerinden işlemeler yapılmıştır. Yaprak ve pençlerin bazı yerlerinde iğne

perdahı vardır. Son olarak kırmızı ve mavi renkle yine serbest bir şekilde çift tahrir tekniği uygulanmıştır (Resim 6.50).

Dikdörtgen olan koltuklardaki desende, tamamen serbest bir şekilde hatayi grubundan oluşan motiflerle "S" kıvrımlı, dal bağlantılı olarak ve iki koltukta çiçekler yer değiştirmiş, aynı desen tersli düzlü olarak yerleştirilmiştir. Hatayi, penç, yaprak ve goncagülden oluşan bu desen oldukça renkli ve detaylı bir şekilde bezenmiştir. İç içe geçen yapraklar, yaprakların ve hatayilerin içlerinde yer alan balık pulu şeklindeki dendanlar, helezon kesişmelerini kapatan ve yaprağa sarılan salyangozlar, kenar kısımlarda bubçuk görüntüsü veren detaylar tüm ihtişamıyla gözler önüne serilmektedir (Çizim 6.45). Zemine sıvama sarı altın sürülüp, desenin altın üstüne geçirildiği, siyahla tahrirlerinin çekildiği ve açık renkte olan yerlere hafif tarama yapıldığı, aynı zamanda motiflerin kendi tonlarının koyusuyla gölgelendirildiği gözlemlenmektedir (Resim 6.47). Bazı boşluklarına iğne perdahı da yapılmıştır. Cedvel ve ipliklerle sınırlandırılan koltuklardan sonra kırmızı zemin üzerine (+,-) lerden oluşan ara suyu yapılmıştır. Duraklar ise oldukça çeşitli ancak sade bir şekilde altınla boyanmış, noktalarla renklendirilmiş ve siyahla tahrir çekilmiştir.

- Renkler: Altın, siyah, kırmızı, beyaz, mavi, pembe, koyu yeşil, mor,

Murakka'3 sayfa 2

Resim 6.51. Güzel Yazı 177 Murakka'2 (T.S.M.K., 2023).

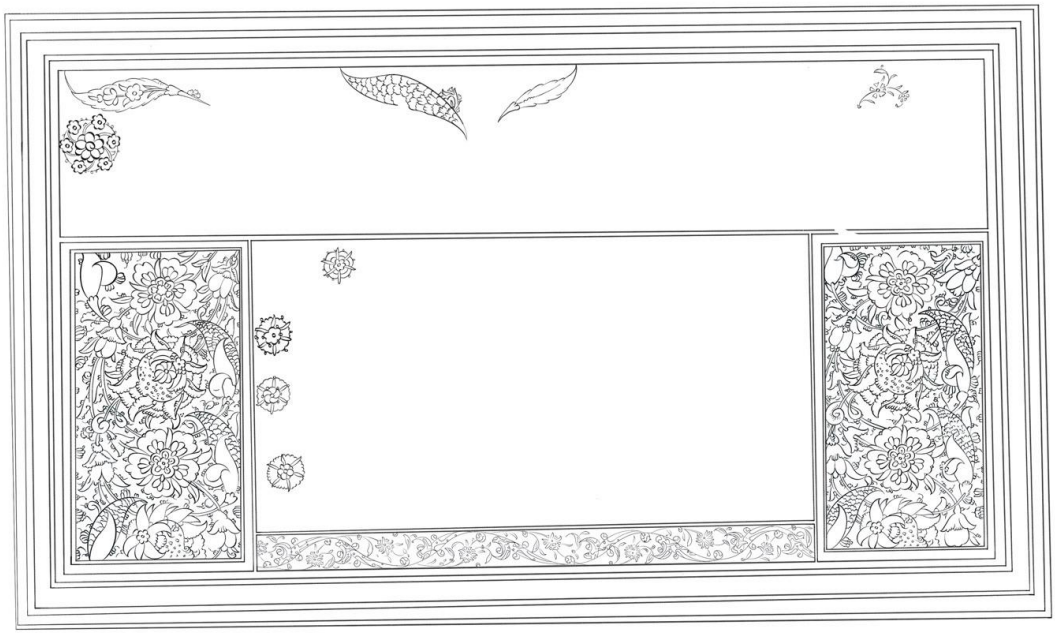

Çizim 6.49. Güzel Yazı 177 Murakka'2'nin çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu:

-Yazı Tercümesi: ***... dünyası uğruna ahiretini satanın, (alışverişinde) aldandığı aşikârdır.***

... bir emini (en güvenileni) vardır, bu ümmetin emini ise Ebu Ubeyde b. Cerrah'tır. Kimileri bu hadisi Katade'den mürsel hadis olarak (isnadındaki sahabe adını atlayarak) rivayet etti ve ekledi: en iyi hüküm vereni Ali'dir. Ali'den-R.A.- (rivayetle): Allah Rasulü-S.A.V.- sadece Sad (b. Ebi Vakkas) için ana babasını bir arada andı ve Uhud Savaş'ı günü O'na dedi ki: (Ok'u) At, anam babam sana feda olsun,

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

Resim 6.52. Güzel Yazı 177 Murakka’2 detay

Çizim 6.50. Güzel Yazı 177 Murakka’2’nin çizim detay

Resim 6.53. Güzel Yazı 177 Murakka’2 detay

Çizim 6.51. Güzel Yazı 177 Murakka’2’nin çizim detay

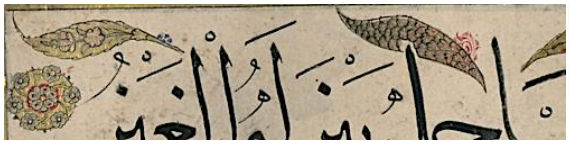

Resim 6.54. Güzel Yazı 177 Murakka’2 detay

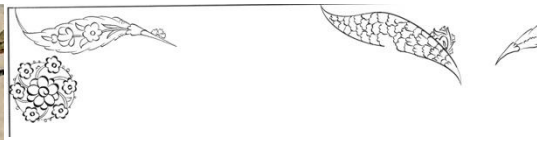

Çizim 6.52. Güzel Yazı 177 Murakka’2’nin çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel ve ipliklerle sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Dış pervaza

taraklı ebru yapıştırılmıştır. İç pervaz alanları ise baskılı bir kağıtla çevrelenmiştir. Başlangıç kısmında yer alan yazının üstte ve sonda kalan boş kısımlarını doldurmak için serbest kompozisyonda hatayi grubundan oluşan motiflerden penç ve yapraklarla desen oluşturulmuş, tamamen altınla doldurulmuş, siyahla tahrir çekilmiş, kırmızıyla foya atılmış ve pençler renkli noktalarla çevrelenerek keşide tezhibi yapılmıştır. Ayrıca yaprağın birinin içinde hatayi grubu motiflerinden işlemeler varken, diğerinde balık pulu şeklinde dendanlar yapılmıştır (Resim 6.54, Çizim 6.52). Yaprak ve pençlerin bazı yerlerine de iğne perdahı vardır. Son olarak yaprakların başlangıç noktalarında kırmızı ve mavi renkle tek bir motifle çift tahrir tekniği uygulanmıştır.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desende, tamamen serbest bir şekilde hatayi grubundan oluşan motiflerle "S" kıvrımlı, dal bağlantılı olarak ve iki koltukta çiçekler yer değiştirmiş şekilde tasarlanmıştır. Hatayi, penç, yaprak ve goncagülden oluşan bu desen oldukça renkli ve detaylı bir şekilde işlenmiştir. İç içe geçen yapraklar, yaprakların ve hatayilerin içlerinde yer alan balık pulu şeklindeki dendanlar, helezon kesişmelerini kapatan ve yaprağa sarılan salyangozlar, kenar kısımlarda bubçuk görüntüsü veren detaylar tüm ihtişamıyla gözler önüne serilmektedir (Çizim 6.49). Zemine sıvama sarı altın sürülüp, desenin altın üstüne geçirildiği, siyahla tahrirlerinin çekildiği ve açık renkte olan yerlere hafif tarama yapıldığı, aynı zamanda motiflerin kendi tonlarının koyusuyla gölgelendirildiği gözlemlenmektedir. Bazı boşluklarına iğne perdahı yapılmıştır (Resim 6.51). Cedvel ve ipliklerle sınırlandırılan koltuklardan sonra kırmızı zemin üzerine (+,-) lerden oluşan ara suyu yapılmıştır. Duraklar ise oldukça çeşitli ancak sade bir şekilde altınla boyanmış, noktalarla renklendirilmiş ve siyah tahrir çekilmiştir. Ayrıca iki koltuğun arasında, yazı metninin alt kısmında ara suyu şeklinde bir desen yer almaktadır. Çift iplik şeklinde tasarlanan bu arasuyunda rumiler, mavi renkle çok ince bir şekilde hurdelenirken, ikinci iplik olan hatayi grubu motiflerinde kırmızı renkle çift tahrir tekniği uygulanmıştır (Resim 6.53, Çizim 6.51).

- Renkler: Altın, siyah, kırmızı, beyaz, mavi, pembe, koyu yeşil, mor,

Murakka’3 sayfa 3

Resim 6.55. Güzel Yazı 177 Murakka’3 (T.S.M.K., 2023).

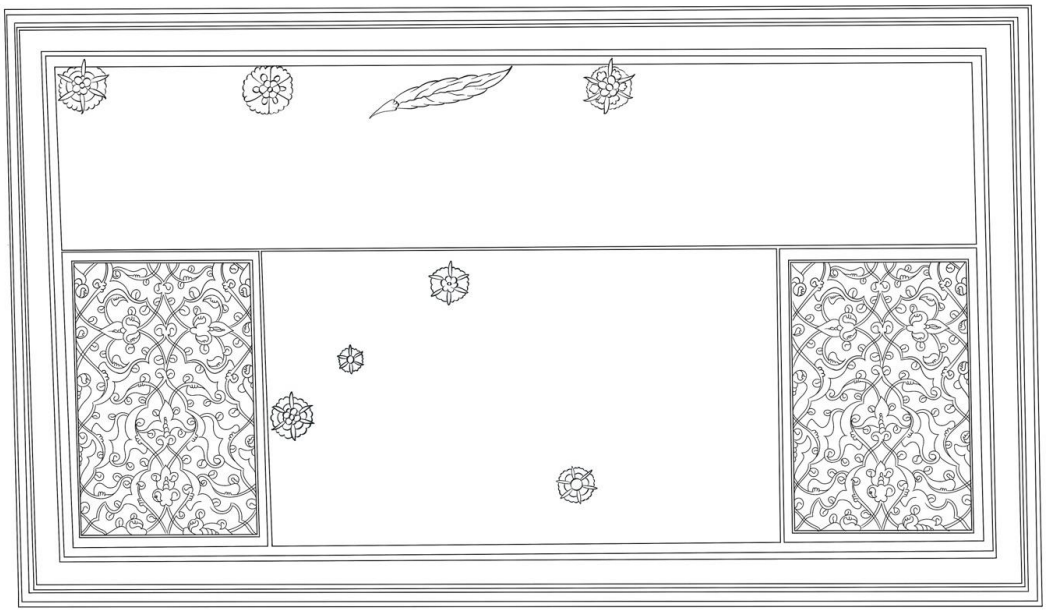

Çizim 6.53. Güzel Yazı 177 Murakka’3’ün çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Hadis-i Şerif

-Yazı Tercümesi: ***... ikisi (şairlik ve hizmet) beni korkulan sona getirdi, sanki ben ikisiyle, (otlayan hayvanlardan) kurbanlık bir deveyim.***

... (Ok'u) at ey gürleyen genç çocuk! Abdullah b. Amr'dan (rivayetle): Allah Rasulünü-S.A.V.- şöyle derken işittim: Ebu Zer'den daha doğru sözlü kimseyi gökyüzü gölgelemedi, yeryüzü taşımadı. Ali'den-R.A.- (rivayetle): Eğer (kimseye) danışmadan birini yetkilendirecek olsaydım, ...

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

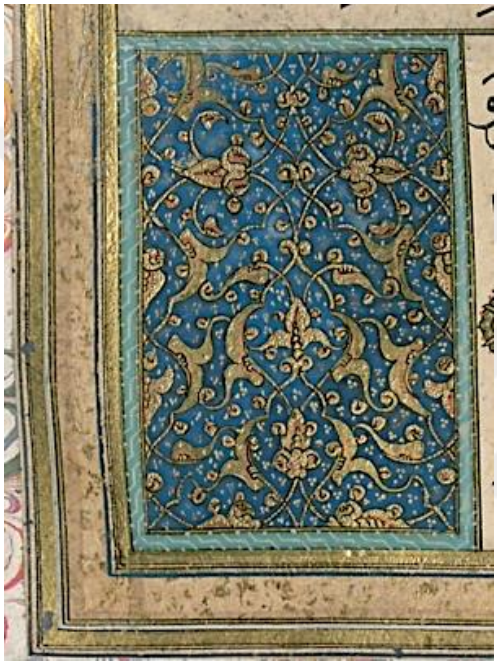

Resim 6.56. Güzel Yazı 177 Murakka'3 detay

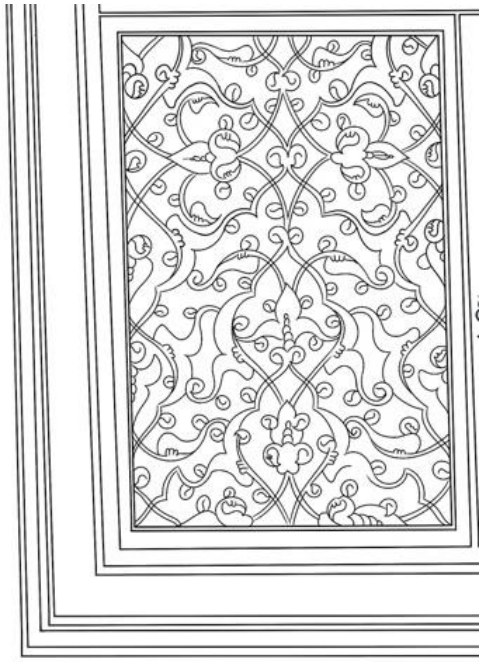

Çizim 6.54. Güzel Yazı 177 Murakka'3'ün çizim detay

Resim 6.57. Güzel Yazı 177 Murakka'3 detay

Çizim 6.55. Güzel Yazı 177 Murakka'3'ün çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel ve ipliklerle sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Dış pervaza taraklı ebru yapıştırılmıştır. İç pervaz ise zemin rengi bırakılarak zerefşan yapılmıştır. Başlangıç kısmında yer alan yazının üstte kalan boş kısımlarını doldurmak için serbest kompozisyonda hatayi grubundan oluşan motiflerden penç ve yapraklarla desen oluşturulmuş, tamamen altınla doldurulmuş, siyahla tahrir çekilmiş, kırmızıyla foya atılmış ve pençler renkli noktalarla çevrelenerek keşide tezhibi yapılmıştır. Yaprak ve pençlerin bazı yerlerine de iğne perdahı vardır (Resim 6.57, Çizim 6.55).

Dikdörtgen olan koltuklardaki desende, ½ simetrik rumi kompozisyonu ve bu kompozisyonun oluşturduğu kapalı form rumi paftaları yer almaktadır. Rumiler tamamen altınla boyanıp, dendanları siyahla tahrir çekilmiş ve kırmızıyla foya atılmıştır. Ortalarda tam şekilde, yanlarda yarım olarak yer alan tepelik ve orta bağların içleri tamamen iğne perdahıyla doldurulmuştur. Lacivert (lapis lazuli) renk zemin üzerinde de üç nokta iğne perdahı yer almaktadır (Resim 6.55, Çizim 6.53). Cedvel ve ipliklerle sınırlandırılan koltuklardan sonra camgöbeği yeşili zemin üzerine beyaz renkle tek şerit ara suyu yapılmıştır. Duraklar ise oldukça çeşitli ancak sade bir şekilde altınla boyanmış, noktalarla renklendirilmiş ve siyahla tahrir çekilmiştir.

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, kırmızı, mavi (lapis lazuli), camgöbeği yeşili, sülyen, mor.

Murakka’3 sayfa 4

Resim 6.58. Güzel Yazı 177 Murakka’4 (T.S.M.K., 2023).

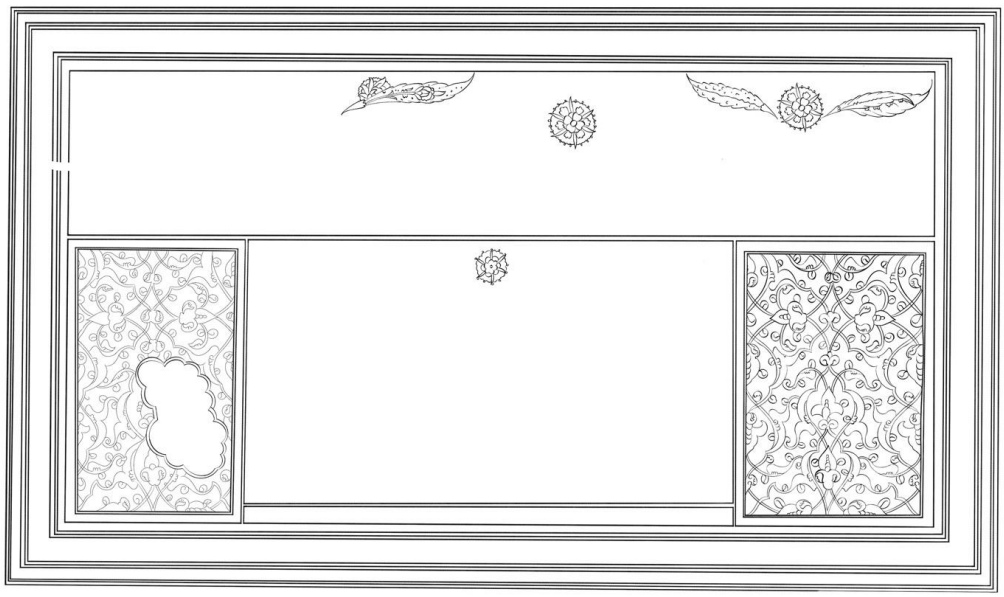

Çizim 6.56. Güzel Yazı 177 Murakka’4’ün çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Tabiin sözü

-Yazı Tercümesi: ***... duraksamadan din satıp (dünya alan) ticaretinde zarar eden nefse yazık!***

... onlara İbn Ümmü Abd'ı (İbn Mesud'u) (başkan olarak) tayin ederdim. Muhammed b. Hanefiyye'den (Hz. Ali'nin oğlu) (rivayetle): Babama dedim ki: Peygamberden-S.A.V.- sonra hangi insan en hayırlıdır? Ebu Bekir dedi. Sonra kim? dedim. Ömer dedi. Sonra Osman demesinden korktum ve sonra sen dedim. Ben sadece, karanlığa fener olan Müslümanlardan bir adamım dedi.

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

Resim 6.59. Güzel Yazı 177 Murakka'4 detay

Çizim 6.57. Güzel Yazı 177 Murakka'4'ün çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel ve ipliklerle sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Dış pervaza taraklı ebru yapıştırılmıştır. İç pervaz ise zemin rengi bırakılarak zerefşan yapılmıştır. Başlangıç kısmında yer alan yazının üstte kalan boş kısımlarını doldurmak için serbest kompozisyonda hatayi grubundan oluşan motiflerden penç, hatayi ve yapraklarla desen oluşturulmuş, tamamen altınla doldurulmuş, siyahla tahrir çekilmiş, kırmızıyla foya atılmış ve pençler renkli noktalarla çevrelenerek keşide tezhibi yapılmıştır. Yapraklardan birinin içine de hatayi grubu motiflerinden işlemeler yapılmıştır. Yaprak ve pençlerin bazı yerlerinde de iğne perdahı vardır (Resim 6.59, Çizim 6.57).

Dikdörtgen olan koltuklardaki desen ve başlık yazısının tezyinat özellikleri Murakka'3'le benzer biçimde tezyin edilmiştir. Sol taraftaki koltukta yer alan hattatın imzasının olduğu tahmin edilen alana yazıyı çevreleyecek şekilde altın dendanlarla sınırlandırılmıştır. Ayrıca iki koltuğun arasında, yazı metninin alt kısmında yer alan

ara suyu şeklinde bir alan yer almaktadır, ancak boş bırakılmıştır (Resim 6.58, Çizim 6.56).

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, kırmızı, mavi (lapis lazuli), camgöbeği yeşili, sülyen, mor.

Murakka'3 sayfa 5

Resim 6.60. Güzel Yazı 177 Murakka'5 (T.S.M.K., 2023).

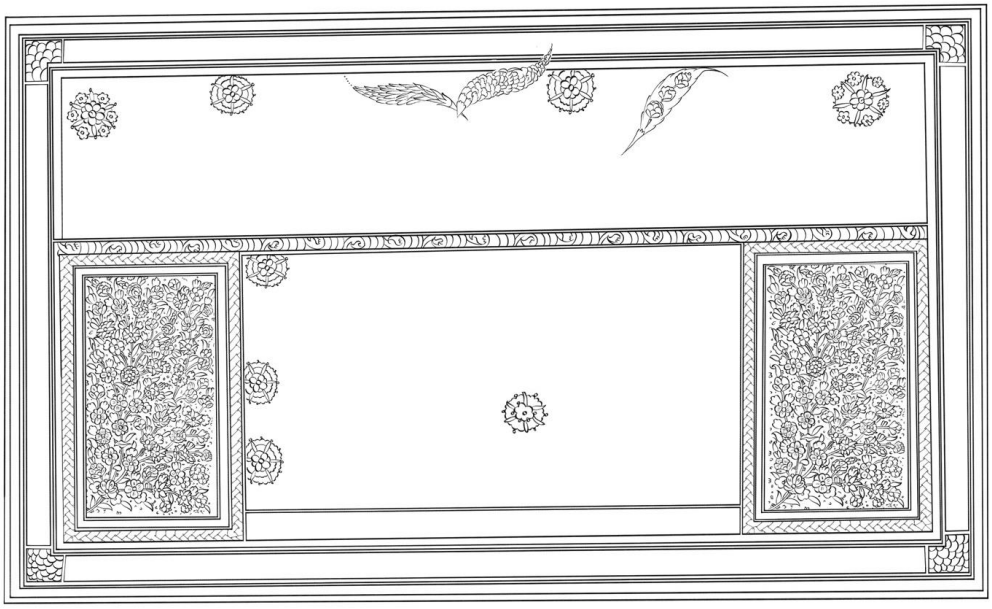

Çizim 6.58. Güzel Yazı 177 Murakka'5'in çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Tabiin sözü

-Yazı Tercümesi: ***... cahiliyede ümmi iken ilim (sahibi) ve (yetim iken terbiyeli olman) mucize olarak sana yeter.***

Ata b. Yesar'dan (rivayetle): Abdullah b. Amr b. el-As ile karşılaştım, bana Allah Rasulünün-S.A.V.- Tevrat'taki bir vasfını bildir dedim. Evet, vallahi O, Kur'an'daki vasıflarının bazılarıyla Tevrat'ta nitelenmiştir dedi. (Buna örnek vererek devam ediyor): (Ahzab Suresi 45. Ayet) *Ey Peygamber!*

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

Resim 6.61. Güzel Yazı 177 Murakka'5 detay

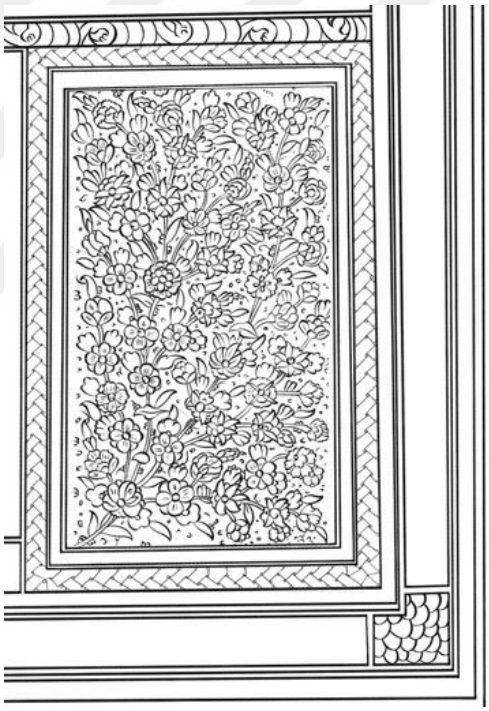

Çizim 6.59. Güzel Yazı 177 Murakka'5'in çizim detay

Resim 6.62. Güzel Yazı 177 Murakka'5 detay

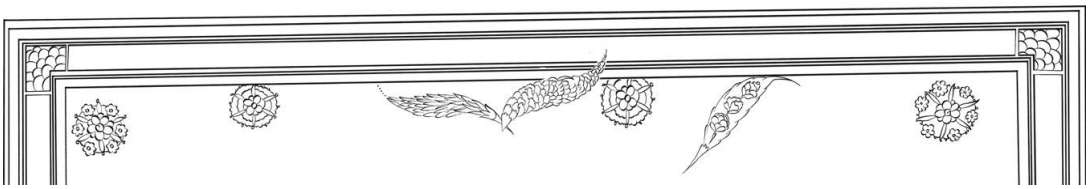

Çizim 6.60. Güzel Yazı 177 Murakka'5'in çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel ve ipliklerle sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Dış pervaza taraklı ebru yapıştırılmıştır. İç pervaz ise zemin renginde, sadece dört köşesi cedvelle sınırlandırılarak kare bir alan oluşturulmuş, üst üste gelecek şekilde siyah tahrirle dendanlar yapılmış, diğer alanlar boş bırakılmıştır. Başlangıç kısmında yer alan yazının üstte ve sonda kalan boş kısımlarını doldurmak için serbest kompozisyonda hatayi grubundan oluşan motiflerden penç ve yapraklarla desen oluşturulmuş, tamamen altınla doldurulmuş, siyahla tahrir çekilmiş, kırmızıyla foya atılmış ve pençler renkli noktalarla çevrelenerek keşide tezhibi yapılmıştır. Ayrıca yaprağın birinin içine hatayi grubu motiflerinden işlemeler yapılırken, diğerine balık pulu şeklindeki dendanlar, bir diğerine ise kuş tüyü şeklinde dolgu yapılmıştır. Yaprak ve pençlerin bazı yerlerinde de iğne perdahı vardır. Son olarak yaprakların başlangıç noktalarında kırmızı ve mavi renkle tek bir motifle çift tahrir tekniği uygulanmıştır (Resim 6.62, Çizim 6.60).

Dikdörtgen olan koltuklardaki desende, tamamen serbest bir şekilde hatayi grubundan oluşan motiflerle tek bir noktadan çıkan dallarla bahar dalı etkisinde tasarlanmıştır. Hatayi, penç, yaprak ve goncagülden oluşan bu desen oldukça renkli bir şekilde işlenmiştir. Dalların kenar kısımlarda bubçuk görüntüsü veren detaylar yer almaktadır (Çizim 6.58). Zemine sıvama sarı altın sürülüp, desenin altın üstüne geçirildiği, siyahla tahrirlerinin çekildiği, aynı zamanda motiflerin kendi tonlarının koyusuyla gölgelendirildiği gözlemlenmektedir. Bazı boşluklarına iğne perdahı da yapılmıştır (Resim 6.60). Cedvel ve ipliklerle sınırlandırılan koltuklardan sonra mavi zemin üzerine (+,-) lerden oluşan ara suyu yapılmıştır. Ara suyundan sonra ilkinden daha kalın altınla ikinci bir, ½ simetrik ikili saç örgüsü zencerek arasuyu yapılmıştır. Duraklar ise oldukça çeşitli ancak sade bir şekilde altınla boyanmış, noktalarla renklendirilmiş ve siyahla tahrir çekilmiştir. Ayrıca iki koltuğun arasında, yazı

metninin alt ve üst kısmında yer alan arasuyunda ise, münhani deseninde yürüyen arasuyu yer alırken alt taraftaki alan boş bırakılmıştır (Çizim 6.59). Münhani deseninin zemini sıvama altınla doldurulmuş, siyahla tahrir çekilmiş ve iğne perdahı yapılmıştır (Resim 6.61).

- Renkler: Altın, siyah, kırmızı, beyaz, mavi, pembe, koyu yeşil, mor.

Murakka'3 sayfa 6

Resim 6.63. Güzel Yazı 177 Murakka'6 (T.S.M.K., 2023).

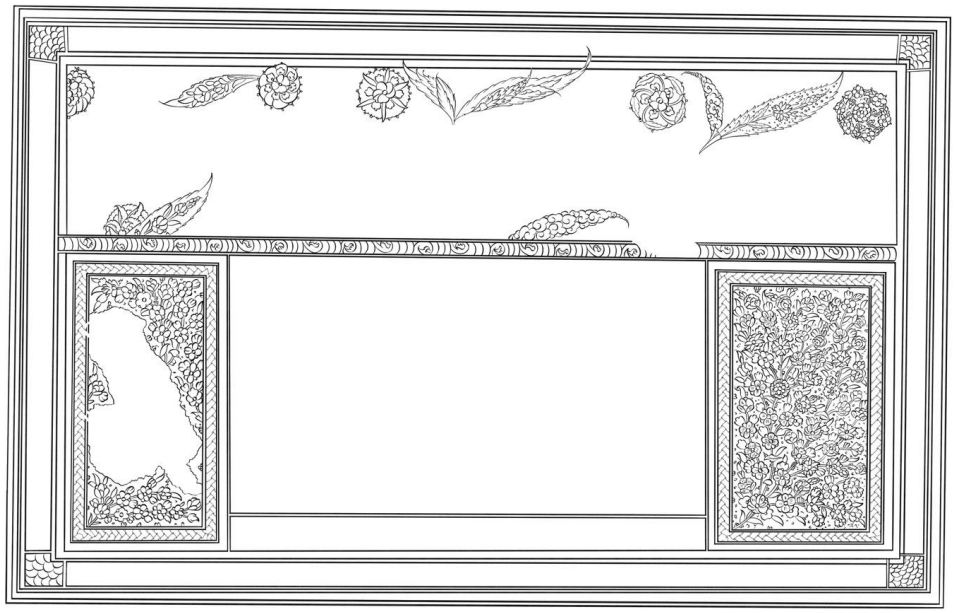

Çizim 6.61. Güzel Yazı 177 Murakka'6'nın çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu:

-Yazı Tercümesi: ***... Bir methiye ile O'na (peygambere) hizmet ettim, bu methiye ile (şairlikte ve hizmette) geçen bir ömrün günahlarından çekiliyorum.*** *... Biz seni bir şahit, müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik. Ve ümmilere bir korunak olarak... (Ayette olmayıp Tevrat'ta olan kısmını söyledi ve devam ediyor): Sen kulum ve rasulümsün, seni mütevekkil olarak isimlendirdim; kaba saba, çarsılardaki yaygaracı, kötülüğü kötülükle defeden biri olarak değil, ancak affeden ve bağışlayan (olarak). Allah O'nun (peygamberin) ruhunu kabzetmeyecek ta ki ...* (devamı var ama burada yazılmamış yarım kesilmiş).

Sefil Mustafa Eyyübi yazdı.

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

Resim 6.64. Güzel Yazı 177 Murakka'6 detay

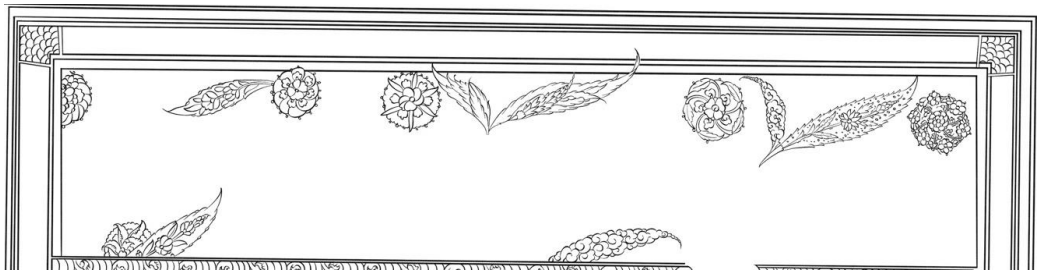

Çizim 6.62. Güzel Yazı 177 Murakka'6'nın çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel ve ipliklerle sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Dış pervaza taraklı ebru yapıştırılmıştır. İç pervaz ise zemin renginde, sadece dört köşesi cedvelle sınırlandırılarak kare bir alan oluşturulmuş, üst üste gelecek şekilde siyah tahrirle dendanlar yapılmış, diğer alanlar boş bırakılmıştır. Başlangıç kısmında yer alan yazının altta, üstte ve sonda kalan boş kısımlarını doldurmak için serbest

kompozisyonda hatayi grubundan oluşan motiflerden penç, hatayi ve yapraklarla desen oluşturulmuş, tamamen altınla doldurulmuş, siyahla tahrir çekilmiş, kırmızıyla foya atılmış ve pençler renkli noktalarla çevrelenerek keşide tezhibi yapılmıştır. Ayrıca yaprakların içine hatayi grubu motiflerinden işlemeler yapılırken, diğeri sadece dilimlenmiş, bir diğerine ise bulut motifi şeklindeki dendanlar yapılmıştır. Yaprak ve pençlerin bazı yerlerinde de iğne perdahı vardır (Resim 6.64, Çizim 6.62).

Dikdörtgen olan koltuklardaki desen ve başlık yazısının tezyinat özellikleri Murakka'5'le benzer biçimde tezyin edilmiştir. Sol taraftaki koltukta yer alan hattatın imzasının olduğu tahmin edilen alana yazıyı çevreleyecek şekilde siyah dendanlarla sınırlandırılmıştır (Resim 6.63, Çizim 6.61). Son sayfada durak bulunmamaktadır.

- Renkler: Altın, siyah, kırmızı, beyaz, mavi, pembe, koyu yeşil, mor.

Murakka'nın Genel Değerlendirmesi: M. (d.) 1619-(ö.) 1686 tarihli, Güzel Yazı 177 numaralı murakka' 27.5x28 cm. ebatlarında olup, sekiz sayfadan oluşmaktadır. Hattatı Sefil Mustafa Eyyubi olan ve Sülüs-Nesihle yazılmış bu murakka'nın altı sayfası dikdörtgen düz kıt'a formundadır ve koltuk tezhipleri renkli sulu halkâr, çift tahrir, zemini boyalı klasik tezhip ve zer-ender-zer tekniklerinde yapılmıştır. Murakka'da üç farklı koltuk tezhibi yer almaktadır ancak karşılıklı sayfaların, kenarsuyu kâğıt renkleri ebru, ara suyu kâğıt renklerinde ise baskılı kâğıt kullanılmıştır. Uygulanan teknikler birbirinden farklıdır. Murakka'nın 2. sayfasında koltuk tezhiplerinin arasında rumi ve hatayi grubu motiflerinden ince ara suyu, 5.-6. sayfasında da koltuk tezhiplerini çevreleyen münhani motifi ve zencerek ara suyu yer almaktadır. Tüm sayfalarda başlık yazılarının süslemelerinde farklı penç ve yapraklar kullanılırken, yazı metinlerindeki duraklar aynı penç motifinden oluşmuştur. Ayrıca son sayfanın yazı metninde durak kullanılmamıştır.

-T.S.M.K.'den herhangi bir envanter bilgisi verilmemiştir.

6.1.4. Murakka'4- Güzel Yazı 168

Resim 6.65. Güzel Yazı 168 numaralı murakka'nın cildi (ön ve arka kapak) (T.S.M.K., 2023).

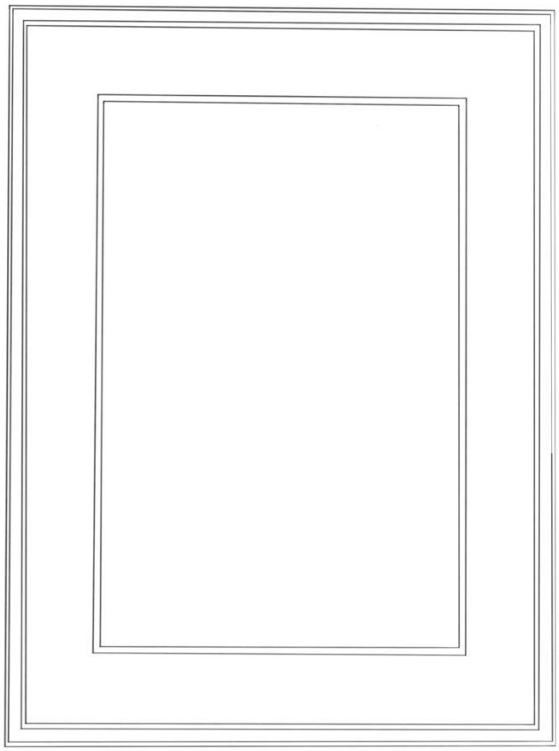

Çizim 6.63. Güzel Yazı 168 numaralı murakka'nın cild (ön ve arka kapak) çizimi (Akbaş, 2021-2022).

Eserin;

- Envanter No: Güzel Yazı 168
- İnceleme Tarihi: Ocak 2019 (ön inceleme), Ocak 2021 (detaylı inceleme)
- Bulunduğu Yer: T.S.M.K. Güzel Yazı Albümü
- Tarihi: H. 1106 / M. 1694
- Ölçüleri: 28.7x22.4 cm.
- Hattatı: Hafız Osman
- Murakka' Sayısı: 12 sayfa-Tezhipli Eser Sayısı: 10 sayfa
- Cild Özellikleri: Ön ve arka kapağı vişne renkli meşinle kaplanmış olan murakka'nın merkezi dikdörtgen formda altınla cedvellenmiş ve desen uygulanmamıştır. Cild kapağını çevreleyen kenar suyunda altın kullanılarak sıcak baskı tekniğiyle yapıldığı düşünülen zencerek görülmektedir (Resim 6.65). Zencereğin içine ve dışına ise zemin rengi boşluğu bırakılarak altınla kuzu çekilmiştir.
- Eserdeki Tezhip Bölümleri: Koltuk tezhibi, durak, keşide tezhibi.

Murakka'4 sayfa 1

Resim 6.66. Güzel Yazı 168 Murakka'1 (T.S.M.K., 2023).

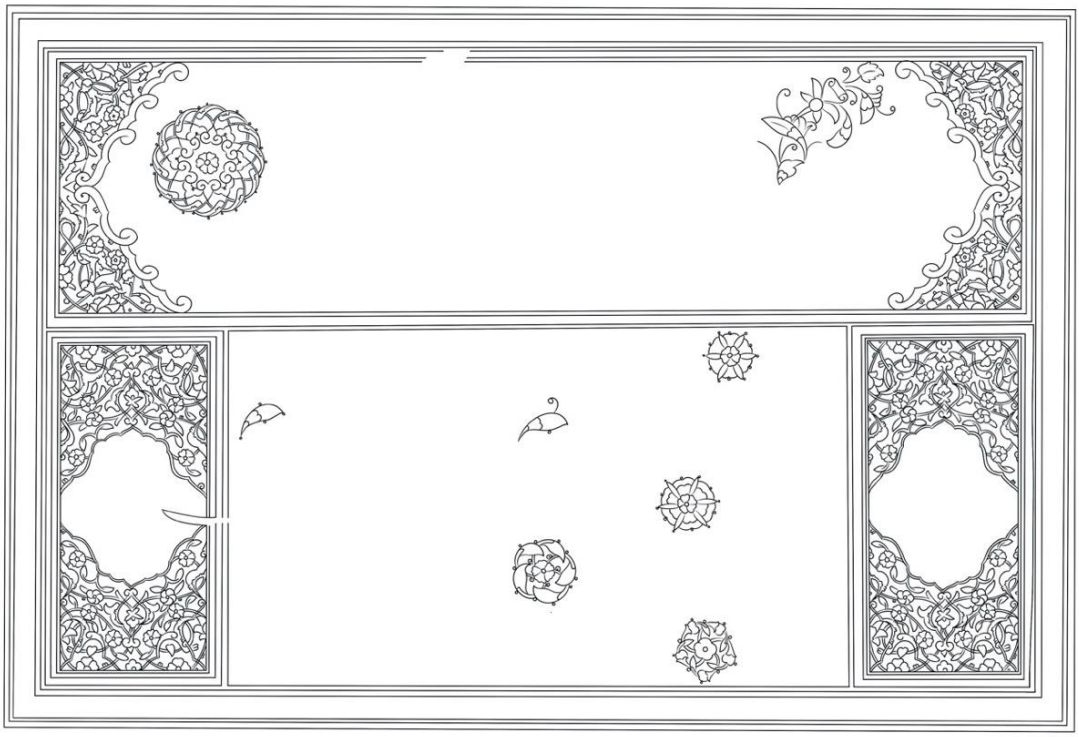

Çizim 6.64. Güzel Yazı 168 Murakka'1'in çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Besmele-i Şerif

-Yazı Tercümesi: ***Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla*** *Sahih hadislerdendir: Ebu Hureyre'den (rivayetle): Bir kişi dedi ki: Ey Allah'ın Rasulü, güzel davranmamı en çok hak eden kimdir? Annendir dedi. Sonra kim? dedi. Annendir dedi. Sonra kim? dedi. Annendir dedi. Sonra kim? dedi. Babandır dedi. Ayrıca rivayet olunur ki: Kime iyilik edeyim? (Peygamber) dedi ki: Annene, sonra yine annene, sonra babana, sonra en yakınına, en yakınına. Ve dedi ki: Burnu sürtülsün, burnu sürtülsün, burnu sürtülsün! Ey Allah'ın Rasulü, kimin? denildi. Dedi ki:* (altta açık renk yazı ile devam ediyor).

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

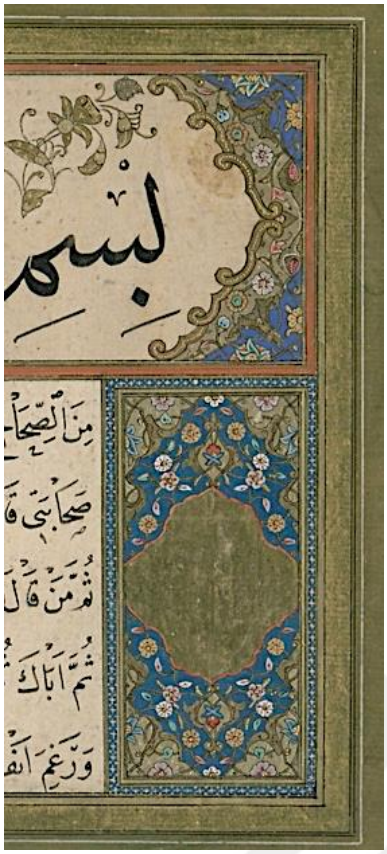

Resim 6.67. Güzel Yazı 168 Murakka'1 detay

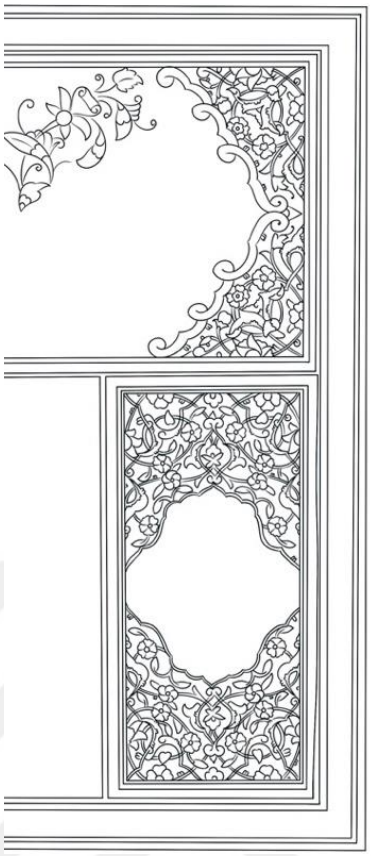

Çizim 6.65. Güzel Yazı 168 Murakka'1'in çizim detay

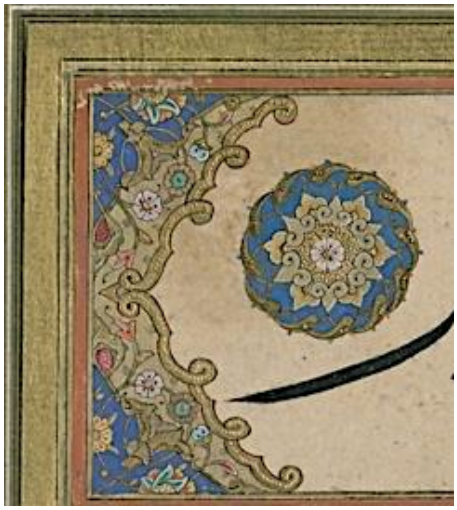

Resim 6.68. Güzel Yazı 168 Murakka'1 detay

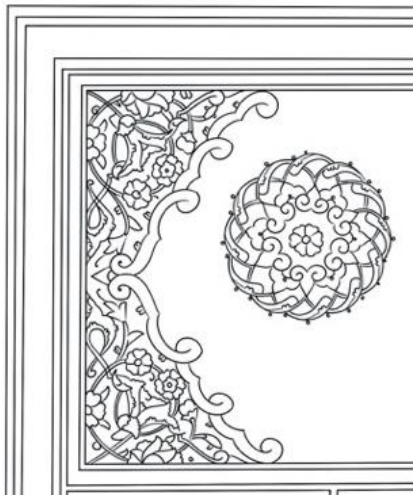

Çizim 6.66. Güzel Yazı 168 Murakka'1'in çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir.

Kenarsuyu hâkî yeşili olan kâğıt renginde kalırken, ara suyu altınla doldurulup boş bırakılmıştır. Yazının başlangıç kısmında yer alan besmelenin boş kalan kısımlarını doldurmak için köşebent şeklinde dendanlarla kapalı bir form oluşturularak keşide tezhibi yapılmıştır. Besmelenin sağında ve solunda yer alan önce dendanlarla sınırlandırılan alana hatayi grubu motifiyle zer-ender-zer tekniği uygulanırken, daha sonra ½ simetrik sarılma rumi motifiyle yine hatayi grubundan oluşan zemini boyalı klasik tezhip tekniği uygulanmıştır. Dendanların içi cedvel şeklinde tamamen altınla doldurularak, tahrir çekilmiş ve ortasından noktalar konularak iğne perdahı yapılmıştır (Resim 6.68). Sol tarafında ise tek başına münhani sarmal Rumilerden oluşan, durak şeklinde boşluk doldurmak için yapılan penç motifi yer almaktadır. Sınırları rumi motifiyle oluşturulan bu pençin münhaniye kadar olan alanı zemini boyalı klasik tezhip tekniğinde kullanılan lacivert (lapis lazuli) renkle doldurulup siyahla tahrir çekilmiş, orta kısmı tamamen altınla doldurulmuş, can noktasının çevresine de iğne perdahı yapılmıştır. Yine ortasında yer alan penç beyaz renge boyanarak açık pembe tonlarıyla gölgelendirilmiştir (Çizim 6.66). Besmelenin üstünde yer alan bir diğer boşlukta ise, goncagül ve yapraklardan oluşan küçük bir helezon yer almaktadır. Tamamen altınla olup, siyahla tahrir çekilmiş ve bazı yerlerine iğne perdahı yapılmıştır (Resim 6.67, Çizim 6.65).

Dikdörtgen olan koltuklardaki desende, ¼ simetrik, rumi ve hatayi grubu motifleri köşebent oluşturacak şekilde paftalara ayrılarak tasarlanmıştır. Kapalı rumi formu oluşturulan bu koltuğun köşelerinde yer alan hatayi grubu motifleri zer-ender-zer tekniğinde uygulanırken, şemsenin çevresiyle kapalı formun arasında kalan alana da zemini boyalı klasik tezhip tekniği uygulanmıştır. Motifler kendi tonlarının koyusuyla gölgelendirilmiştir. Ortada şemse ve salbeklerin oluştuğu alanın zemini sıvama sarı altın olup boş bırakılmıştır (Resim 6.66, Çizim 6.64). Cedvel ve ipliklerle sınırlandırılan koltuklardan sonra lacivert zemin üzerine (+,-) lerden oluşan ara suyu yapılmıştır. Duraklar ise oldukça çeşitli ancak sade bir şekilde altınla boyanmış, noktalarla ve tahrirle renklendirilmiş ve siyahla tahrir çekilmiştir.

- Renkler: Altın, siyah, kırmızı, beyaz, lapis lazuli (lacivert), sarı, sülyen, açık mavi, açık pembe, yeşil, yavruağzı, lila.

Murakka’4 sayfa 2

Resim 6.69. Güzel Yazı 168 Murakka’2 (T.S.M.K., 2023).

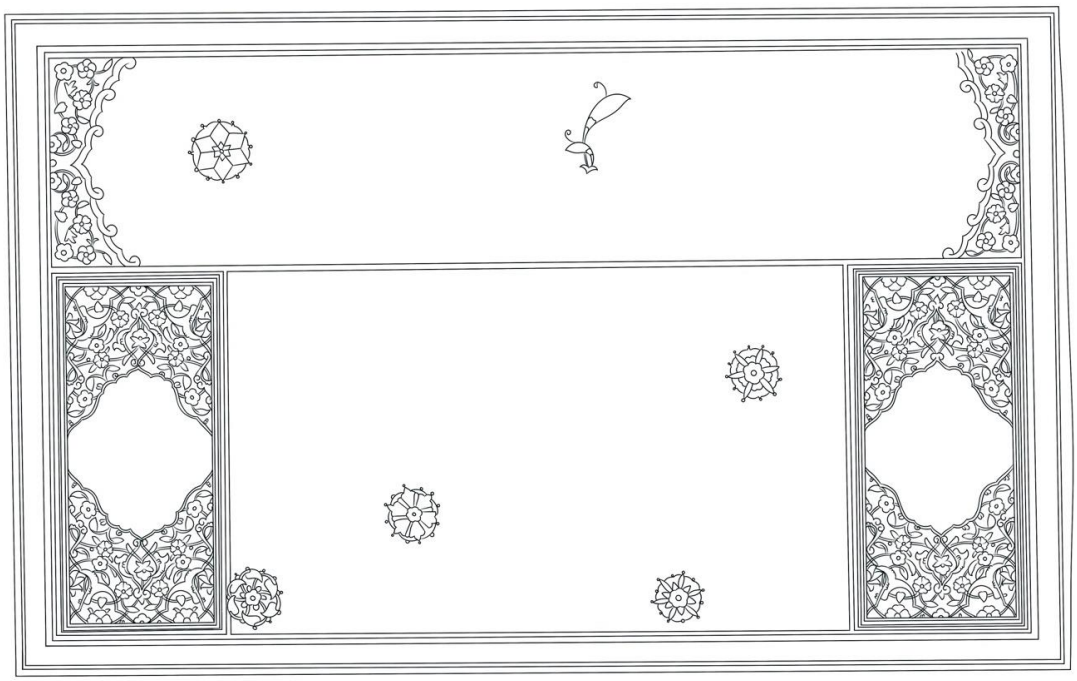

Çizim 6.67. Güzel Yazı 168 Murakka’2’nin çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Seçme Hadis

-Yazı Tercümesi: ***Allah başarının dostudur.***

Hadisin kalanı: Ana babasından biri veya ikisi, yanında yaşlanıp da cennete giremeyenin. Esma bint Ebu Bekir'den (rivayetle): Kureyş devrinde annem bana müşrik olarak geldi. Dedim ki: Ey Allah'ın Rasulü, annem bana istekli olarak geldi. Onunla irtibatta kalayım mı? Evet, onunla irtibatta kal. dedi.

(Hadis-i Şerif) Peygamber-S.A.V.- dedi ki: Mümine sövmek fâsıklık, onunla savaşmak ise kâfirliktir.

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

Resim 6.70. Güzel Yazı 168 Murakka'2 detay

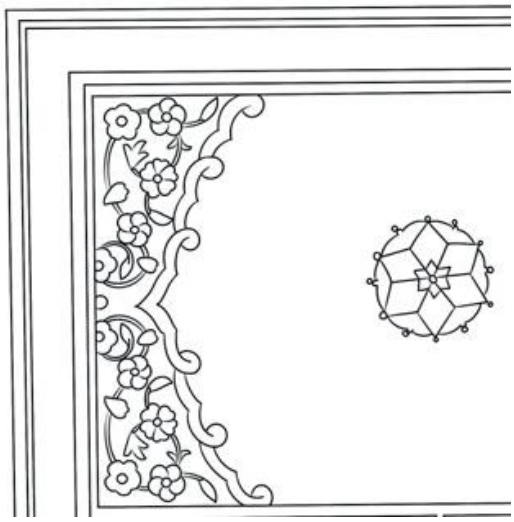

Çizim 6.68. Güzel Yazı 168 Murakka'2'nin çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Kenarsuyu hâkî yeşili olan kâğıt renginde kalırken, ara suyu altınla doldurulup boş bırakılmıştır. Yazının başlangıcında boş kalan kısımlarını doldurmak için köşebent şeklinde dendanlarla kapalı bir form oluşturularak keşide tezhibi yapılmıştır (Resim 6. 70). Yazının sağında ve solunda yer alan ve dendanlarla sınırlandırılan bu alan, ½ simetrik, hatayi grubu motifiyle zemini boyalı klasik tezhip tekniği uygulanmıştır. Dendanların içi cedvel şeklinde tamamen altınla

doldurulmuştur. Sol tarafında ise tek başına hatayi grubu motiflerinden biri olan durak şeklinde boşluk doldurmak için yapılan penç motifi yer almaktadır. Tamamen altın olup, siyahla tahrir çekilmiş noktalarla renklendirilmiş ve bazı yerlerine iğne perdahı yapılmıştır (Çizim 6.68). Yazının üstünde bulunan bir diğer boşlukta ise, sade bir yapraktan oluşan küçük bir helezon yer almaktadır. Tamamen altın olup, siyahla tahrir çekilmiş ve bazı yerlerine iğe perdahı yapılmıştır.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desen tezyinat özellikleri Murakka'1'le benzer biçimde tezyin edilmiştir.

- Renkler: Altın, siyah, kırmızı, beyaz, lapis lazuli (lacivert), sarı, sülyen, açık mavi, açık pembe, yeşil, yavruağzı, lila.

Murakka'4 sayfa 3

Resim 6.71. Güzel Yazı 168 Murakka'3 (T.S.M.K., 2023).

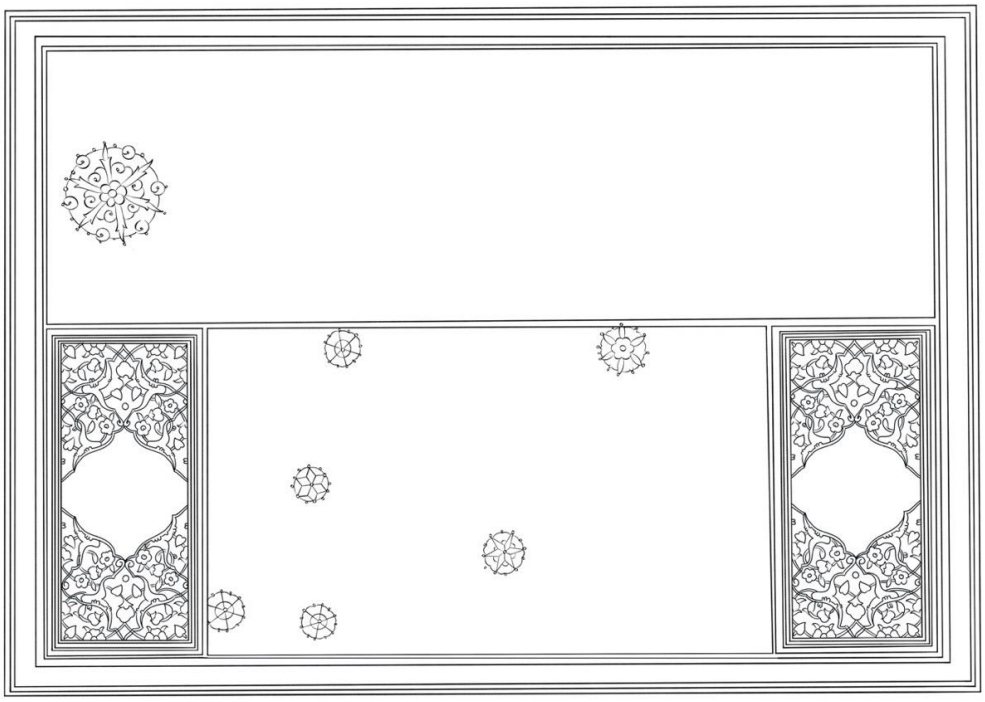

Çizim 6.69. Güzel Yazı 168 Murakka'3'ün çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Seçme Hadis

-Yazı Tercümesi: ***Peygamber'den-S.A.V.-:*** (alttaki kıtalarda murakka' sonuna kadar, koyu renk yazı ile devam ediyor) (Hadis-i Şerifler) *Cabir'den-R.A.- (rivayetle), Peygamber-S.A.V.- dedi ki: En hayırlı söz, Allah'ın kitabıdır; en hayırlı yol gösterme, Muhammed'in (S.A.V.) rehberliğidir; işlerin en kötüsü ise sonradan ortaya atılanlardır; sonradan ortaya atılan her şey bidattir ve her bidat dalalettir. Aişe'den (R.A.) (rivayetle), Peygamber-S.A.V.- dedi ki: Bazılarına ne oluyor ki benim yaptığım bir şeyden kaçınıyorlar! Vallahi ben onların Allah'ı en iyi bileni ve O'ndan en çok çekineniyim. (Peygamber) doğru söyler.*

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

Resim 6.72. Güzel Yazı 168 Murakka'3 detay

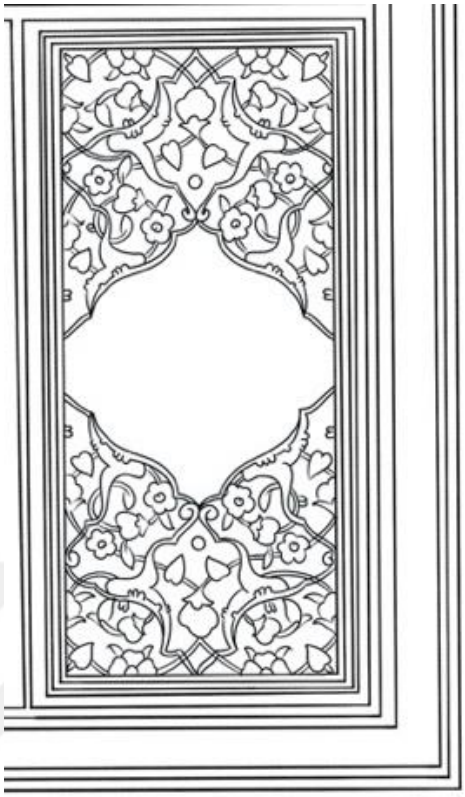

Çizim 6.70. Güzel Yazı 168 Murakka'3'ün çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Kenarsuyu, mavi olan kâğıt renginde kalırken, ara suyu altınla doldurulup boş bırakılmıştır. Yazının başlangıcında boş kalan kısımlarını doldurmak için sol tarafına tek başına hatayi grubu motiflerinden durak şeklinde penç motifi yer almaktadır. Tamamen altın olup, siyahla tahrir çekilmiş noktalarla renklendirilmiş ve bazı yerlerine iğne perdahı yapılmıştır (Resim 6.71, Çizim 6.69).

Dikdörtgen olan koltuklardaki desende, ¼ simetrik, rumi ve hatayi grubu motifleri köşebent oluşturacak şekilde paftalara ayrılarak tasarlanmıştır (Çizim 6.70). Kapalı rumi formu oluşturulan bu koltuğun köşelerinde ve ortasında yer alan hatayi grubu motifleri zer-ender-zer tekniğinde uygulanırken, şemsenin çevresiyle kapalı formun dışında kalan alana da zemini boyalı klasik tezhip tekniği uygulanmıştır. Motifler kendi tonlarının koyusuyla gölgelendirilmiştir. Ortada şemsenin oluştuğu alanın zemini sıvama sarı altınla doldurulmuş ve boş bırakılmıştır (Resim 6.72). Cedvel ve

ipliklerle sınırlandırılan koltuklardan sonra kırmızı zemin üzerine (+,-) lerden oluşan ara suyu yapılmıştır. Duraklar ise oldukça çeşitli ancak sade bir şekilde altınla boyanmış, noktalarla ve tahrirle renklendirilmiş, siyahla tahrir çekilmiş ve bazı yerlerine iğne perdahı yapılmıştır.

- Renkler: Altın, siyah, kırmızı, beyaz, lapis lazuli (lacivert), sarı, sülyen, açık mavi, açık pembe, yeşil, yavruağzı, lila.

Murakka'4 sayfa 4

Resim 6.73. Güzel Yazı 168 Murakka'4 (T.S.M.K., 2023).

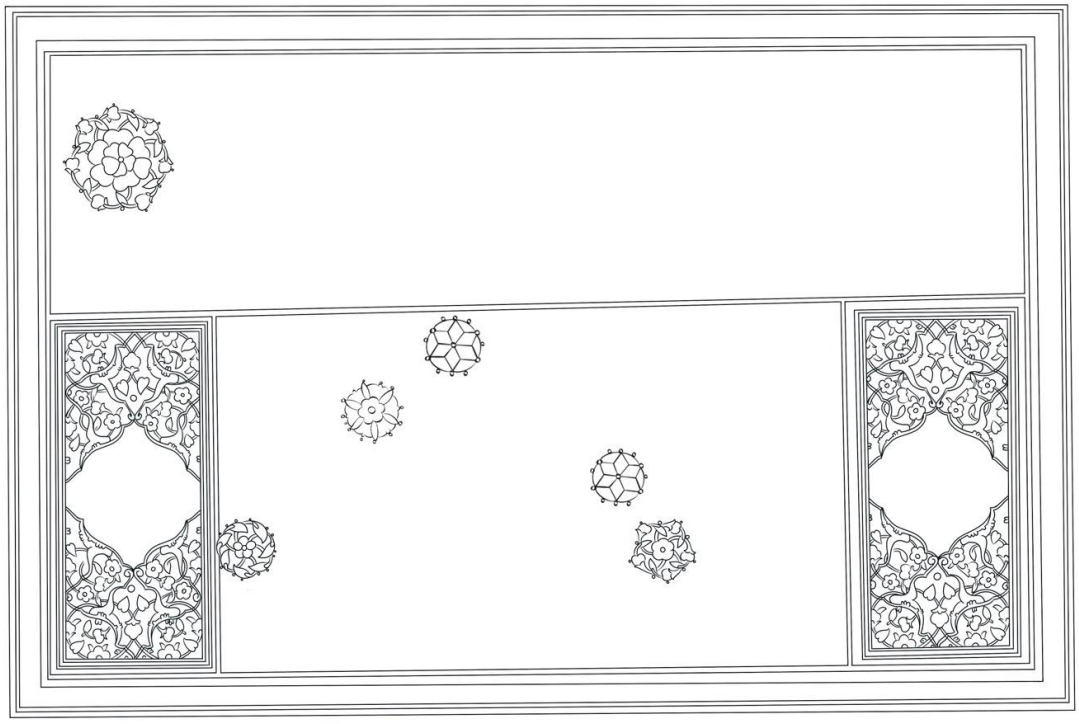

Çizim 6.71. Güzel Yazı 168 Murakka'4'ün çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Seçme Hadis

-Yazı Tercümesi: ... ***Rabbinden -Azze ve Celle- naklederek***

(Hadis-i Şerifler) Allah Rasulü-S.A.V.- dedi ki: Allah'a ve ahiret gününe iman eden ya hayır söylesin ya sussun. Ve Peygamber-S.A.V.- dedi ki: Bana, iki çenesi ile iki bacağı arasını (korumayı) garanti edene, ben de cenneti garanti ediyorum. Allah Rasulü-S.A.V.- dedi ki: Kul, Allah'ın hoşnut olduğu bir sözü farkında olmadan söyler de o sözü ile Allah onun derecelerini yükseltir (Altta açık renk yazı ile devam ediyor).

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Kenarsuyu, mavi olan kâğıt renginde kalırken, ara suyu altınla doldurulup boş bırakılmıştır. Yazının başlangıcında boş kalan kısımlarını doldurmak için sol tarafına tek başına hatayi grubu motiflerinden durak şeklinde penç motifi yer almaktadır. Tamamen altın olup, kırmızıyla foya atılmış, siyahla tahrir

çekilmiş noktalarla renklendirilmiş ve bazı yerlerine iğne perdahı yapılmıştır (Resim 6.73, Çizim 6.71).

Dikdörtgen olan koltuklardaki desen ve başlık yazısının tezyinat özellikleri Murakka'3'le benzer biçimde tezyin edilmiştir.

- Renkler: Altın, siyah, kırmızı, beyaz, lapis lazuli (lacivert), sarı, sülyen, açık mavi, açık pembe, yeşil, yavruağzı, lila.

Murakka'4 sayfa 5

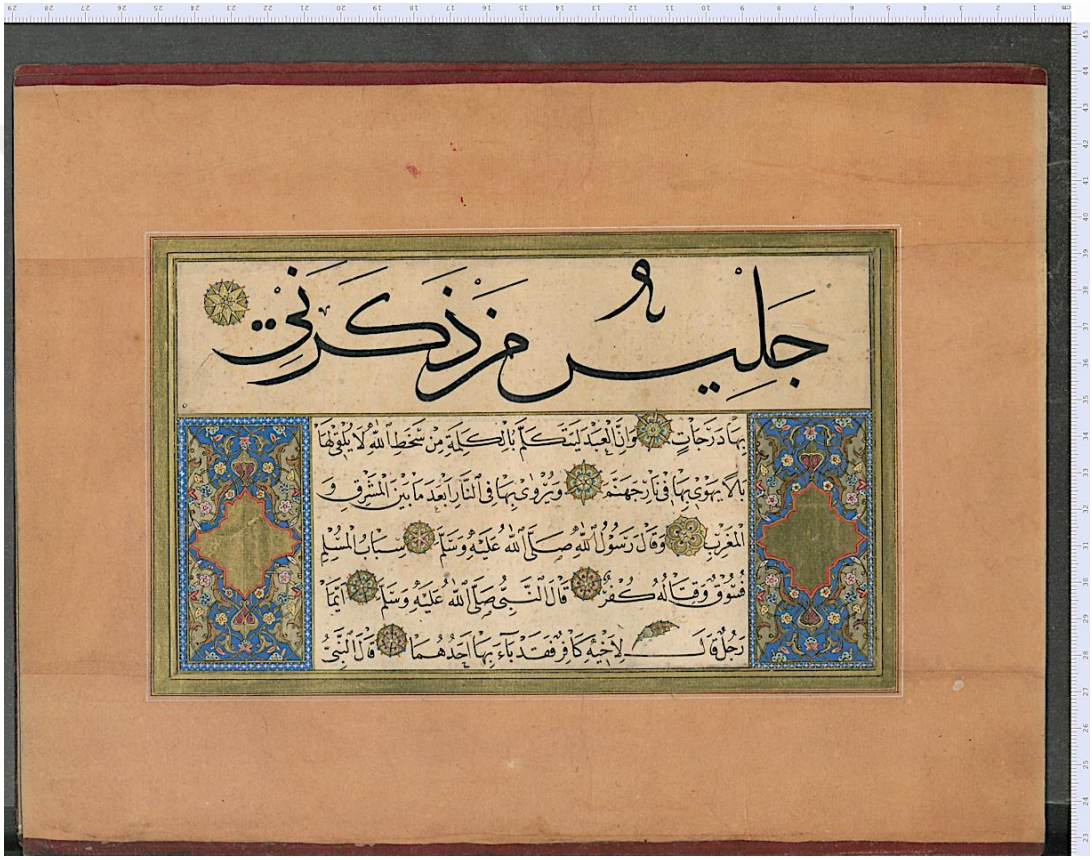

Resim 6.74. Güzel Yazı 168 Murakka'5 (T.S.M.K., 2023).

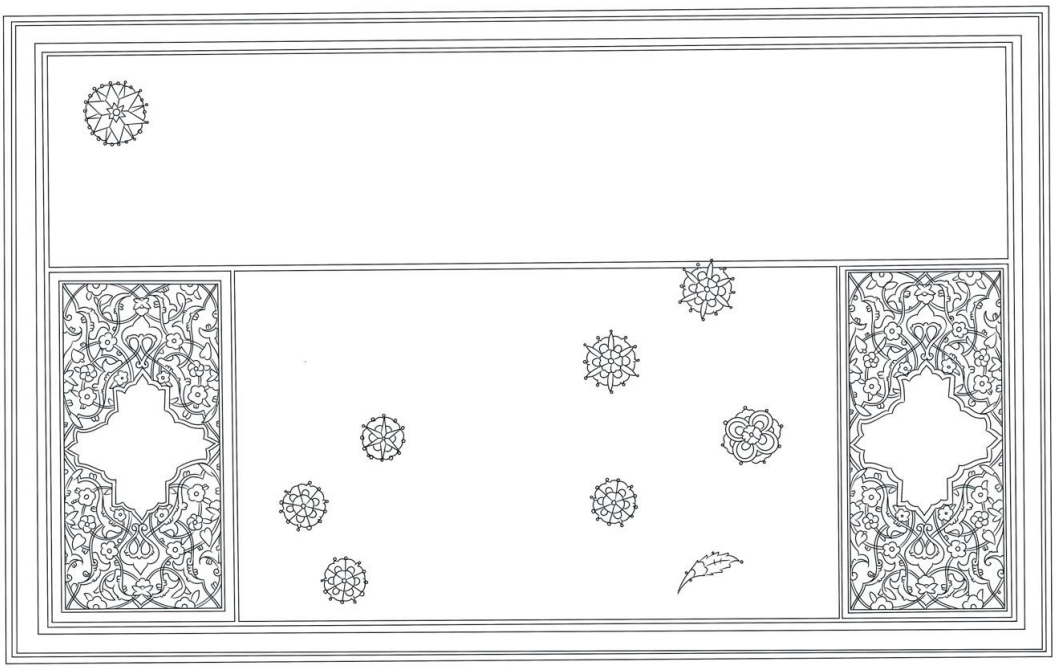

Çizim 6.72. Güzel Yazı 168 Murakka'5'in çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Seçme Hadis

-Yazı Tercümesi: ***Ben, beni ananın (zikredenin) arkadaşıyım.***

... Ve kul, Allah'ın gazabını mucip bir sözü farkında olmadan söyler de o sözü ile Allah onu cehennem ateşine atar ve ateşte doğu ile batı arasındaki mesafeden daha uzak bir yere düşer. Allah Rasulü-S.A.V.- dedi ki: Müslümana sövmek fâsıklık, onunla savaşmak ise kâfirliktir. Peygamber-S.A.V.- dedi ki: Bir adam din kardeşine kafir derse, bu söz ikisinden birine döner. Peygamber-S.A.V.- dedi ki: (altta açık renk yazı ile devam ediyor).

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

Resim 6.75. Güzel Yazı 168 Murakka'5 detay,

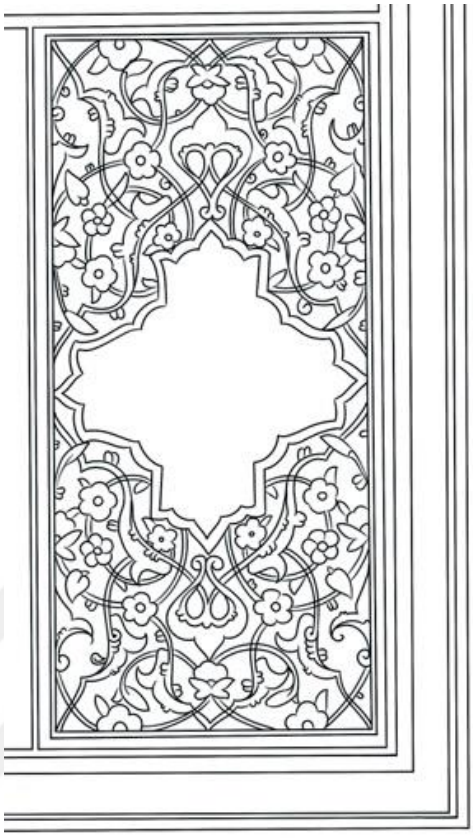

Çizim 6.73. Güzel Yazı 168 Murakka'5'in çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Kenarsuyu, yavruağzı olan kâğıt renginde kalırken, ara suyu altınla doldurulup boş bırakılmıştır. Yazının başlangıcında boş kalan kısımlarını doldurmak için sol tarafına tek başına hatayi grubu motiflerinden durak şeklinde penç motifi yer almaktadır. Tamamen altın olup, siyahla tahrir çekilmiş noktalarla renklendirilmiş ve bazı yerlerine iğne perdahı yapılmıştır (Resim 6.74, Çizim 6.72).

Dikdörtgen olan koltuklardaki desende, ¼ simetrik, rumi ve hatayi grubu motifleri yan taraflara kapalı bir form oluşturacak şekilde paftalara ayrılarak tasarlanmıştır (Çizim 6.73). Kapalı rumi formu oluşturulan bu koltuğun içinde yer alan hatayi grubu motifleri zer-ender-zer tekniğinde uygulanırken, şemsenin çevresiyle kapalı formun dışında kalan alana da zemini boyalı klasik tezhip tekniği uygulanmıştır. Motifler kendi tonlarının koyusuyla gölgelendirilmiştir. Ortada şemse ve salbeklerin oluştuğu

alanın zemini sıvama sarı altınla doldurulmuş ve boş bırakılmıştır (Resim 6.75). Cedvel ve ipliklerle sınırlandırılan koltuklardan sonra mavi zemin üzerine (+,-) lerden oluşan ara suyu yapılmıştır. Duraklar ise oldukça çeşitli ancak sade bir şekilde altınla boyanmış, noktalarla ve tahrirle renklendirilmiş, siyahla tahrir çekilmiş ve bazı yerlerine iğne perdahı yapılmıştır.

- Renkler: Altın, siyah, kırmızı, beyaz, lapis lazuli (lacivert), sarı, sülyen, açık mavi, açık pembe, yeşil, yavruağzı, lila.

Murakka'4 sayfa 6

Resim 6.76. Güzel Yazı 168 Murakka'6 (T.S.M.K., 2023).

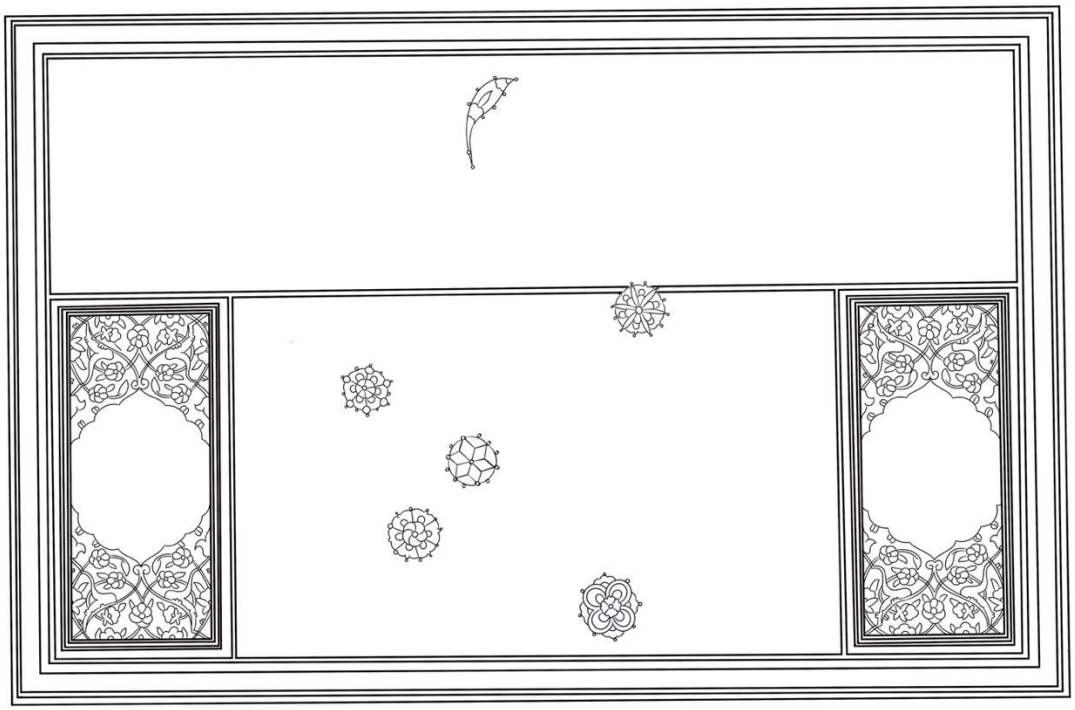

Çizim 6.74. Güzel Yazı 168 Murakka'6'nın çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Seçme Hadis

-Yazı Tercümesi: ***... ve yine ondan (naklederek): Ben ilmi açlığa koydum,***

Bir adam (din kardeşine) fasıklık veya kafirlik ile (itham ederek) laf atarsa, o kişi öyle değilse o laf kendisine döner. Allah Rasulü-S.A.V.- dedi ki: Bir adamı kafirlikle çağıran veya ona Allah düşmanı diyen, o adam öyle değilse ona zulmetmiş olur. Allah Rasulü-S.A.V.- dedi ki: Birbirine söven iki kişinin günahı, mazlum olan haddi asmadıkça, (sövmeyi) ilk başlatana aittir.

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

Resim 6.77. Güzel Yazı 168 Murakka'6 detay

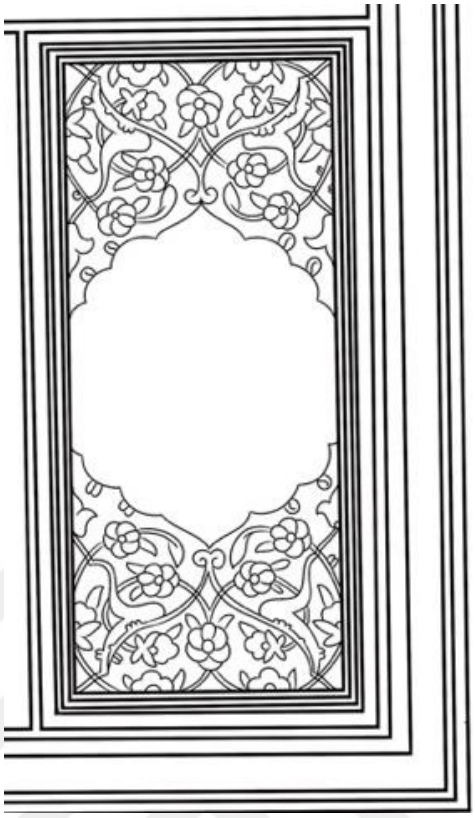

Çizim 6.75. Güzel Yazı 168 Murakka'6'nın çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Kenarsuyu, yavruağzı olan kâğıt renginde kalırken, ara suyu altınla doldurulup boş bırakılmıştır. Yazının başlangıcında boş kalan kısımlarını doldurmak için ortasına tek başına hatayi grubu motiflerinden durak şeklinde yaprak motifi yer almaktadır. Tamamen altın olup, siyahla tahrir çekilmiş noktalarla renklendirilmiş ve bazı yerlerine iğne perdahı yapılmıştır.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desende, ¼ simetrik, rumi ve hatayi grubu motifleri yan taraflara kapalı bir form oluşturacak şekilde paftalara ayrılarak tasarlanmıştır (Çizim 6.74). Kapalı rumi formu oluşturulan bu koltuğun içinde yer alan hatayi grubu motifleri zer-ender-zer tekniğinde uygulanırken, şemsenin çevresiyle kapalı formun dışında kalan alana da zemini boyalı klasik tezhip tekniği uygulanmıştır. Motifler kendi tonlarının koyusuyla gölgelendirilmiştir. Ortada şemsenin oluştuğu alanın zemini sıvama sarı altınla doldurulmuş ve boş bırakılmıştır (Resim 6.76). Cedvel ve

ipliklerle sınırlandırılan koltuklardan sonra mavi zemin üzerine (+,-) lerden oluşan ara suyu yapılmıştır. Duraklar ise oldukça çeşitli ancak sade bir şekilde altınla boyanmış, noktalarla ve tahrirle renklendirilmiş, siyahla tahrir çekilmiş ve bazı yerlerine iğne perdahı yapılmıştır.

- Renkler: Altın, siyah, kırmızı, beyaz, lapis lazuli (lacivert), sarı, sülyen, açık mavi, açık pembe, yeşil, yavruağzı, lila.

Murakka'4 sayfa 7

Resim 6.78. Güzel Yazı 168 Murakka'7 (T.S.M.K., 2023).

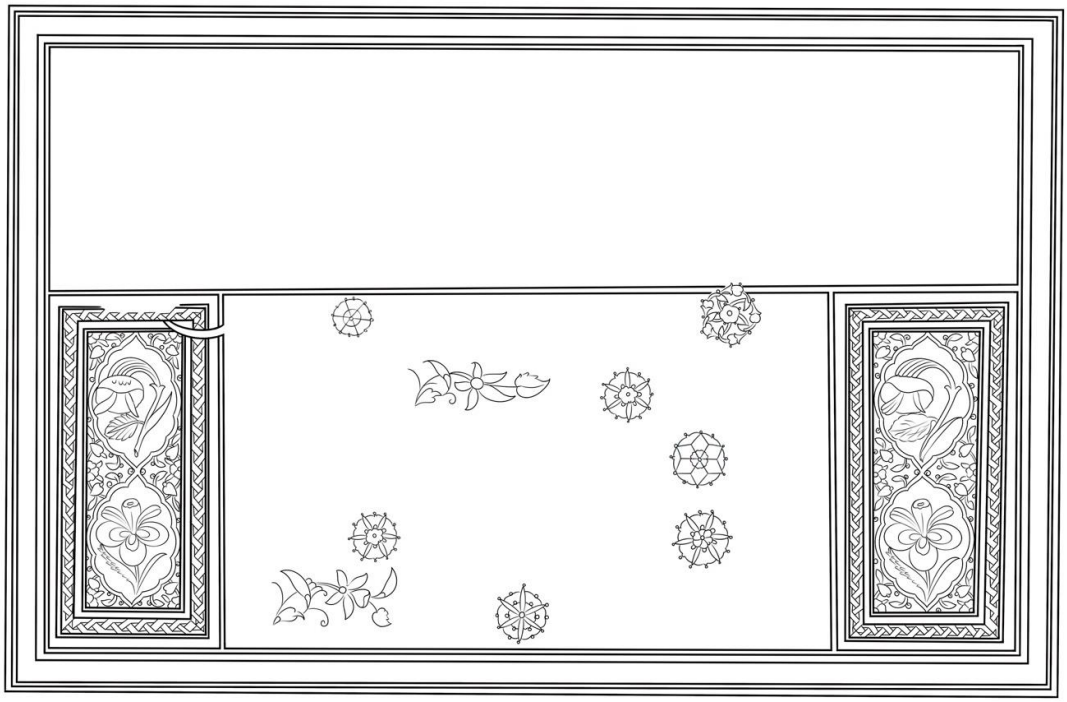

Çizim 6.76. Güzel Yazı 168 Murakka'7'nin çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Seçme Hadis

-Yazı Tercümesi: ***... ama insanlar onu toklukta arıyorlar,***

(Hadis-i Şerifler) *Allah Rasulü-S.A.V.- dedi ki: Sıddık (özü sözü doğru) olanın lanetçi olmaması gerekir. Allah Rasulü-S.A.V.- dedi ki: Lanetçiler kıyamet günü şahit ve şefaatçi olamazlar. Peygamber-S.A.V.- dedi ki: Bir kimse İnsanlar helak oldu dediğinde, onların en çok helak olanı kendisidir. Allah Rasulü-S.A.V.- dedi ki:* (altta açık renk yazı ile devam ediyor)

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

Resim 6.79. Güzel Yazı 168 Murakka'7 detay

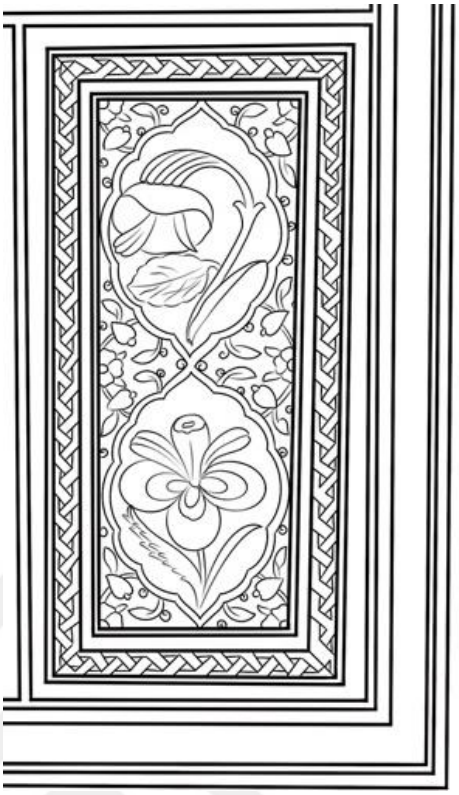

Çizim 6.77. Güzel Yazı 168 Murakka'7'nin çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Kenarsuyu, mavi olan kâğıt renginde kalırken, ara suyu altınla doldurulup boş bırakılmıştır. Yazının başlangıcında boş kalan kısımlarını doldurmak için herhangi bir şey yapılmamıştır.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desende, hatayi grubu motifleriyle, köşelerde ve ortalarda köşebent oluşturacak şekilde paftalara ayrılarak tasarlanmış, zemini boyalı klasik tezhip tekniği uygulanmıştır. Motifler kendi tonlarının koyusuyla gölgelendirilmiştir. Ortada oluşan şemse üst üste iki tanedir. Şemsenin oluştuğu alanın zemini sıvama sarı altınla doldurulmuş, iğne perdahı yapılmış ve antinaturalist stilize çiçekler arasında yer alan ve belirlenemeyen iki çiçeğe, beyaz, yeşil, kırmızı ve pembeyle tonlama yapılmıştır (Resim 6.78, Çizim 6.76). Cedvel ve ipliklerle sınırlandırılan koltuklardan sonra altın zemin üzerine siyahla (+,-) lerden oluşan ara suyu yapılmıştır. Ara suyundan sonra ilkinden daha kalın altınla, ikinci bir ½ simetrik ikili saç örgüsü zencerek ara suyu yapılmış, son olarak da açık pembe zemin üzerine

pembenin koyusuyla (+,-) lerden oluşan üçüncü bir ara suyu yapılmıştır. Duraklar ise oldukça çeşitli ancak sade bir şekilde altınla boyanmış, noktalarla ve tahrirle renklendirilmiş, siyahla tahrir çekilmiş ve bazı yerlerine iğne perdahı yapılmıştır. Ayrıca duraklarda farklı olarak Arapça harflerin uzun çizgilerine denk gelen yerlerine penç motifinden başka, yaprak ve goncagülden oluşan helezonlarla keşide tezhibi yapılmıştır.

- Renkler: Altın, siyah, kırmızı, beyaz, lapis lazuli (lacivert), sarı, sülyen, açık yeşil, yeşil, açık pembe, yavruağzı, lila.

Murakka'4 sayfa 8

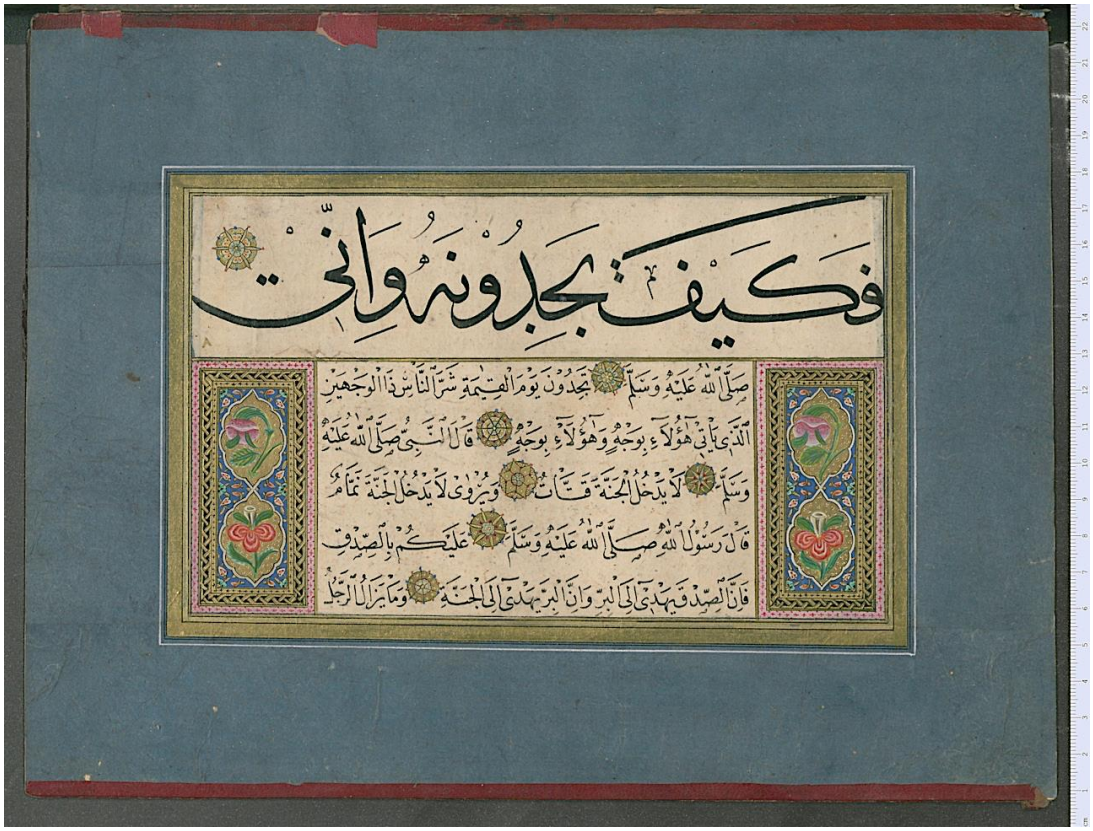

Resim 6.80. Güzel Yazı 168 Murakka'8 (T.S.M.K., 2023).

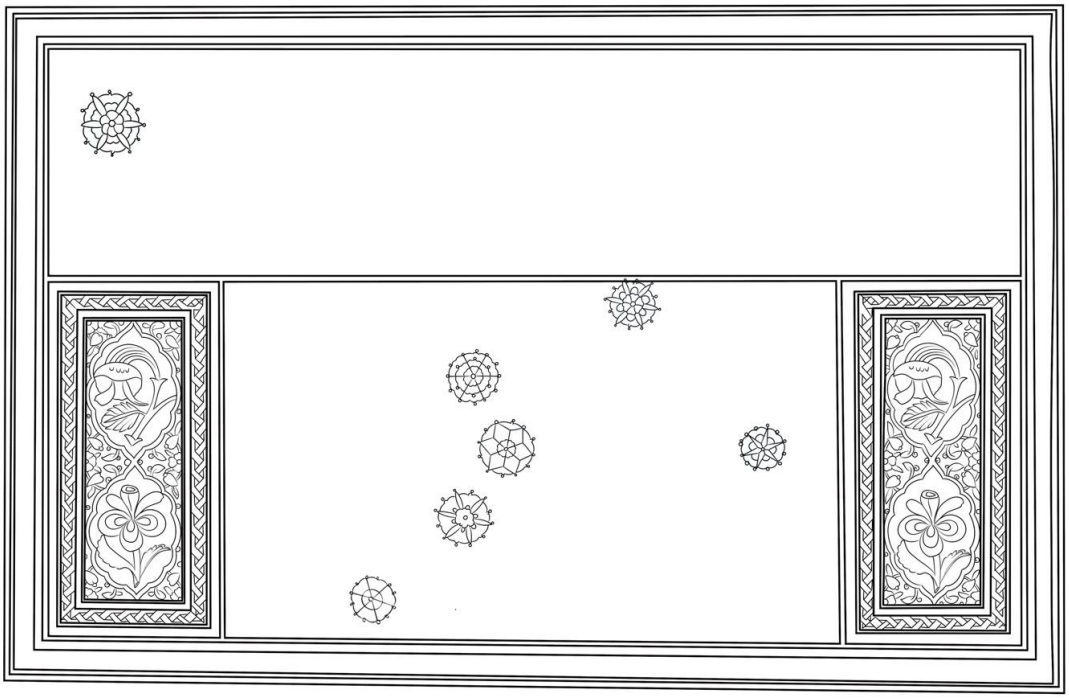

Çizim 6.78. Güzel Yazı 168 Murakka'8'in çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Seçme Hadis

-Yazı Tercümesi: ***... o halde onu nasıl bulacaklar!***

Kıyamet günü insanların en şerlisi olarak, kimilerine bir yüzle kimilerine başka bir yüzle giden ikiyüzlüleri bulursun. Peygamber-S.A.V.- dedi ki: Fesatçı, cennete giremez. Ve rivayet olunur ki: Dedikoducu, cennete giremez. Allah Rasulü-S.A.V.- dedi ki: Sıdk (doğruluk) üzere olun! Çünkü sıdk, iyiliğe götürür; iyilik de cennete götürür. Kişi doğru söylemeye ve ... (altta açık renk yazı ile devam ediyor).

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Kenarsuyu, mavi olan kâğıt renginde kalırken, ara suyu altınla doldurulup boş bırakılmıştır. Yazının başlangıcında boş kalan kısımlarını doldurmak için sol tarafına tek başına hatayi grubu motiflerinden durak şeklinde penç motifi yer almaktadır (Resim 6.80, Çizim 6.78). Tamamen altınla doldurulmuş, siyahla tahrir çekilmiş noktalarla renklendirilmiş ve bazı yerlerine iğne perdahı yapılmıştır.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desen tezyinat özellikleri Murakka'7'yle benzer biçimde tezyin edilmiştir.

- Renkler: Altın, siyah, kırmızı, beyaz, lapis lazuli (lacivert), sarı, sülyen, açık yeşil, yeşil, açık pembe, yavruağzı, lila.

Murakka'4 sayfa 9

Resim 6.81. Güzel Yazı 168 Murakka'9 (T.S.M.K., 2023).

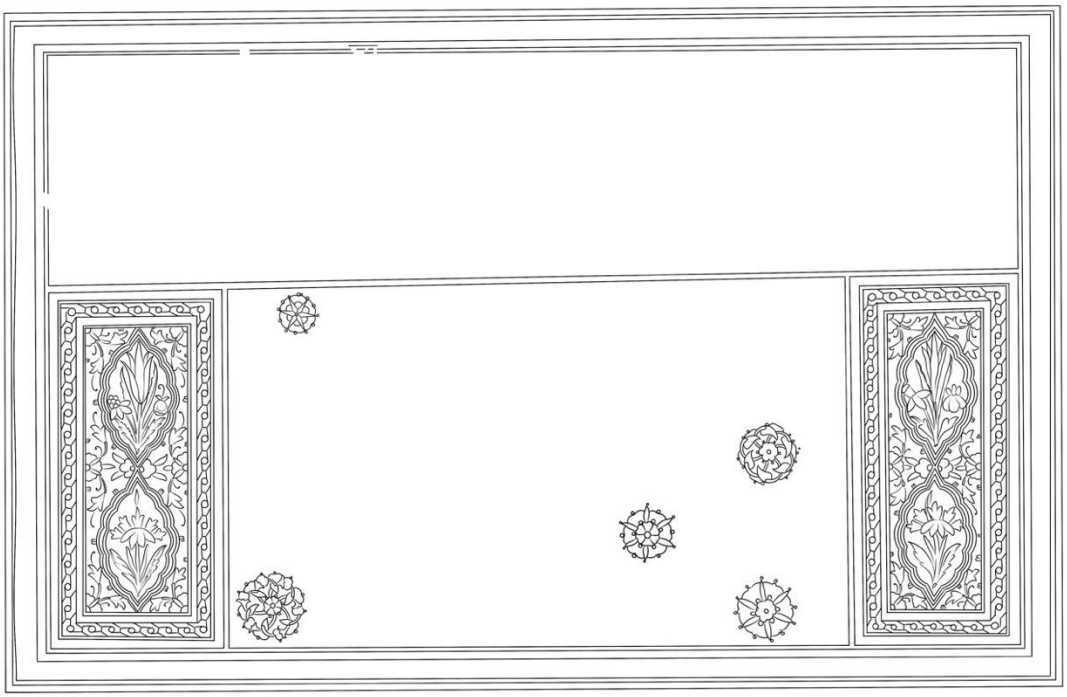

Çizim 6.79. Güzel Yazı 168 Murakka'9'un çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu:

-Yazı Tercümesi: ***... Ve ben izzeti, itaate koydum***

... doğruluğu aramaya devam eder, ta ki Allah katında Sıddık (çok doğru sözlü) olarak yazılır. Yalandan sakının! Çünkü yalan, günah işlemeye götürür; günah işlemek de ateşe (cehenneme) götürür. Kişi yalan söylemeye ve yalanı aramaya devam eder, ta ki Allah katında çok yalancı olarak yazılır. Bir başka rivayette: Doğruluk, iyiliktir ve iyilik cennete götürür. Yalan günahkârlıktır ve günahkârlık ateşe götürür.

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

Resim 6.82. Güzel Yazı 168 Murakka'9 detay

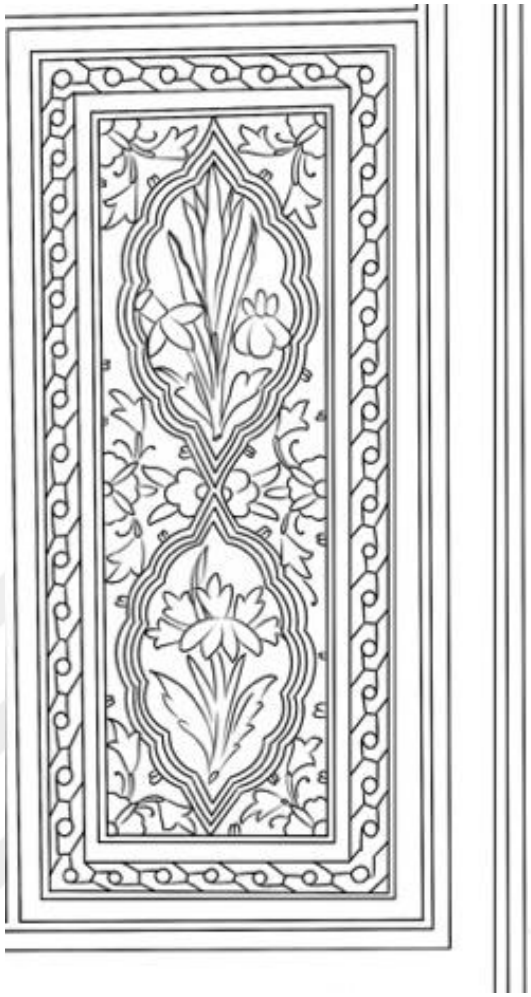

Çizim 6.80. Güzel Yazı 168 Murakka'9'un çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Kenarsuyu, açık hâkî yeşili olan kâğıt renginde kalırken, ara suyu altınla doldurulup boş bırakılmıştır. Yazının başlangıcında boş kalan kısımlarını doldurmak için herhangi bir şey yapılmamıştır.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desende, hatayi grubu motifleriyle, köşelerde ve ortalarda köşebent oluşturacak şekilde paftalara ayrılarak tasarlanmış, zer-ender-zer tekniği uygulanmıştır. Motifler kendi tonlarının koyusuyla gölgelendirilmiştir. Ortada oluşan şemse üst üste iki tanedir. Şemsenin oluştuğu alanın zemini sıvama sarı altınla doldurulmuş, iğne perdahı yapılmış ve naturalist stilize çiçekler arasında yer alan iki çiçeğe, kırmızı, mor, yeşil, mavi ve pembeyle tonlama yapılmıştır. Demiriz, (2019:

88), Osmanlı Kitap Sanatında Doğal Çiçekler adlı kitabında “üstteki şemsede lale ve mor renkli bir çiçek motifi, alttakinde ise peygamber çiçeği motifi yer alır” şeklinde murakka’ 9’un açıklamasını yapmıştır (Resim 6.81, Çizim 6.79). Cedvel ve ipliklerle sınırlandırılan koltuklardan sonra altın zemin üzerine siyahla sadece (+) lardan oluşan ara suyu yapılmıştır. Ara suyundan sonra ilkinden daha kalın altınla ikinci bir, anahtarlı zencerek ara suyu yapılmış, son olarak da açık pembe zemin üzerine pembenin koyusuyla (+,-) lerden oluşan üçüncü bir ara suyu yapılmıştır. Duraklar ise oldukça çeşitli ancak sade bir şekilde altınla boyanmış, noktalarla ve tahrirle renklendirilmiş, siyahla tahrir çekilmiş ve bazı yerlerine iğne perdahı yapılmıştır.

- Renkler: Altın, siyah, kırmızı, beyaz, lapis lazuli (lacivert), sarı, sülyen, mavi, mor, açık yeşil, yeşil, açık pembe, yavruağzı, lila.

Murakka’4 sayfa 10

Resim 6.83. Güzel Yazı 168 Murakka’10 (T.S.M.K., 2023).

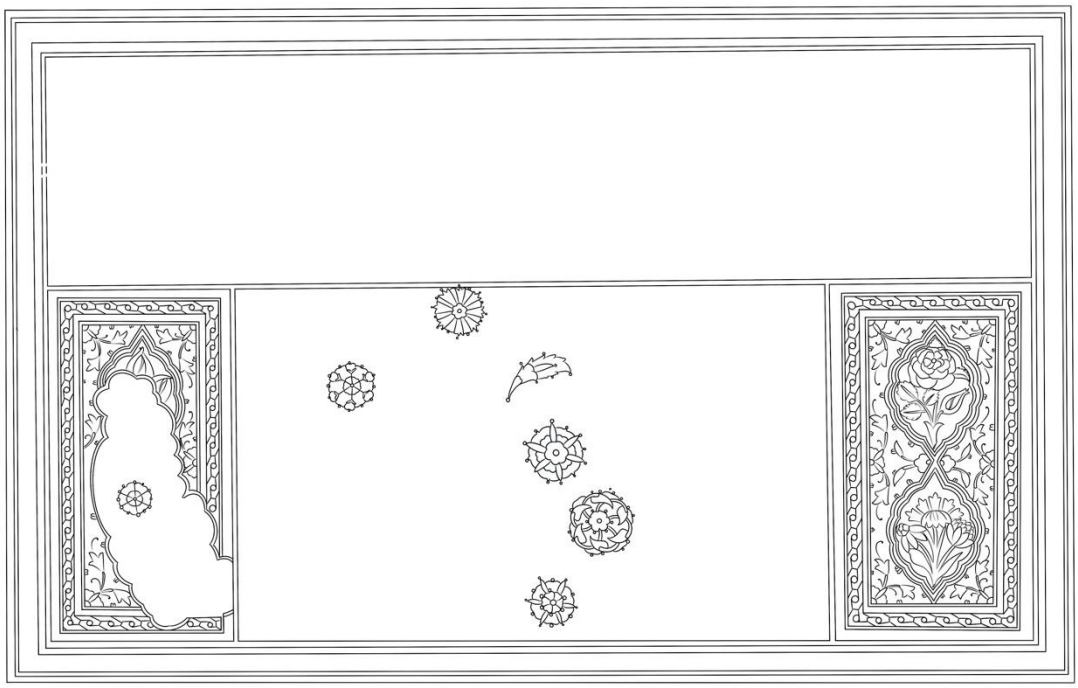

Çizim 6.81. Güzel Yazı 168 Murakka'10'un çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Seçme Hadis

-Yazı Tercümesi: ***... ama insanlar onu yöneticilerin kapılarında arıyorlar.***

(Hadis-i Şerifler) *Allah Rasulü-S.A.V.- dedi ki: İnsanların arasını düzelten, hayırlı söz söyleyen ve hayırlı laf taşıyan yalancı değildir. Peygamber-S.A.V.- dedi ki: Övgücüleri gördüğünüzde yüzlerine toprak saçın. Allah'ım, rahmet peygamberi ve ümmetin şefaatçisi Muhammed'e ve pak ehlinin hepsine salat-u selam eyle. Hafız diye meşhur gariban Osman yazdı. Allah onun günahlarını bağışlasın ve ayıplarını örtsün. Sene 1106.*
(Kendilerine sefil, hakir, fakir vs. demeleri tevazu içindir, yoksa bunlar meşhur, büyük hattatlar).

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

Resim 6.84. Güzel Yazı 168 Murakka'10 detay

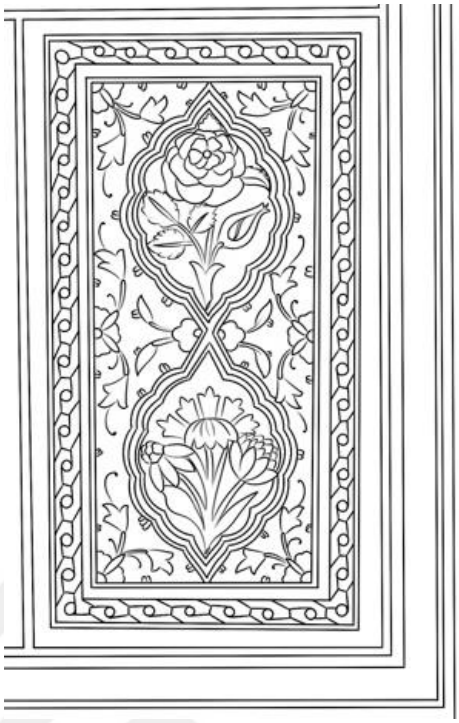

Çizim 6.82. Güzel Yazı 168 Murakka'10'un çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Kenarsuyu, açık hâkî yeşili olan kâğıt renginde kalırken, ara suyu altınla doldurulup boş bırakılmıştır. Yazının başlangıcında boş kalan kısımlarını doldurmak için herhangi bir şey yapılmamıştır.

Dikdörtgen olan koltuklardan sağ taraftaki desende, hatayi grubu motifleriyle, köşelerde ve ortalarda köşebent oluşturacak şekilde paftalara ayrılarak tasarlanmış, zer-ender-zer tekniği uygulanmıştır. Motifler kendi tonlarının koyusuyla gölgelendirilmiştir. Ortada oluşan şemse üst üste iki tanedir. Şemsenin oluştuğu alanın zemini sıvama sarı altınla doldurulmuş, iğne perdahı yapılmış ve naturalist stilize çiçekler arasında yer alan iki çiçeğe, kırmızı, mor, yeşil ve pembeyle tonlama yapılmıştır. Demiriz (2019: 89), Osmanlı Kitap Sanatında Doğal Çiçekler adlı kitabında, "üstte yer alan şemsede gül, alttakinde mor renkli bir çiçek ve peygamber çiçeği bulunur. Sol koltukta süslemenin üstünde bulut biçimindeki bölmede hattat adı ve tarihi yazılıdır" şeklinde murakka'10'un açıklamasını yapmıştır. Yapılan bu açıklamaya ek olarak, dendanlarla sınırlandırılan alan, hatayi grubu motiflerle zer-

ender-zer tekniğinde yapılmıştır. Yazının üstüne yarım bir şemse denk gelmiştir ve şemsenin oluştuğu alanın zemini sıvama sarı altınla doldurulmuş, iğne perdahı yapılmış ve gül goncası olduğu düşünülen bir çiçek konulmuştur (Resim 6.83, Çizim 6.81). Cedvel ve ipliklerle sınırlandırılan koltuklardan sonra altın zemin üzerine siyahla sadece (+) lardan oluşan ara suyu yapılmıştır. Ara suyundan sonra ilkinden daha kalın altınla ikinci bir, anahtarlı zencerek ara suyu yapılmış, son olarak da açık pembe zemin üzerine pembenin koyusuyla (+,-) lerden oluşan üçüncü bir ara suyu yapılmıştır. Duraklar ise oldukça çeşitli ancak sade bir şekilde altınla boyanmış, noktalarla ve tahrirle renklendirilmiş, siyahla tahrir çekilmiş ve bazı yerlerine iğne perdahı yapılmıştır.

- Renkler: Altın, siyah, kırmızı, beyaz, lapis lazuli (lacivert), sarı, sülyen, mavi, mor, açık yeşil, yeşil, açık pembe, yavruağzı, lila.

Murakka'nın Genel Değerlendirmesi: M. 1694 tarihli, Güzel Yazı 168 numaralı murakka' 28.7x22.4 cm. ebatlarında olup, oniki sayfadan oluşmaktadır. Hattatı Hafız Osman olan ve Sülüs-Nesihle yazılmış bu murakka'nın on sayfası dikdörtgen düz kıt'a formundadır ve koltuk tezhipleri zemini boyalı klasik tezhip ve zer-ender-zer tekniklerinde yapılmıştır. Murakka'da yedi farklı koltuk tezhibi ve ilk iki sayfada iki farklı beyn'es-sütur yer almaktadır ancak karşılıklı sayfaların, kenarsuyu kâğıt renkleri aynıdır. Uygulanan teknikler, altı sayfada zemini boyalı klasik tezhip tekniğiyken, son dört sayfada zer-ender-zer tekniğinde natüralist üsluptaki çiçeklerle yapılmıştır. Murakka'nın 5.-6. ve 9.-10. sayfasında kenarsuyu kâğıt renkleri karşılıklı aynı olmasına rağmen koltuk tezhiplerinde farklı tasarım görülmektedir. Tüm sayfalarda başlık yazılarının süslemelerinde ve yazı metinlerindeki duraklarda farklı penç ve yapraklar kullanılmıştır.

-T.S.M.K.'den "kabı vişne çürüğü renk meşin yaldız şemse cetvel ve zencireklidir. Yazı aralarında müzehhep koltuk süsler vardır. Yaprak kenarları, mavi, yeşil, pembe renklidir. Yazanı Hafız Osman'dır. Sülüs ve nesih hatla, Arapça, 6 yaprak ve 6 satırdır. 1106 tarihlidir" şeklinde envanter bilgisi verilmiştir.

6.1.5. Murakka’5- Hazine 2205

Resim 6.85. Hazine 2205 numaralı murakka’nın cildi (ön ve arka kapak) (T.S.M.K., 2023).

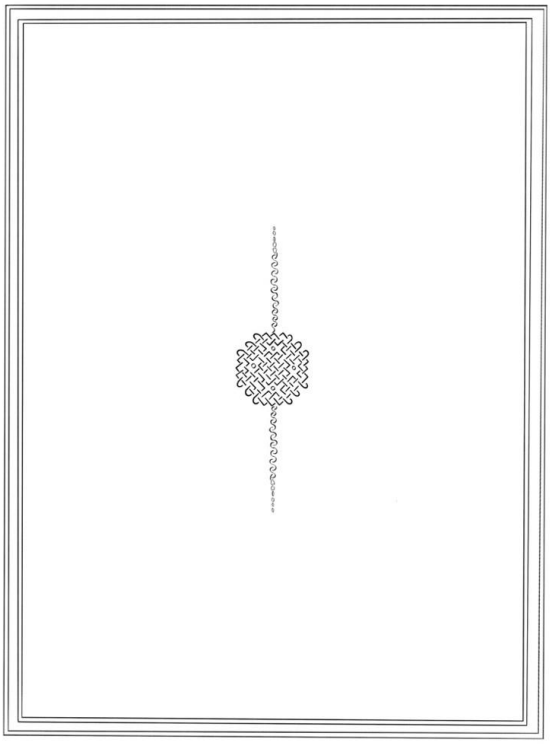

Çizim 6.83. Hazine 2205 numaralı murakka’nın cild (ön ve arka kapak) çizimi (Akbaş, 2021-2022).

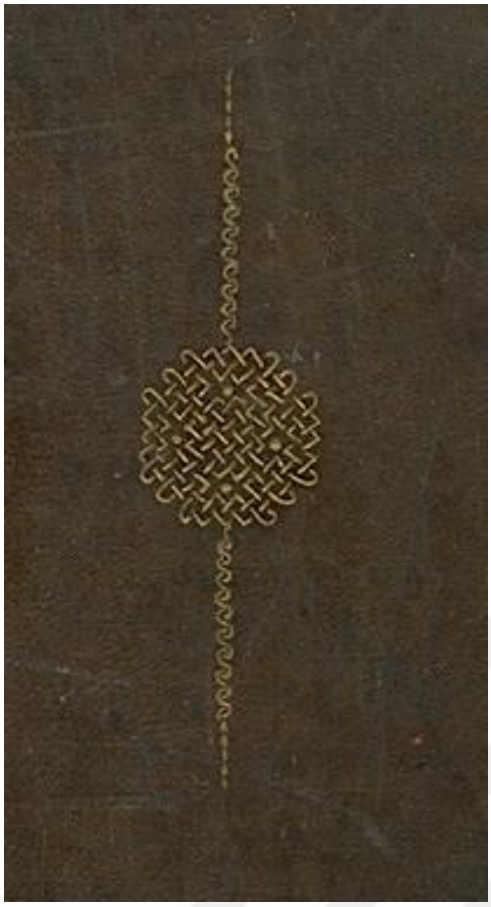

Resim 6.86. Hazine 2205 numaralı murakka'nın cildi (ön ve arka kapak) detay

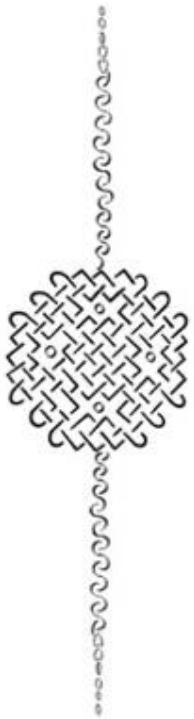

Çizim 6.84. Hazine 2205 numaralı murakka'nın cild (ön ve arka kapak) çizim detay

Eserin;

- Envanter No: Hazine 2205
- İnceleme Tarihi: Ocak 2019 (ön inceleme), Ocak 2021 (detaylı inceleme)
- Bulunduğu Yer: T.S.M.K. Hazine Albümü
- Tarihi: Hicri 1110 / Miladi 1698
- Ölçüleri: 23.5x32 cm.
- Hattatı: İsmail b. Ali
- Murakka' Sayısı: 16 sayfa-Tezhipli Eser Sayısı: 14 sayfa
- Cild Özellikleri: Ön ve arka kapağı kahverengi deriyle kaplanmış olan murakka'nın merkezinde geçme zencerek şeklinde düğüm yer almaktadır (Resim 6.85). Formun üstünde ve altında "S" lerden oluşan yalın tığlar vardır (Çizim 6.83). Cild kapağını çevreleyen kenar suyunda ise altın kullanılarak

sıcak baskı tekniğiyle yapıldığı düşünülen zencerek görülmektedir. Zencereğin içine ve dışına zemin rengi boşluğu bırakılarak altınla kuzu çekilmiştir.

- Eserdeki Tezhip Bölümleri: Durak, keşide tezhibi.

Murakka'5 sayfa 1

Resim 6.87. Hazine 2205 Murakka'1 (T.S.M.K., 2023).

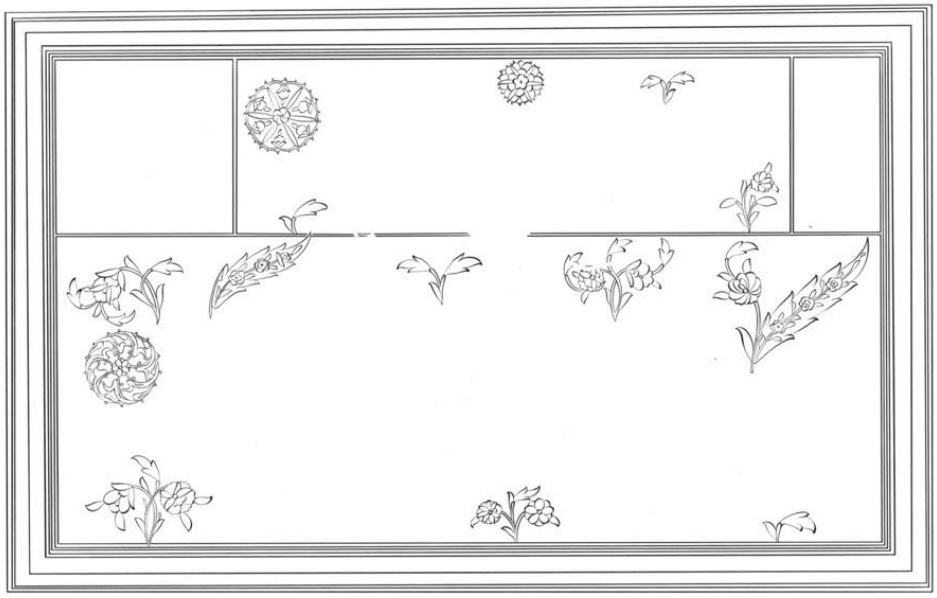

Çizim 6.85. Hazine 2205 Murakka'1 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Besmele-i Şerif

-Yazı Tercümesi: *Muhakkak-Reyhani hat ile yazılmış, Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla*

-Yazı Türü: Muhakkak-Reyhani

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Bu murakka'da koltuklar üst kısımda, besmele alt kısımda yer almaktadır. Dikdörtgen ve kare olarak iki farklı koltuk çizilmiş ancak boş bırakılmıştır. Kenarsuyu ve ara suyu alanlarına baskılı kâğıt yapıştırılarak boş bırakılmıştır.

Başlık kısmında yer alan yazının boş kalan kısımlarını doldurmak için penç ve yapraklarla doldurulmuştur. Alt kısımdaki besmelenin boş olduğu düşünülen bütün alanlarına hatayi grubundan yaprak, goncagül, hatayi ve pençlerle serbest kompozisyonda desen oluşturulmuş, küçük dilimli yapraklar, hatayiler ve goncagüller hariç diğerleri tamamen altınla doldurularak, üstüne renklerle tonlama yapılmış ve detaylandırılmıştır. Küçük dilimli yapraklar oldukça sade bir şekilde uygulanırken, tek başına duran büyük dilimli yapraklar bahar dalı şeklinde, işlemeli yapraklarla zenginleştirilmiştir. Çarkıfelek formunda rumi ve goncagülden oluşan penç ile katmerli penç oldukça dikkat çekmektedir (Resim 6.87, Çizim 6.85).

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, kırmızı, pembe, mavi, yavruağzı, sarı, turuncu, mor.

Murakka’5 sayfa 2

Resim 6.88. Hazine 2205 Murakka’2 (T.S.M.K., 2023).

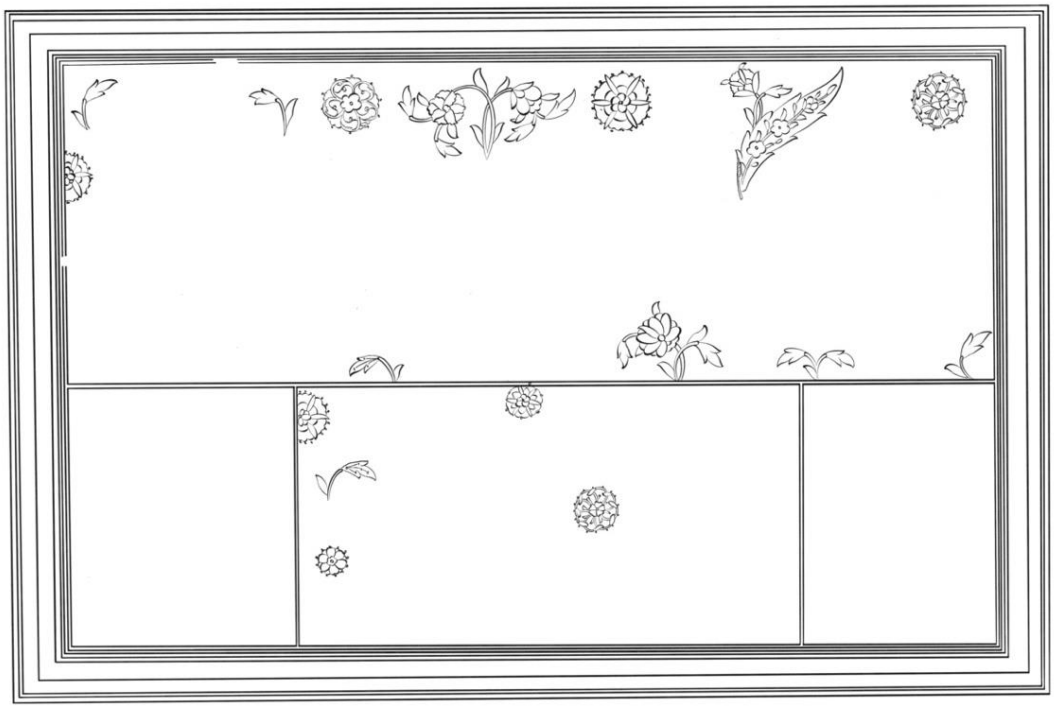

Çizim 6.86. Hazine 2205 Murakka’2 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Hadis-i Şerif

-Yazı Tercümesi: *Başarı Allah iledir ve O ne güzel yoldaştır. Abdullah b. Amr b. el-As'tan rivayetle: Allah Rasulü-S.A.V.- dedi ki: Dünya hayatında onlara müjdeler olsun, mümini müjdeleyen Salih rüya peygamberliğin kırk altı parçasından bir parçadır* (Alttaki kıtada devam ediyor).

-Yazı Türü: Muhakkak-Reyhani

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Koltuk çizilmiş ancak boş bırakılmıştır. Kenarsuyu ve ara suyu alanlarına baskılı kâğıt yapıştırılarak boş bırakılmıştır.

Başlık kısmında yer alan yazının boş kalan kısımlarını doldurmak için hatayi grubundan yaprak, goncagül, hatayi ve pençlerle serbest kompozisyonda desen oluşturulmuştur. Küçük dilimli yapraklar, hatayiler ve goncagüller hariç diğerleri tamamen altınla doldurulmuş, üstüne renklerle tonlama yapılarak detaylandırılmıştır. Küçük dilimli yapraklar oldukça sade bir şekilde uygulanırken, tek başına duran büyük dilimli yaprak bahar dalı şeklinde işlemeli yaprakla zenginleştirilmiştir. Çarkıfelek formunda rumi ve yapraklardan oluşan penç ile katmerli penç oldukça dikkat çekmektedir. Metin kısmında yer alan duraklar ise penç ve yaprakla tasarlanmış ve tamamen altınla boyanarak detaylı bir şekilde tonlamayla renklendirilmiştir (Resim 6.88, Çizim 6.86).

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, kırmızı, pembe, mavi, yavruağzı, sarı, turuncu, lila.

Murakka’5 sayfa 3

Resim 6.89. Hazine 2205 Murakka’3 (T.S.M.K., 2023).

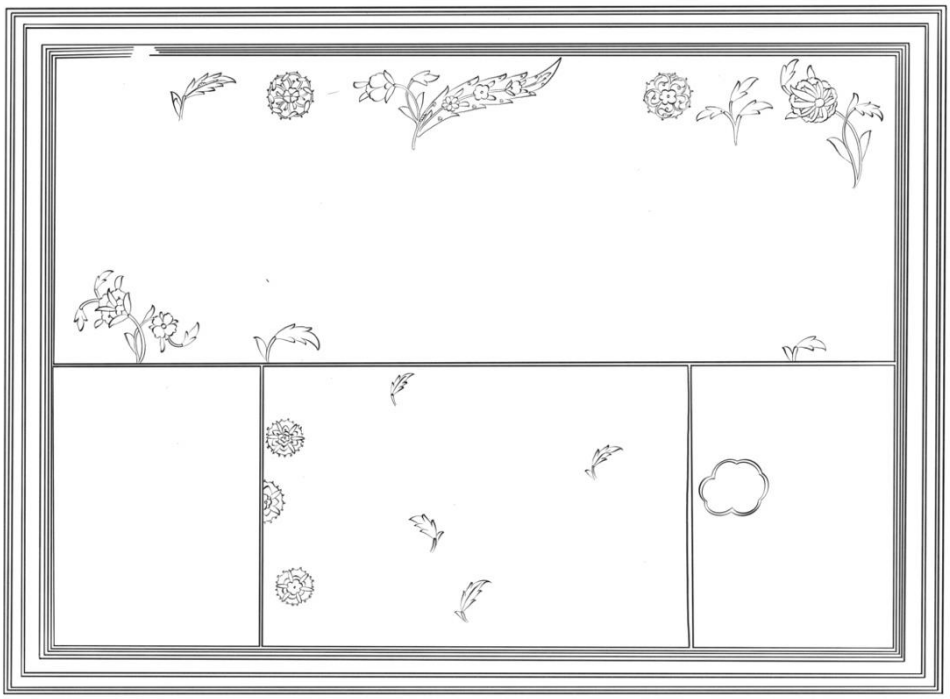

Çizim 6.87. Hazine 2205 Murakka’3 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu:

-Yazı Tercümesi: *Mekkeli Medineli Kureyşli Hâşimî Peygamber dedi ki: ... onu gören anlatsın, ondan başkasını (Salih olmayan bir rüya) gören -ki o kendisini üzmek için şeytandandır- sol tarafına üç kez tükürsün, sussun ve onu kimseye anlatmasın.*

-Yazı Türü: Muhakkak-Reyhani

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Koltuk çizilmiş ancak boş bırakılmıştır. Sağ taraftaki koltuğun içindeki yazı dendanlarla sınırlandırılmıştır. Kenarsuyu ve ara suyu alanlarına baskılı kâğıt yapıştırılarak boş bırakılmıştır.

Başlık kısmında yer alan yazının boş kalan kısımlarını doldurmak için hatayi grubundan yaprak, goncagül, hatayi ve pençlerle serbest kompozisyonda desen oluşturulmuştur. Çarkıfelek formunda rumilerden ve yapraklardan oluşan penç de oldukça dikkat çekmektedir. Küçük dilimli yapraklar, hatayiler ve goncagüller hariç diğerleri tamamen altınla doldurulmuş, üstüne renklerle tonlama yapılarak detaylandırılmıştır. Küçük dilimli yapraklar oldukça sade bir şekilde uygulanırken, tek başına duran büyük dilimli yaprak bahar dalı şeklinde işlemeli yaprakla zenginleştirilmiştir. Metin kısmında yer alan duraklar ise penç ve yaprakla tasarlanmış ve tamamen altınla boyanarak detaylı bir şekilde tonlamayla renklendirilmiştir (Resim 6.89, Çizim 6.87).

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, kırmızı, pembe, mavi, yavruağzı, sarı, turuncu.

Murakka’5 sayfa 4

Resim 6.90. Hazine 2205 Murakka’4 (T.S.M.K., 2023).

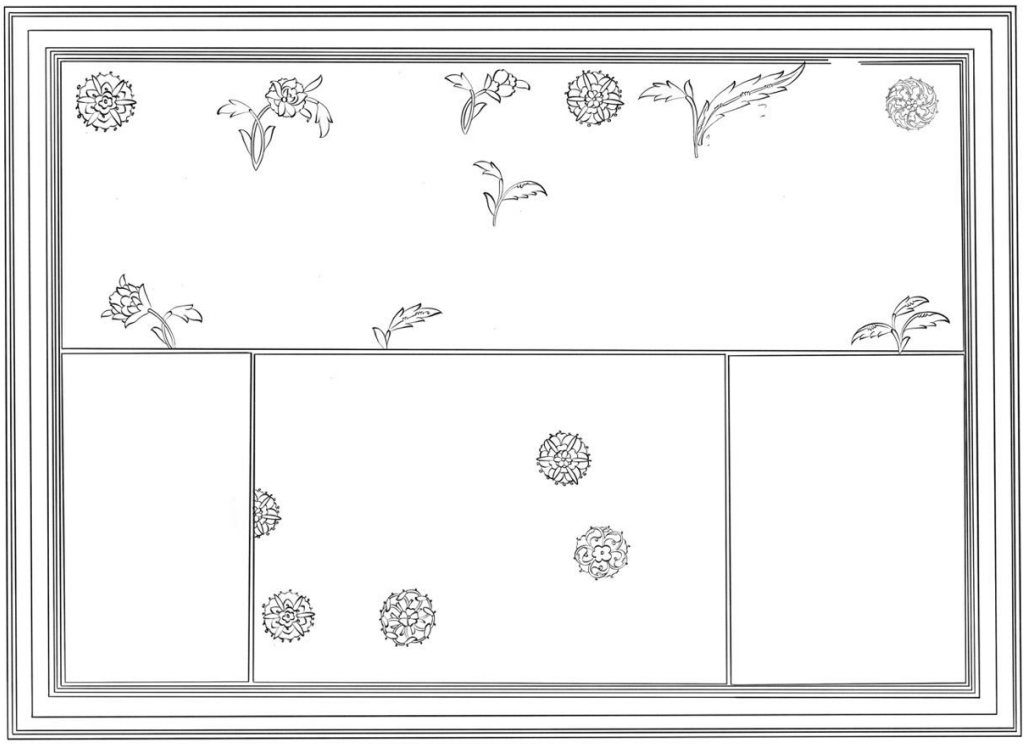

Çizim 6.88. Hazine 2205 Murakka’4 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Hadis-i Şerif

-Yazı Tercümesi: *Allah'ın salat-u selamı üzerine olsun Allah Rasulü-S.A.V.- Allah-u Teâlâ'ın Allah dostlarına korku yoktur ve onlar üzülmezler sözü (Yunus Suresi 62. Ayet) hakkında dedi ki: Onlar, görüldüğünde Allah'ı hatırlatanlardır. Allah'ım, rahmet peygamberi, ümmetin şefaatçisi Muhammed'e ve pak ehlinin hepsine salat-u selam eyle.*

-Yazı Türü: Muhakkak-Reyhani

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Koltuk çizilmiş ancak boş bırakılmıştır. Kenarsuyu kâğıt renginde bırakılırken ara suyu alanına baskılı kâğıt yapıştırılarak boş bırakılmıştır.

Başlık kısmında yer alan yazının boş kalan kısımlarını doldurmak için hatayi grubundan yaprak, goncagül, hatayi ve pençlerle serbest kompozisyonda desen oluşturulmuştur. Bazı küçük dilimli yapraklar, hatayiler ve goncagüller hariç diğerleri tamamen altınla doldurulmuş, üstüne renklerle tonlama yapılarak detaylandırılmıştır. Çarkıfelek formunda rumilerden oluşan penç ile katmerli pençler de dikkat çekmektedir. Metin kısmında yer alan duraklar ise pençlerden tasarlanmış ve tamamen altınla boyanarak detaylı bir şekilde tonlamayla renklendirilmiştir (Resim 6.90, Çizim 6.88).

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, kırmızı, pembe, mavi, yavruağzı, sarı, turuncu, yeşil, mor, lila.

Murakka’5 sayfa 5

Resim 6.91. Hazine 2205 Murakka’5 (T.S.M.K., 2023).

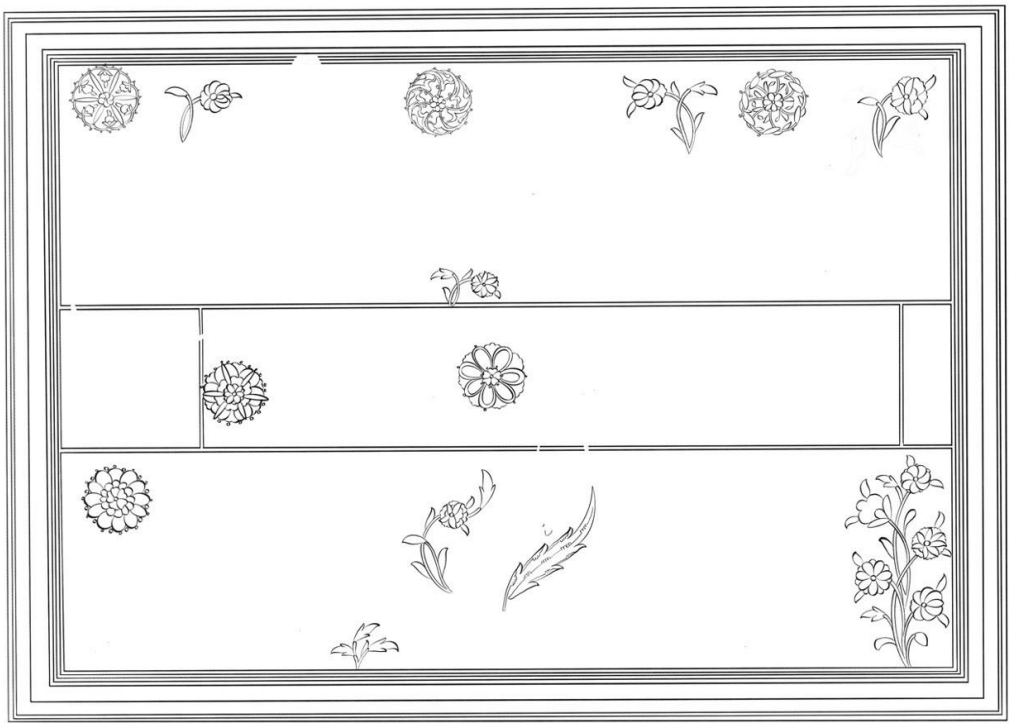

Çizim 6.89. Hazine 2205 Murakka’5 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu:

-Yazı Tercümesi: *O (Allah Rasulü) ne güzel şefaatçidir. Kur'an Nesihi-Sülüs hat ile yazılmış Allah başarının dostudur.*

-Yazı Türü: Muhakkak-Sülüs/Nesih

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Bu murakka'da koltuklar orta kısımda, ince bir dikdörtgen ve kare şeklinde yer almaktadır. Dikdörtgen ve kare olarak iki farklı koltuk çizilmiş ancak boş bırakılmıştır. Kenarsuyu ve ara suyu alanlarına baskılı kâğıt yapıştırılarak boş bırakılmıştır.

Başlıkta, ortada ve alt kısımda yer alan yazının boş kalan kısımlarını doldurmak için hatayi grubundan yaprak, goncagül, hatayi ve pençlerle serbest kompozisyonda desen oluşturulmuştur. Bu murakka'da pembe goncagüllerle, mavi rumilerle, beyaz yapraklarla, çarkıfelek formundaki pençlerle, katmerli pençlerin çeşitliliği ve sağ alt köşede yer alan bahar dalı oldukça dikkat çekmektedir. Goncagül, hatayi ve bahar dalındaki küçük peçler kendi renkleriyle tonlama yapılarak boyanırken, büyük pençlerin içi tamamen altınla doldurulmuş, üstüne renklerle tonlama yapılarak detaylandırılmıştır (Resim 6.91, Çizim 6.89).

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, kırmızı, pembe, mavi, yavruağzı, sarı, turuncu, lila.

Murakka’5 sayfa 6

Resim 6.92. Hazine 2205 Murakka’6 (T.S.M.K., 2023).

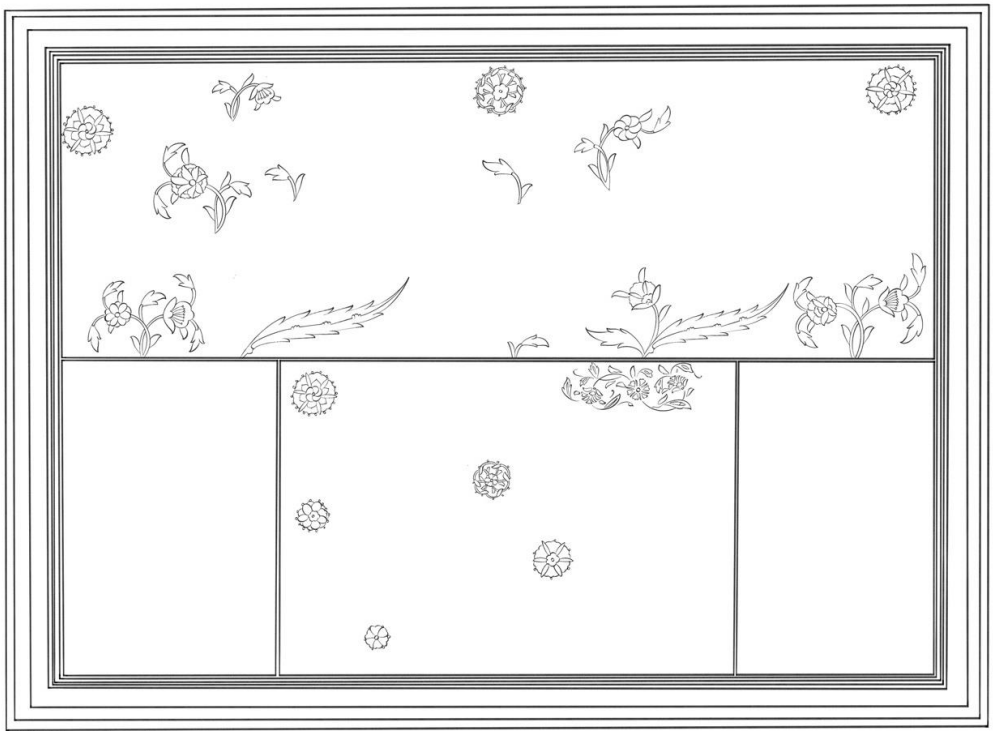

Çizim 6.90. Hazine 2205 Murakka’6 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Hadis-i Kudsi, Hadis-i Şerif

-Yazı Tercümesi: *Peygamber-A.S.- dedi ki:* (alttaki kıtalarda koyu renkli yazı ile devam ediyor) *Peygamber-S.A.V.- dedi ki: Herkes için işinden niyet ettiği (-nin karşılığı) vardır. Allah Resulü-S.A.V.- dedi ki: Seni övenin yüzüne toprak saç. Peygamber-A.S.- dedi ki: Müminin, kendini aşağılaması olmaz. Vehb (R.A. Uhud Savaşı'nda şehit düşen sahabe) dedi ki:*

-Yazı Türü: Sülüs/Nesih

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Koltuk çizilmiş ancak boş bırakılmıştır. Kenarsuyu kâğıt renginde bırakılırken ara suyu alanına baskılı kâğıt yapıştırılarak boş bırakılmıştır.

Başlık kısmında yer alan yazının boş kalan kısımlarını doldurmak için hatayi grubundan yaprak, goncagül, hatayi ve pençlerle serbest kompozisyonda desen oluşturulmuştur. Bazı küçük dilimli yapraklar, hatayiler ve goncagüller hariç diğerleri tamamen altınla doldurulmuş, üstüne renklerle tonlama yapılarak detaylandırılmıştır. Büyük dilimli yapraklar altınla doldurularak sade bırakılmıştır. Çarkıfelek formundaki penç ile katmerli pençler de dikkat çekmektedir. Metin kısmında yer alan duraklar ise pençlerden tasarlanmış ve tamamen altınla boyanarak detaylı bir şekilde tonlamayla renklendirilmiştir. Yine metin kısmında "S" hattında, hatayi grubu motifleriyle, çift tahrir tekniğinde renk kullanılmadan sadece altınla keşide tezhibi yapılmıştır (Resim 6.92, Çizim 6.90).

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, kırmızı, pembe, mavi, yavruağzı, sarı, turuncu, yeşil, mor, lila.

Murakka’5 sayfa 7

Resim 6.93. Hazine 2205 Murakka’7 (T.S.M.K., 2023).

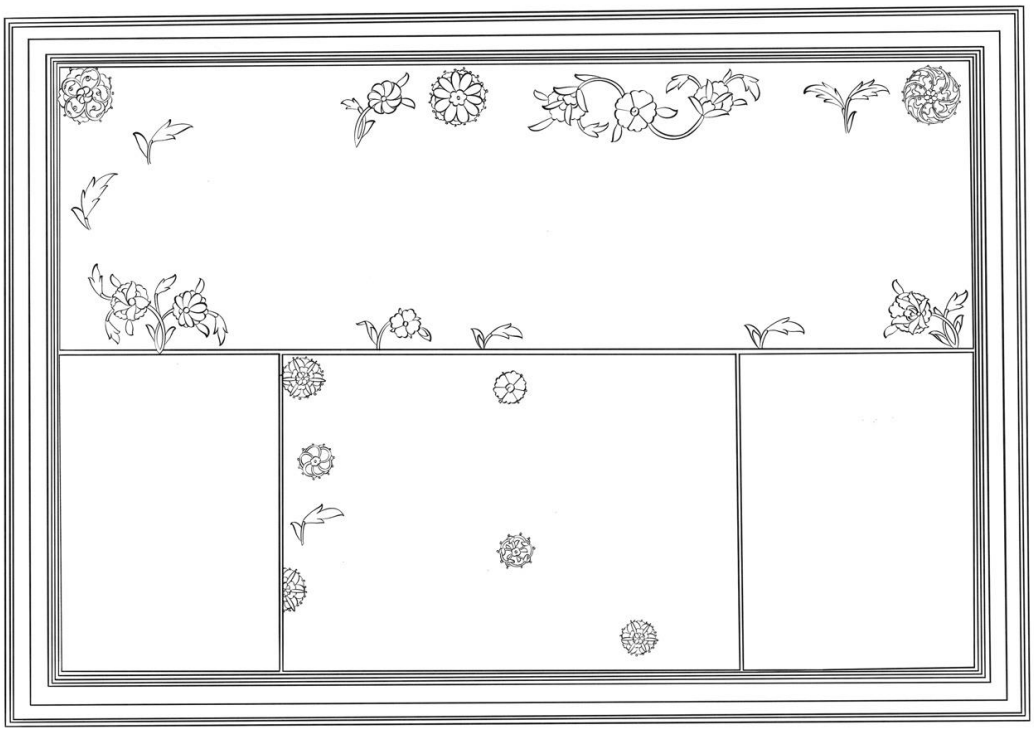

Çizim 6.91. Hazine 2205 Murakka’7 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Sahabe Sözü, Hadis-i Şerif

-Yazı Tercümesi: *...Rabbinden -Azze ve Celle- naklen ... İncil'de yazılıdır: Ey Âdem oğlu, kızdığın zaman beni an, kızdığım zaman seni anayım. Allah -Azze ve Celle- buyurdu ki: Ben, beni ananın arkadaşıyım. Peygamber-S.A.V.- dedi ki: Müminin ferasetinden sakının çünkü o, Allah'ın nuruyla bakar. Peygamber doğru söyler.*

-Yazı Türü: Sülüs/Nesih

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Koltuk çizilmiş ancak boş bırakılmıştır. Kenarsuyu kâğıt renginde bırakılırken ara suyu alanına baskılı kâğıt yapıştırılarak boş bırakılmıştır.

Başlık kısmında yer alan yazının boş kalan kısımlarını doldurmak için hatayi grubundan yaprak, goncagül, hatayi ve pençlerle serbest kompozisyonda desen oluşturulmuştur. Bazı küçük dilimli yapraklar, hatayiler ve goncagüller hariç diğerleri tamamen altınla doldurulmuş, üstüne renklerle tonlama yapılarak detaylandırılmıştır. Çarkıfelek formundaki rumilerden oluşan pençler ile katmerli penç de dikkat çekmektedir. Metin kısmında yer alan duraklar ise penç ve yapraktan tasarlanmış ve tamamen altınla boyanarak detaylı bir şekilde tonlamayla renklendirilmiştir (Resim 6.93, Çizim 6.91).

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, kırmızı, pembe, mavi, yavruağzı, sarı, turuncu, lila.

Murakka’5 sayfa 8

Resim 6.94. Hazine 2205 Murakka’8 (T.S.M.K., 2023).

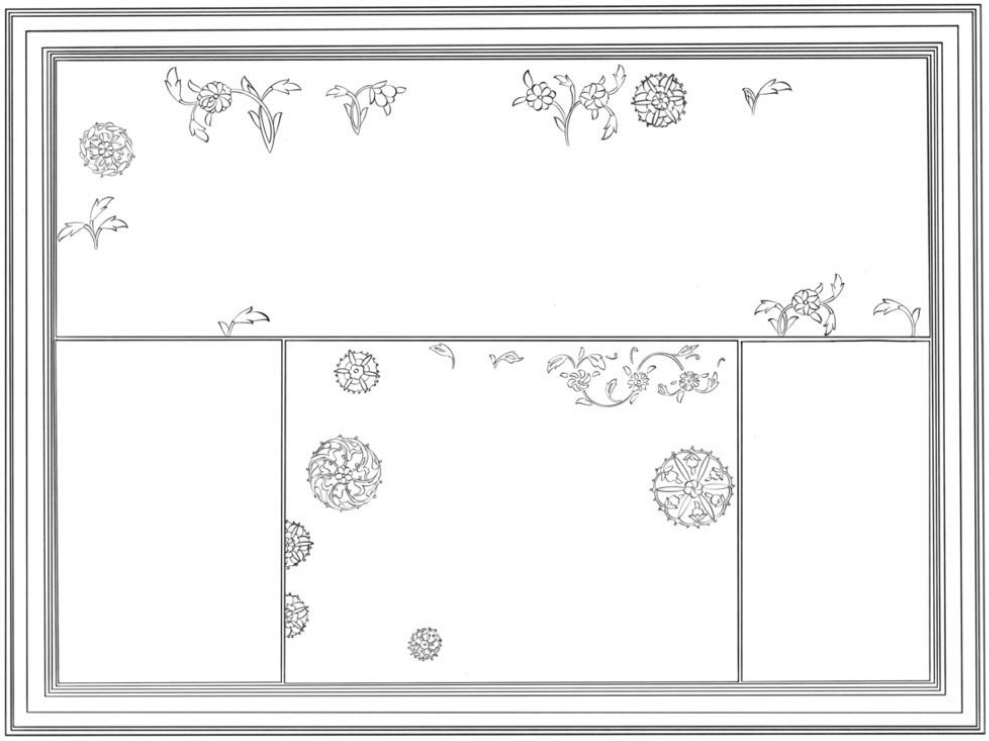

Çizim 6.92. Hazine 2205 Murakka’8 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Anonim-Dua

-Yazı Tercümesi: ... *Ben, benden ötürü kalpleri kırık olanların yanındayım. Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla... Allah'tan yardım ister ve O'na tevekkül ederiz. O muhakkak dualara icabet edendir ve başarının dostudur. O ne güzel yoldaştır ve itimat O'nadır. Allah Rasulü-S.A.V.- dedi ki:*

-Yazı Türü: Sülüs/Nesih

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Koltuk çizilmiş ancak boş bırakılmıştır. Kenarsuyu ve ara suyu alanına baskılı kâğıt yapıştırılarak boş bırakılmıştır.

Başlık kısmında yer alan yazının boş kalan kısımlarını doldurmak için hatayi grubundan yaprak, goncagül, hatayi ve pençlerle serbest kompozisyonda desen oluşturulmuştur. Bazı küçük dilimli yapraklar, hatayiler ve goncagüller hariç diğerleri tamamen altınla doldurulmuş, üstüne renklerle tonlama yapılarak detaylandırılmıştır. Çarkıfelek formundaki penç ile katmerli pençler de dikkat çekmektedir. Metin kısmında yer alan duraklar ise pençlerden tasarlanmış ve tamamen altınla boyanarak detaylı bir şekilde tonlamayla renklendirilmiştir. Yine metin kısmında "S" hattında, hatayi grubu motifleriyle, çift tahrir tekniğinde renk kullanılmadan sadece altınla keşide tezhibi yapılmıştır (Resim 6.94, Çizim 6.92).

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, kırmızı, pembe, mavi, yavruağzı, sarı, turuncu, lila.

Murakka’5 sayfa 9

Resim 6.95. Hazine 2205 Murakka’9 (T.S.M.K., 2023).

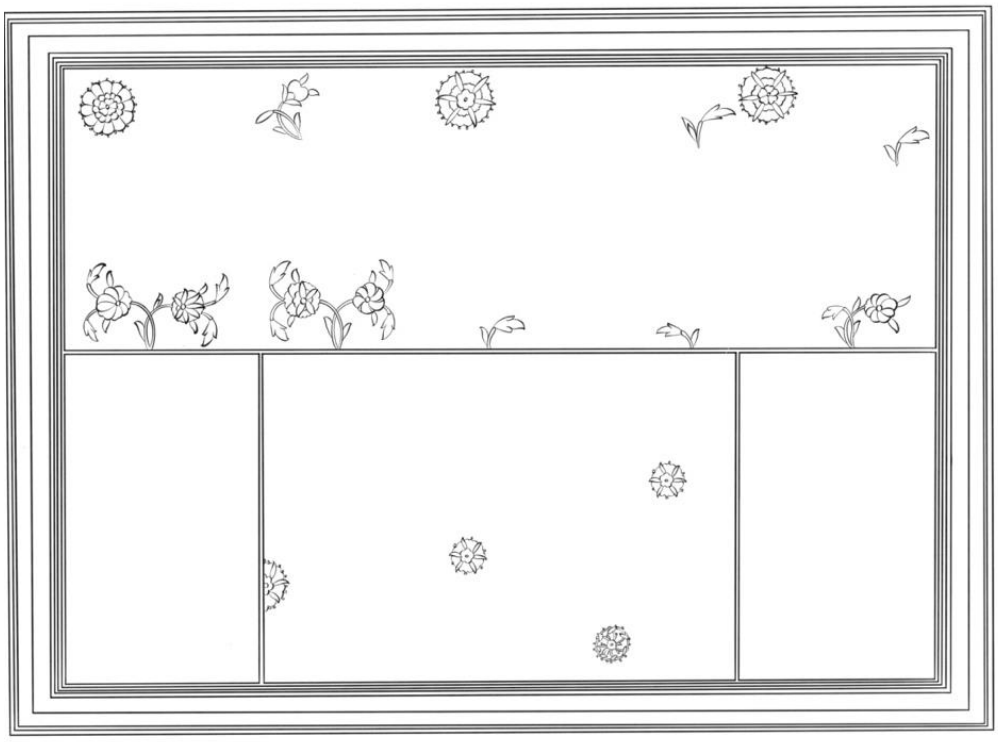

Çizim 6.93. Hazine 2205 Murakka’9 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Halife-Sahabe Sözü, Hadis-i Şerifler

-Yazı Tercümesi: *Hz. Ali'den -Kerremallahu Vecheh (Allah yüzünü ak etsin)- (rivayetle) (devamı alt kıtada koyu renkli yazı) ... Allah bir idareciye hayır murat ettiğinde, ona dürüst bir vezir (bakan/danışman) nasip eder. Bu ona unutursa hatırlatır, hatırlarsa yardım eder. Allah bir idareciye hayır murat etmezse ona kötü bir vezir nasip eder ve bu ona unutursa hatırlatmaz, hatırlarsa da yardımcı olmaz. Peygamber-S.A.V.- dedi ki: İnsanlar arasında hakem kılınan, bıçaksız boğazlanmıştır.*

-Yazı Türü: Sülüs/Nesih

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Koltuk çizilmiş ancak boş bırakılmıştır. Kenarsuyu kâğıt renginde bırakılırken ara suyu alanına baskılı kâğıt yapıştırılarak boş bırakılmıştır.

Başlık kısmında yer alan yazının boş kalan kısımlarını doldurmak için hatayi grubundan yaprak, goncagül, hatayi ve pençlerle serbest kompozisyonda desen oluşturulmuştur. Bazı küçük dilimli yapraklar, hatayiler ve goncagüller hariç diğerleri tamamen altınla doldurulmuş, üstüne renklerle tonlama yapılarak detaylandırılmıştır. Katmerli pençler de dikkat çekmektedir. Metin kısmında yer alan duraklar ise pençlerden tasarlanmış ve tamamen altınla boyanarak detaylı bir şekilde tonlamayla renklendirilmiştir (Resim 6.95, Çizim 6.93).

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, kırmızı, pembe, mavi, yavruağzı, sarı, turuncu, lila.

Murakka’5 sayfa 10

Resim 6.96. Hazine 2205 Murakka’10 (T.S.M.K., 2023).

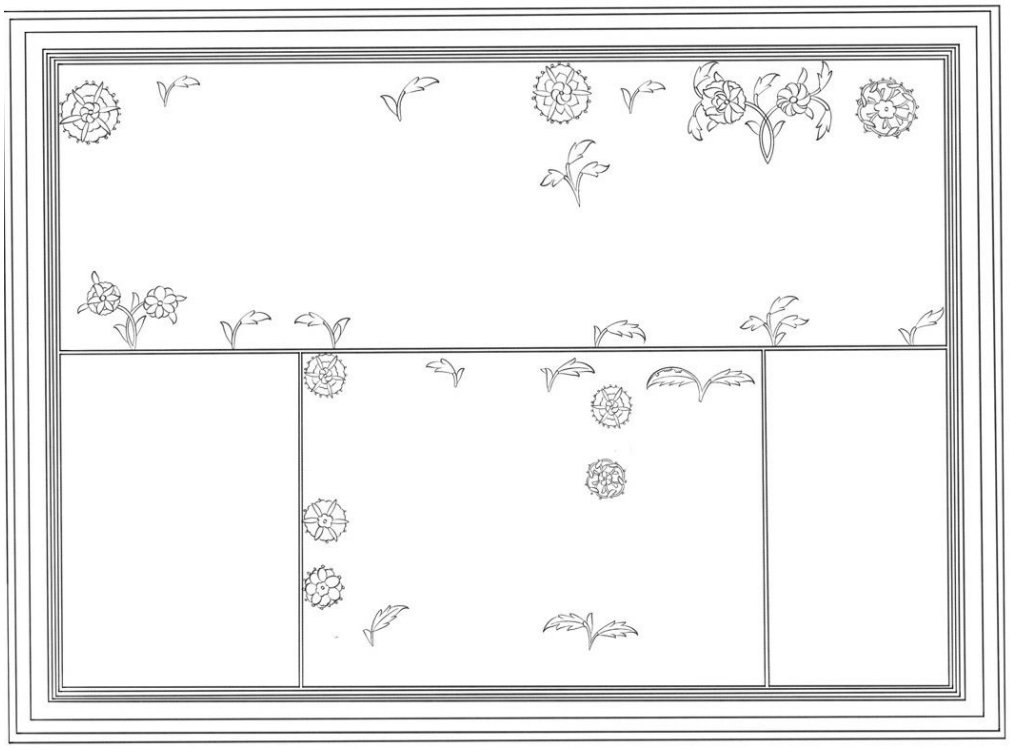

Çizim 6.94. Hazine 2205 Murakka’10 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Hadis-i Şerif

-Yazı Tercümesi: *Allah'a tevekkül et, O sana yeter. Allah Rasulü-S.A.V.- dedi ki: Hâkim/hakem olmayı temenni eden ve (bunun için başkalarından yardım, aracılık vs.) isteyen, kendi başına bırakılır. Ona (hâkimliğe) zorlanana (mecbur kalana) ise Allah, kendisine yol gösteren bir melek indirir. Allah Rasulü ve Habibi doğru söyler.*

-Yazı Türü: Sülüs/Nesih

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Koltuk çizilmiş ancak boş bırakılmıştır. Kenarsuyu ve ara suyu alanına baskılı kâğıt yapıştırılarak boş bırakılmıştır.

Başlık kısmında yer alan yazının boş kalan kısımlarını doldurmak için hatayi grubundan yaprak, goncagül, hatayi ve pençlerle serbest kompozisyonda desen oluşturulmuştur. Bazı küçük dilimli yapraklar, hatayiler ve goncagüller hariç diğerleri tamamen altınla doldurulmuş, üstüne renklerle tonlama yapılarak detaylandırılmıştır. Çarkıfelek formundaki penç ile katmerli pençler de dikkat çekmektedir. Metin kısmında yer alan duraklar ise pençlerden ve yapraklardan tasarlanmış, tamamen altınla boyanarak detaylı bir şekilde tonlamayla renklendirilmiştir (Resim 6.96, Çizim 6.94).

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, kırmızı, pembe, mavi, yavruağzı, sarı, turuncu, lila.

Murakka’5 sayfa 11

Resim 6.97. Hazine 2205 Murakka’11 (T.S.M.K., 2023).

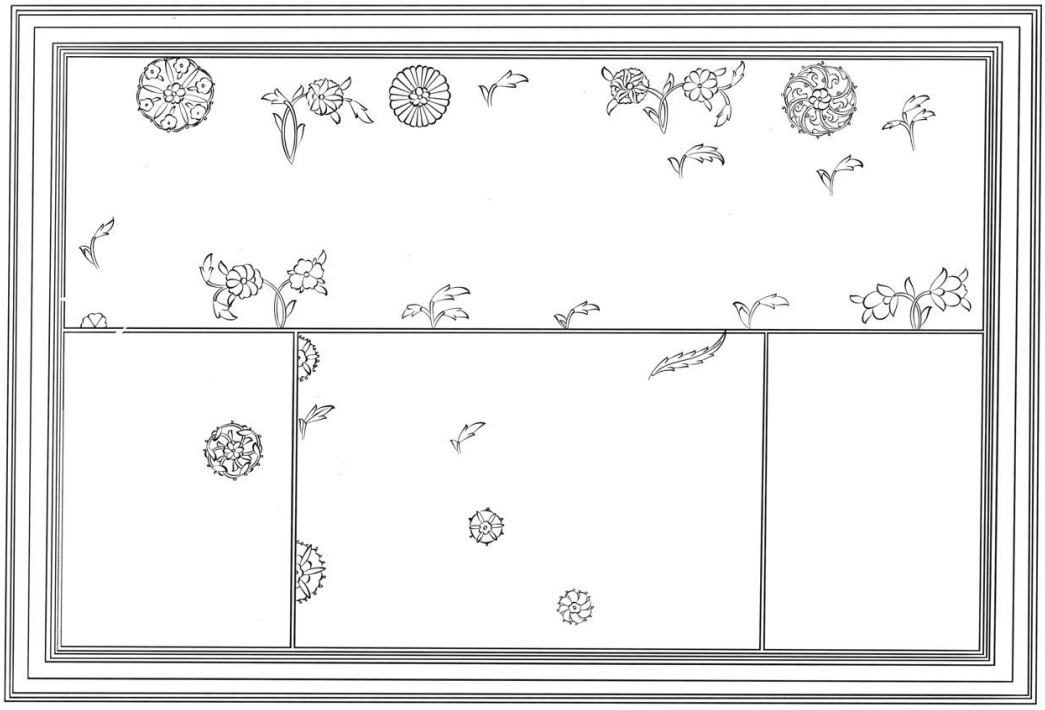
Çizim 6.95. Hazine 2205 Murakka’11 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Hadis-i Şerif

-Yazı Tercümesi: *Allah'ı çokça anın. Allah Rasulü-S.A.V.- dedi ki: Mümin, munis bir deve gibi yumuşak huylu ve uysaldır. Yönlendirildiğinde uyar, bir kayalığa çöktürüldüğünde çöker.*
Allah Rasulü-S.A.V.- dedi ki: Ümmetimin en şerlileri, Allah'ın korudukları hariç parmakla gösterilenlerdir.

-Yazı Türü: Sülüs/Nesih

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Koltuk çizilmiş ancak boş bırakılmıştır. Sol taraftaki koltuğun içindeki yazının sonuna durak olarak penç yapılmıştır. Kenarsuyu ve ara suyu alanına baskılı kâğıt yapıştırılarak boş bırakılmıştır.

Başlık kısmında yer alan yazının boş kalan kısımlarını doldurmak için hatayi grubundan yaprak, goncagül, hatayi ve pençlerle serbest kompozisyonda desen oluşturulmuştur. Bazı küçük dilimli yapraklar, hatayiler ve goncagüller hariç diğerleri tamamen altınla doldurulmuş, üstüne renklerle tonlama yapılarak detaylandırılmıştır. Çarkıfelek formundaki penç, çok dilimli penç ve pençlerden oluşan penç de dikkat çekmektedir. Metin kısmında yer alan duraklar ise pençlerden ve yapraklardan tasarlanmış, tamamen altınla boyanarak detaylı bir şekilde tonlamayla renklendirilmiştir (Resim 6.97, Çizim 6.95).

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, kırmızı, pembe, mavi, yavruağzı, sarı, turuncu, lila.

Murakka’5 sayfa 12

Resim 6.98. Hazine 2205 Murakka’12 (T.S.M.K., 2023).

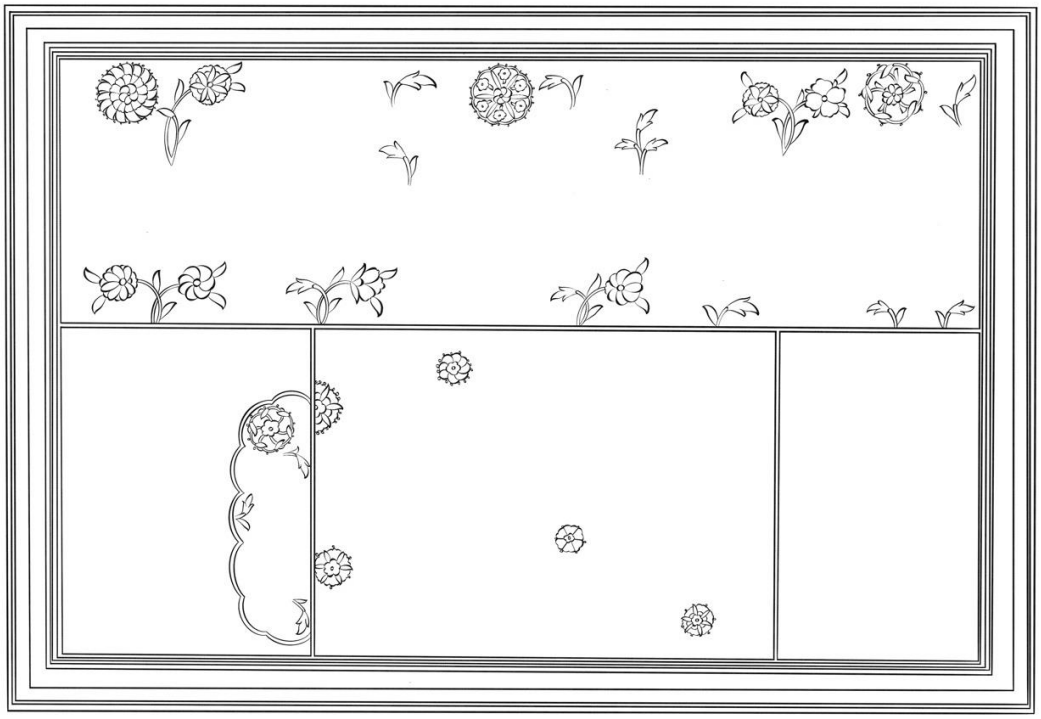
Çizim 6.96. Hazine 2205 Murakka’12 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Hadis-i Şerif

-Yazı Tercümesi: *Nefsine düşmanlıkla Allah'a yaklaş Allah Rasulü-S.A.V.- dedi ki: Dalalete çağırana, kendisine uyanların günahı kadar günah vardır ki onların günahlarından da bir şey eksilmez. Ayrıca dedi ki: İslam, garip olarak başladı, ne mutlu gariplere. Gariban İsmail b. Ali, Allah'a hamd, peygamberi Muhammed'e ve pak ehline salavat getirerek bunu tahrir, tashih eyledi.*

-Yazı Türü: Sülüs/Nesih

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Koltuk çizilmiş ancak boş bırakılmıştır. Sol taraftaki koltuğun içindeki yazı dendanlarla sınırlandırılmış ve yazının sonuna durak olarak penç yapılmış, boş kalan yerlerine de sade yaprak tasarlanmıştır. Kenarsuyu ve ara suyu alanına baskılı kâğıt yapıştırılarak boş bırakılmıştır.

Başlık kısmında yer alan yazının boş kalan kısımlarını doldurmak için hatayi grubundan yaprak, goncagül, hatayi ve pençlerle serbest kompozisyonda desen oluşturulmuştur. Bazı küçük dilimli yapraklar, hatayiler ve goncagüller hariç diğerleri tamamen altınla doldurulmuş, üstüne renklerle tonlama yapılarak detaylandırılmıştır. Çarkıfelek formundaki pençler ve çok dilimli katmerli penç de dikkat çekmektedir. Metin kısmında yer alan duraklar ise pençlerden tasarlanmış, tamamen altınla boyanarak detaylı bir şekilde tonlamayla renklendirilmiştir (Resim 6.98, Çizim 6.96).

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, kırmızı, pembe, mavi, yavruağzı, sarı, turuncu, lila.

Murakka’5 sayfa 13

Resim 6.99. Hazine 2205 Murakka’13 (T.S.M.K., 2023).

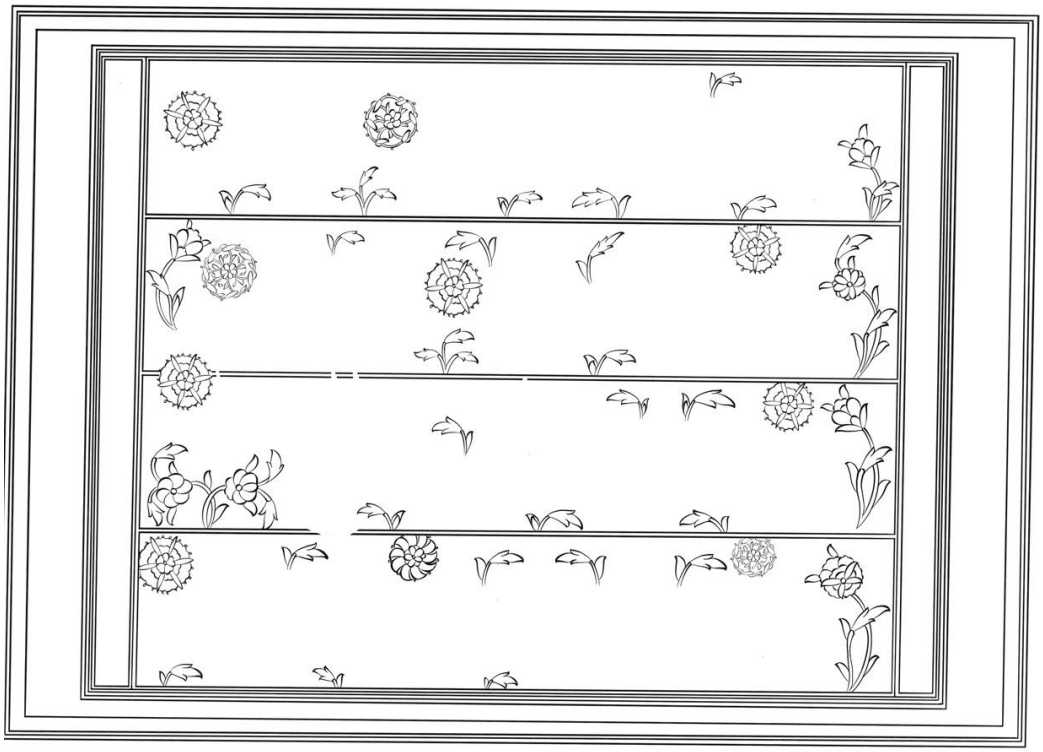

Çizim 6.97. Hazine 2205 Murakka’13 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu:

-Yazı Tercümesi: *Bunu; bir değeri ve bir eşyası olmayan, vadisinde bir hurma ağacı veya servi olmayan, yazarların en zayıfı ve rezili, fakirlerin en muhtacı ve en önemsizi, meşhur İsmail b. Ali yazdı.*

-Yazı Türü: Sülüs

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılmıştır. Bu murakka'da koltuklar dört satırdan oluşan yazının sağına ve soluna ince bir dikdörtgen şekilde çizilmiş ve boş bırakılmıştır. Kenarsuyu ve ara suyu alanlarına baskılı kâğıt yapıştırılarak boş bırakılmıştır.

Yazıların boş kalan kısımlarını doldurmak için hatayi grubundan yaprak, goncagül, hatayi ve pençlerle serbest kompozisyonda desen oluşturulmuştur. Bazı küçük dilimli yapraklar, hatayiler ve goncagüller hariç diğerleri tamamen altınla doldurulmuş, üstüne renklerle tonlama yapılarak detaylandırılmıştır. Çarkıfelek formundaki pençler ve çok dilimli katmerli penç de dikkat çekmektedir (Resim 6.99, Çizim 6.97).

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, kırmızı, pembe, mavi, yavruağzı, sarı, turuncu, lila.

Murakka’5 sayfa 14

Resim 6.100. Hazine 2205 Murakka’14 (T.S.M.K., 2023).

Çizim 6.98. Hazine 2205 Murakka’14 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

Eserin Hat Özellikleri;

-Konu:

-Yazı Tercümesi: *Allah'a, nimetlerinden ötürü hamd ederek, Peygamberi Muhammed'e ve pak ehlinin hepsine salavat getirerek... Âmin. Taha ve Yasin (sûreleri) hakkı için (kabul olsun) Sene 1110.*

-Yazı Türü: Sülüs

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılmıştır. Bu murakka'da koltuklar dört satırdan oluşan yazının sağına ve soluna ince bir dikdörtgen şekilde çizilmiş ve boş bırakılmıştır. Kenarsuyu ve ara suyu alanlarına baskılı kâğıt yapıştırılarak boş bırakılmıştır.

Yazıların boş kalan kısımlarını doldurmak için hatayi grubundan yaprak, goncagül, hatayi ve pençlerle serbest kompozisyonda desen oluşturulmuştur. Bazı küçük dilimli yapraklar, hatayiler ve goncagüller hariç diğerleri tamamen altınla doldurulmuş, üstüne renklerle tonlama yapılarak detaylandırılmıştır. Çarkıfelek formundaki pençler ve çok dilimli katmerli penç de dikkat çekmektedir (Resim 6.100, Çizim 6.98).

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, kırmızı, pembe, mavi, yavruağzı, sarı, turuncu, lila.

Murakka'nın Genel Değerlendirmesi: M.1698 tarihli, Hazine 2205 numaralı murakka' 23.5x32 cm. ebatlarında olup, onaltı sayfadan oluşmaktadır. Hattatı İsmail b. Ali olan ve Muhakkak-Reyhani ve Sülüs-Nesihle yazılmış bu murakka'nın ondört sayfası dikdörtgen-kare olarak düz kıt'a formundadır ve koltuk tezhipleri boş bırakılmıştır. Tüm murakka' sayfalarında kenarsuyu boş bırakılarak aynı renk kâğıt kullanılmış, ara suyuna ise baskılı kâğıt yapıştırılmıştır. Ondört sayfada da dolgu motifi olarak farklı penç, yaprak, goncagül ve hatayi tasarımı yer almaktadır. Ayrıca murakka'nın son iki sayfasında koltuk bölümü bulunmamaktadır ve Sülüs yazıyla dört satır yazı yazılmıştır.

-T.S.M.K.'den herhangi bir envanter bilgisi verilmemiştir.

6.1.6. Murakka’6- Hazine 2201

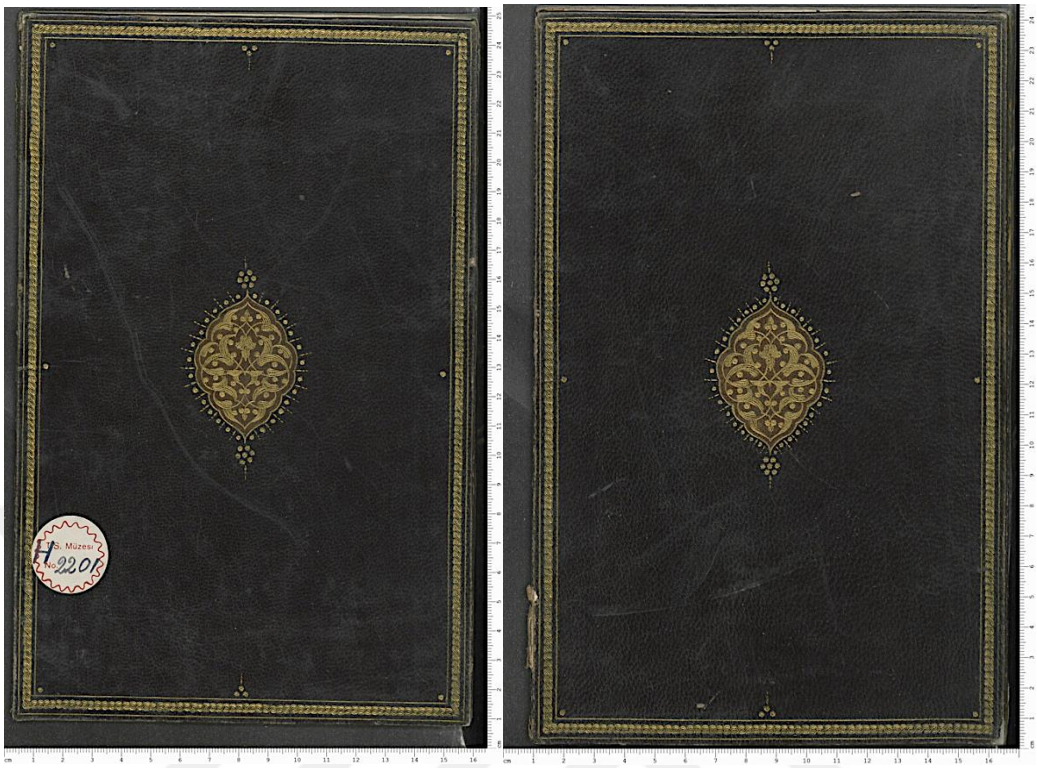

Resim 6.101. Hazine 2201 numaralı murakka’nın cildi (ön ve arka kapak) (T.S.M.K., 2023).

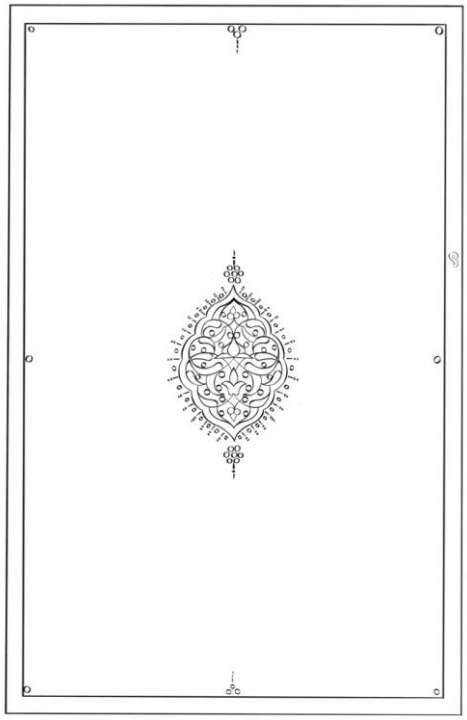

Çizim 6.99. Hazine 2201 numaralı murakka’nın cild (ön ve arka kapak) çizimi (Akbaş, 2021-2022).

Eserin;

- Envanter No: Hazine 2201
- İnceleme Tarihi: Ocak 2019 (ön inceleme), Ocak 2021 (detaylı inceleme)
- Bulunduğu Yer: T.S.M.K. Hazine Albümü
- Tarihi: Hicri 1138 / Miladi 1726
- Ölçüleri: 15.6x24.4 cm.
- Hattatı: İsmail Zühdü
- Murakka' Sayısı: Sekiz (8) sayfa-Tezhipli Eser Sayısı: Altı (6) sayfa.
- Cild Özellikleri: Ön ve arka kapağı kahverengi deriyle kaplanmıştır (Resim 6.101). Murakka' kapağının merkezinde ¼ simetrik dendanlarla sınırlanan şemse formu ve bu formun içinde de ½ simetrik rumi kompozisyonu bulunmaktadır (Çizim 6.99). Şemsenin çevresinde çizgi ve noktalardan oluşan yalın tığlar yer almıştır. Cild kapağını çevreleyen kenar suyunda ise altın kullanılarak sıcak baskı tekniğiyle yapıldığı düşünülen zencerek görülmektedir. Zencereğin içine ve dışına ise zemin rengi boşluğu bırakılarak altınla kuzu çekilmiştir.
- Eserdeki Tezhip Bölümleri: Koltuk tezhibi, durak, keşide tezhibi.

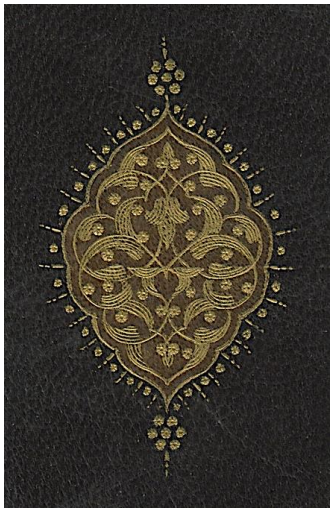

Resim 6.102. Hazine 2201 numaralı murakka' cild kapağı detayı

Çizim 6.100. Hazine 2201 numaralı murakka' cild kapağı çizimi detayı

Murakka’6 sayfa 1

Resim 6.103. Hazine 2201 Murakka’1 (T.S.M.K., 2023).

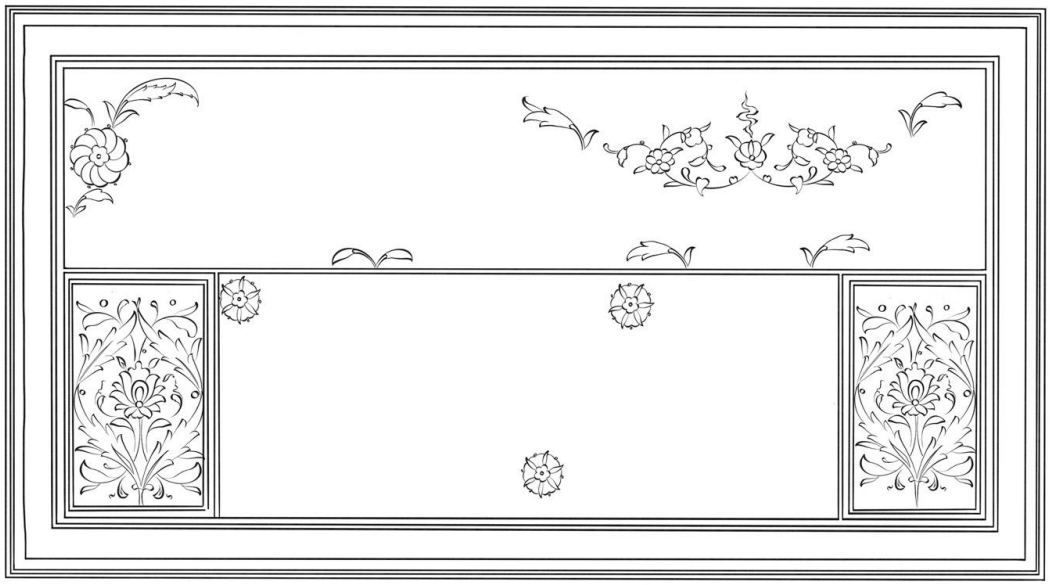

Çizim 6.101. Hazine 2201 Murakka’1’in çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Hadis

-Yazı Tercümesi: *Besmele-i şerif (Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla)* (Besmele ile başlanmış ama hadis metni) *Ebu Hureyre rivayet etti ve dedi ki: Allah Rasulu (S.A.V.) dedi ki: Özlü sözlerle (peygamber olarak) gönderildim. (Düşmanlarımın kalbine salınan) Korku ile desteklendim. Uyuduğum bir esnada Dünyanın hazinelerinin anahtarları bana getirildi ve elime konuldu. Ata b. Yesar'dan (rivayetle): Abdullah ile karşılaştım ...*

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

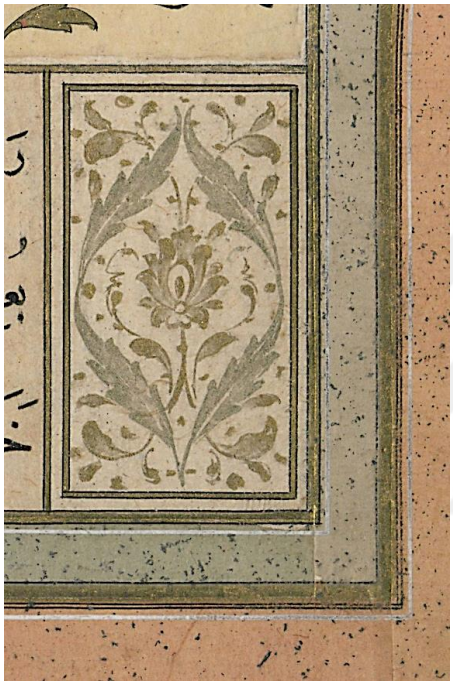

Resim 6.104. Hazine 2201 numaralı murakka' detay.

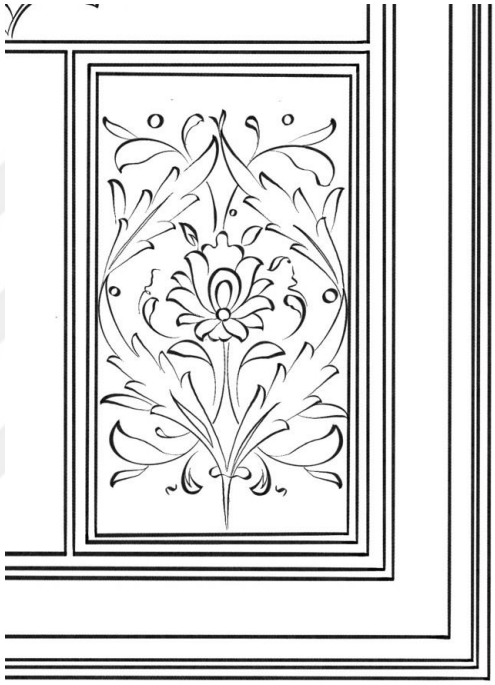

Çizim 6.102. Hazine 2201 Murakka'1 çizim detay.

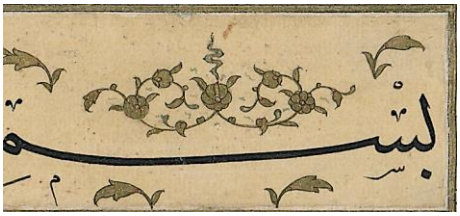

Resim 6.105. Hazine 2201 numaralı murakka' detay.

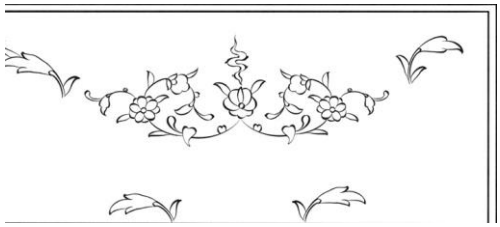

Çizim 6.103. Hazine 2201 Murakka'1 çizim detay.

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Kenarsuyu ve ara suyu alanları boş bırakılarak zerefşan uygulanmıştır.

Eserin besmele bölümünde boş kalan kısımlarını doldurmak için keşide tezhibi yapılmıştır. Besmelenin oklu kısmının üstünde yer alan hatayi grubundan oluşan motiflerle ½ simetrik desen oluşturulmuş, hatayinin üstüne bulut motifi konularak tamamen altınla doldurulup, tahrir çekilmiştir. Desenin sağ-sol, alt-üst kısımlarında tek yaprak kullanılmıştır (Resim 6.105, Çizim 6.103). Sol tarafında ise tek başına iç içe geçmiş sade dilimli bir yaprak ve çarkıfelek formunda bir penç bulunmaktadır. Yaprak ve penç tamamen altınla doldurulurken, penç motifine kırmızı noktalar konulmuş ve altınla boyanan kısmın çevresi iğne perdahı şeklinde noktalarla çevrelenmiştir.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desen ise ½ simetrik, hatayi grubundan tasarlanmıştır. Simetrik kıvrımlı yapraklarla kapalı bir form oluşturulmuş, bu formun içinde de sade bir hatayi yer almaktadır. Boşluk doldurmak amacıyla trifil[3]ler fazlaca kullanılmıştır. Koltuklardaki tüm desen altınla sulu halkâr tekniğinde uygulanmıştır. Duraklar ise oldukça sade bir şekilde altınla boyanmış ve siyahla tahrir çekilmiştir (Resim 6.103, Çizim 6.101).

- Renkler: Altın, siyah, kırmızı, beyaz.

[3] Trifil; tezhip sanatında halkâr adını verdiğimiz süsleme tarzında yapılan kompozisyonun kalan küçük boşluklarında kullanılan burgu şeklinde çizilmiş helezonu andıran çizime ve fırça darbelerine verilen isimdir. Asma dallarında üzüm oluşmadan önce oluşan helezoni, kıvrımlı ince dal kısmı ile aynı espridedir. Trifil adını da bu görüntüsünden dolayı alır (Üçer, 2007: 14, El Sanatları Dergisi, Sayı 3, URL 2).

Murakka’6 sayfa 2

Resim 6.106. Hazine 2201 Murakka’2 (T.S.M.K., 2023).

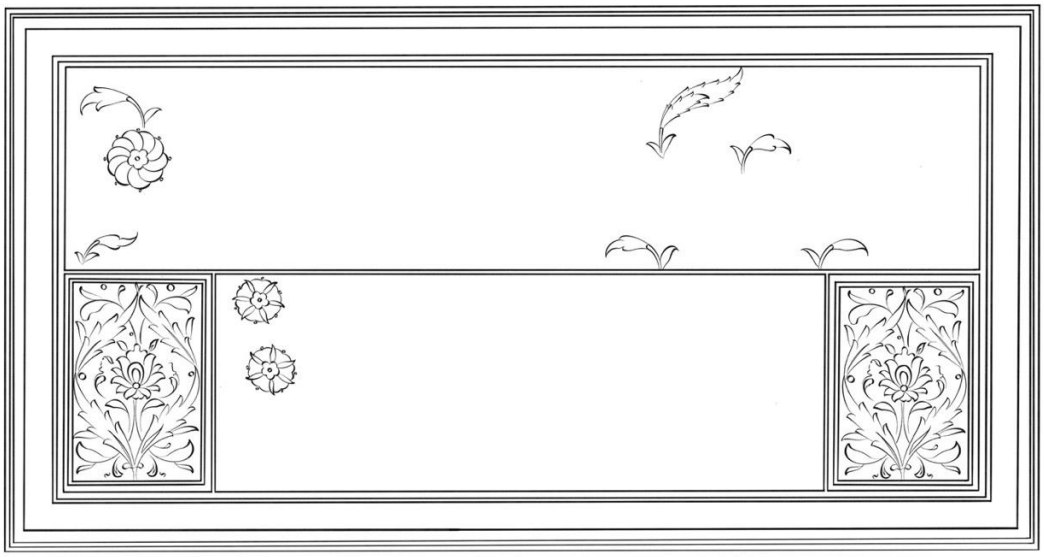

Çizim 6.104. Hazine 2201 Murakka’2’nin çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Sahabe sözü

-Yazı Tercümesi: *Allah, başarının kefilidir ve ne güzel yoldaştır. Ata b. Yesar’dan (naklolunduğuna göre) dedi ki: Abdullah b. Amr b. el-As ile karşılaştım, bana Allah*

Rasulunun (S.A.V.) Tevrat'taki bir vasfını bildir dedim. Evet, vallahi O, Kurandaki vasıflarının bazılarıyla Tevrat'ta nitelenmiştir dedi.

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Başlık yazısının üstüne iç içe geçmiş sade dilimli bir yaprak ve altında üç küçük yaprak tamamen altınla doldurulup, siyahla tahrir çekilmiştir. Sol tarafında ise yine sade bir yaprak ve çarkıfelek formunda bir penç bulunmaktadır (Resim 6.106, Çizim 6.104). Yaprak ve penç tamamen altınla doldurulurken, penç motifine kırmızı noktalar konulmuş ve altınla boyanan kısmın çevresi iğne perdahı şeklinde noktalarla çevrelenmiştir.

Dikdörtgen olan koltuklardaki tezyinat özellikleri Murakka'1'le benzer biçimde tezyin edilmiştir.

- Renkler: Altın, siyah, kırmızı, beyaz.

<u>Murakka'6 sayfa 3</u>

Resim 6.107. Hazine 2201 Murakka'3 (T.S.M.K., 2023).

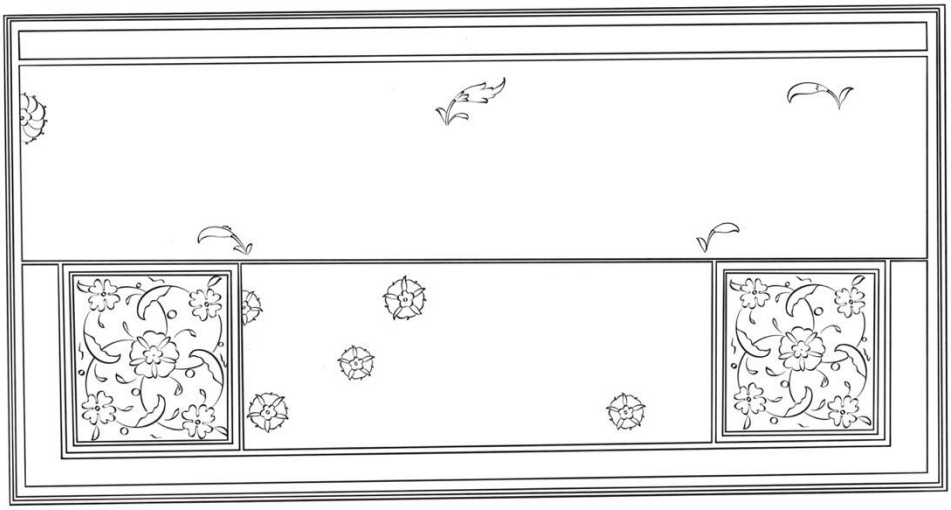

Çizim 6.105. Hazine 2201 Murakka’3’ün çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Tâbiin sözü

-Yazı Tercümesi: *Hişam b. Abdulmelik, Ebu Hâzım’a dedi ki: Yoksul birine denildi ki: Ayıplarının sana gösterilmesini ister misin? Dedi ki: Nasihat veren birinden ise evet ne güzel olur ama alay eden birinden ise hayır! Gafletin azlığı üstünlük (mevki) alametlerindendir ve denildi ki: Gafletin azlığı şanslılık alametlerindendir, gafleti uzayanın mevkisi (nimeti) yok olur.*

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

Resim 6.108. Hazine 2201 numaralı murakka’3 detay.

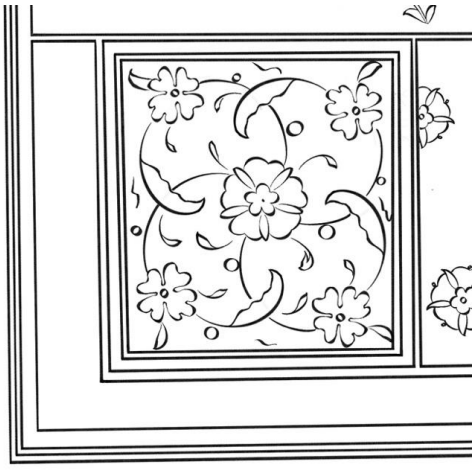

Çizim 6.106. Hazine 2201 Murakka’3 çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Kenarsuyu boş bırakılarak zerefşan uygulanmıştır. Ara suyu ise battal ebru yapıştırılarak doldurulmuştur (Resim 6.108).

Başlık kısımdaki yazının altına ve üstüne karışık bir şekilde sade ve dilimli olmak üzere üç yaprak, altınla doldurulmuş, cedvele dayanan yarım çarkıfelek penç motifine ise altın üstüne kırmızı noktalar konulup, siyahla tahrir çekilmiş ve altınla boyanan kısmın çevresi iğne perdahı şeklinde noktalarla çevrelenmiştir.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desende, merkezden başlayan sade bir penç motifi, hatayi grubundan oluşan çarkıfelek şeklinde penç ve yapraklardan tasarlanmıştır. Boşluk doldurmak amacıyla trifiller kullanılmıştır. Koltuklardaki tüm desen altınla sulu halkâr tekniği uygulanmıştır (Resim 6.107, Çizim 6.105). Duraklar ise oldukça sade bir şekilde altınla boyanmış ve siyahla tahrir çekilmiştir.

- Renkler: Altın, siyah, kırmızı, beyaz.

Murakka’6 sayfa 4

Resim 6.109. Hazine 2201 Murakka’4 (T.S.M.K., 2023).

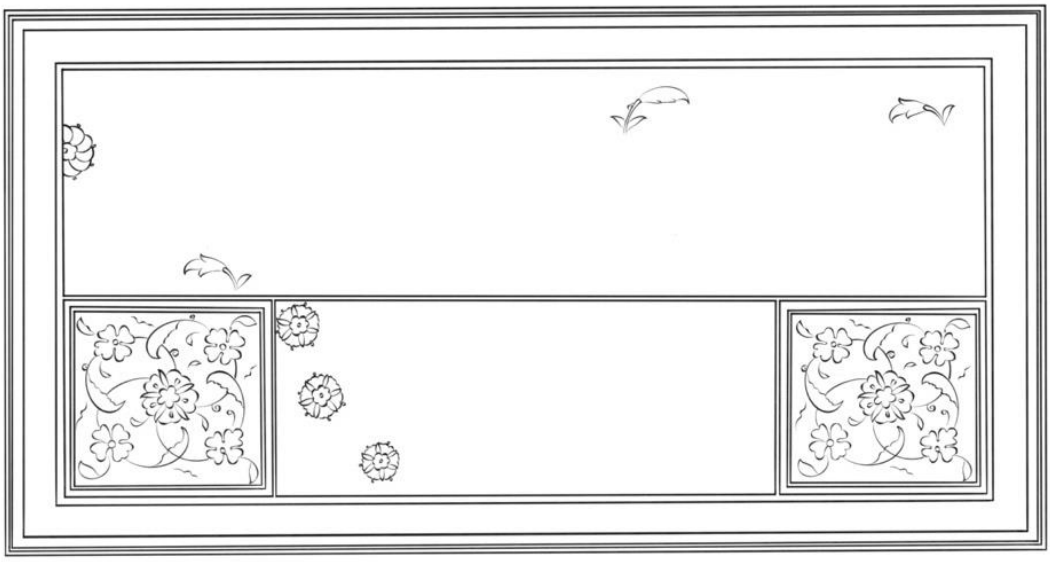

Çizim 6.107. Hazine 2201 Murakka'4'ün çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Anonim

-Yazı Tercümesi: *Bana ihtiyaçlarını arz et. Dedi ki: onları ben ...'a arz etmiştim. Ve dedi ki: Hükümdarlarla çekişmek, nimetleri talan eder ve öfkeleri celbeder. Kadere-kazaya razı olan, belaya sabreder. Takdir-i ilahiye razı olan, kolay olana kanaat eder. Sokrat'a denildi ki: Doğru olsa bile güzel olmayan nedir? Dedi ki ...*

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Dikdörtgen olan koltuklardaki desen ve başlık yazısının tezyinat özellikleri Murakka'3'le benzer biçimde tezyin edilmiştir.
- Renkler: Altın, siyah, kırmızı, beyaz.

Murakka’6 sayfa 5

Resim 6.110. Hazine 2201 Murakka’5 (T.S.M.K., 2023).

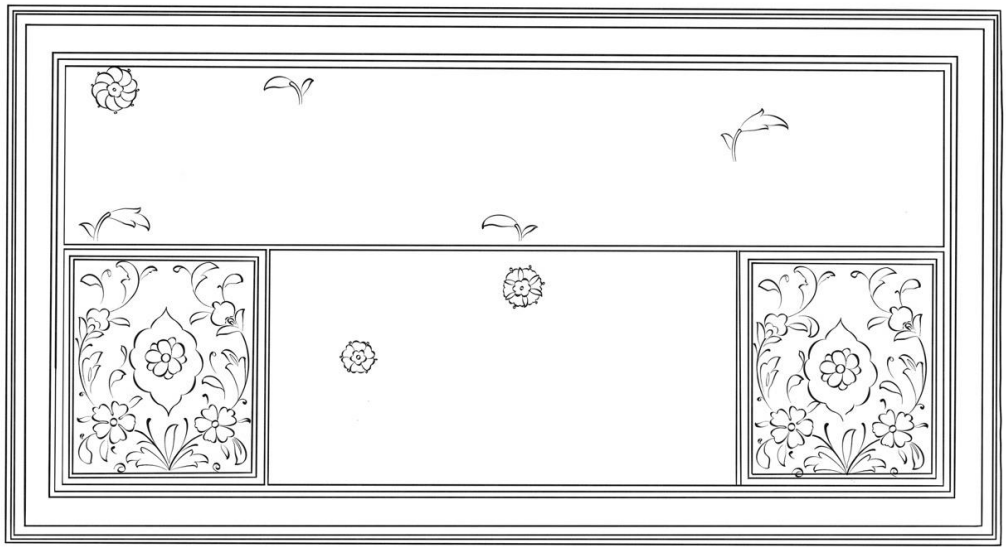

Çizim 6.108. Hazine 2201 Murakka’5’in çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Hadis-i Şerif

-Yazı Tercümesi: *Alimler, peygamberlerin vârisleridir. Allah Rasulü doğru söyledi. Bir bilgeye denildi ki: Alçak gönüllülük nedir? Dedi ki: Zenginlere karşı*

büyüklenmektir. Lokman dedi ki: Korkuyla yol almayan servete erişemez. Ve dedi ki: Korkularla yol almak, istemekten daha kolaydır. Ve dedi ki ...

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

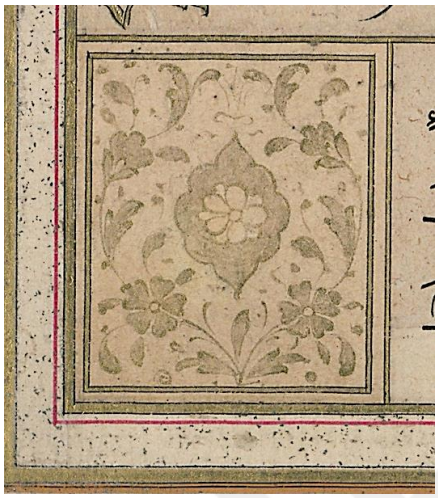

Resim 6.111. Hazine 2201 Murakka'5 detay

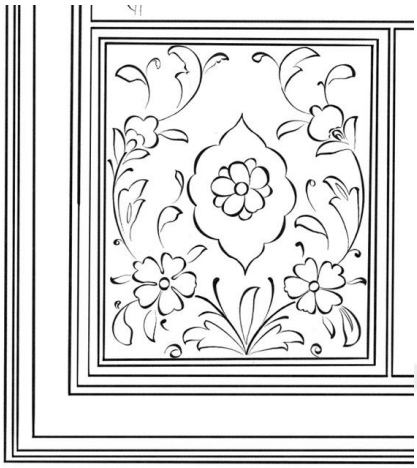

Çizim 6.109. Hazine 2201 Murakka'5 çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda yazılmıştır. Kenarsuyu ve ara suyu alanları boş bırakılarak zerefşan uygulanmıştır.

Baş kısımdaki yazının altına-üstüne sade, dilimli yaprak tamamen altınla doldurulup, siyahla tahrir çekilmiştir. Sol tarafında ise çarkıfelek formunda bir penç bulunmaktadır. Penç motifine kırmızı noktalar konulmuş ve altınla boyanan kısmın çevresi iğne perdahı şeklinde noktalarla çevrelenmiştir.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desende, ½ simetrik, hatayi grubundan tasarlanmıştır. Desenin orta kısmında ¼ simetrik şemse formunda kapalı bir form oluşturulmuş, bu formun içinde de sade bir penç yer almaktadır. Boşluk doldurmak amacıyla trifiller kullanılmıştır. Koltuklardaki tüm desen altınla sulu halkâr tekniği uygulanmıştır (Resim 6.110, Çizim 6.108). Duraklar ise oldukça sade bir şekilde altınla boyanmış ve siyahla tahrir çekilmiştir.

- Renkler: Altın, siyah, kırmızı, beyaz.

Murakka’6 sayfa 6

Resim 6.112. Hazine 2201 Murakka’6 (T.S.M.K., 2023).

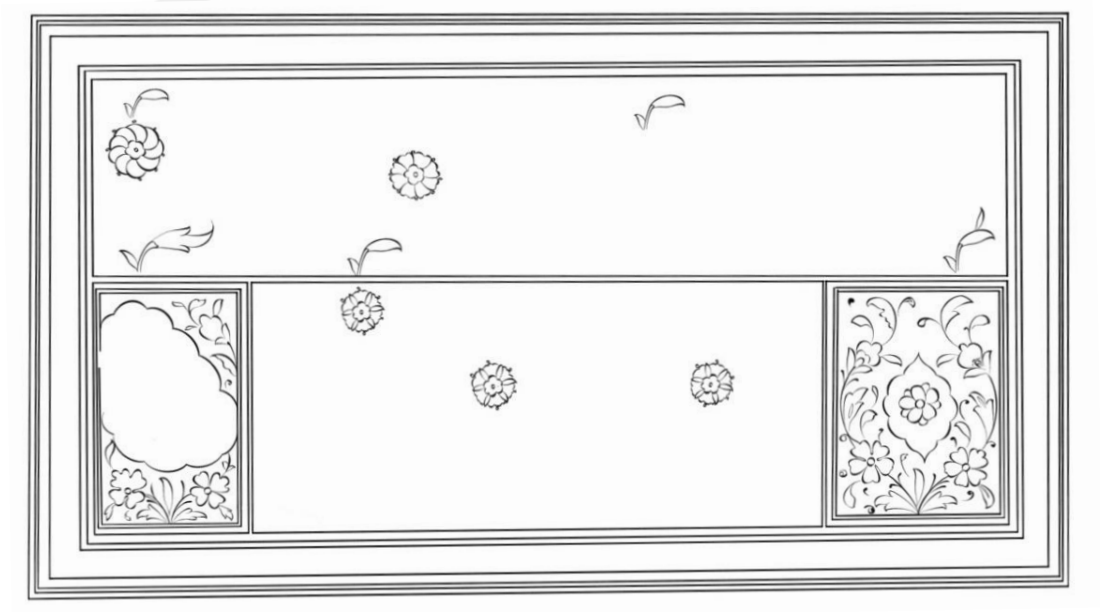

Çizim 6.110. Hazine 2201 Murakka’6’nın çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Halife/Sahabe Sözü

-Yazı Tercümesi: *Efendim -Allah hayrını versin- beni hatırladı ve beni şereflendirdi.*

Müminlerin emiri ve muttakilerin önderi, Allah'ın galip aslanı Ali b. Ebi Talib -Kerremallahu Vecheh- dedi ki: Çocuklarınıza yazı yazmayı (öğreterek) ikramda bulunun, çünkü yazı en önemli işlerdendir. İsmail Zühdü hicri 1138 yılında yazdı.

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Dikdörtgen olan koltuklardaki desen ve başlık yazısının tezyinat özellikleri Murakka'5'le benzer biçimde tezyin edilmiştir. Sadece soldaki koltukta yazı çevresi altın dendanlarla sınırlandırılmış ve kalan alan yine hatayi grubundan motiflerle doldurulmuştur (Resim 6.112, Çizim 6.110).
- Renkler: Altın, siyah, kırmızı, beyaz.

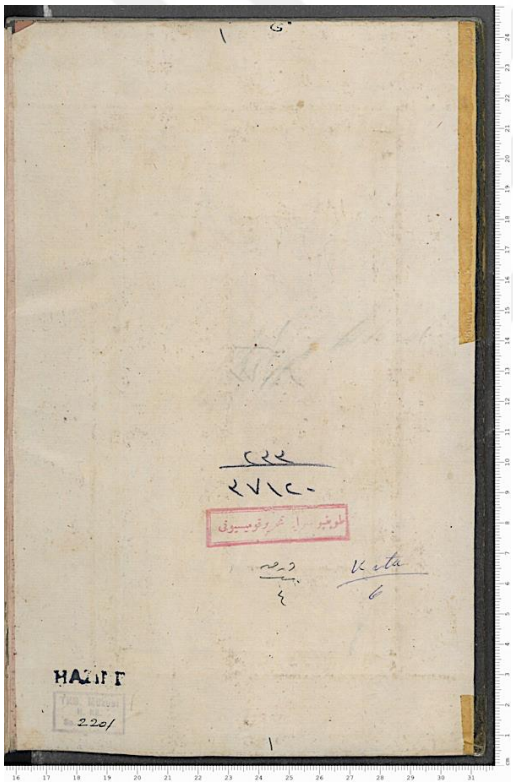

Resim 6.113. Hazine 2201 numaralı murakka'nın son sayfası (T.S.M.K., 2023).

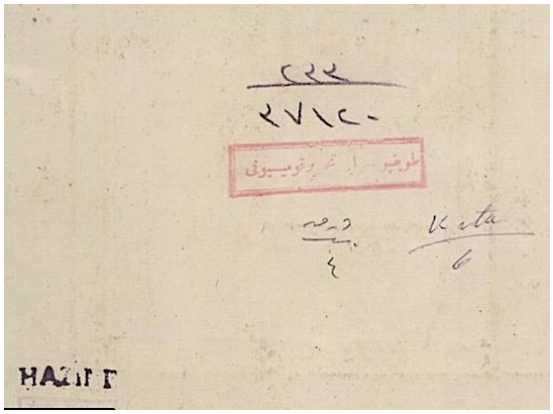

Resim 6.114. Hazine 2201 numaralı murakka'nın son sayfası detayı

(Topkapı Sarayı Tahrir Komisyonu mührü) 233 / 37120 Kıta 6, derece 4.

Murakka'nın Genel Değerlendirmesi: M.1726 tarihli, Hazine 2201 numaralı murakka' 15.6x24.4 cm. ebatlarında olup, sekiz sayfadan oluşmaktadır. Hattatı İsmail Zühdü olan ve Sülüs-Nesihle yazılmış bu murakka'nın altı sayfası dikdörtgen düz kıt'a formundadır ve koltuk tezhipleri sulu halkâr tekniğinde yapılmıştır. Murakka'da üç farklı koltuk tezhibi yer almaktadır ancak karşılıklı sayfaların, kenarsuyu-ara suyunun kâğıt rengi, koltuk tezhibi ve tekniği aynıdır. Murakka'nın 3.-4. sayfasının ara suyuna ebru yapıştırılmış, diğer sayfaların kenarsuyuna ve ara sularına zerefşan uygulanmıştır. Tüm sayfalarda başlık yazılarının süslemelerinde farklı penç ve yapraklar kullanılırken, yazı metinlerindeki duraklar aynı penç motifinden oluşmuştur. Ayrıca murakka'nın ilk sayfasında bulunan besmelenin boşluğuna beyn'es-sütur yapılmıştır.

-T.S.M.K.'den herhangi bir envanter bilgisi verilmemiştir.

6.1.7. Murakka’7-Hazine 2252

Resim 6.115. Hazine 2252 numaralı murakka’nın cildi (ön ve arka kapak) (T.S.M.K., 2023).

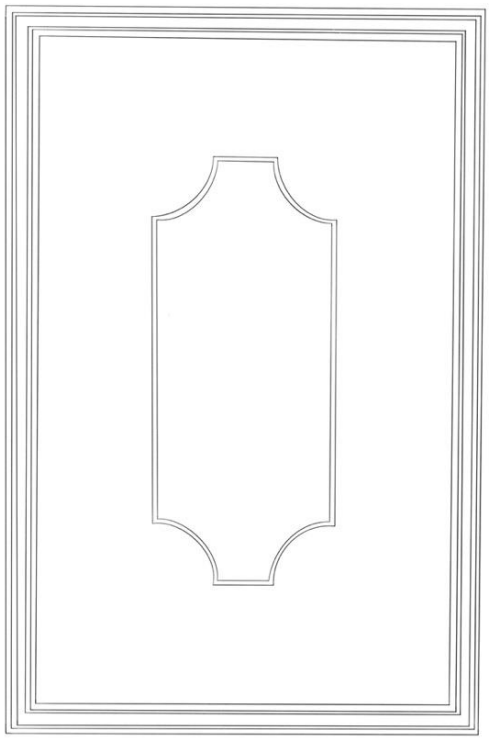

Çizim 6.111. Hazine 2252 numaralı murakka’nın cild (ön ve arka kapak) çizimi (Akbaş, 2021-2022).

Eserin;

- Envanter No: Hazine 2252
- İnceleme Tarihi: Ocak 2019 (ön inceleme), Ocak 2021 (detaylı inceleme)
- Bulunduğu Yer: T.S.M.K. Hazine Albümü
- Tarihi: Hicri 210 / Miladi 1795 (19.yüzyılda bin yazılmadan sadece yüzlü yılların ketebelerde yer almasından dolayı bu tarih 1795'tir. Ayrıca hattat Abdurrahman Hilmi'nin vefat tarihi H.1220/M.1805'dir. Ölümünden on yıl önce yazdığı anlaşılmaktadır).
- Ölçüleri: 19.5 x29.5 cm
- Hattatı: Mehmet Rasim Efendi'nin öğrencilerinden gariban Abdurrahman Hilmi, Kaside-i Bürde sahibi hattat şair İmam Busîrî (v.1295) / Ortadaki satırlar ise İmam Şafii'nin divanından bir münacat
- Murakka' Sayısı: 22 sayfa-Tezhipli Eser Sayısı: 20 sayfa
- Cild Özellikleri: Ön ve arka kapağı vişne renkli meşinle kaplanmış olan murakka'nın merkezi dikdörtgen formda altınla cedvellenmiş ve desen uygulanmamıştır (Resim 6.115, Çizim 6.111). Cild kapağını çevreleyen kenar suyunda altın kullanılarak sıcak baskı tekniğiyle yapıldığı düşünülen zencerek görülmektedir. Zencereğin içine ve dışına ise zemin rengi boşluğu bırakılarak altınla kuzu çekilmiştir.
- Eserdeki Tezhip Bölümleri: Koltuk tezhibi, durak, beyn-es sütur, keşide tezhibi.

Murakka’7 sayfa 1

Resim 6.116. Hazine 2252 Murakka’1 (T.S.M.K., 2023).

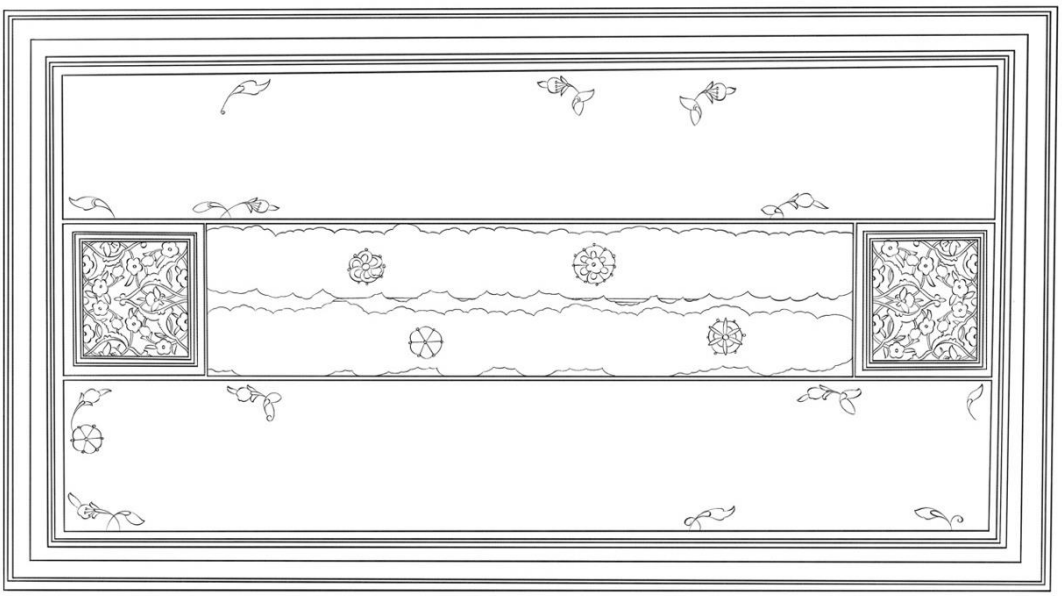

Çizim 6.112. Hazine 2252 Murakka’1 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: *Münacat (Bu murakka’ boyunca kıtalarda alt ve üstteki büyük koyu yazılar: Kaside-i Bürde sahibi hattat şair İmam Busîrî (v.1295)’nin Memlük Dönemi adlı*

divanının ilk beyitleri. Ortadaki satırlar ise İmam Şafii'nin divanından bir münacat. Her iki kaside de alttaki kıtalarda kendi içerisinde devam ediyor).

-Yazı Tercümesi: *Komşular barışla mı hatırında ki göz pınarından akan gözyaşını kana buladın? Ey gönülde olanı gören ve bilen (Allah'ım)! Her umulanı hazır eden sensin. Ey tüm sıkıntılarda (rahmeti, yardımı vs.) rica edilen! Ey kendisine şikâyet edilen ve sığınılan! Ey rızkının hazineleri "Ol" sözünde olan! Yoksa rüzgâr, öfkesine hâkim olduğundan mı esti?!*

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

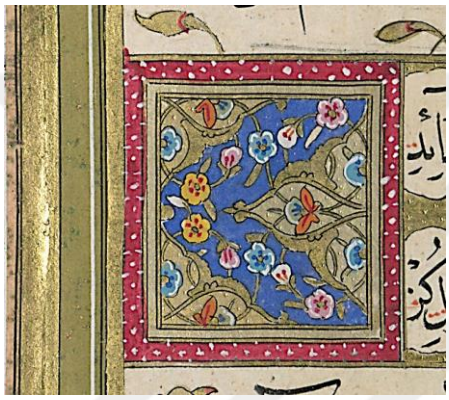

Resim 6.117. Hazine 2252 Murakka'1 detay

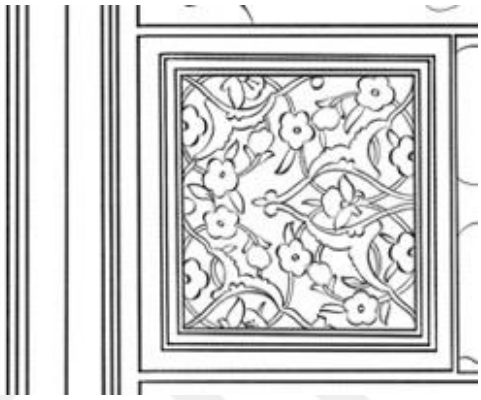

Çizim 6.113. Hazine 2252 Murakka'1 çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Dış pervaz ve iç pervaz boş bırakılarak zerefşan uygulanmıştır. Sülüs yazının (üst ve alt) boş kalan kısımlarını doldurmak için keşide tezhibi şeklinde sade yaprak, goncagül ve penç yerleştirilmiştir. Yaprak, goncagül ve penç tamamen altınla doldurularak, siyahla tahrir çekilmiştir. Yaprakların uç kısımlarına kırmızıyla foya atılmış, goncagüllerin ortalarına yine aynı renkle noktalar, pençlere ise kırmızı ve mavi renkle noktalar konulmuştur.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desen, ½ simetrik, rumi ve hatayi grubundan tasarlanmıştır. ½ simetrik kapalı bir rumi formu oluşturulan bu koltuğun içinde de sade bir şekilde hatayi grubu motifleri yer almaktadır (Çizim 6.112). Rumilerin köşelerde ve ortada oluşturduğu kapalı formlarda zer-ender-zer tekniği, ortada kalan alana ise zemini boyalı klasik tezhip tekniği uygulanmıştır. Motifler kendi tonlarının koyusuyla

gölgelendirilmiştir (Resim 6.116). Cedvel ve ipliklerle sınırlandırılan koltuklardan sonra koyu kırmızı zemin üzerine (+,-) lerden oluşan ara suyu yapılmıştır. Duraklar ise oldukça çeşitli ancak sade bir şekilde altınla boyanmış, noktalarla renklendirilmiş ve siyahla tahrir çekilmiştir. Nesih hattıyla yazılan alanda ise boşluk doldurmak amacıyla sıvama sarı altınla beyn'es-sütur yapılarak iğne perdahı uygulanmıştır.

- Renkler: Altın, siyah, koyu kırmızı, beyaz, lapis lazuli (lacivert), sarı, sülyen, açık mavi, açık pembe.

Murakka'7 sayfa 2

Resim 6.118. Hazine 2252 Murakka'2 (T.S.M.K., 2023).

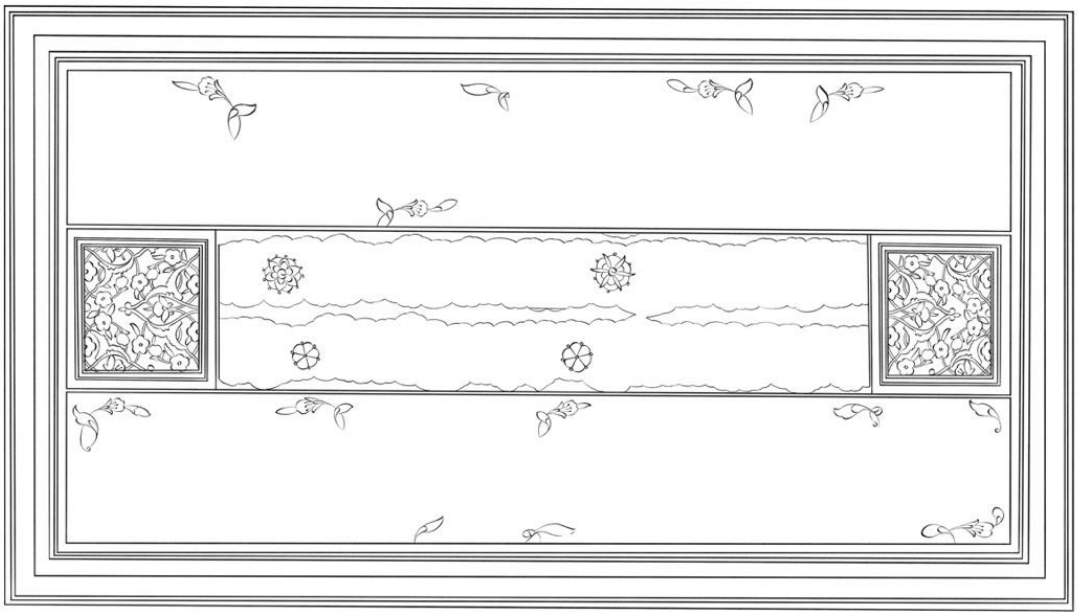

Çizim 6.114. Hazine 2252 Murakka'2 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Münacat

-Yazı Tercümesi: *(İçinde Medine-i Münevvere' nin olduğu) Vadinin karanlık gecesinde şimşek çaktı. (İlk kıtadaki münacatın devamı): Nimetler ihsan et, çünkü bütün hayır senin katındadır. Benim sana muhtaçlığım dışında bir vesilem yok ve sana ihtiyaç duymamla (başka şeylere) muhtaçlığımı bertaraf ediyorum. Benim senin kapını çalmaktan başka çarem yok. Eğer (kapından) kovulursam hangi kapıyı çalarım?! Bunun üzerine gözlerin'e Uyan dersen ne olur? Coşkulu âşık olur!*

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Dikdörtgen olan koltuklardaki desen ve başlık yazısının tezyinat özellikleri Murakka'1'le benzer biçimde tezyin edilmiştir.
- Renkler: Altın, siyah, koyu kırmızı, beyaz, lapis lazuli (lacivert), sarı, sülyen, açık mavi, açık pembe.

Murakka'7 sayfa 3

Resim 6.119. Hazine 2252 Murakka’3 (T.S.M.K., 2023).

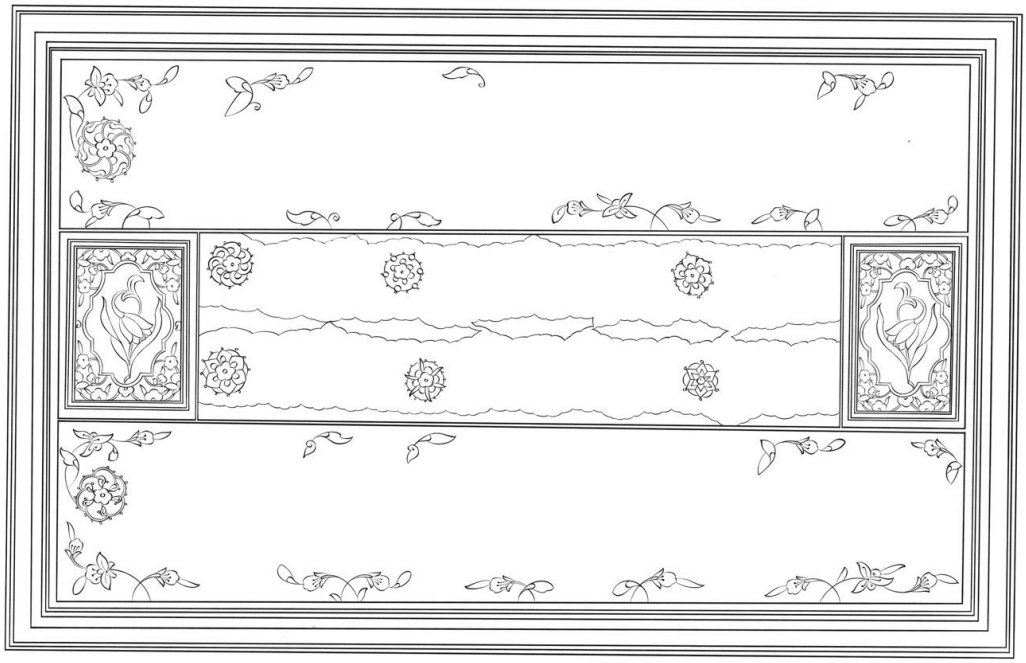

Çizim 6.115. Hazine 2252 Murakka’3 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Divan

-Yazı Tercümesi: *(Divan devam ediyor): Aşık, sevginin, kendisiyle uyumlu olanla kalpte alevlenmiş olan arasında gizlenebileceğini mi sanıyor?! (Münacat devam ediyor): Kime dua ederim ve adıyla seslenirim? Eğer lütfun sana olan muhtaçlığı önlüyorsa, haşa, asi olarak ümitsizliğe düşmek, senin şanına yaraşmaz. Lütfun bol ve armağanların çok. Tutkulu aşk olmasa enkaza gözyaşı dökmezdin.*

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

Resim 6.120. Hazine 2252 Murakka'3 detay

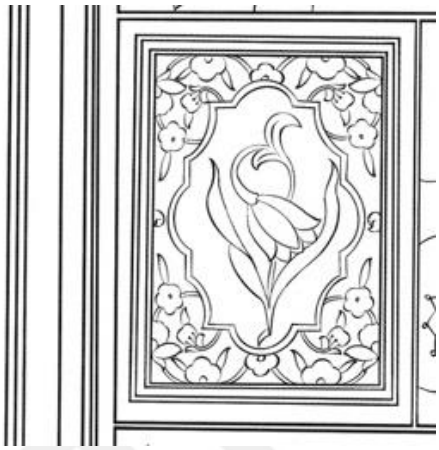

Çizim 6.116. Hazine 2252 Murakka'3 çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Dış pervaz, hâkî yeşili olan kâğıt renginde kalırken, iç pervaz altınla doldurulup boş bırakılmıştır. Sülüs yazının (üst ve alt) boş kalan kısımlarını doldurmak için keşide tezhibi şeklinde sade yaprak, goncagül ve penç kullanılmıştır. Yaprak, goncagül ve penç tamamen altınla doldurularak, siyahla tahrir çekilmiştir. Yaprakların uç kısımlarına kırmızıyla foya atılmış, goncagüllerin ortalarına yine aynı renkle noktalar, pençlere ise kırmızı ve mavi renkle noktalar konulmuştur.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desende, ¼ simetrik, hatayi grubundan köşebent tasarlanmıştır (Çizim 6.115). Hatayi grubu motiflerin köşelerde oluşturduğu kapalı formlara zemini boyalı klasik tezhip tekniği uygulanmıştır. Motifler kendi tonlarının koyusuyla gölgelendirilmiştir (Resim 6.119). Ortada şemse formunda oluşan alanın zemini sıvama sarı altınla doldurulmuş, stilize çiçekler arasında yer alan bir kökten

çıkan yapraklı ve eğik başlı natüralist kırmızı lalelere, yeşil, kırmızı ve maviyle tonlama yapılmıştır (Resim 6.120, Çizim 6.116). Cedvel ve ipliklerle sınırlandırılan koltuklardan sonra açık mavi zemin üzerine (+,-) lerden oluşan ara suyu yapılmıştır. Duraklar ise oldukça çeşitli ancak sade bir şekilde altınla boyanmış, noktalarla renklendirilmiş ve siyahla tahrir çekilmiştir. Nesih hattıyla yazılan alanda ise boşluk doldurmak amacıyla sıvama altınla beyn'es-sütur yapılarak iğne perdahı uygulanmıştır.

- Renkler: Altın, siyah, koyu kırmızı, beyaz, lapis lazuli (lacivert), sarı, sülyen, açık mavi, açık pembe, yeşil, kırmızı.

Murakka'7 sayfa 4

Resim 6.121. Hazine 2252 Murakka'4 (T.S.M.K., 2023).

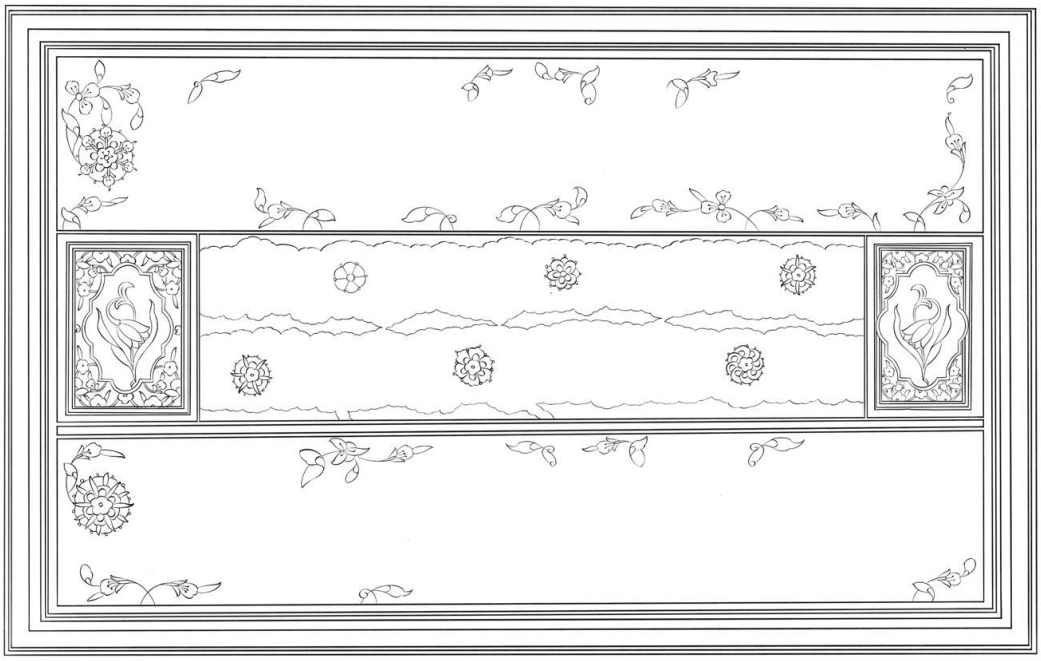

Çizim 6.117. Hazine 2252 Murakka'4 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu:

-Yazı Tercümesi: *Binayı yapanı ve bayrağı anmak için de gözyaşı dökmezdin! Zilletle ve senin kapında ancak tezellülün fayda vereceğini bilerek kapına vardım. Sana dayanağımı tevekkül yaptım. Yalvararak, isteyerek (sana) avuç açtım. Sevdiğinin ve gönderdiğinin (Rasulullah) hatırına (alttaki kıtada devam ediyor) O halde, gözyaşının ve hastalığın seni bırakması senin aleyhine şahitlik yaptıktan sonra sevgiyi nasıl inkâr edersin?!*

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Dikdörtgen olan koltuklardaki desen ve başlık yazısının tezyinat özellikleri Murakka'3'le benzer biçimde tezyin edilmiştir.
- Renkler: Altın, siyah, koyu kırmızı, beyaz, lapis lazuli (lacivert), sarı, sülyen, açık mavi, açık pembe, yeşil, kırmızı.

Murakka’7 sayfa 5

Resim 6.122. Hazine 2252 Murakka’5 (T.S.M.K., 2023).

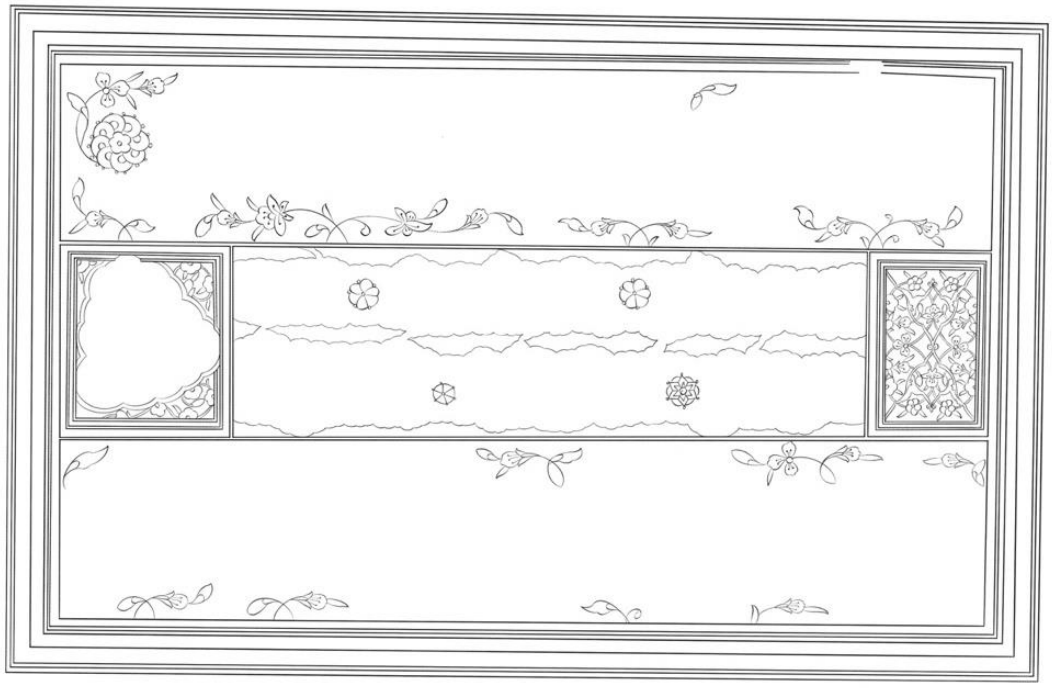

Çizim 6.118. Hazine 2252 Murakka’5 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: Kaside

-Yazı Tercümesi: *Bu coşkulu aşk, yanaklarındaki bahar ve üzüm salkımı gibi ve onun şefaatini dileyenin duasını sevmen hatırına, bize her sıkıntıdan bir çıkış yolu kıl ve bize lütufkâr ol ey kendisine müracaat edilen... Şefaatçi olan ve şefaati kabul edilen, yaratılmışların en hayırlısı, peygambere ve ailesine salat-u selam olsun. Bu mübarek kaside, aciz kul Abdurrahman Hilmi -Mevlası kendisinden razı olsun- tarafından tamamlandı. Gözyaşının iki (gözdeki) çizgisini ve bitkinliği kanıtladı.*

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

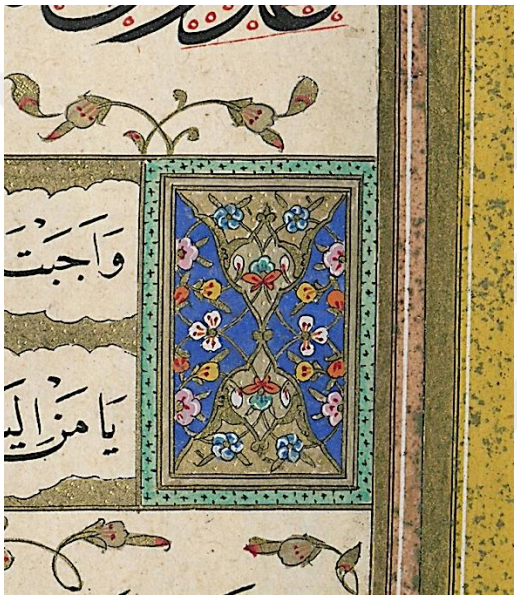

Resim 6.123. Hazine 2252 Murakka'5 detay

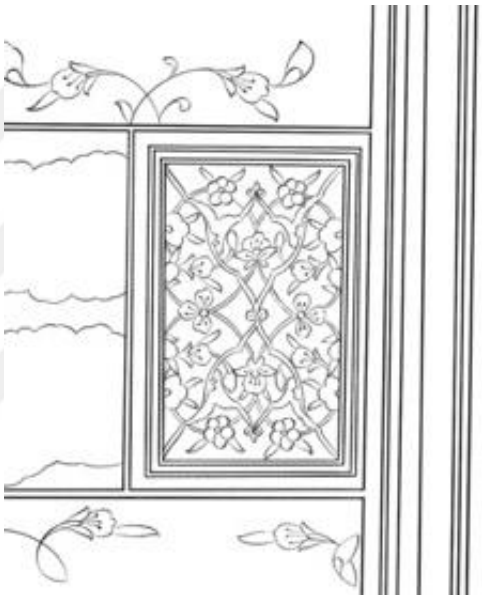

Çizim 6.119. Hazine 2252 Murakka'5 çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Dış pervaz ve iç pervaz alanları boş bırakılarak her iki alana da zerefşan uygulanmıştır. Sülüs yazının (üst ve alt) boş kalan kısımlarını doldurmak için keşide tezhibi şeklinde sade yaprak, goncagül ve penç kullanılmıştır. Yaprak, goncagül ve penç tamamen altınla doldurularak, siyahla tahrir çekilmiştir. Yaprakların uç kısımlarına kırmızıyla foya atılmış, goncagüllerin ortalarına yine aynı renkle noktalar, pençlere ise kırmızı ve mavi renkle noktalar konulmuştur.

Dikdörtgen olan koltuklardan sağda kalan desen, ½ simetrik, rumi ve hatayi grubundan tasarlanmıştır (Çizim 6.118). ½ simetrik kapalı bir rumi formu oluşturulan bu koltuğun içinde de sade bir şekilde hatayi grubu motifleri yer almaktadır. Rumilerin üstte ve altta oluşturduğu kapalı formlarda zer-ender-zer tekniği, yanlarda kalan alana ise zemini boyalı klasik tezhip tekniği uygulanmıştır (Resim 6.122). Solda yer alan koltukta ise, tezhipli alan tamamen yazıyı sınırlandırmak amacıyla dendanlarla sınırlandırılmıştır. Hatayi grubu motiflerle serbest düzende tasarım yapılmıştır. Bu koltukta da zemini boyalı klasik tezhip tekniği uygulanmıştır. Her iki koltuktaki motifler kendi tonlarının koyusuyla gölgelendirilmiştir. Cedvel ve ipliklerle sınırlandırılan koltuklardan sonra açık yeşil renkte zemin üzerine (+,-) lerden oluşan arasuyu yapılmıştır. Duraklar ise oldukça çeşitli ancak sade bir şekilde altınla boyanmış, noktalarla renklendirilmiş ve siyahla tahrir çekilmiştir. Nesih hattıyla yazılan alanda ise boşluk doldurmak amacıyla sıvama altınla beyn'es-sütur şeklinde iğne perdahı uygulanmıştır.

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, kırmızı, açık pembe, mavi (lapis lazuli), açık mavi, açık yeşil, sülyen, sarı.

Murakka'7 sayfa 6

Resim 6.124. Hazine 2252 Murakka'6 (T.S.M.K., 2023).

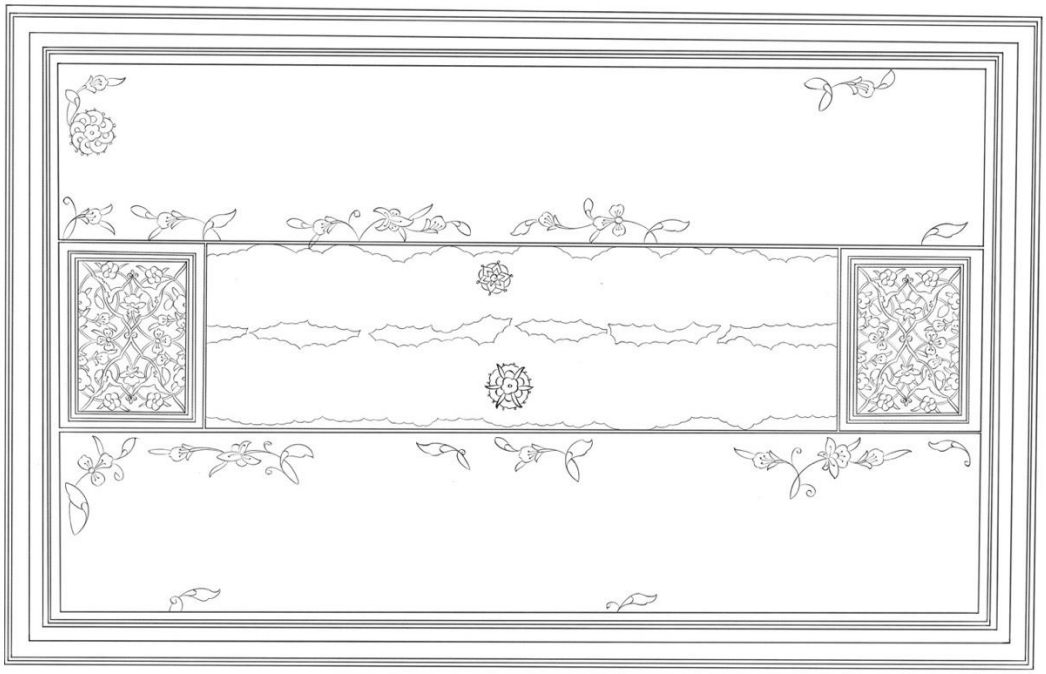

Çizim 6.120. Hazine 2252 Murakka'6 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu: "İstiğfar Duası" adlı ilahinin sözleri, anonim

-Yazı Tercümesi: *Evet, sevdiğimin silueti geceleyin (kafamda) dolaştı ve beni uyutmadı*. ("İstiğfar Duası" adlı ilahinin sözleri, anonim): *Karanlıklarda akıntıdan çarpışan dalgalar üzerinde gemiyi yürüten Allah'a istiğfar ederim. Başına bir dert geldiğinde, kendisine sığınıp yardım isteyeni kurtaran Allah'a istiğfar ederim.*
Çünkü sevgi elemle lezzetlere engel oluyor. Ey platonik aşkı kınayan!

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Dikdörtgen olan koltuklardaki desen ve başlık yazısının tezyinat özellikleri Murakka'5'le benzer biçimde tezyin edilmiştir.
- Renkler: Altın, siyah, beyaz, kırmızı, açık pembe, mavi (lapis lazuli), açık mavi, açık yeşil, sülyen, sarı.

Murakka'7 sayfa 7

Resim 6.125. Hazine 2252 Murakka'7 (T.S.M.K., 2023).

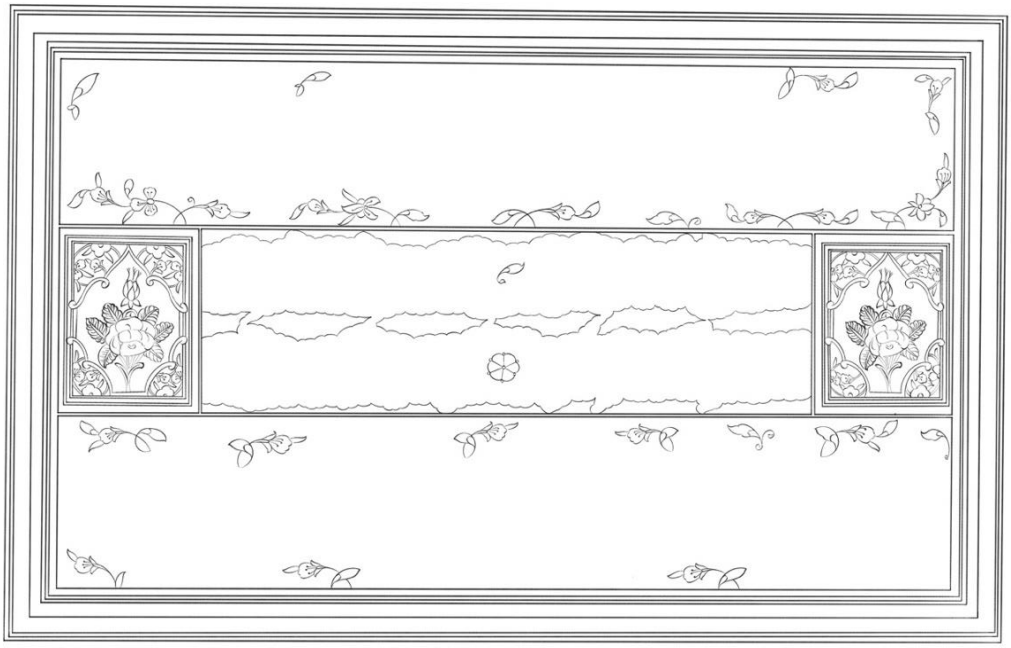

Çizim 6. 121. Hazine 2252 Murakka'7 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu:

-Yazı Tercümesi: *Affedersin ama insaf etsen kınamazdın. Hâlim sana geçti. Sırrım, gammazlardan gizli değil. Kırgınlık, zillet ve pişmanlıkla gelenin günahlarını çokça bağışlayan Allah'a istiğfar ederim. Kusurluların kusurlarını çokça örten ve onları kinden kurtaran Allah'a istiğfar ederim.*

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

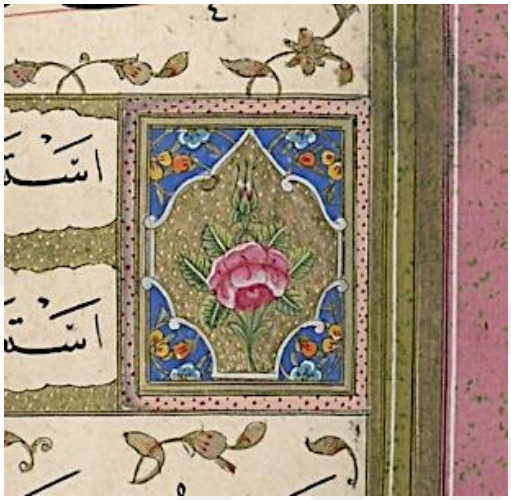

Resim 6.126. Hazine 2252 Murakka'7 detay

Çizim 6.122. Hazine 2252 Murakka'7 çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Dış pervaz, gülkurusu olan kâğıt renginde kalırken, iç pervaz altınla doldurulup boş bırakılmıştır. Sülüs yazının (üst ve alt) boş kalan kısımlarını doldurmak için keşide tezhibi şeklinde sade yaprak ve goncagül kullanılmıştır. Yaprak ve goncagül tamamen altınla doldurularak, siyahla tahrir çekilmiştir. Yaprakların uç kısımlarına kırmızıyla foya atılmış, goncagüllerin ortalarına yine aynı renkle noktalar konulmuştur.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desende, ¼ simetrik, hatayi grubundan köşebent tasarlanmıştır (Çizim 6.121). Hatayi grubu motiflerin köşelerde oluşturduğu kapalı formlara zemini boyalı klasik tezhip tekniği uygulanmıştır. Motifler kendi tonlarının koyusuyla gölgelendirilmiştir (Resim 6.125). Ortada şemse formunda oluşan alanın zemini sıvama sarı altınla doldurulmuş, stilize çiçekler arasında yer alan, bir dal üzerinde gül goncası ve açmış gül yer almaktadır. Gül ve goncasına, beyaz, yeşil ve kırmızıyla tonlama yapılmıştır (Resim 6.126, Çizim 6.122). Cedvel ve ipliklerle

sınırlandırılan koltuklardan sonra yavruağzı zemin üzerine (+,-) lerden oluşan ara suyu yapılmıştır. Duraklar ise oldukça sade bir şekilde altınla boyanmış ve siyahla tahrir çekilmiştir. Nesih hattıyla yazılan alanda ise boşluk doldurmak amacıyla sıvama altınla beyn'es-sütur yapılarak iğne perdahı uygulanmıştır.

- Renkler: Altın, siyah, koyu kırmızı, beyaz, lapis lazuli (lacivert), sarı, sülyen, açık mavi, açık pembe, yeşil, kırmızı.

Murakka'7 sayfa 8

Resim 6.127. Hazine 2252 Murakka'8 (T.S.M.K., 2023).

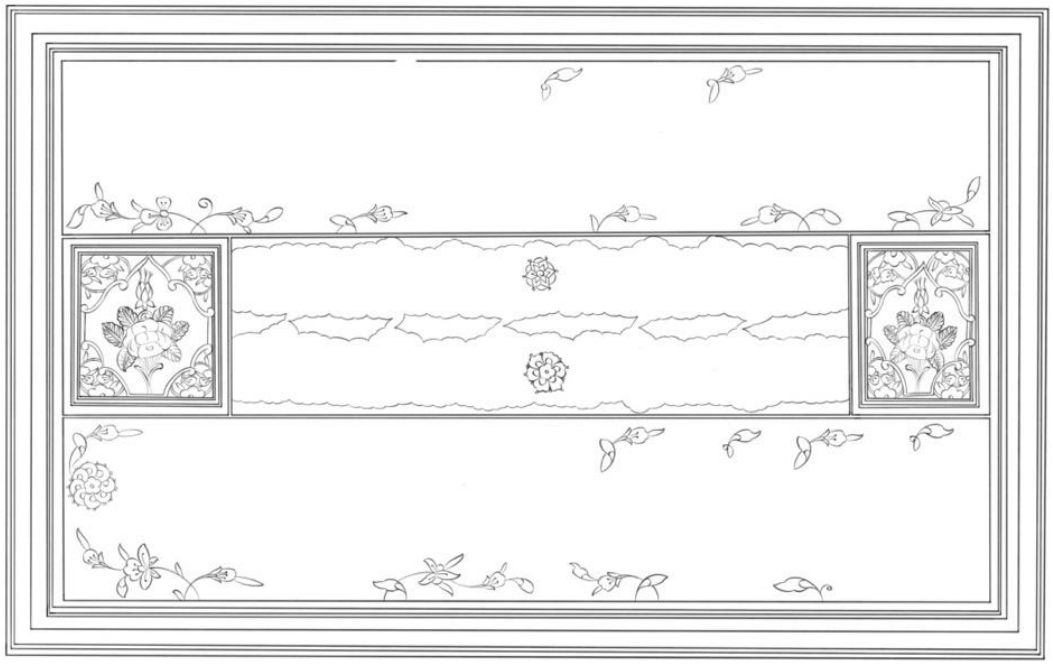

Çizim 6.123. Hazine 2252 Murakka'8 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu:

-Yazı Tercümesi: *Ve hastalığım sonuca bağlanmış değil. Yalnız bana nasihat edildi ama ben onu duyuyor değilim. Bünyemden, ahlakımdan, saygınlığımın lekelenmesinden, şeklimden ve mizacımdan (ötürü) Allah'a istiğfar ederim. Sözümden, işimden, mücadelemden, çabamdan ve bıkkınlığımdan Allah'a istiğfar ederim. Seven kesinlikle, kınayanlara karşı bir sağırlık içindedir.*

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Dikdörtgen olan koltuklardaki desen ve başlık yazısının tezyinat özellikleri Murakka'7'yle benzer biçimde tezyin edilmiştir.
- Renkler: Altın, siyah, koyu kırmızı, beyaz, lapis lazuli (lacivert), sarı, sülyen, açık mavi, açık pembe, yeşil, yavruağzı, kırmızı.

Murakka’7 sayfa 9

Resim 6.128. Hazine 2252 Murakka’9 (T.S.M.K., 2023).

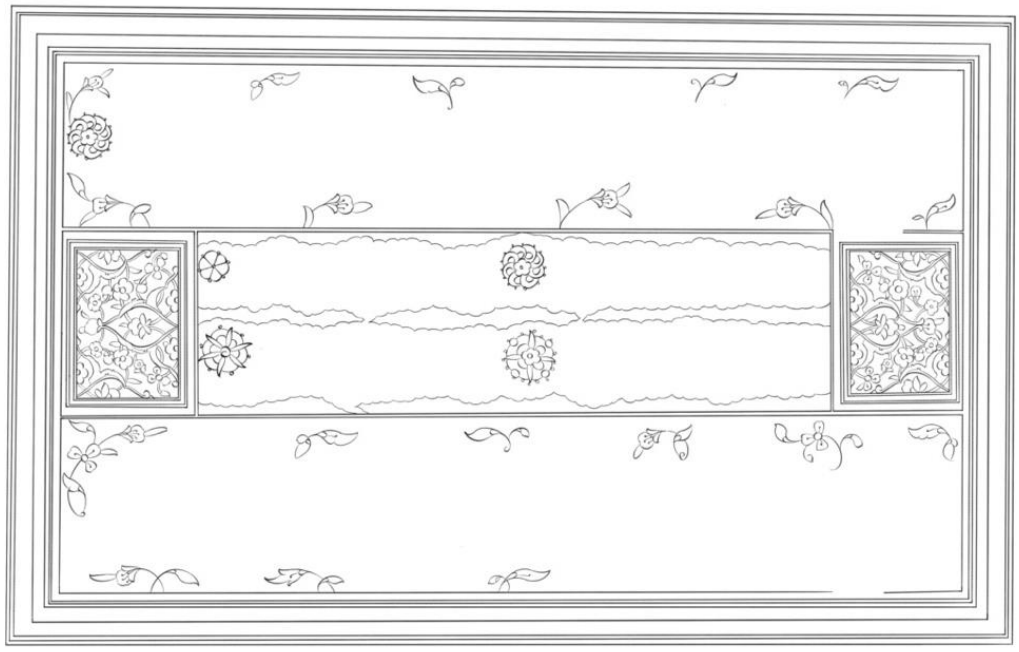
Çizim 6.124. Hazine 2252 Murakka’9 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu:

-Yazı Tercümesi: *Saçın yaşlılıktan ötürü ağarmasının nasihatçi oluşunu azarlayarak suçladım ki bu ağarma, nasihat hususunda suçlamalardan daha öte! Cehaletimden, patavatsızlığımdan, küçük ve büyük günahlarımdan Allah'a istiğfar ederim. Elimin ve ayağımın işlediği hatalardan Allah'a istiğfar ederim. Çünkü kötülüğü emreden nefsim; cahilliğinden, yaşlılığın ve saç ağarmasının uyarısından kendine ders çıkarmadı,*

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

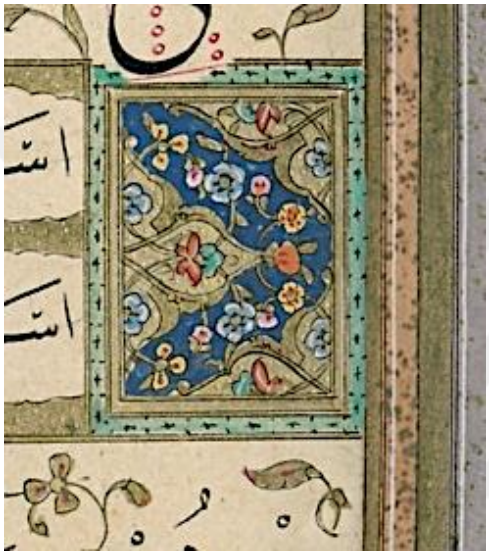

Resim 6.129. Hazine 2252 Murakka'9 detay

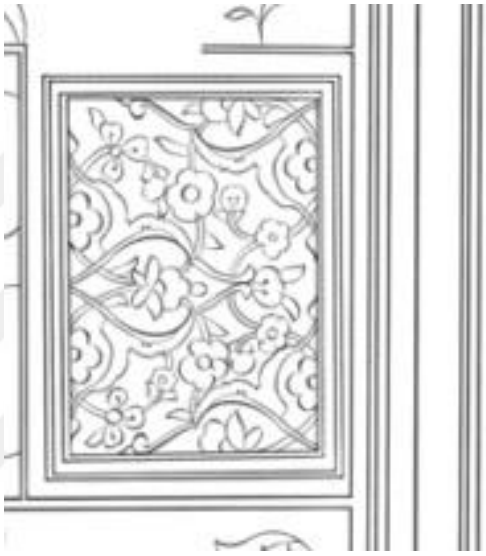

Çizim 6.125. Hazine 2252 Murakka'9 çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Dış pervaz ve iç pervaz alanları boş bırakılarak zerefşan uygulanmıştır. Sülüs yazının (üst ve alt) boş kalan kısımlarını doldurmak için keşide tezhibi şeklinde sade yaprak, goncagül ve penç kullanılmıştır. Yaprak, goncagül ve penç tamamen altınla doldurularak, siyahla tahrir çekilmiştir. Yaprakların uç kısımlarına kırmızıyla foya atılmış, goncagüllerin ortalarına yine aynı renkle noktalar, pençlere ise kırmızı ve mavi renkle noktalar konulmuştur.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desen, ½ simetrik, rumi ve hatayi grubundan tasarlanmıştır (Çizim 6.124). ½ simetrik kapalı bir rumi formu oluşturulan bu koltuğun içinde de sade bir şekilde hatayi grubu motifleri yer almaktadır. Rumilerin köşelerde ve ortada oluşturduğu kapalı formlarda zer-ender-zer tekniği, ortada kalan alana ise

zemini boyalı klasik tezhip tekniği uygulanmıştır. Motifler kendi tonlarının koyusuyla gölgelendirilmiştir (Resim 6.128). Cedvel ve ipliklerle sınırlandırılan koltuklardan sonra açık yeşil zemin üzerine (+,-) lerden oluşan ara suyu yapılmıştır. Duraklar ise oldukça çeşitli ancak sade bir şekilde altınla boyanmış, noktalarla renklendirilmiş ve siyahla tahrir çekilmiştir. Nesih hattıyla yazılan alanda ise boşluk doldurmak amacıyla sıvama altınla beyn'es-sütur yapılarak iğne perdahı uygulanmıştır.

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, lapis lazuli (lacivert), sarı, sülyen, açık mavi, kırmızı, açık yeşil.

Murakka'7 sayfa 10

Resim 6.130. Hazine 2252 Murakka'10 (T.S.M.K., 2023).

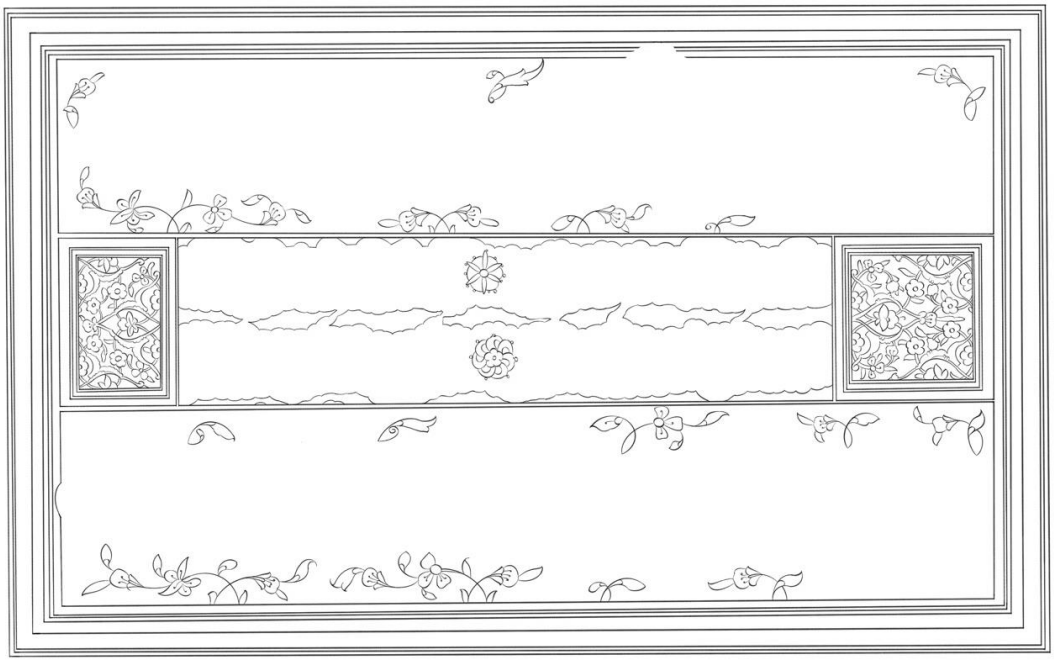

Çizim 6.126. Hazine 2252 Murakka’10 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu:

-Yazı Tercümesi: *Misafir ağırlamalık güzel bir iş de hazırlamadı. Ellerimin elde edemediğinden ve bir hayal miktarı elde ettiğinden Allah’a istiğfar ederim.*

Kendimden ve yine kendimden, gönlümden, suçlamalarla kuruntu kaygılarından (ötürü) Allah’a istiğfar ederim. Utanmadan başımı ağrıttı.

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Dikdörtgen olan koltuklardaki desen ve başlık yazısının tezyinat özellikleri Murakka’9’la benzer biçimde tezyin edilmiştir.
- Renkler: Renkler: Altın, siyah, beyaz, lapis lazuli (lacivert), sarı, sülyen, açık mavi, kırmızı, açık yeşil.

Murakka’7 sayfa 11

Resim 6.131. Hazine 2252 Murakka’11 (T.S.M.K., 2023).

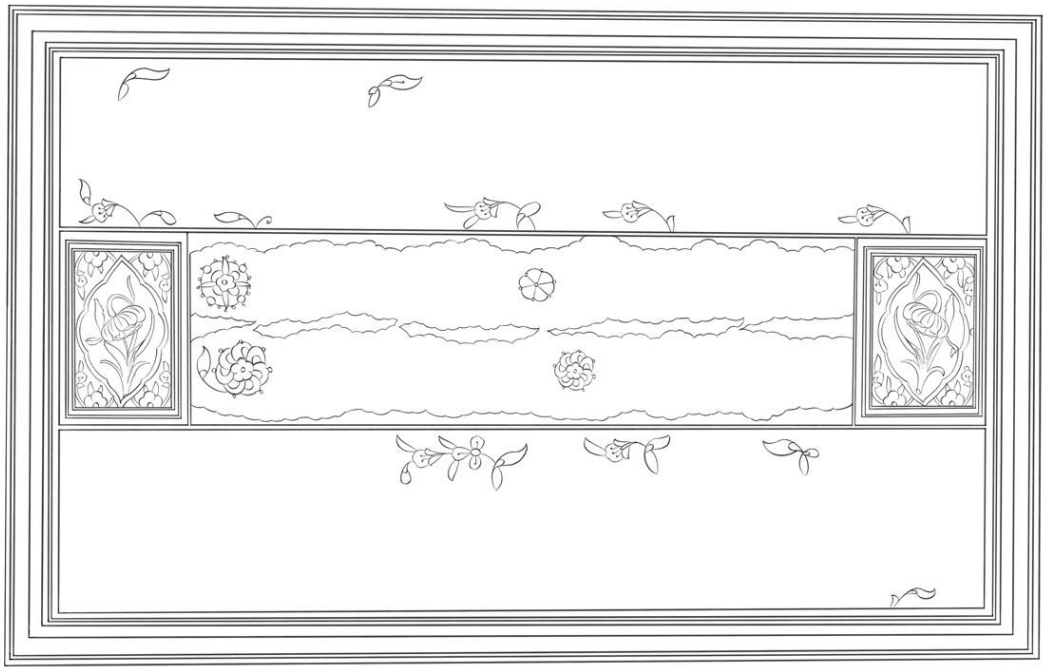

Çizim 6.127. Hazine 2252 Murakka’11 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu:

-Yazı Tercümesi: *Ona (misafire) hürmet etmeyi bilseydim (ederdim). Bana ondan gizli gibi görünen sırrı gizledim. Karakterimden, aç gözlülüğümden ve hâlimin hastalık hâline dönüşmesinden (ötürü) Allah'a istiğfar ederim. Ben, benimle, benim, bende, bence, yeminle sözümden (ötürü) Allah'a istiğfar ederim. Atın dik başlılığının dizginlerle geri çevrildiği gibi, nefsin sapkınlığının dik başlılığını kim benim için geri çevirir?*

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

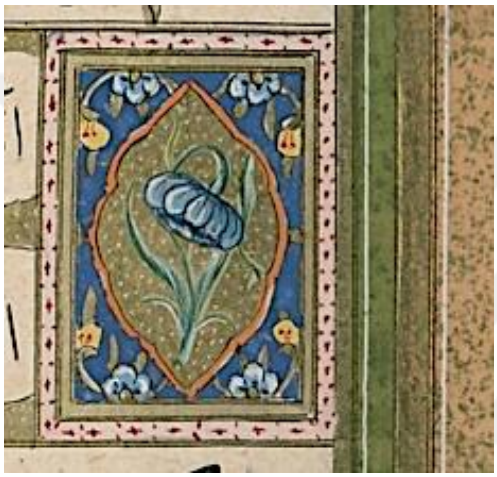

Resim 6.132. Hazine 2252 Murakka'11 detay

Çizim 6.128. Hazine 2252 Murakka'11 çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Dış pervaz, boş bırakılarak zerefşan uygulanırken, iç pervaz altınla doldurulup boş bırakılmıştır. Sülüs yazının (üst ve alt) boş kalan kısımlarını doldurmak için keşide tezhibi şeklinde sade yaprak ve goncagül kullanılmıştır. Yaprak ve goncagül tamamen altınla doldurularak, siyahla tahrir çekilmiştir. Yaprakların uç kısımlarına kırmızıyla foya atılmış, goncagüllerin ortalarına yine aynı renkle noktalar konulmuştur.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desen, ¼ simetrik, hatayi grubundan köşebent tasarlanmıştır (Çizim 6.127). Hatayi grubu motiflerin köşelerde oluşturduğu kapalı formlara zemini boyalı klasik tezhip tekniği uygulanmıştır. Motifler kendi tonlarının koyusuyla gölgelendirilmiştir (Resim 6.131). Ortada şemse formunda oluşan alanın

zemini sıvama sarı altınla doldurulmuş, iğne perdahı yapılmış ve stilize çiçekler arasında yer alan bir dal üzerinde açmış eğik şakayık yer almaktadır. Şakayığa, beyaz, yeşil ve maviyle tonlama yapılmıştır (Resim 6.132, Çizim 6.128). Cedvel ve ipliklerle sınırlandırılan koltuklardan sonra yavruağzı zemin üzerine (+,-) lerden oluşan ara suyu yapılmıştır. Duraklar ise oldukça çeşitli ancak sade bir şekilde altınla boyanmış, noktalarla renklendirilmiş ve siyahla tahrir çekilmiştir. Nesih hattıyla yazılan alanda ise boşluk doldurmak amacıyla sıvama altınla beyn'es-sütur yapılarak iğne perdahı uygulanmıştır.

- Renkler: Altın, siyah, beyaz, lapis lazuli (lacivert), sarı, sülyen, mavi, açık mavi, yeşil, kırmızı.

Murakka'7 sayfa 12

Resim 6.133. Hazine 2252 Murakka'12 (T.S.M.K., 2023).

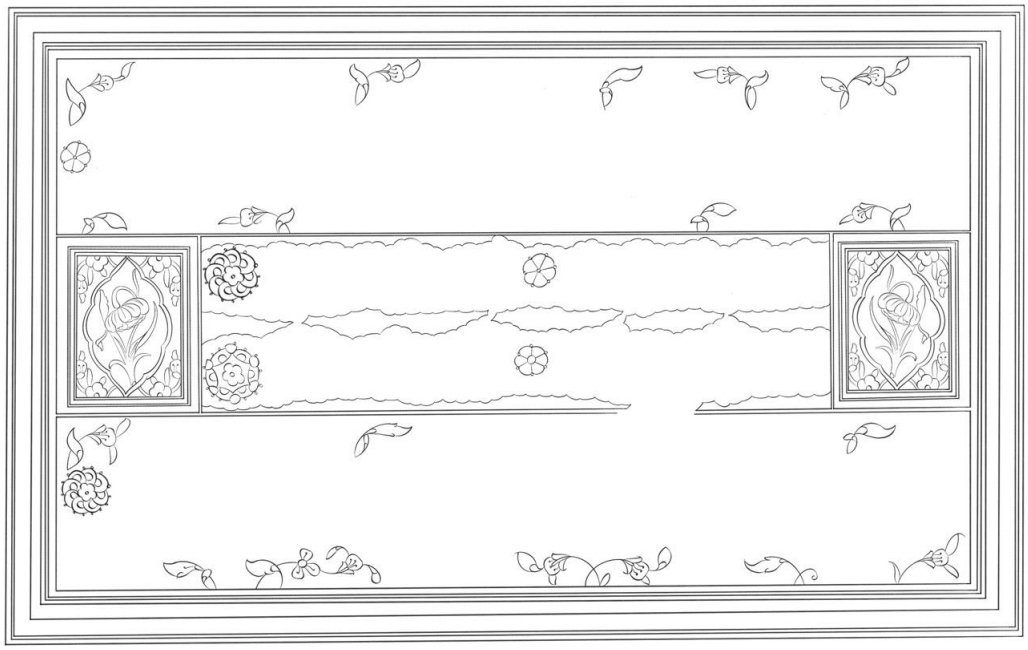

Çizim 6.129. Hazine 2252 Murakka'12 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu:

-Yazı Tercümesi: *O zaman günahlarla nefsin arzusunu kırmayı dileme! Bilmiyor olduğumdan, bildiğimden ve kalemle tahrif ettiğimden Allah'a istiğfar ederim. Uykumdan, uyuklamamdan, uyanıklığımdan ve tutunarak yaşadığım şeylerden Allah'a istiğfar ederim.*

Yemek yemek kesinlikle oburluk arzusunu güçlendirir.

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Dikdörtgen olan koltuklardaki desen ve başlık yazısının tezyinat özellikleri Murakka'11'le benzer biçimde tezyin edilmiştir.
- Renkler: Altın, siyah, beyaz, lapis lazuli (lacivert), sarı, sülyen, mavi, açık mavi, yeşil, kırmızı.

Murakka’7 sayfa 13

Resim 6.134. Hazine 2252 Murakka’13 (T.S.M.K., 2023).

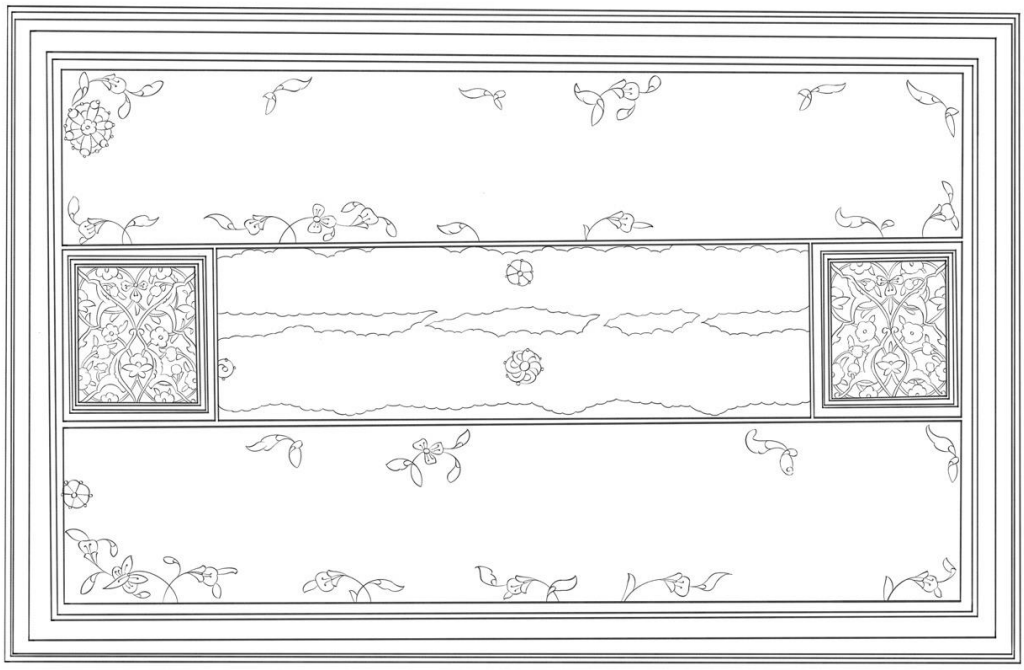

Çizim 6.130. Hazine 2252 Murakka’13 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu:

-Yazı Tercümesi: *Nefis, çocuk gibidir; onu ihmal edersen süt emme sevgisiyle büyür, Uykumdan, uyuduğum geceden ve yokluktan ortaya çıkmasından önce yarından Allah'a istiğfar ederim. Küçüklüğümde olandan yaşlılık ve saçımın ağarması dönemine kadarki aykırılıktan Allah'a istiğfar ederim. Sütten kesersen kesilir. O yüzden onun hevesinden vazgeç,*

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

Resim 6.135. Hazine 2252 Murakka'13 detay

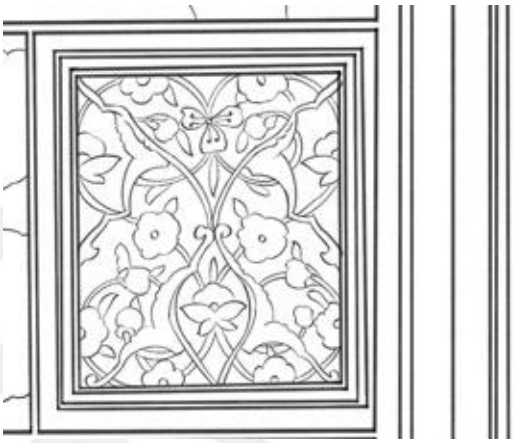

Çizim 6.131. Hazine 2252 Murakka'13 çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Dış pervaz ve iç pervaz alanları boş bırakılarak zerefşan uygulanmıştır. Sülüs yazının (üst ve alt) boş kalan kısımlarını doldurmak için keşide tezhibi şeklinde sade yaprak, goncagül ve penç kullanılmıştır. Yaprak, goncagül ve penç tamamen altınla doldurularak, siyahla tahrir çekilmiştir. Yaprakların uç kısımlarına kırmızıyla foya atılmış, goncagüllerin ortalarına yine aynı renkle noktalar, pençlere ise kırmızı ve mavi renkle noktalar konulmuştur.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desen, ½ simetrik, rumi ve hatayi grubundan tasarlanmıştır (Çizim 6.130). ½ simetrik kapalı bir rumi formu oluşturulan bu koltuğun içinde de sade bir şekilde hatayi grubu motifleri yer almaktadır. Rumilerin yanlarda ve ortada oluşturduğu kapalı formlarda zer-ender-zer tekniği, ortada kalan alana ise zemini boyalı klasik tezhip tekniği uygulanmıştır. Motifler kendi tonlarının koyusuyla gölgelendirilmiştir (Resim 6.134). Cedvel ve ipliklerle sınırlandırılan koltuklardan sonra açık mavi zemin üzerine (+,-) lerden oluşan ara suyu yapılmıştır. Duraklar ise

oldukça sade bir şekilde altınla boyanmış, noktalarla renklendirilmiş ve siyahla tahrir çekilmiştir. Nesih hattıyla yazılan alanda ise boşluk doldurmak amacıyla sıvama altınla beyn'es-sütur yapılarak iğne perdahı uygulanmıştır.

- Renkler: Altın, siyah, koyu kırmızı, beyaz, lapis lazuli (lacivert), sarı, sülyen, açık mavi, açık pembe.

Murakka'7 sayfa 14

Resim 6.136. Hazine 2252 Murakka'14 (T.S.M.K., 2023).

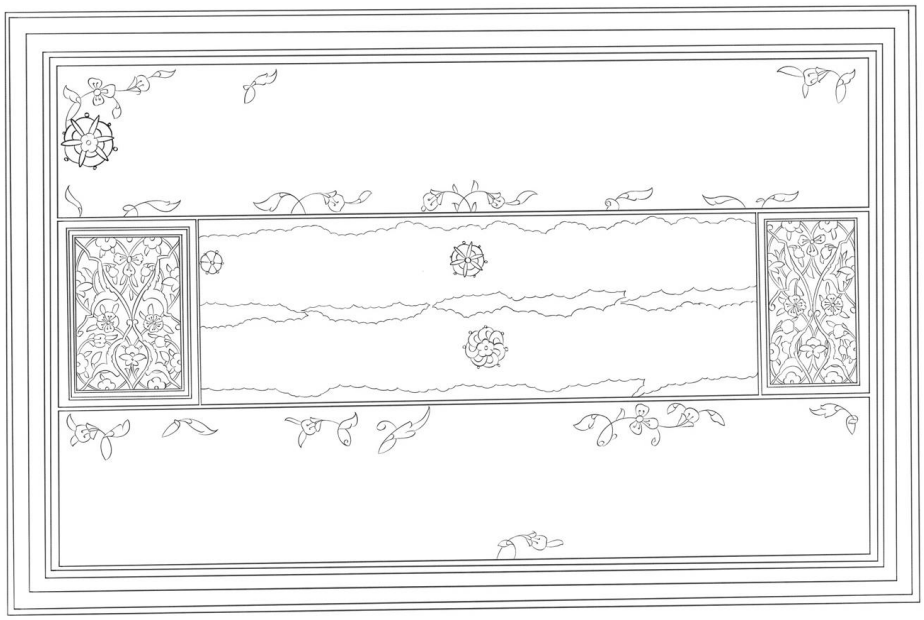

Çizim 6.132. Hazine 2252 Murakka'14 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu:

-Yazı Tercümesi: *Ve onu görevlendirmekten sakın! Heves gerçekten bir işi üstlendi mi (nefsi) sağırlaştırır ve tıkar. Bitkiler, denizdeki nimetler ve karada otlayan hayvanlar sayısınca Allah'a istiğfar ederim. Rüzgârlar ve üzerinde geçen azıklar ve paylar sayısınca Allah'a istiğfar ederim. İşlerde otlar haldeyken nefsi ürküt ki eğer otlak güzel olursa otlamaz.*

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Dikdörtgen olan koltuklardaki desen ve başlık yazısının tezyinat özellikleri Murakka'13'le benzer biçimde tezyin edilmiştir.
- Renkler: Altın, siyah, koyu kırmızı, beyaz, lapis lazuli (lacivert), sarı, sülyen, açık mavi, açık pembe.

Murakka'7 sayfa 15

Resim 6.137. Hazine 2252 Murakka'15 (T.S.M.K., 2023).

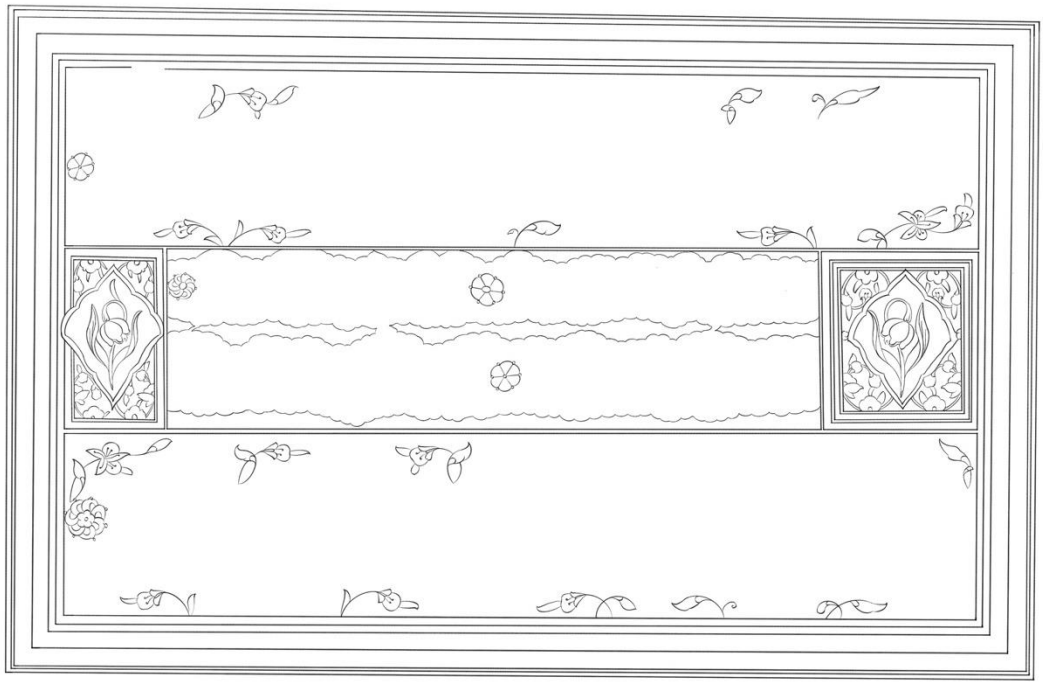

Çizim 6.133. Hazine 2252 Murakka’15 çizimi

(Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu:

-Yazı Tercümesi: *Nefis, öldürücü bir lezzet olarak kişiye ne kadar güzelleşti ki o, Kumlar ve dünya âlemindeki sürekli yağmurdan içenler sayısınca Allah’a istiğfar ederim.*

Yemenli kadının (kokusu) estiğinden, meydanlarda ve tepelerdeki bulutların akıttığından (ötürü) Allah’a istiğfar ederim. Zehrin, iç yağında olduğunu anlamadı.

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

Resim 6.138. Hazine 2252 Murakka'15 detay

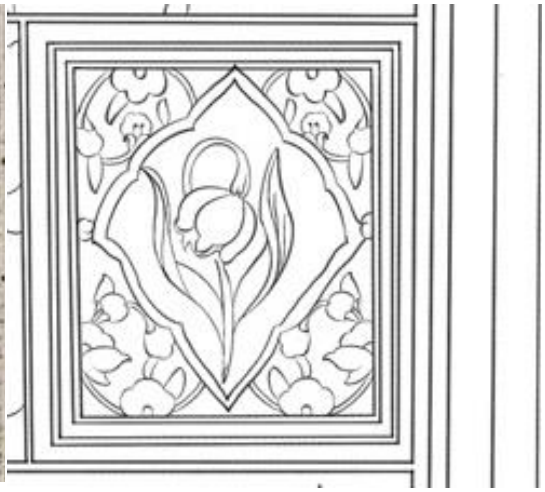

Çizim 6.134. Hazine 2252 Murakka'15 çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Dış pervaz, boş bırakılarak zerefşan uygulanırken, iç pervaza battal ebru yapıştırılmıştır. Sülüs yazının (üst ve alt) boş kalan kısımlarını doldurmak için keşide tezhibi şeklinde sade yaprak, goncagül ve penç kullanılmıştır. Yaprak, goncagül ve penç tamamen altınla doldurularak, siyahla tahrir çekilmiştir. Yaprakların uç kısımlarına kırmızıyla foya atılmış, goncagüllerin ortalarına yine aynı renkle noktalar, pençlere ise kırmızı ve mavi renkle noktalar konulmuştur.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desen, ¼ simetrik, hatayi grubundan köşebent tasarlanmıştır (Çizim 6.133). Hatayi grubu motiflerin köşelerde oluşturduğu kapalı formlara zemini boyalı klasik tezhip tekniği uygulanmıştır. Motifler kendi tonlarının koyusuyla gölgelendirilmiştir (Resim 6.137). Ortada şemse formunda oluşan alanın zemini sıvama sarı altınla doldurulmuş, stilize çiçekler arasında yer alan bir kökten çıkan yapraklı ve eğik başlı natüralist kırmızı lalelere, yeşil ve kırmızıyla tonlama yapılmıştır (Resim 6.138, Çizim 6.134). Cedvel ve ipliklerle sınırlandırılan koltuklardan sonra açık yeşil zemin üzerine (+,-) lerden oluşan ara suyu yapılmıştır. Duraklar ise oldukça sade bir şekilde altınla boyanmış, noktalarla renklendirilmiş ve siyahla tahrir çekilmiştir. Nesih hattıyla yazılan alanda ise boşluk doldurmak amacıyla sıvama altınla beyn'es-sütur yapılarak iğne perdahı uygulanmıştır.

- Renkler: Altın, siyah, koyu kırmızı, beyaz, lapis lazuli (lacivert), sarı, sülyen, açık mavi, açık pembe, yeşil, kırmızı.

Murakka’7 sayfa 16

Resim 6.139. Hazine 2252 Murakka’16 (T.S.M.K., 2023).

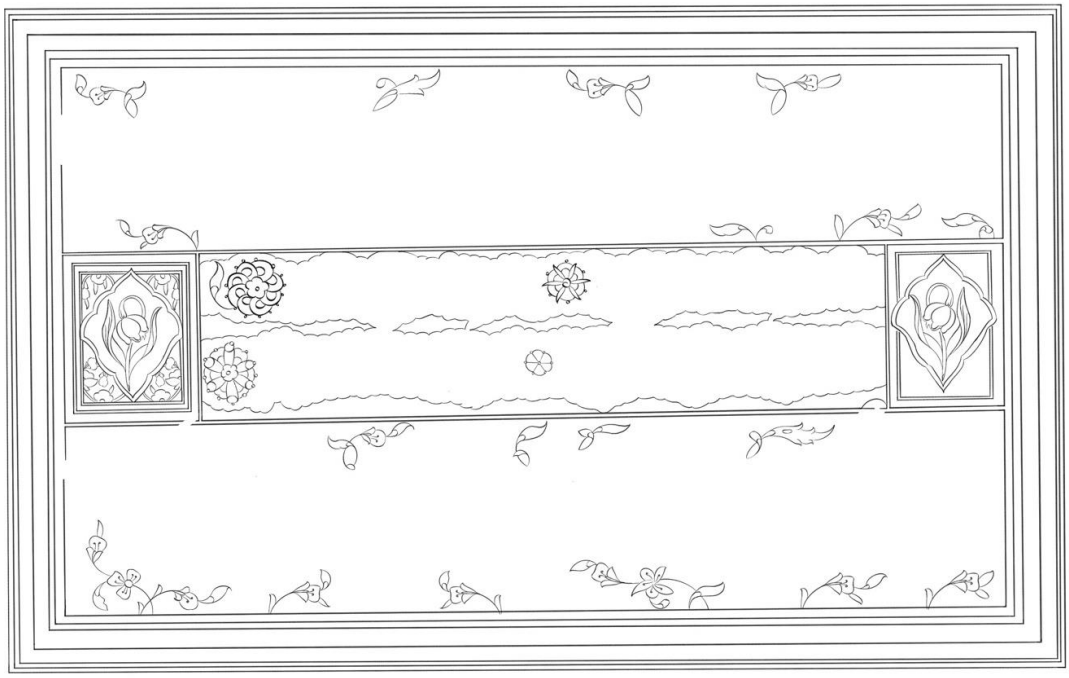

Çizim 6.135. Hazine 2252 Murakka’16 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu:

-Yazı Tercümesi: *Açlığın ve tokluğun hilelerinden kork, Harem'le ve helallerle şereflenen önemli yerlere yürüyen hacılar adına Allah'a istiğfar ederim. Şafak söktüğünde ve yaprak kuşu kuşlar arasında nağmelerle şarkı söylediğinde Allah'a istiğfar ederim. Çünkü kıtlık, doymuşluktan daha kötü olabilir. Haramlarla dolmuş gözden gözyaşını boşalt*

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Dikdörtgen olan koltuklardaki desen ve başlık yazısının tezyinat özellikleri Murakka'15'le benzer biçimde tezyin edilmiştir.
- Renkler: Altın, siyah, koyu kırmızı, beyaz, lapis lazuli (lacivert), sarı, sülyen, açık mavi, açık pembe, yeşil, kırmızı.

Murakka'7 sayfa 17

Resim 6.140. Hazine 2252 Murakka'17 (T.S.M.K., 2023).

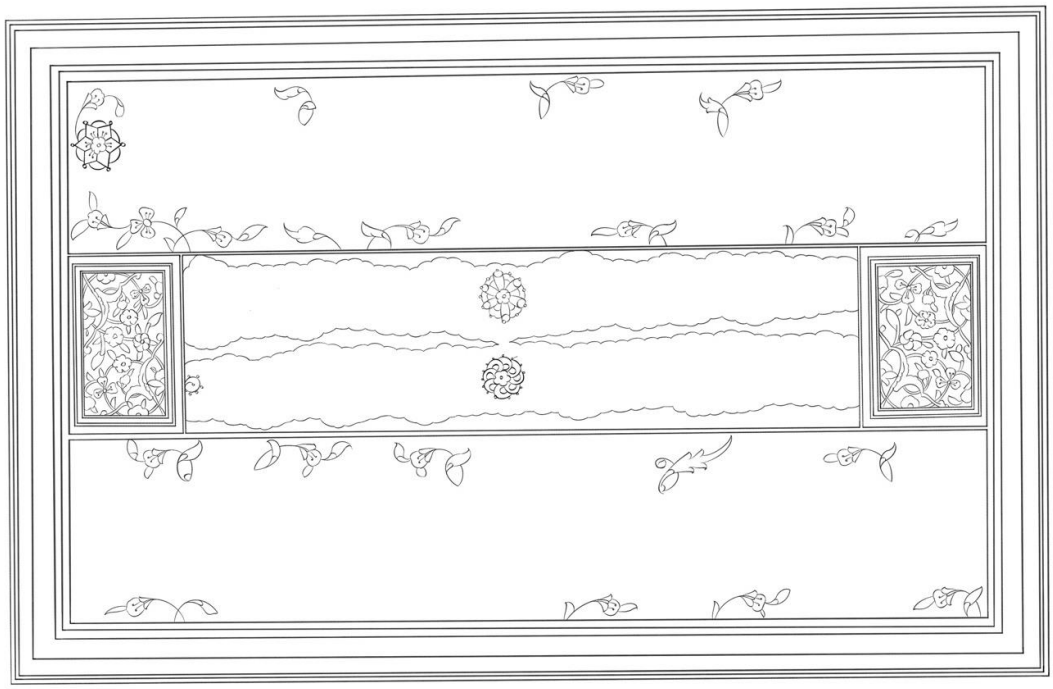

Çizim 6.136. Hazine 2252 Murakka'17 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu:

-Yazı Tercümesi: *Ve pişmanlık diyetine sadık kal, nefsine ve şeytana muhalif ol, Kendimden ve yine kendimden, gönlümden, suçlamalarla kuruntu hatırlamaktan Allah'a istiğfar ederim.*

Harfler ve okunan ayetin ve hikmetlerin zikri sayısınca Allah'a istiğfar ederim. Onlara isyan et, eğer sana öğüt verirlerse onları suçla,

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

Resim 6.141. Hazine 2252 Murakka'17 detay

Çizim 6.137. Hazine 2252 Murakka'17 çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Dış pervazı boş bırakılarak zerefşan uygulanırken, iç pervaza battal ebru yapıştırılmıştır. Sülüs yazının (üst ve alt) boş kalan kısımlarını doldurmak için keşide tezhibi şeklinde sade yaprak, goncagül ve penç kullanılmıştır. Yaprak, goncagül ve penç tamamen altınla doldurularak, siyahla tahrir çekilmiştir. Yaprakların uç kısımlarına kırmızıyla foya atılmış, goncagüllerin ortalarına yine aynı renkle noktalar, pençlere ise kırmızı ve mavi renkle noktalar konulmuştur.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desen, ½ simetrik, rumi ve hatayi grubundan tasarlanmıştır (Çizim 6.136). ½ simetrik kapalı bir rumi formu oluşturulan bu koltuğun içinde de sade bir şekilde hatayi grubu motifleri yer almaktadır. Rumilerin karşılıklı köşelerde oluşturduğu kapalı formlarda zer-ender-zer tekniği, ortada kalan alana ise zemini boyalı klasik tezhip tekniği uygulanmıştır. Motifler kendi tonlarının koyusuyla gölgelendirilmiştir (Resim 6.140). Cedvel ve ipliklerle sınırlandırılan koltuklardan sonra açık yeşil zemin üzerine (+,-) lerden oluşan ara suyu yapılmıştır. Duraklar ise oldukça çeşitli ancak sade bir şekilde altınla boyanmış, noktalarla renklendirilmiş ve siyahla tahrir çekilmiştir. Nesih hattıyla yazılan alanda ise boşluk doldurmak amacıyla sıvama altınla beyn'es-sütur yapılarak iğne perdahı uygulanmıştır.

- Renkler: Altın, siyah, koyu kırmızı, beyaz, lapis lazuli (lacivert), sarı, sülyen, açık mavi, açık pembe, açık yeşil.

Murakka’7 sayfa 18

Resim 6.142. Hazine 2252 Murakka’18 (T.S.M.K., 2023).

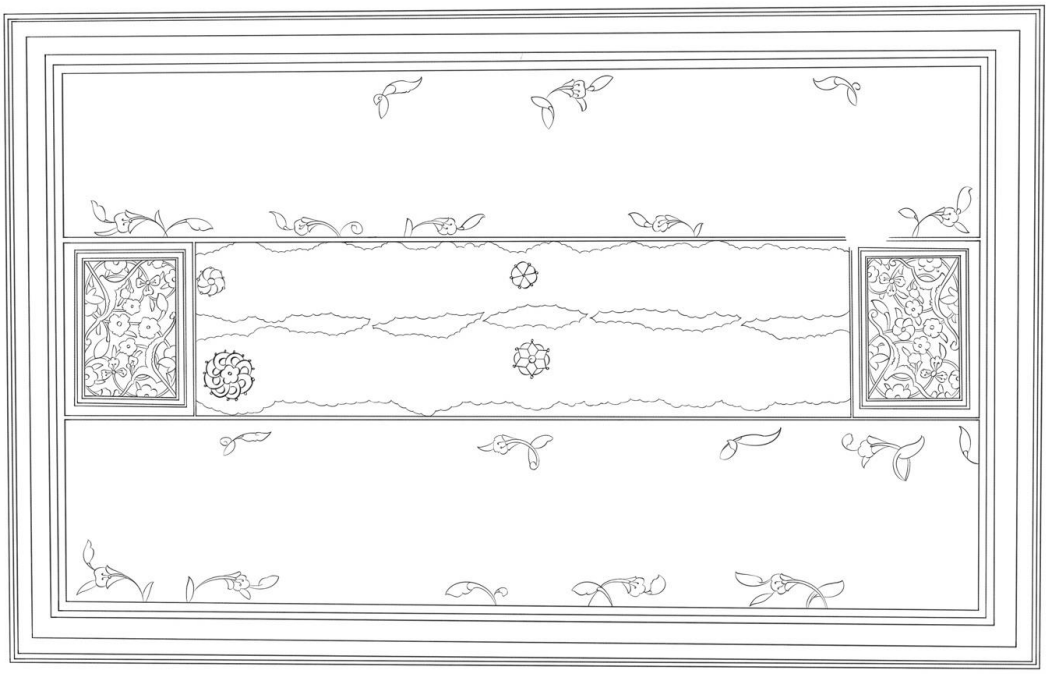

Çizim 6.138. Hazine 2252 Murakka’18 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu:

-Yazı Tercümesi: *Hasım veya hakem olarak onlara itaat etme ki sen böcekler, evrenin ufkundakiler ve yeryüzündeki dağlar sayısınca Allah'a istiğfar ederim. İnsan ve cin, Arap ve acem tüm mahlûkat sayısınca Allah'a istiğfar ederim. Hasmın da hakemin de tuzağını bilirsin. Amelsiz sözden Allah'a istiğfar ederim*

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Dikdörtgen olan koltuklardaki desen ve başlık yazısının tezyinat özellikleri Murakka'17'yle benzer biçimde tezyin edilmiştir.
- Renkler: Altın, siyah, koyu kırmızı, beyaz, lapis lazuli (lacivert), sarı, sülyen, açık mavi, açık pembe, açık yeşil.

Murakka'7 sayfa 19

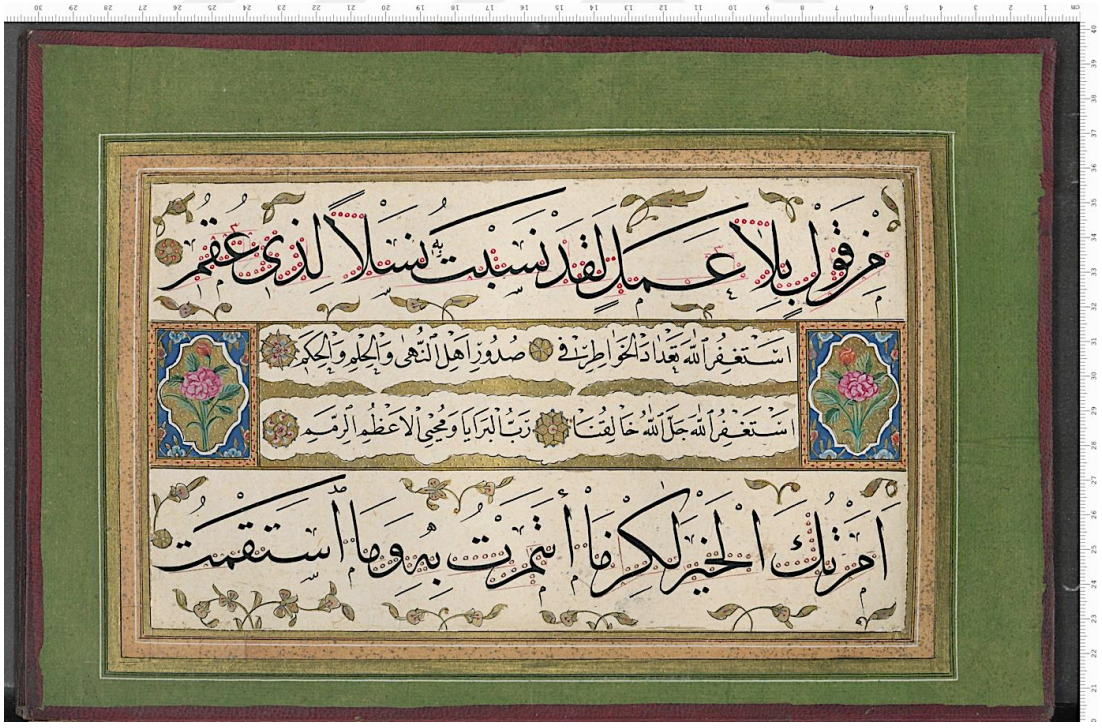

Resim 6.143. Hazine 2252 Murakka'19 (T.S.M.K., 2023).

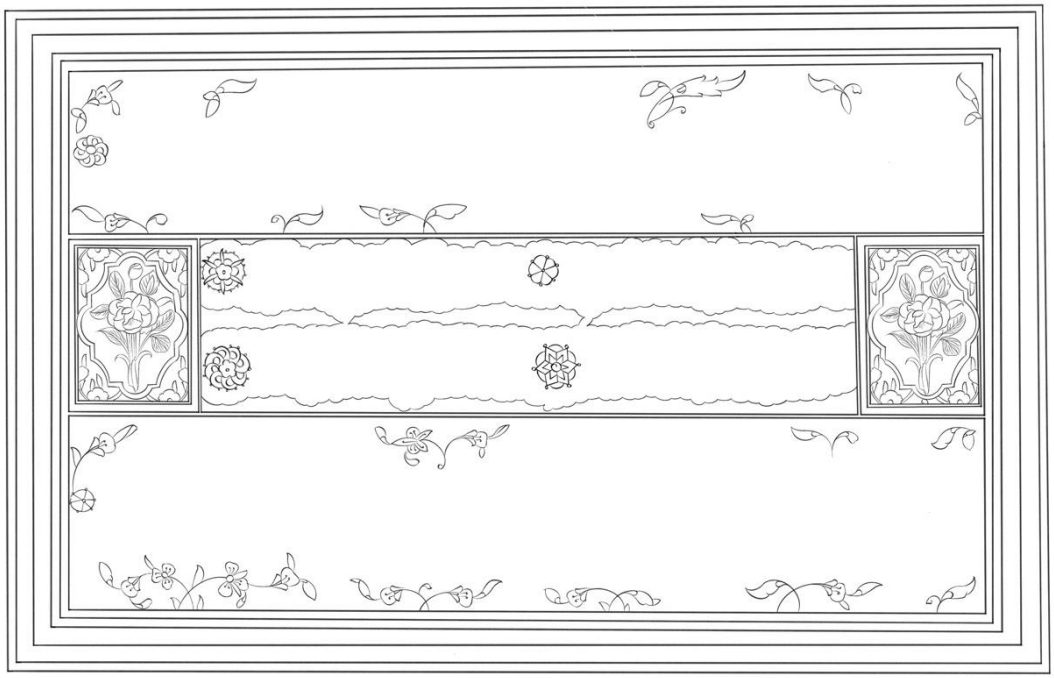

Çizim 6.139. Hazine 2252 Murakka'19 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu:

-Yazı Tercümesi: *... ki böylece (amelsiz söz ile) ben ona kısır bir soy isnat etmiş oldum. Akıl, hilm ve hikmet sahiplerinin sinelerindeki düşünceler sayısınca Allah'a istiğfar ederim.*

Allah'a istiğfar ederim. Yaratıcımız, mahlukatın rabbi ve çürümüş kemikleri canlandıran Allah'ın şanı yücedir. Sana iyiliği emrettim ama o emre kendim uymadım ve doğru düzgün olmadım, o halde nasıl sana dosdoğru ol derim!

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

Resim 6.144. Hazine 2252 Murakka'19 detay

Çizim 6.140. Hazine 2252 Murakka'19 çizim detay

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Eser, cedvel, iplik ve kuzularla sınırlandırılarak koltuk tezhibi formunda düzenlenmiştir. Dış pervaz, hâkî yeşili olan kâğıt renginde kalırken, iç pervaz altınla doldurulup boş bırakılmıştır. Sülüs yazının (üst ve alt) boş kalan kısımlarını doldurmak için keşide tezhibi şeklinde sade yaprak, goncagül ve kullanılmıştır. Yaprak, goncagül ve pençler tamamen altınla doldurularak, siyahla tahrir çekilmiştir. Yaprakların uç kısımlarına kırmızıyla foya atılmış, goncagüllerin ortalarına yine aynı renkle noktalar, pençlere ise kırmızı ve mavi renkle noktalar konulmuştur.

Dikdörtgen olan koltuklardaki desen, ¼ simetrik, hatayi grubundan köşebent tasarlanmıştır (Çizim 6.139). Hatayi grubu motiflerin köşelerde oluşturduğu kapalı formlara zemini boyalı klasik tezhip tekniği uygulanmıştır. Motifler kendi tonlarının koyusuyla gölgelendirilmiştir (Resim 6.143). Ortada şemse formunda oluşan alanın zemini sıvama sarı altınla doldurulmuş, stilize çiçekler arasında yer alan, bir dal üzerinde gül goncası ve açmış gül yer almaktadır (Resim 6.144, Çizim 6.140). Cedvel ve ipliklerle sınırlandırılan koltuklardan sonra yavruağzı zemin üzerine (+,-) lerden oluşan ara suyu yapılmıştır. Duraklar ise oldukça çeşitli ancak sade bir şekilde altınla boyanmış ve siyahla tahrir çekilmiştir. Nesih hattıyla yazılan alanda ise boşluk doldurmak amacıyla sıvama altınla beyn'es-sütur yapılarak iğne perdahı uygulanmıştır.

- Renkler: Altın, siyah, koyu kırmızı, beyaz, lapis lazuli (lacivert), açık mavi, açık pembe, yeşil, kırmızı.

Murakka’7 sayfa 20

Resim 6.145. Hazine 2252 Murakka’20 (T.S.M.K., 2023).

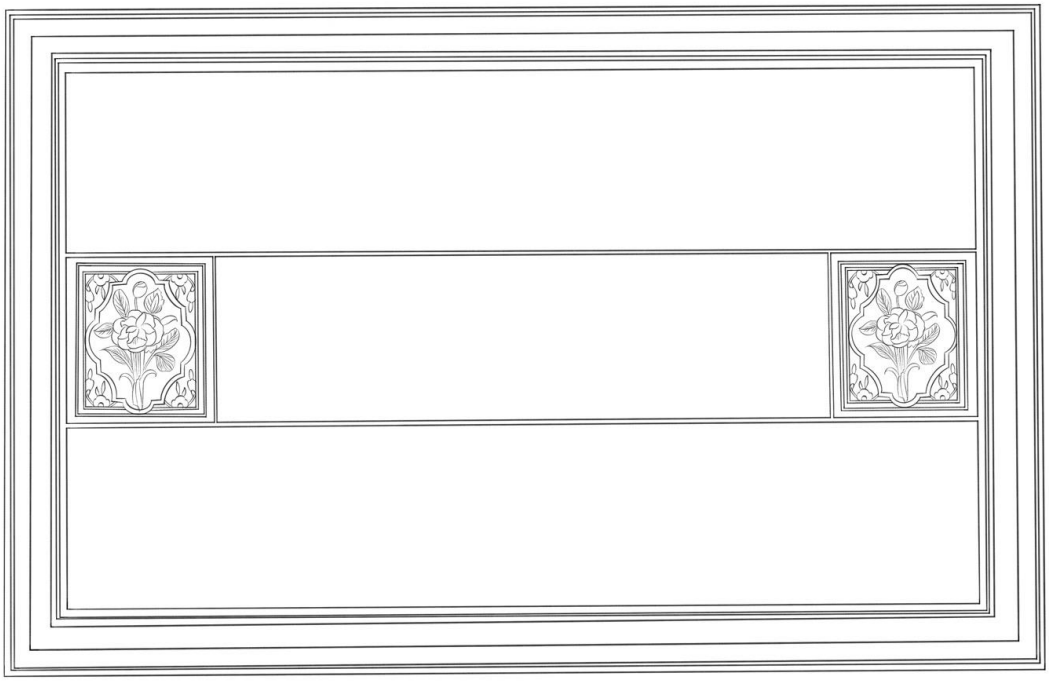

Çizim 6.141. Hazine 2252 Murakka’20 çizimi (Akbaş, 2021-2022).

- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu:

-Yazı Tercümesi: ... *Ölümden önce nafile (ibadetler) ile donanmadım. Allah'a istiğfar ederim. Rızıklandıranımız, nimetlendiren, lütfeyleyen, cömertlikle nitelenen Allah'ın şanı yücedir.*

Andığım yemin ve cinaslardan (ötürü) katbekat Allah'a istiğfar ederim. Farz dışında namaz kılmadım, oruç tutmadım. Ayaklarına şişlikten gelen rahatsızlıktan yakınana kadar karanlığı ihya edenin (gece namazı kılanın) (peygamberin) sünnetine zulmettim.

Mehmet Rasim Efendi'nin öğrencilerinden gariban Abdurrahman Hilmi güzel yazı ile yazdı. Her ikisinin de günahları bağışlansın ve ayıpları örtülsün, amin. Hicri 210.

-Yazı Türü: Sülüs-Nesih

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler: Dikdörtgen olan koltuklardaki desen ve başlık yazısının tezyinat özellikleri Murakka'19'la benzer biçimde tezyin edilmiştir. Sadece murakka'nın hatime sayfasının durak ve beyn'es-sütur alanlarının boş olması, koltuk müzehhibi ile durak ve beyn'es-sütur dolgu motifini yapan müzehhibin farklı kişiler olduğunu düşündürmektedir (Resim 6.145, Çizim 6.141). Bu düşünce nakkaşhanedeki nakkaşların her birinin farklı bir iş yaptığını ve kolektif çalışarak bir eser çıkarttığını göstermektedir.
- Renkler: Altın, siyah, beyaz, lapis lazuli (lacivert), açık mavi, açık pembe, yeşil, kırmızı.

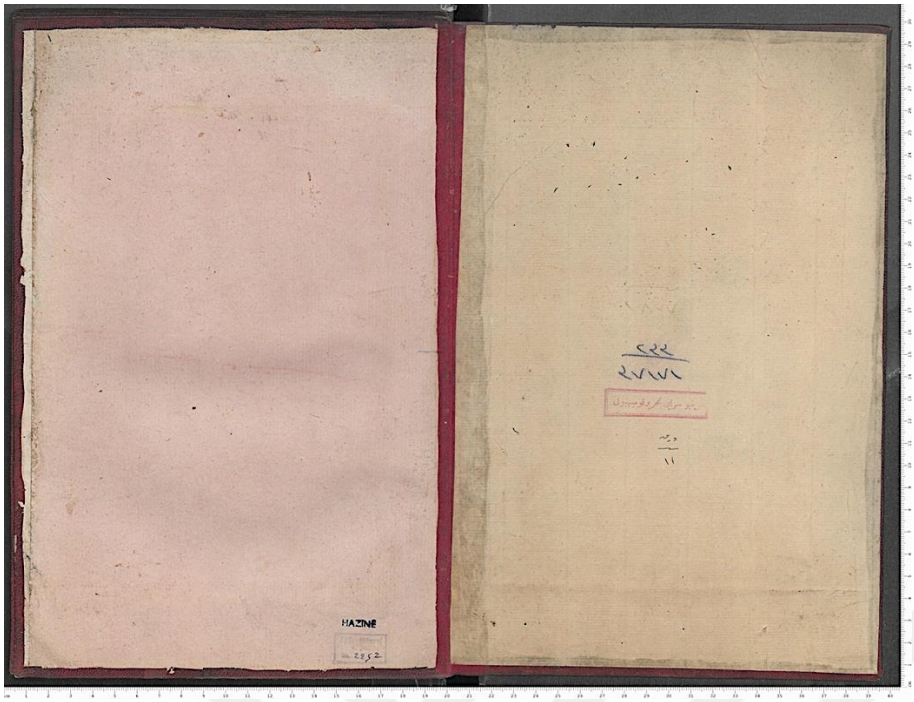

Resim 6.146. Hazine 2252 Murakka’21 (T.S.M.K., 2023).

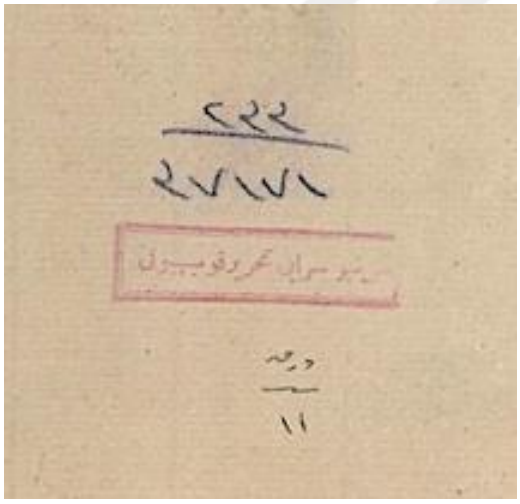

Resim 6.147. Hazine 2252 Murakka’21 detayı. 233/37171 Topkapı Sarayı Tahrir Komisyonu (mührü) Derece/11

Murakka’nın Genel Değerlendirmesi: M.1795 tarihli, Hazine 2252 numaralı murakka’ 19.5x29.5 cm. ebatlarında olup, yirmiiki sayfadan oluşmaktadır. Hattatı Abdurrahman Hilmi olan ve Sülüs-Nesihle yazılmış bu murakka’nın yirmi sayfası dikdörtgen-kare olarak düz kıt’a formundadır ve klasik tezhip tekniğiyle birlikte natüralist üsluptaki çiçeklerle koltuk tezhibi yapılmıştır. Murakka’da dokuz farklı koltuk tezhibi yer almaktadır ancak karşılıklı sayfaların kenarsuyu-ara suyunun kâğıt rengi, koltuk

tezhibi ve tekniği aynıdır. Murakka'nın 3.-4. ve 19.-20. sayfaları hariç, tüm sayfaların kenarsuyuna zerefşan uygulanmıştır. Murakka'nın 15.-16.-17. ve 18. sayfasının ara suyuna ise ebru yapıştırılmıştır. Tüm sayfalarda yer alan Sülüs yazıların süslemeleri penç ve yapraklardan oluşurken, yazı metinlerindeki duraklar penç motifinden oluşmuştur. Ayrıca murakka'nın son sayfasındaki boşluklara koltuk tezhibi dışında bir şey yapılmamıştır.

-T.S.M.K.'den "yapraklarının kenar kâğıtları renkli ve satır araları salbeklerle ve çiçekli koltuklarla zerefşan ve cedvelleri altın yaldızla müzehheptir. İki satır nesih, iki satır sülüs olmak üzere Türk yazısıdır, Kaside-i Bürde yazılmıştır; hattatı Mehmed Rasim Efendi çıraklarındandır" şeklinde envanter bilgisi verilmiştir.

7. MURAKKA' CİLDLERİNİN VE TEZHİPLERİNİN OSMANLI DÖNEMİ ÖRNEKLERİ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ VE KARŞILAŞTIRILMASI

7.1. Murakka' Cild Bezemelerinin Kapaklarının Değerlendirilmesi ve Karşılaştırılması

Genel olarak cild kapaklarında farklı malzeme ve farklı süsleme özellikleriyle karşılaşıldığından dönem örnekleriyle karşılaştırılarak değerlendirilmesi yapılmıştır. Osmanlı yazmalarında cild kapaklarındaki süslemeler için Boydak (2016: 224) tarafından kaynaklarda belirtilen tanım şöyledir:

> Kapak; zencerek (bordür, cedvel), köşebend, şemse, salbekten meydana gelmektedir. Osmanlı cildlerinde genellikle S formda, içi iki veya daha fazla çizgili geniş ya da ince sarmal zencerek kullanılmaktadır. Şemse, her ne kadar "güneş" manasına gelmesi itibariyle yuvarlak gibi düşünülürse de kapakta genellikle ortada bulunan ve tezyinata hâkim olan unsurdur. Salbek ise şemseye bitişik olarak yapıldığı gibi ayrı olarak da yapılmıştır.

Murakka'1

Resim 7.1. a. TSMK E.H. 2140 numaralı murakka' cild kapağı, b. Sakıp Sabancı Müzesi Koleksiyonu 120-0224 envanter numaralı hattat Ebubekir Raşid Efendi'ye ait olan 1769 tarihli murakka' cild kapağı örneği (Kural Özgörüş, 2019: 67).

Tez kapsamında ele alınan E.H. 2140 numaralı murakka' (Resim 7.1. a.) cildindeki salbekli şemsede bulut ve hatayi grubu motifler görülmektedir. Salbek ve şemsenin çevresinde de yine yalın tığlar yer almıştır.

Aynı dönemde Sakıp Sabancı Müzesi Koleksiyonu 120-0224 envanter numaralı (Resim 7.1. b.) hattat Ebubekir Raşid Efendi'ye ait olan 1769 tarihli murakka' cild kapağı örneğinin cildinde de bulut ve hatayi grubu motifleri bulunmaktadır. Arasuyunda ise altın varak kullanılarak zencerek görülmektedir. TSMK E.H. 2140 numaralı murakka'nın şemse tasarımı ½ ters simetrik düzende hatayi grubu ve bulut motifleriyle tasarlanırken, SSMK 120-224 numaralı murakka'nın şemse tasarımı ¼ düzende yine aynı motif grubuyla oluşturulmuştur. Her iki cildin şemse ve salbekleri altınla doldurulmuş, sadece murakka' cild renkleri farklı renk tonlarından meydana gelmiştir. Alttan ayırma cild tekniği uygulanmıştır. Her iki örnekte de dönem özelliklerini görmek mümkündür. Bu dönem cild sanatına dair bazı araştırmacıların ifadeleri şöyledir;

"17. yüzyıl cildlerinde klasik dönem takip edilmiş kısmen farklılıklar görülmüştür. Deri cild üzerine şemselerden, salbeklerden, köşebendlerden oluşan saz üslubu tasarımlar ve dışardan bir bordürle çerçevelenen, tığ ve noktalarla tamamlanan, yoğun altının kullanıldığı cildler yapılmıştır" (Çiftçi, 2018: 18).

17. yüzyılda cild kapaklarındaki kompozisyonlarda bir çözülme başlar. Klasik motiflerin yanı sıra yeni süslemeler de bulunmaktadır. Köşebend ve kenarsularının yerine, yanları ve üstleri çıkıntılı büyük beyzi veya dikdörtgen şemseler görünmeye başlamıştır. Klasik düzeni koruyan örneklerde köşebend ve kenarsuyu olmayıp, bitkisel motifli şemse ve salbeklerden oluşan kompozisyonlar kullanılmıştır (Güleç, 2007: 15).

Bu ifadelerden de anlaşıldığı gibi 17. yüzyıl bol altın kullanımı ve saz üslubunun devamı olduğu, tezde ele alınan E.H. 2140 numaralı murakka' (Resim 7.1. a.) cildindeki salbekli şemsede bulut, hatayi grubu ve hançer yaprak motifleri ve altın kullanıldığı görülmektedir.

Murakka’2

Resim 7.2. a. TSMK E.H. 2200 numaralı murakka’ cild kapağı b. Sakıp Sabancı Müzesi Koleksiyonu 120-0215 envanter numaralı hattat Seyyid Yahya’ya ait olan 1772 tarihli murakka’ cild kapağı örneği (Kural Özgörüş, 2019: 43).

Tez kapsamında ele alınan E.H. 2200 numaralı murakka’ (Resim 7.2. a.) cildi açık yeşil atlas kumaşla kaplanmıştır. Osmanlı dönemi kitap cildlerinde kumaş cildler yaygın olarak kullanılmıştır. Bunlardan bir tanesi olan (Resim 7.2. b.)’de verilen bu cildde Gürün şalı kumaşı kaplı çârkuşe cild olarak kaplanmıştır. Bu kumaş kaplı cildlerde deri üzerine altın zencerekli kenar suyu uygulanmıştır.

Murakka’3

Resim 7.3. a. TSMK G.Y. 177 numaralı murakka’ cild kapağı b. Süleymaniye Kütüphanesi içerisinde Hamidiye Kütüphanesinde yer alan hattat Şeyh Hamdulla’a ait olan ö. 1520 tarihli murakka’ cild kapağı örneği (Kara, 2019: 67).

Tez kapsamında ele alınan G.Y. 170 numaralı murakka’ (Resim 7.3. a.) ve Süleymaniye Kütüphanesi içerisinde Hamidiye Kütüphanesinde yer alan hattat Şeyh Hamdulla’a ait olan ö. 1520 tarihli murakka’ (Resim 7.3. b.) cild kapağı örneğinin her ikisinde de şal ebrusu mevcuttur. Ebrunun dört kenarı kahverengi tonlarında deri ile çerçevelenmiş, arasuyunda altın varak kullanılarak zencerek görülmektedir. Çârkuşe ebru kağıt kaplı cild tekniği uygulanmıştır. Aynı döneme ait olmamalarına rağmen ebru renklerinde görülen geleneksel yaklaşımın (renklerin doygunluğu ve şal ebrusu tekniği) 16.-17. yüzyılda da devam ettiği görülmektedir.

16. yüzyılda saray cildhanesinde yapılan cildler, klasik Türk sanatının en güzel örneklerinin üretildiği bir dönemdir. Bu dönemde mücellidler, altın zemin üzerine klasik tarzda cildler üretmişlerdir. Ortasında beyzi şeklinde şemse ve salbek bulunan cildler, dört köşesinde hatayi ve saz grubu yapraklarla süslenmiş köşebendler ve basit tığların kullanıldığı cildlere sıklıkla rastlanmaktadır (Çiftçi, 2018: 18).

Klasik dönem cildi sonraki dönemleri de etkilemiş, benzer teknik, motif ve kompozisyon özellikleri taşıyan cildler, 17. yüzyıla ve sonradan diğer yüzyıllarda da taklit edildiği söylenebilir. Bu konuda yapılan araştırmalarda da benzer ifadelere rastlanmaktadır. G.Y. 170 numaralı murakka'da buna örnektir.

Murakka'4

Resim 7.4. a. TSMK G.Y. 168 numaralı murakka' cild kapağı b. Sakıp Sabancı Müzesi Koleksiyonu 120-0320 envanter numaralı hattatı bilinmeyen 17. yüzyıla tarihlenen murakka' cild kapağı örneği (Kural Özgörüş, 2019: 87).

Tez kapsamında ele alınan G.Y. 168 numaralı murakka' (Resim 7.4. a.) ve aynı döneme ait Sakıp Sabancı Müzesi Koleksiyonu 120-0320 envanter numaralı hattatı bilinmeyen 17. yüzyıla tarihlenen murakka' (7.4. b.) cild kapağı örneğinin sade cedvelli deri cild şeklinde olması öne çıkmaktadır. Arasuyunda ise altın varak kullanılarak zencerek görülmektedir. Sadece murakka' cild renkleri farklı renk tonlarından meydana gelmiştir.

Murakka’5

Resim 7.5. a. TSMK H. 2205 numaralı murakka’ cild kapağı b. Sakıp Sabancı Müzesi Koleksiyonu 120-0391 envanter numaralı hattat Derviş Ali’ye ait olan 1664-65 tarihli murakka’ cild kapağı örneği (Kural Özgörüş, 2019: 196).

Tez kapsamında ele alınan H. 2205 numaralı murakka’ (Resim 7.5. a.) cildinde şemse yerine altın yazma geometrik şekilleri olan açık kahverengi deri cildi vardır. Aynı dönemde Sakıp Sabancı Müzesi Koleksiyonu 120-0391 envanter numaralı hattat Derviş Ali’ye ait olan 1664-65 tarihli murakka’ (Resim 7.5. b.) cild kapağı örneğinde de benzer altın yazma geometrik şekilleri yer almıştır. Arasuyunda ise altın varak kullanılarak zencerek görülmektedir. Sadece murakka’ cild renkleri farklı renk tonlarından meydana gelmiştir.

“Selçuklular sonrası Beylikler devri cildlerinde de görmeye devam ettiğimiz geçmeler, cildlerin büyük oranda şemse, köşebend vb. kapak bölümlerinin içini dolduran dolgu malzemesi olarak kullanılmıştır. Örgüler ise şemse ve salbeklerde veya kapak yüzeyinde müstakil olarak yer almıştır” (Boydak, 2020: 58-59).

Ele alınan H. 2205 numaralı murakka’nın geometrik örgülü altın yazmalı cildi 13.-14. yüzyıl cildleriyle uygunluk göstermektedir.

Murakka’6

Resim 7.6. a. TSMK H. 2201 numaralı murakka’ cild kapağı b. Süleymaniye Kütüphanesi içerisinde Hamidiye Kütüphanesi yer alan hattat Yahya Efendi’ye ait olan ö. 1907 tarihli murakka’ cild kapağı örneği (Kara, 2019: 56).

Tez kapsamında ele alınan H. 2201 numaralı murakka’da (Resim 7.6. a.) mülevven ve yekşah tekniklerinin bir arada kullanıldığı bu cildde koyu kahverengi deri ve açık kahverengi deriden şemse formu kesilip kapağın merkezine yapıştırılarak mülevven şemse cild elde edilmiştir. Açık kahverengi derili olan şemse formunun üzerine altın ile ½ simetrik düzende yalın rumi motifi görülmektedir. Şemsenin uçlarında noktalardan oluşan penç motifi ve şemsenin çevresinde de yine nokta ve çizgilerden meydana gelen yalın tığlar yer almıştır. Süleymaniye Kütüphanesi içerisinde Hamidiye Kütüphanesi yer alan hattat Yahya Efendi’ye ait olan ö. 1907 tarihli murakka’ (Resim 7.6. b.) cild kapağı örneğinde ise yine mülevven ve yekşah tekniklerinin bir arada kullanıldığı bu cildde koyu kahverengi deri ve kırmızı renk deriden şemse formu kesilip kapağın merkezine yapıştırılarak mülevven şemse cild elde edilmiştir. Kırmızı derili olan şemse formunun üzerine altın ile ¼ simetrik düzende yalın rumi motifi görülmektedir. Salbeklerinde ise yine aynı yalın rumi

motifiyle ½ simetrik düzen mevcuttur. Her iki örneğin arasuyunda ise altın varak kullanılarak zencerek görülmektedir. Aynı döneme ait olmamalarına rağmen 18.-19. yüzyılda da aynı etkiler görülmektedir.

"Fırça kullanılarak yazma tekniğiyle bezenmiş olan şemse ve salbekteki desenin rumileri 'yekşah demiri' adı verilen aletle rumi formuna uygun olacak şekilde çizilmiştir" (Kara, 2019 : 55).

Ele alınan H. 2201 numaralı murakka'da cild rengi, motif ve uygulanan teknik 19.-20. yüzyılda da devam ettiği görülmüştür.

Murakka'7

Resim 7.7. a. TSMK H. 2252 numaralı murakka' cild kapağı b. Sakıp Sabancı Müzesi Koleksiyonu 120-0321 envanter numaralı hattat Mustafa Vasıf'a ait olan ö. 1853 tarihli murakka' cild kapağı örneği (Kural Özgörüş, 2019: 91).

Tez kapsamında ele alınan H. 2252 numaralı murakka' (Resim 7.7. a.) ve Sakıp Sabancı Müzesi Koleksiyonu 120-0321 envanter numaralı hattat Mustafa Vasıf'a ait olan ö. 1853 tarihli murakka' (Resim 7.7. b.) cild kapağı örneğinin sade cedvelli deri cild şeklinde olması öne çıkmaktadır. Arasuyunda altın varak kullanılarak zencerek

görülmektedir. Arasuyunun haricinde de altın cedvel şeklinde iç çerçevesi bulunmaktadır. Sadece murakka' cild renkleri farklı renk tonlarından meydana gelmiştir. Aynı döneme ait olmamalarına rağmen 18.-19. yüzyılda da aynı etkiler görülmektedir.

7.2. Murakka' Tezhiplerinin Değerlendirilmesi ve Karşılaştırılması

Araştırmada seçilip incelenen eserler yedi (7) murakka'dan ibarettir. Çeşitli üslupların görüldüğü bu murakka'lar tezhipli sayfa bakımından toplam yetmişaltı (76) sayfadan oluşmaktadır. 17. yüzyıl dönemine ait beş (5) murakka' ve 18. yüzyıl dönemine ait iki (2) murakka', tezhip sanatının motif, renk, kompozisyon ve fırça tekniği özellikleri açısından ele alınmıştır. Tam sayfayı kaplayan tezhip bulunmamakla birlikte incelenen eserler koltuk tezhibi, beyn'es-sütur ve duraklardan oluşmaktadır.

17. yüzyıla tarihlenen beş eserin (E.H. 2140, E.H. 2200, G.Y. 177, G.Y. 168, H. 2205) ölçüleri, tezhip tasarım çeşitliliği, sayfa sayıları ve uygulanan tekniklerin tamamen farklı olduğu gözlemlenmiştir. Ancak 17. yüzyılda uygulanan tezhip üslupları ele alınan bu eserlerde de görülmektedir.

16. yüzyıl Kanuni devri, tezhip sanatının zirve yıllarıdır. 17. yüzyılın sonlarına doğru işçilik ve renk kaybederek devam etmiştir. Batı etkisi, bu klasik dönemin sonunu hazırlamıştır. 17. yüzyılın ilk yarısı 16. yüzyılın devamı gibidir. 17. yüzyılın ikinci yarısı ise, tezhip sanatı açısından bir gerileme döneminin başlangıcı olarak kabul edilebilir. Bu dönemde koyu mavi, lal kırmızı gibi canlı renkler devreye girmiş, diğer renkler ise soluk bir hal almaya başlamıştır. Desenler irileşmiş, desen içi uyum bozulmaya başlamıştır. 17. yüzyılın son çeyreğinde etkileri görülmeye başlayan Batı tarzındaki süsleme anlayışı, klasik dönemin sonu olmuştur. Bu son ile gündeme gelen natüralist üslupta çiçek süslemeleri ise, 18. yüzyılın barok döneminin belirleyici süsleme tarzı olarak öne çıkmıştır. Üç boyut verilmeye çalışılan çiçek buketleri, çiçek ressamlığını gündeme getirmiştir. "Şukufe" çiçek buketleri olarak da adlandırılan natüralist üsluptaki çiçek buketleri, devrin önemli çiçeği laleli, sümbüllü, güllü, şakayıklı kompozisyonlar içermektedir (Üçer ve Üçer, 2006: 136, 138).

Tez kapsamında tezhip desen ve fırça tekniği farklı olan eserler seçildiği için tezhip üslubu bakımından ayrı ayrı değerlendirmek gerekmektedir.

7.2.1. Emanet Hazine 2140 Numaralı Murakka'nın Değerlendirilmesi

17. yüzyılın ikinci yarısında istinsah edildiği, hattatı Derviş Ali'nin ölüm tarihinden (ö. 1673) anlaşılmaktadır. Sülüs-Nesihle yazılmış bu murakka'nın on sayfası dikdörtgen düz kıt'a formundadır. Natüralist üsluptaki çiçeklerle dokuz farklı koltuk tezhibi yapılmıştır. Tüm sayfalarda yer alan yazı metinlerindeki duraklar aynı penç motifinden oluşmuştur. Bu murakka'nın bezemelerinde natüralist çiçek resimlerinin esas süsleme karakterini oluşturmasının dönem özelliğini birebir yansıttığı düşünülürse bu örneklerde de tonlamalı ve katmerli boyamalar bunu kanıtlamaktadır. Çiçek isimlerine bakıldığında ise dönemin öne çıkan gül, lale, zambak, zerrin, Manisa lalesi, calendula… vb. çiçeklerin yer alması en çok görülen çiçek çeşitleri olarak karşılaşılmaktadır. Bu özellikler ve istinsah tarihi süsleme özellikleri bakımından da 18. yüzyıla geçiş döneminde üretilen bir eser olarak değerlendirilebileceğini düşündürmektedir (Resim 7.8., Resim 7.10).

Bu dönem tezhip sanatına dair bazı araştırmacıların ifadeleri şöyledir;

17. yüzyılda tezhipte büyük bir yenilik görülmez, işçiliğin kalitesinde başlayan gerileme, motif, renk ve kompozisyonlara da yansımıştır. Natüralist çiçek motifleri giderek daha çok önem kazanmış, daha irice ve belirgin olarak yapılmıştır. Güller, laleler, nilüfer çiçekleri, karanfiller, eflatun, turuncu, mavi, beyaz, bordo ve yeşil renk önem kazanmıştır. Sayfa kenarlarında şikâf halkâr bezemeye daha çok rastlanır. Zerefşan zemin üzerine iğne perdahlı süsleme de kullanılmıştır (Ersoy, 1988: 62) (Resim 7.8., Resim 7.10.).

Murakka’1

Tek çiçekten oluşan koltuk tezhipleri

Resim 7.8. E.H. 2140 numaralı 1, 5 ve 6. sayfaların murakka’ koltuk tezhipleri

a. TSMK H.2305'te bulunan 18. Yüzyıl ortalarına tarihlenen yazı koleksiyonu

(Demiriz, 2019: 212).

b. Sakıp Sabancı Müzesi nr. 110-0144-A1'de bulunan İsmail b. Ali, Ağakapılı'nın sülüs-nesih kıt'ası

(Serin, C. 1, 2019: 300).

c. Abdullah b. Mustafa hattıyla 18. Yüzyıl başına tarihlenen murakka' koltuk örneği

(Kural Özgörüş, 2019: 208).

d. TSMK H. 2292 numaralı 1780'li yıllara tarihli murakka'

(Demiriz, 2019: 220)

Resim 7.9. E.H. 2140 numaralı 1, 5 ve 6. sayfaların murakka' koltuk tezhiplerine benzer örnekler

Tez kapsamında ele alınan Emanet Hazine 2140 numaralı murakka'nın (Resim 7.8.) 1, 5 ve 6. sayfalarında yer alan koltuk tezhiplerinde tek daldan çıkan gül ve gül

goncaları öne çıkmaktadır. Aynı şekilde TSMK H. 2305 (Resim 7.9.a.), Sakıp Sabancı Müzesi nr. 110-0144-A1'de bulunan İsmail b. Ali, Ağakapılı'nın sülüs-nesih kıt'ası (Resim 7.9.b.), Abdullah b. Mustafa hattıyla 18. yüzyıl başına tarihlenen murakka' koltuk örneği (Resim 7.9.c.) ve TSMK H. 2292 numaralı 1780'li yıllara tarihli murakka' (Resim 7.9.d.) örneklerinde de tek daldan çıkan gül ve gül goncaları, uygulanan teknikleri, zeminin altınla doldurulması, katmerleri görünecek şekilde beyaz renk kullanımı ile gölgelendirilmiş ve koyu yeşil yaprakları tonlamalı boyanmış olarak karşımıza çıkması aynı dönem özellikleri açısından benzerlik göstermektedir. Doğada görünümleriyle resmedilen natüralist çiçekler ilk kez Osmanlı sanatında 17. yüzyıl ve sonrasında, özellikle dış tesirlerin etkisiyle gelişen Barok ve Rokoko üslubunda görülmeye başlamıştır. Özellikle 18. ve 19. yüzyılda benimsenen bu üslup, çok kullanılan bir süsleme olmuştur (Çiftçi, 2018: 70).

İncelenen ve karşılaştırma yapılan örneklerde arasularının artı-eksilerden (+,-) oluşması da yine aynı dönem özelliklerini taşıdığını göstermektedir.

Ayrıca natüralist üsluptaki çiçek motifleri arasında yer alan gül motifinin özellikle çiçek tasvirleri açısından her ustanın imzası niteliğinde olması bakımından ayrı bir öneme sahip olduğu düşünülmektedir.

Ele alınan Emanet Hazine 2140 numaralı murakka'nın gül tasvirleri 18. yüzyıl Barok ve Rokoko üslubunda yapılmıştır.

Çok çiçekten oluşan koltuk tezhipleri

Resim 7.10. E.H. 2140 numaralı 3, 4, 7, 8, 9 ve 10. sayfaların murakka' koltuk tezhipleri

a. TSMK H. 2178 numaralı 18. yüzyıla ait murakka’

(Demiriz, 2019: 249)

b. 1780’li yıllara tarihli Kur’an cüzü

(Demiriz, 2019: 270)

c. Şeyh Hamdullah’ın SHM’nde bir murakka’sı (Kat.124)

(Tanındı, C. 2, 2019: 496).

d. TSMK H. 2306 numaralı 1675/76 tarihli murakka’

(Demiriz, 2019: 68).

e. TSMK H. 2266 numaralı 1782 tarihli murakka’ (Demiriz, 2019: 210).

f. Süleymaniye Murakka / 00008

(URL 3)

Resim 7.11. E.H. 2140 numaralı murakka’ koltuk tezhiplerindeki natüralist çiçek örnekleri ve kaynaklarda bulunan benzer örnekler.

Tez kapsamında ele alınan Emanet Hazine 2140 numaralı murakka’nın (Resim 7.10) 3, 4, 7, 8, 9 ve 10. sayfaların murakka’ koltuk tezhiplerinde tek daldan çıkmış çiçek şeklinde değil, çiçeklerin bağlantı noktası kurdele yerine yapraklarla kapatılarak bir kökten çıkıyormuş görünümü oluşturulmuştur. İncelenen eserdeki koltuk tezhibinin zeminindeki üç nokta şeklinde yapılan iğne perdahı ve arasularındaki artı-eksiler (+,-), karşılaştırmaya esas alınan TSMK H. 2178 numaralı 18. yüzyıla ait murakka’da da (Resim 7.11. a.), 1780’li yıllara tarihli Kur’an cüzünde (Resim 7.11. b.), Şeyh Hamdullah’ın SHM’nde bir murakka’ (Resim 6.158. c.), TSMK H. 2306 numaralı 1675/76 tarihli murakka’ (Resim 7.11. d.), TSMK H. 2266 numaralı 1782 tarihli

murakka' (Resim 7.11. e.) ve Süleymaniye Murakka / 00008 (Resim 7.11. f.) ile aynı benzerlikte, kullanılan çiçek çeşitliliği açısından 17.-18. yüzyılların dönem özelliklerinin benzerliğini göstererek karşımıza çıkmaktadır.

"Tek çiçekli veya küçük buketler 17. ve 19. yüzyıllarda oldukça sık karşımıza çıkmaktadır. Bunlar gölgeli boyanarak hacim kazandırılmış ve çiçek buketleri, perdeler, kurdelalar, fiyonklar dönemin tezhibinin bezeme elemanlarıdır" (Küpeli, 1994: 10).

Çiçek isimlerine bakıldığında ise dönemin öne çıkan gül, lale, zambak, zerrin, Manisa lalesi, calendula… vb. çiçeklerin yer alması en çok görülen çiçek çeşitleri olarak karşılaşılmaktadır. Bu özellikler ve istinsah tarihi süsleme özellikleri bakımından da 18. yüzyıla geçiş döneminde üretilen bir eser olarak değerlendirilebileceğini düşündürmektedir (Resim 6.157).

7.2.2. Emanet Hazine 2200 Numaralı Murakka'nın Değerlendirilmesi

17. yüzyılın ikinci yarısında istinsah edildiği, hattatı Hafız Osman'ın (M. 1698) attığı imzayla anlaşılmaktadır. Sülüs-Nesihle yazılmış bu murakka'nın on sayfası dikdörtgen düz kıt'a formundadır. Hatayi grubu ve rumi motifleriyle on bir farklı koltuk tezhibi yapılmıştır. Tüm sayfalarda yer alan yazı metinlerindeki duraklar aynı penç motifinden oluşmuştur. Kenar sularının 1., 2., 4. ve 8. murakka' sayfalarında baskılı kâğıt kullanılmıştır. Yine 1., 2., 3. ve 8. murakka' sayfalarındaki kıt'alarda da halkar tekniği uygulanmıştır. Bu murakka'nın bezemelerinde çift tahrir ve halkâri tekniğinin esas süsleme karakterini oluşturmasının dönem özelliğini birebir yansıttığı düşünülürse bu örneklerde de tarama ve sulu halkar örnekleriyle çift tahrir-negatif havalı tekniğinin olması bunu kanıtlamaktadır. Kullanılan motiflere bakıldığında ise dönemin öne çıkan yaprak özelliklerinden hançerli ucu kıvrılmış ve irileşmiş saz yolu tarzı yaprakların oluşturduğu kompozisyonlardır (Resim 7.12.). Bu kompozisyon türü "Saz Yolu" olarak ifade edilmektedir. Saz Yolu;

"hançeri yapraklar arasında ejdarhalar, kuş, arslan, fil, panter, maymun, tavşan, geyik gibi hayvanlar hep orman dünyasına ait hayvanlar ile perilerin, atlı avcıların, hatayi terimiyle ifade edilen çeşitli stilize çiçeklerin ve sivri uçlu, kıvrık hançeri yaprakların oluşturduğu kompozisyonları tek bir kelimeyle ifade edebilmek için "Saz" denilmiş olmalıdır. Sazyolu üslubunun en temel ilkesi desende tekrarlama olmayışıdır" (Tekin, 2008: 90).

Tezhip açısından dönem özelliğine bakıldığında ise; 17. yüzyılın ikinci yarısında halkâr üslubu kenarsularında, koltuklarda görülmektedir. Araştırmacıların ifadelerine göre ise; "klasik tezhip ve altın yaldız ağırlıklı süslemeciliği olan halkâr, 16. yüzyıl ortalarından, 17. yüzyılda da sürdürülür. Tezhip uygulamasında da kıvrımdal üzerinde hatayi grubu stilize çiçekler ve rumi motifleri kullanılır. Kompozisyonlar, oldukça sade ve işçilik daha kabadır. Yüzyılın ilk yarısında altın yaldız ve lâl renginin ağırlığı hissedilir" (Taşkale, 1994: 17) şeklinde olmuştur.

Ayrıca Osmanlı Saray Nakkaşhanesi'nde 16. yüzyılın ilk çeyreği sonlarında doğarak, 17. yüzyıl başlarına kadar sürekliliğini koruyan ve 18. yüzyılda ise Ali Üsküdarî tarafından lake işçiliğinde yeniden yorumlanan bir resim üslûbudur (Mahir, 2009: 379).

Murakka’2

Halkar ve saz yolu yapraklardan oluşan koltuk tezhipleri

Resim 7.12. E.H. 2200 numaralı 1, 2, 3, 8, 9 ve 10. sayfaların murakka’ koltuk tezhipleri

a. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi F.1426, y. 47b'de bulunan, 16. yüzyıl ortalarına tarihlenen, Şah Mahmud Nişaburi Murakka'sında bulunan, Şah Kulu'ya ait olduğu düşünülen saz üslubu (Aracı, 2019: 397).

b. Katlanan yapraklar (Atasoy, 2016: 141).

c. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi F.1426, y. 48'da bulunan, 16. yüzyıl ortalarına tarihlenen, Şah Mahmud Nişaburi Murakka'sında bulunan, Şah Kulu'ya ait olduğu düşünülen saz üslubu (Aracı, 2019: 401).

d. III. Murad Albümü'nde yer alan 16. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen, muhtemelen Şah Kulu'ya ait yapraklar (Mahir, 2022: 59).

Resim 7.13. E.H. 2200 numaralı 1, 2, 3, 8, 9 ve 10. sayfaların murakka' koltuk tezhipleri ve kaynaklarda bulunan benzer örnekler.

Tez kapsamında ele alınan Emanet Hazine 2200 numaralı murakka'nın (Resim 7.12.) 1, 2, 3, 8, 9 ve 10. sayfalarında yer alan koltuk tezhiplerinde görülen saz yolu kıvrımlı yapraklar oldukça dikkat çekicidir. Aynı şekilde İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi F.1426, y. 47b'de bulunan, 16. yüzyıl ortalarına tarihlenen, Şah Mahmud Nişaburi Murakka'sında bulunan, Şah Kulu'ya ait olduğu düşünülen saz üslubu (Resim 7.13. a., c.), katlanan yapraklar (Resim 6.160. b.) ve III. Murad Albümü'nde yer alan 16. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen, muhtemelen Şah Kulu'ya ait yapraklar (Resim 7.13. d.) da incelenen murakka' koltuk tezhipleriyle benzerlik göstermektedir. İncelenen murakka'koltuklarındaki hatayilerin dendanları ve nokta detayları, aynı şekilde yapraklardaki dilimlerin yer yer sivri uçlu ve dendanlı olması, nüanslı kalın yaprak damarları ve sulu halkâr tekniğinin uygulanması dönem özelliklerini yansıtması açısından önemlidir. Bu E.H. 2200 numaralı murakka'nın 8. sayfasının koltuk tezhibinde yer alan hançer yapraklardaki kenar dilimlerinin aralarından içe doğru kıvrılarak çıkan küçük yapraklar, III. Murad Albümü'nün (Resim 7.13. d.) halkâr süslemesindeki saz yolu hançer yapraklarının kenar dilimlerinde de görülmektedir. Bu benzerlikler 16. yüzyıl klasik saz yolu üslubuna öykünme olarak yorumlanabilir. Kullanılan motiflere bakıldığında ise dönemin öne çıkan yaprak özelliklerinden hançerli ucu kıvrılmış ve irileşmiş saz yolu tarzı yaprakların oluşturduğu kompozisyonlardır (Resim 7.12., Resim 7.13.).

Rumilerden oluşan koltuk tezhipleri

Resim 7.14. E.H. 2200 numaralı 4, 7 ve 9. sayfaların murakka' koltuk tezhipleri

a. Üç iplik rumi arasuyu (Küpeli, 1994: 79).

b. Yazma Bağışlar / 06390 (URL 4).

Resim 7.15. E.H. 2200 numaralı 4, 7 ve 9. sayfaların murakka' koltuk tezhipleri ve kaynaklarda bulunan benzer örnekler.

Tez kapsamında ele alınan Emanet Hazine 2200 numaralı murakka'nın (Resim 7.14) 4, 7 ve 9. sayfalarında yer alan koltuk tezhiplerinde görülen rumi motifleri, hemen hemen tezyinatın her alanında olduğu gibi tezhibin uygulama alanlarından biri olan koltuk tezhiplerinde de karşımıza çıkmaktadır. Üç iplik rumi ve birim tekrarından oluşan rumi paftaları oldukça sade görünümdedir. Karşılaştırmaya esas alınan üç iplik rumi arasuyu (Resim 7.15. a.) ve Yazma Bağışlar / 06390 (Resim 7.15. b.) görsellerinde ise incelenen örneklere benzer şekilde ruminin, arasuyunun dışında da koltuk tezhibinde kullanıldığını göstermektedir.

Çift tahrirden oluşan koltuk tezhibi

Resim 7.16. E.H. 2200 numaralı 5. sayfa murakka’ koltuk tezhibi

a. TYEK Manisa YEK, 45 HK 3136’da bulunan 16. yüzyıla tarihlenen Kur’an-ı Kerim koltuk örneği

(TYEKB, 2022: 119).

b. Hamidiye nr. 33/IV (Erce, 2012: 137). /

Hamidiye Murakka / 00033

(URL 5).

Resim 7.17. E.H. 2200 numaralı 5. sayfa murakka’ koltuk tezhibi ve kaynaklarda bulunan benzer örnekler.

Tez kapsamında ele alınan Emanet Hazine 2200 numaralı murakka’nın (Resim 7.16.) 5. sayfasında yer alan koltuk tezhibinde görülen hatayi grubu motiflerden oluşan çift tahrir tekniği uygulanan koltuk ile TYEK Manisa YEK, 45 HK 3136’da bulunan 16. yüzyıla tarihlenen Kur’an-ı Kerim koltuk örneği (Resim 7.17. a.) ve Hamidiye nr. 33/IV- Hamidiye Murakka / 00033 (Resim 7.17. b.) örneğindeki çift tahrir tekniği kullanımı, eserlerin aynı yüzyıllara ait olmamasına rağmen oldukça benzerlik göstermektedir.

Benzeri bulunamayan koltuk tezhibi

Herhangi bir benzer örnek bulunamamıştır.

Resim 7.18. E.H. 2200 numaralı 6. sayfa murakka' koltuk tezhibi

7.2.3. Güzel Yazı 177 Numaralı Murakka'nın Değerlendirilmesi

17. yüzyılın ikinci yarısında istinsah edildiği, hattatı Sefil Mustafa Eyyubi'nin (M. 1686 (ö.) attığı imzayla anlaşılmaktadır. Sülüs-Nesihle yazılmış bu murakka'nın altı sayfası dikdörtgen düz kıt'a formundadır. Hatayi grubu ve rumi motifleriyle üç farklı koltuk tezhibi yapılmıştır. Tüm sayfalarda yer alan yazı metinlerindeki duraklar aynı penç motifinden oluşmuştur. Kenarsularının hepsine ebru kâğıdı yapıştırılmıştır. Bu murakka'nın bezemelerinde renkli sulu halkâr, çift tahrir, zemini boyalı klasik tezhip ve zer-ender-zer tekniklerinin esas süsleme karakterini oluşturmasının dönem özelliğini birebir yansıttığı düşünülürse, bu örneklerde de tarama ve sulu halkâr örnekleriyle çift tahrir-negatif havalı tekniğinin olması bunu kanıtlamaktadır.

Murakka'da yer alan tezyinatın ait olduğu dönemin tezhip özelliklerini yansıttığını söylemek mümkündür. Kullanılan renkler ve teknikler, motif ve kompozisyon özellikleri ile uygulanan işçilik bakımından dönem tezhip özelliklerini içermektedir. İncelenen murakka'nın aynı atölyeden yetişmiş veya aynı üslûbu benimsemiş sanatkârlar tarafından üretilmiş olduğu veyahut da aynı yüzyılda yaşamış sanatkârlar tarafından tezyin edilmiş olduğu düşünülmektedir.

Murakka’3

Resim 7.19. G.Y. 177 numaralı 1 ve 2. sayfaların murakka’ koltuk tezhibi

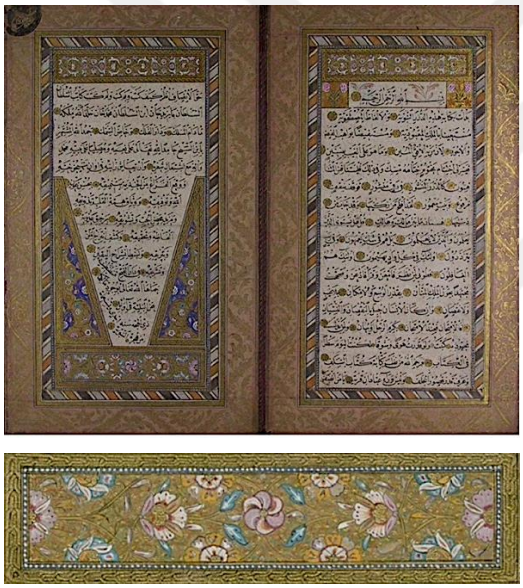

a. Süleymaniye Küphanesi içerisinde yer alan Hamidiye Kütüphanesi nr. 20 / 1495 tarihli, hattatı Şeyh Hamdullah’ın Ferağ kaydı (Erce, 2012: 120). / Hamidiye Murakka / 00020

(URL 6).

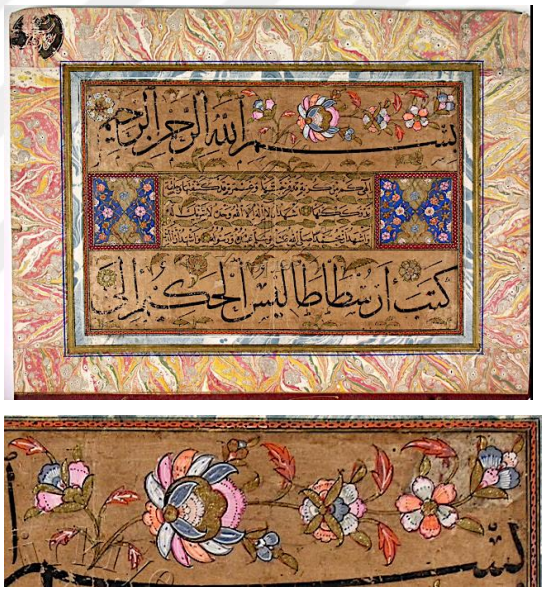

b. Hamidiye Murakka / 00031

(URL 7).

Resim 7.20. G.Y. 177 numaralı 1 ve 2. sayfaların murakka’ koltuk tezhibi ve kaynaklarda bulunan benzer örnekler.

Tez kapsamında ele alınan Güzel Yazı 177 numaralı murakka’nın (Resim 7.19.) 1 ve 2. sayfasında yer alan koltuk tezhibinde görülen hatayi grubu motiflerden oluşan bu örnekleri, oldukça renkli ve alışılmadık yaprak dilimleme şekliyle incelerken,

Süleymaniye Küphanesi içerisinde yer alan Hamidiye Kütüphanesi nr. 20 / 1495 tarihli, hattatı Şeyh Hamdullah'ın Ferağ kaydı/Hamidiye Murakka / 00020 (Resim 7.20. a.) ve Hamidiye Murakka / 00031 (Resim 7.20. b.) örneklerinde de aynı dönem özelliğini taşıdığı düşünülen renk ve motif benzerlikleri dikkati çekmektedir.

Resim 7.21. G.Y. 177 numaralı 3. sayfa murakka' koltuk tezhibi

Resim 7.22. Kaynaklarda bulunan benzer örnek. a. Hamidiye Murakka / 00021 (URL 8).

Tez kapsamında ele alınan Güzel Yazı 177 numaralı murakka'nın (Resim 7.21) 3. sayfasında yer alan koltuk tezhibinde görülen ½ simetrik hurde rumi motifinden oluşan bu örnek, sadece tepelik, ortabağ ve hurde rumi tasarımı açısından Hamidiye Murakka / 00021 (Resim 7.22. a.) benzerlik göstermektedir.

Resim 7.23. G.Y. 177 numaralı 5. sayfa murakka' koltuk tezhibi

Resim 7.24. Kaynaklarda bulunan benzer örnek. a. Süleymaniye nr. 4/IX (Erce, 2012: 106). / Süleymaniye Murakka / 00004 (URL 9).

Tez kapsamında ele alınan Güzel Yazı 177 numaralı murakka'nın (Resim 7.23.) 5. sayfasında yer alan koltuk tezhibinde görülen bahar dallarını andıran, tek bir çıkış kaynağı olan ve sadece penç motifinden oluşan bu örnek yine aynı dönem özelliklerini yansıttığı düşünülen Süleymaniye nr. 4/IX/Süleymaniye Murakka / 00004 (Resim 7.24. a.) örneğiyle motif, renk ve teknik benzerlik açısından benzerlik dikkati çekmektedir. Bu murakka'nın koltuk tezhipleri, incelenen diğer altı murakka'dan, aynı dönemlere tarihlenmesine rağmen, oldukça farklılık arz etmekle birlikte taranan hiçbir kaynak ve görselde birebir benzer örneklerine rastlanmamıştır.

7.2.4. Güzel Yazı 168 Numaralı Murakka'nın Değerlendirilmesi

17. yüzyılın ikinci yarısında istinsah edildiği, hattatı Hafız Osman'ın (M. 1694) attığı imzayla anlaşılmaktadır. Sülüs-Nesihle yazılmış bu murakka'nın on sayfası dikdörtgen düz kıt'a formundadır. Hatayi grubu ve rumi motifleriyle yedi farklı koltuk tezhibi ve ilk iki sayfada iki farklı beyn'es-sütur yapılmıştır. Başlık yazılarının süslemelerinde ve tüm sayfalarda yer alan yazı metinlerindeki duraklar farklı penç ve yaprak motifinden oluşmuştur. Bu murakka'nın bezemelerinde zemini boyalı klasik tezhip ve zer-ender-zer tekniklerinin esas süsleme karakterini oluşturmasının dönem özelliğini birebir yansıttığı düşünülürse, bu örneklerde de zemini boyalı klasik tezhip ve zer-ender-zer tekniklerinin olması bunu kanıtlamaktadır.

Fatih dönemi tezhiplerinde en çok zemini boyalı klasik tezhip tekniğinin uygulandığı görülmektedir. Daha seyrek olarak zerenderzer ve kâğıt yüzeyi üzerine sıvama altınla yapıldığı görülen bir teknik tercih edilmiştir. Klasik tezhip alanlarındaki zemin boyaları sıvama olup, yüzey yer yer üç noktalarla hareketlendirilmiştir. Sıvama altın yüzeyler daha ziyade zencerek desenli ara pervaz veya zerenderzer tekniğinin uygulandığı alanlarda görülmekte, bazen bu altın zemine de üç nokta iğne perdahtı yapıldığı izlenmektedir. Rumi ve çiçek renklerinin konulmasında hem sıvama hem de gölgeleme tekniği tercih edilmiştir. Kâğıt zemini üzerinde sıvama altınla boyanan motiflerin uç kısımlarında lâl mürekkebi ile foya yapılarak farklı bir pırıltı kazanması sağlanmıştır. Bazı desenlerde motiflerin sıvama değil de halkâri tekniğinde gölgeli altınlandığı ve yine foya uygulandığı görülmüştür (Aşıcı, 2009: 313).

Murakka’4

Klasik tezhipten oluşan murakka’ koltuk tezhipleri

Resim 7.25. G.Y. 168 numaralı 1, 3, 5 ve 6. sayfaların murakka’ koltuk tezhipleri

a. Suyolcuzade Mustafa Eyyubi (H. 1085-M.1674) hattıyla yazılmış murakka' koltuk örneği

(Kural Özgörüş, 2019: 215).

b. TSMK E.H. 2141 murakka' koltuk örneği (Akbaş, 2023).

Resim 7.26. G.Y. 168 numaralı 1, 3, 5 ve 6. sayfaların murakka' koltuk tezhipleri ve kaynaklarda bulunan benzer örnekler.

Tez kapsamında ele alınan Güzel Yazı 168 numaralı murakka'nın (Resim 7.25.) 1, 3, 5 ve 6. sayfalarında yer alan koltuk tezhibinde görülen rumi motifiyle oluşturulan kapalı form paftalar ve hatayi grubu motifleri ile koltukların ortasında yer alan çeşitli şemse formlarında, sıvama altın sürülüp boş bırakılan alanlar ile Suyolcuzade Mustafa Eyyubi (H. 1085-M.1674) hattıyla yazılmış murakka' koltuk örneği (Resim 7.26. a.) ve TSMK E.H. 2141 murakka' koltuk örneği (Resim 7.26. b.), uygulanan zemini boyalı klasik tezhip ve zer-ender-zer tekniği açısından da aynı dönemlere tarihlenmesiyle birlikte oldukça benzerlik göstermektedir.

Klasik tezhip ve natüralist üsluptan oluşan murakka’ koltuk tezhipleri

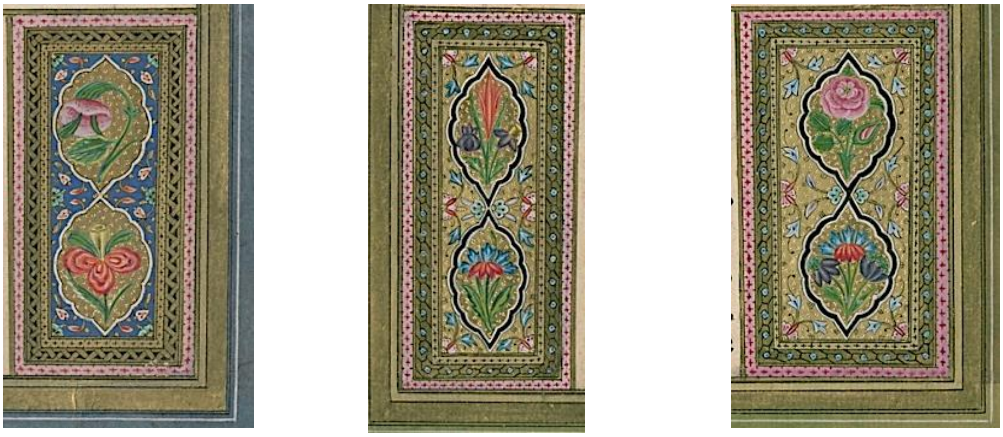

Resim 7.27. G.Y. 168 numaralı 7, 9 ve 10. sayfaların murakka’ koltuk tezhipleri

Resim 7.28. G.Y. 168 numaralı 7, 9 ve 10. sayfaların murakka’koltuk tezhipleri ve kaynaklarda bulunan benzer örnekler. a. Galata Mevlevihanesi nr. 113/2 (Bal, 2014: 257).

Tez kapsamında ele alınan Güzel Yazı 168 numaralı murakka’nın (Resim 7.27.) 7, 9 ve 10. sayfalarında yer alan koltuk tezhibinde görülen hatayi grubu motifleri ve koltukların ortasında bulunan iki katlı çeşitli şemse formlarının içerisinde yer alan natüralist üsluptaki çiçekler, Galata Mevlevihanesi nr. 113/2 (Resim 7.28.a.) örneğinde uygulanan renk, desen ve teknik açısından aynı dönemlerde yapılmış olduğunu, benzerlikleriyle gözler önüne sermektedir. Dönemin bu özellikleri Tanındı (2009:273) tarafından şöyle ifade edilmektedir:

Tezhiplerde bir önceki döneme göre en önemli ayrılık özellikle 17. yüzyılın sonlarına doğru renklerde ve dar, sık dendanlı dış pervazlarda görülür. Özellikle lacivert renk parlaklığını ve geniş kullanım alanını kaybeder, soluk sarı veya açık sarı tonunda sürülmüş salt altın yüzeyler hâkim renk olur. 18. yüzyıl başlarından itibaren sayfa tasarımında gelenek sürerken, bezeme elemanlarına yenileri de katılır. Bunların başında gölgeli boyanarak hacim kazanmış buketler gelir.

7.2.5. Hazine 2205 Numaralı Murakka'nın Değerlendirilmesi

17. yüzyılın ikinci yarısında istinsah edildiği Hattatı İsmail b. Ali'nin (M. 1698) attığı imzayla anlaşılmaktadır. Muhakkak-Reyhani ve Sülüs-Nesihle yazılmış bu murakka'nın ondört sayfası dikdörtgen-kare olarak düz kıt'a formundadır ve koltuk tezhipleri boş bırakılmıştır. Tüm murakka' sayfalarında kenarsuyu boş bırakılarak aynı renk kâğıt kullanılmış, ara suyuna ise baskılı kâğıt yapıştırılmıştır. Ondört sayfada da dolgu motifi olarak yazı boşluklarında farklı penç, yaprak, goncagül ve hatayi tasarımı yer almaktadır.

Tezhip açısından 18. yüzyıl dönem özelliğine bakıldığında ise; 17. yüzyılın ikinci yarısında tezhip sanatının örnekleri giderek azalır. Mevcut örneklerde de klasik motifler olan çiçekli dal ve rumilerin karakterlerinin tamamen bozulduğu, yeni kompozisyonların ya da incelik isteyen uygulamaların gerçekleştirilmediği gözlenir. Diğer taraftan renk kompozisyonlarında da dikkat çekici bir değişim vardır. Koyu mavi, lal ve benzeri canlı renkler kullanılmış, lacivert rengin tonu ve kalitesi değişmiştir (Taşkale, 1994: 17).

Murakka’5

Resim 7.29. Hazine 2205 Numaralı Murakka’nın tüm sayfalarının tezhipleri

a. Süleymaniye Murakka / 00001 (URL 10).

b. Süleymaniye Murakka / 00001 (URL 11).

c. Yazma Bağışlar / 06390 (URL 12).

d. Yazma Bağışlar / 06390 (URL 13).

e. Hamidiye Murakka / 00033 (URL 14).

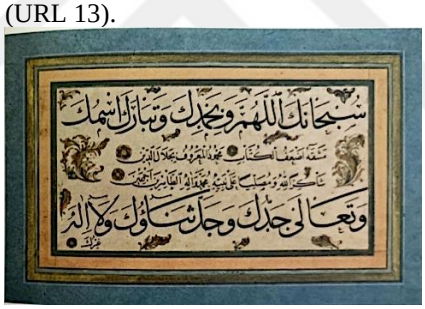

f. TSMK E.H. 2684/11 numaralı Mahmud Celaleddin'e (1749/50-1830) ait sülüs-nesih kıt'a (Özcan, 2009: 111).

g. Hattat Şeyh Hamdullah'a ait yazı (Özkeçeci, 2017: 60).

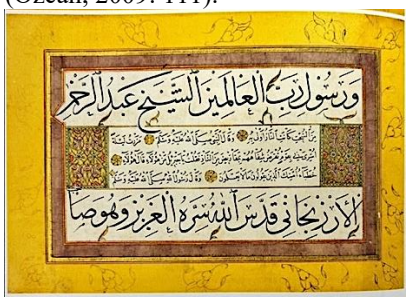

h. Sakıp Sabancı Müzesi nr. 120-0208-SM'de bulunan Şekerzade'nin sülüs nesih hatla yazdığı murakka' kıt'a (Serin, 2019: 332).

Resim 7.30. Hazine 2205 Numaralı Murakka'nın tüm sayfalarının tezhipleri ve kaynaklarda bulunan benzer örnekler.

Tez kapsamında ele alınan Hazine 2205 numaralı murakka'nın (Resim 7.29.) tüm sayfalarında yer alan yazı içlerinde görülen, boşluk doldurmak amacıyla yapıldığı düşünülen tezhiplerde, koltuk tezhibine yer verilmemiş veya boş bırakılmıştır. Tamamen hatayi grubu motifleri arasında yer alan çeşitli penç, hatayi, yaprak ve goncagüllerden oluşması sebebiyle diğerlerinden oldukça farklı bir murakka' özelliğini yansıtmaktadır. Yine aynı dönemlere tekâbül eden Süleymaniye Murakka / 00001 (Resim 7.30.a.-b.), kullanılan renkler açısından benzerlik gösteren Yazma Bağışlar / 06390 (Resim 7.30. d.) ve Hamidiye Murakka / 00033 (Resim 7.30. e.) örnekleri ile motiflerin yazı içinde biçimsel olarak yerleştirilmesi açısından TSMK E.H. 2684/11 numaralı Mahmud Celaleddin'e (1749/50-1830) ait sülüs-nesih kıt'a (Resim 7.30. f.), Hattat Şeyh Hamdullah'a ait yazı (Resim 7.30. g.) ile oldukça benzerlik göstermektedir. İncelenen murakka'nın son iki sayfasıyla, Yazma Bağışlar / 06390 (Resim 7.30. c.) ve Sakıp Sabancı Müzesi nr. 120-0208-SM'de bulunan Şekerzade'nin sülüs nesih hatla yazdığı murakka' kıt'a (Resim 7.30. h.) örneğinde baskılı kâğıt olduğu düşünülen görseller de belirtilmek istenmiştir.

Ele alınan Hazine 2205 numaralı murakka'nın renk, motif ve kompozisyonuyla 17. yüzyılın ikinci yarısında başlayan dolgu motifli süsleme tarzının örneklerinden olduğu görülmüştür.

7.2.6. Hazine 2201 Numaralı Murakka'nın Değerlendirilmesi

18. yüzyılın ilk yarısında istinsah edildiği, hattatı İsmail Zühdü'nün (M.1726) attığı imzayla anlaşılmaktadır. Sülüs-Nesihle yazılmış bu murakka'nın altı sayfası dikdörtgen düz kıt'a formundadır. Hatayi grubu motifleriyle üç farklı koltuk tezhibi yapılmıştır. Tüm sayfalarda yer alan yazı metinlerindeki duraklar faynı penç motifinden oluşmuştur. Bu murakka'nın bezemelerinde sulu halkar tekniğinin esas süsleme karakterini oluşturmasının dönem özelliğini birebir yansıttığı düşünülürse, bu örneklerde de sulu halkar tekniğinin olması bunu kanıtlamaktadır.

Sanatkarların desenlerinde halkâr ve çift tahrir tekniğini severek başarı ile uyguladığı görülür. Üsküdari'nin halkâr konusunda en önemli özelliği, tarama gölgeleri yaparken motif detayları arasında zemin boşluğu bırakmasıdır. Çift tahrir gibi görülen bu halkârlarda motiflerin bazı yerlerine tahrir çekilmiştir (Duran, 2008: 23, 24).

Murakka’6

Halkardan oluşan murakka’ koltuk tezhipleri

Resim 7.31. H.2201 numaralı 1, 3 ve 5. sayfaların murakka’ koltuk tezhipleri

a. Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi 174, 240a kenarsuyu örneği

(Derman, 2009: 506).

b. Sadberk Hanım Müzesi 9497-Y.3’te bulunan Mehmed Ali el-Amasi hattıyla 18. yüzyıla tarihlenen Hadis-i Erba’in kenarsuyu örneği

(Tanındı, C. 1, 2019: 277).

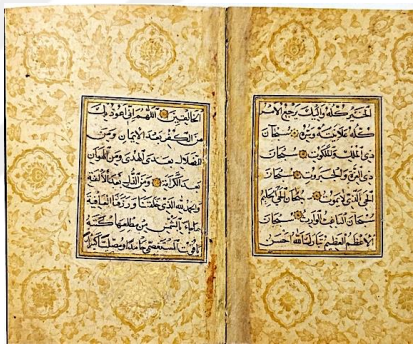

c. Sadberk Hanım Müzesi Kütüphanesi 613’te bulunan Yakut el- Musta’simi hattıyla 16. yüzyıla tarihlenen Ed’yye-i Eyyam-ı Seb’a (yedigün duası) kenarsuyu örneği (Tanındı, C. 1, 2019: 200).

d. Süleymaniye nr. 4/VII-XIV (Erce, 2012: 106, 107).

e. Süleymaniye nr. 4/VII-XIV

(Erce, 2012: 106, 107).

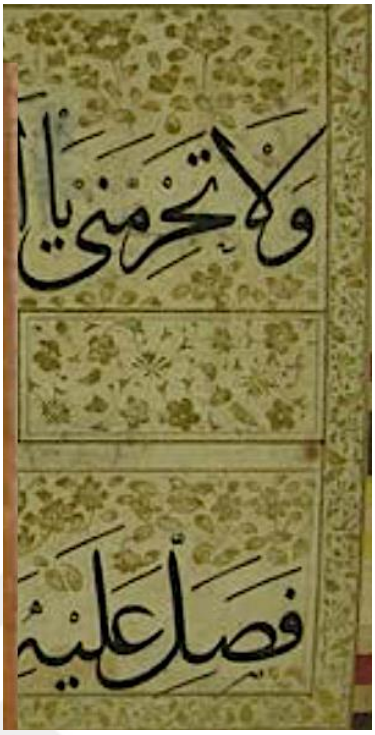

f. TSMK H. 2171 yer alan murakka' kenarsuyu örneği (Baydar, 2017: 69).

g. R.73. İsmail Zühdü, sülüs-nesih koltuklu kıt'a (TSMK, GY 309, 24 a-66-30/13),

(Üveysuna, 2017: 154).

h. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, AY, nr. 6474'te bulunan Seyyid Abdullah'ın sülüs-nesih hatla yazdığı koltuklu kıt'ası

(Serin, 2019: 312).

Resim 7.32. H. 2201 numaralı 1, 3 ve 5. sayfaların murakka' koltuk tezhipleri ve kaynaklarda bulunan benzer örnekler.

Tez kapsamında ele alınan Hazine 2201 numaralı murakka'nın (Resim 7.31.) 1, 3 ve 5. sayfalarında yer alan hatayi grubu motifleri ile oldukça sade olduğu gözlenen koltuk tezhiplerinde, halkâr tekniği uygulanmış, altın rengindeki değişim ve motiflerin formlarındaki bozulmalar dönem özelliğini açıkça yansıtmaktadır. Yine aynı teknik ve motif özellikleriyle yakın dönemlerde yapıldığı düşünülen Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi 174, 240 a kenarsuyu örneği (Resim 7.32.a.), Sadberk Hanım Müzesi 9497-Y.3'te bulunan Mehmed Ali el-Amasi hattıyla 18. yüzyıla tarihlenen Hadis-i Erba'in kenarsuyu örneği (Resim 7.32. b.), Sadberk Hanım Müzesi Kütüphanesi 613'te bulunan Yakut el- Musta'simi hattıyla 16. yüzyıla tarihlenen Ed'yye-i Eyyam-ı Seb'a (yedigün duası) kenarsuyu örneği (Resim 7.32. c.), Süleymaniye nr. 4/VII-XIV (Resim 7.32. d.-e.), TSMK H. 2171 yer alan murakka' kenarsuyu örneği (Resim 7.32. f.), R.73. İsmail Zühdü, sülüs-nesih koltuklu kıt'a (TSMK, GY 309, 24 a-66-30/13) (Resim 7.32. g.) ve İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, AY, nr. 6474'te bulunan Seyyid Abdullah'ın sülüs-nesih hatla yazdığı koltuklu kıt'ası (Resim 7.32. h.) örneğinde birebir aynı teknik ve desen özelliği açısından oldukça benzerlik göstermektedir.

Ele alınan Hazine 2201 numaralı murakka' ve bahsedilen benzer örneklerden anlaşılan 16. yüzyıldan başlayarak farklı dönemlerde benzer halkâr örnekleriyle karşılaşıldığını söylemek mümkündür.

7.2.7. Hazine 2252 Numaralı Murakka'nın Değerlendirilmesi

18. yüzyılın ikinci yarısında istinsah edildiği, hattatı Abdurrahman Hilmi'nin (M.1795) attığı imzayla anlaşılmaktadır. Sülüs-Nesihle yazılmış bu murakka'nın yirmi sayfası dikdörtgen-kare olarak düz kıt'a formundadır. Hatayi, rumi ve natüralist üsluptaki motiflerle dokuz farklı koltuk tezhibi yapılmıştır. Tüm sayfalarda yer alan yazı metinlerindeki duraklar aynı penç motifinden oluşmuştur. Bu murakka'nın bezemelerinde klasik tezhip, zer-ender-zer ve natüralist üsluptaki çiçek tekniklerinin esas süsleme karakterini oluşturmasının dönem özelliğini birebir yansıttığı düşünülmektedir. Bu örneklerde de klasik tezhip, zer-ender-zer ve natüralist üsluptaki çiçek tekniğinin tekniklerinin olması bunu kanıtlamaktadır.

İlk defa ne zaman kullanıldığı bilinmeyen zer-ender-zer tekniği 17. yüzyıl'da sıkça kullanılmıştır. Ucu küt iğne ile kâğıdı delmeden üç nokta şeklinde yapılan ve "iğne pardahtı" adı verilen parlatma şekli de sevilerek kullanılmıştır. (Tuncel, 2003: 131).

Ayrıca 16. yüzyılın ilk yarısı ile beraber saray nakışhanelerinde süslemeye yeni etkilerin hâkim olduğu görülür. Klasik Türk Süslemesi adını alan bu yenilenme, özellikle bitkisel kavramı olan yarı natüralist, yarı stilize bir üslup oluşturmuştur. Lale, gül, karanfil, sümbül, menekşe, nergis, haseki küpesi gibi çiçekler, bahar dalları, ağaçlar, üzüm, elma, nar gibi bitkiler çeşit çeşit ve yepyeni biçimleri ile mimari anıtların, çinilerin, taşların, kitapların vs. süslemesinde kullanılarak eşsiz bir dekorasyon sanatının doğmasına etken olmuştur (Akar ve Keskiner, 1978: 20, 21).

Murakka'7

Klasik tezhipten oluşan murakka' koltuk tezhipleri

Resim 7.33. H. 2252 numaralı 1, 5, 9, 13 ve 17. sayfaların murakka' koltuk tezhipleri

a. Süleymaniye nr. 3/III'te bulunan murakka' koltuk örneği (Erce, 2012: 102). /

Süleymaniye Murakka / 00003

(URL 15).

b. Yazma Bağışlar, nr. 6390/5 (Bal, 2014: 285). / Yazma Bağışlar / 06390

(URL 16).

Resim 7.34. H. 2252 numaralı 1, 5, 9, 13 ve 17. sayfaların murakka' koltuk tezhipleri ve kaynaklarda bulunan benzer örnekler

Tez kapsamında ele alınan Hazine 2252 numaralı murakka'nın (Resim 7.33.) 1, 5, 9, 13 ve 17. sayfalarında yer alan rumi motifiyle oluşturulan kapalı form paftaların koltuk alanını farklı şekillerle parçalara ayırarak, hatayi grubu motifleri ile klasik tekniklerin döneminin renk, teknik ve motif özelliklerine göre uygulanması dikkat çekmektedir. Karşılaştırmaya esas alınan Süleymaniye nr. 3/III'te bulunan murakka' koltuk örneği/Süleymaniye Murakka / 00003 (Resim 7.34. a.) ve Yazma Bağışlar, nr. 6390/5/Yazma Bağışlar / 06390 (Resim 7.34. b.) örnekleri ise yine aynı dönem özelliğini birebir yansıtmaktadır.

Klasik tezhip ve natüralist üsluptaki çiçeklerden oluşan murakka’ koltuk tezhipleri

Resim 7.35. H. 2252 numaralı 3, 7, 11, 15 ve 19. sayfaların murakka’ koltuk tezhipleri

a. TSMK H. 2178 numaralı 18. yüzyıla ait murakka’ (Demiriz, 2019: 250)

b. Sadberk Hanım Müzesi 13348-Y.56’da bulunan Hamdullah imzalı 16. yüzyıla tarihlenen kıt’a (Tanındı, C. 2, 2019: 486).

c. Hafız Osman hattıyla 1680 dolayında yazılan murakka’ koltuk örneği (Tanındı, C. 2, 2019: 459).

Resim 7.36. H. 2252 numaralı 3, 7, 11, 15 ve 19. sayfaların murakka’ koltuk tezhipleri ve kaynaklarda bulunan benzer örnekler

Tez kapsamında ele alınan Hazine 2252 numaralı murakka'nın (Resim 7.35.) 3, 7, 11, 15 ve 19. sayfalarında yer alan koltuk tezhibinde görülen hatayi grubu motifleri ve koltukların ortasında bulunan dendanlardan oluşan çeşitli şemse formlarının içerisinde yer alan natüralist üsluptaki çiçekler, TSMK H. 2178 numaralı 18. yüzyıla ait murakka' (Resim 7.36.a.), Sadberk Hanım Müzesi 13348-Y.56'da bulunan Hamdullah imzalı 16. yüzyıla tarihlenen kıt'a (Resim 7.36. b.) ve Hafız Osman hattıyla 1680 dolayında yazılan murakka' koltuk örneği (Resim 7.36. c.) örneğinde de uygulanan renk, desen ve teknik açısından aynı dönemlerde yapılmış olduğunu, 16. yüzyıl örneğinde de (Resim 7.36. b.) yüzyıl farklılığına rağmen devamı niteliğinde bozularak süregeldiğini benzerlikleriyle gözler önüne sermektedir.

17. yüzyılın ikinci yarısında hissedilmeye başlanan Batı etkisi, farklı bir anlayışla çizilmiş ve renklendirilmiş çiçek demetleridir. Üçüncü boyutun verilmeye çalışıldığı çizim ve gölgeli boyamalarıyla bu natüralist çiçek buketleri veya tek çiçekler Osmanlı kitap sanatında çiçek ressamlığı diyebileceğimiz yeni bir türün doğmasına yol açmıştır. Rumiler, stilize çiçekler ve çin bulutlarıyla biçimlendirilen değişik kompozisyonu, dilimli şemseler içerisine yerleştirilen, simetrik düzende üsluplaştırılmış çiçek buketleri tamamlar. Şemse içindeki motiflerin altın yaldız zemine iğne perdahı ile metalik görüntü verildiği izlenir. (Taşkale, 1994: 18).

Ele alınan Hazine 2252 numaralı murakka'nın dönemin birçok örneğinde olduğu gibi 18. yüzyıl sonunda hem klasik hem de barok-naturalist çiçek üslubunda tezhiplendiği görülmektedir.

7.3. Genel Değerlendirme

İncelenen eserler, E.H. 2140, E.H. 2200, G.Y. 177, G.Y. 168 ve H. 2205 envanter numaralı 17. yüzyıla ait murakka'ların sırasıyla Derviş Ali, Hafız Osman, Sefil Mustafa Eyyubi, Hafız Osman ve İsmail b. Ali hattatları tarafından yazıldığı anlaşılmıştır. Diğer eserler olan H. 2201 ve H. 2252 envarter numaralı 18. yüzyıla ait murakka'ların İsmail Zühdü ve Abdurrahman Hilmi hattatları tarafından yazıldığı tespit edilmiştir. Bu tespitlere göre ismi geçen hattatların tarihine bakıldığında ise Hafız Osman'ın asıl hocasının Sefil Mustafa Eyubi ancak ilk hocasının Derviş Ali olduğu ve İsmail Zühdü'nün de hocasının Derviş Ali olduğu ve Derviş Ali'nin de Şeyh Hamdullah ekolünden geldiği, böylece hattatların da aynı silsileden devam ettiği söylenebilir.

Tez kapsamında ele alınan 17. ve 18. yüzyıla tarihlenen eserlerin süsleme özelliklerine bakıldığında tezhip üslupları; klasik tezhip, rumi üslubu, natüralist çiçek üslubu ve hatayi grubu motifleri şeklindedir. Klasik tezhipteki hatayi grubu motifleri ve rumi üslubu genellikle koltuk bezemelerinin bazen tamamında bazen de koltuk içi kapalı rumi formların ara boşluklarında helezonik dallar üzerinde penç, goncagül ve sap çıkmaları şeklinde görülmemktedir.

Natüralist çiçekler ise; yine koltuk bezemelerinin bazen tamamında bazen de dendanlı beyzi ve dörtgen formlar içerisinde tek ya da demet halinde (gül, gül goncası, lale, sümbül, zambak, Manisa lalesi, calendula, nergis, şebboy, zerrin, anemon, gelincik, süsen gibi) çiçekler görülmektedir. Bu eserlerdeki natüralist çiçeklerin boyamaları 18. yüzyıldaki Ali Üsküdari'nin çiçek üslubuyla benzeşen tarafları olduğu söylenebilir.

Bu eserlerdeki altın kullanımına bakıldığında, 16. yüzyılın devamı niteliğinde olduğu, sıvama altınla bazen zeminin tamamen kaplandığı, bazen de paftada zer-ender-zer şeklinde bezeme yapıldığı görülmüştür. Ancak 16. yüzyıldan farklı olarak altın renginde matlaşma ve kararmaların olduğu tespit edilmiştir. Bu da altının kalitesinin zamanla düştüğü ve günümüzde de hala klasik dönemine parlak ve saf altın ihtişamına ulaşılamadığı gözlenmektedir.

18. yüzyıla tarihlenen eserlerin de tezhip üslupları, 17. yüzyılın tekrarı niteliğinde renklerde, motiflerde ve işçiliklerdeki bozulmalarla devam etmiştir. Eserlerdeki tezhip üsluplarının birbirinden farklı olması, yakın yüzyıllara tarihlenmesine rağmen farklı müzehhiplerin elinden çıktığını göstermektedir. Eserlerin tamamının T.S.M.K.'da olduğu düşünüldüğünde murakka'ların aynı atölyeden yetişmiş veya aynı üslubu benimsemiş sanatkârlar tarafından üretilmiş olduğu veyahut aynı yüzyılda yaşamış sanatkârlar tarafından nakkaşhanede üslup birliğiyle devam ederek tezyin edilmiş olduğu düşünülmektedir.

8. GÜNCEL MURAKKA UYGULAMALARI

Bu bölümde, tez konusu olan murakka'lardan esinlenerek yola çıkılarak, tasarımların çizimleri, uygulama aşamaları, uygulanan tekniklerin açıklamaları, yapım aşamaları ve görsellerine yer verilmiştir.

Güncel Murakka' uygulamaları iki şekilde yorumlanmıştır:

1. Klasik Körüklü Murakka' çalışması "Ayet Albümü" şeklinde tasarlanmıştır.
2. Güncel yorumlanan Üç Boyutlu Düzenleme "Yediler" şeklinde tasarlanmıştır.

8.1. Ayet Albümü

Bu murakka', incelenen eserlerden yola çıkılarak, "Ayet Albümü" olarak yorumlanmıştır. Klasik usüllere göre körüklü murakka' olarak cildlenen, yazma eserler veya Mushaf'lardaki gibi "Zahriye Sayfası"yla başlanmıştır. Zahriye sayfasının ortasında istif şeklinde "Bismillahirrahmanirrahim" yazmaktadır. Zahriye sayfasından sonraki ilk sayfa ve diğer sayfalarda sırasıyla "Fatiha Suresi, Ayet-el Kürsi, Amenerrasulü, İnşirah Suresi, Haşr Suresi'nin son dört ayeti ve son olarak Kalem Suresi'nin ilk altı ayeti" yazılmıştır. Bu surelerin yazılma amacı ise, günlük hayatta ve namazlardan sonra dua amaçlı okunan ayetler olması sebebiyle tez çalışmasına uygun olacağı düşünülmüştür. Tez kapsamında incelenen eserlerin ayet, hadis gibi günlük ders niteliğinde içeriklere sahip olması, kolay sergilenebilmesi ve taşınabilirliği nedeniyle Klasik üslupta murakka' çalışması tercih edilmiştir.

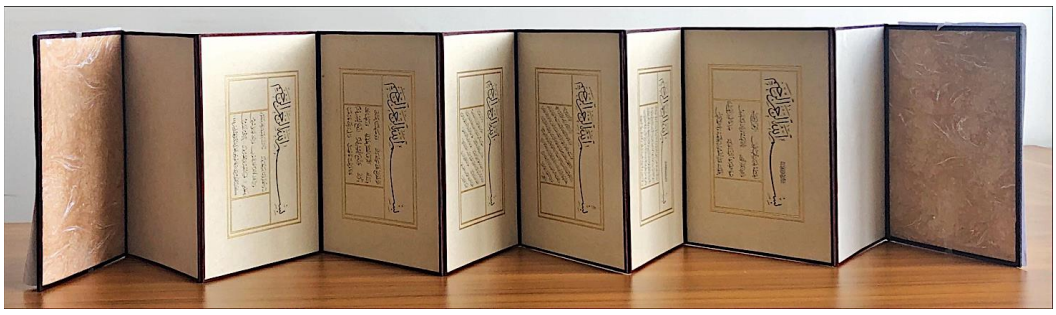

Resim 8.1. Süsleme öncesi Murakka'nın genel görünüşü (Akbaş, 2023).

Eser Adı: Ayet Albümü

Ölçüleri: 30x21 cm.

Murakka' Sayısı/Tezhipli Eser Sayısı: 8

Tarihi: 2023

Hattat: Öğr. Gör. Nihat Kağnıcı

Mücellid: Öğr. Gör. Gürcan Mavili

Müzehhibe: Aslı Seda Akbaş

Cild/Kapak Özellikleri: Soğuk şemseli deri cild

Uygulanan Teknikler: Klasik tezhip tekniği, çift tahrir, zer-ender-zer tekniği, tonlama, tarama halkâr.

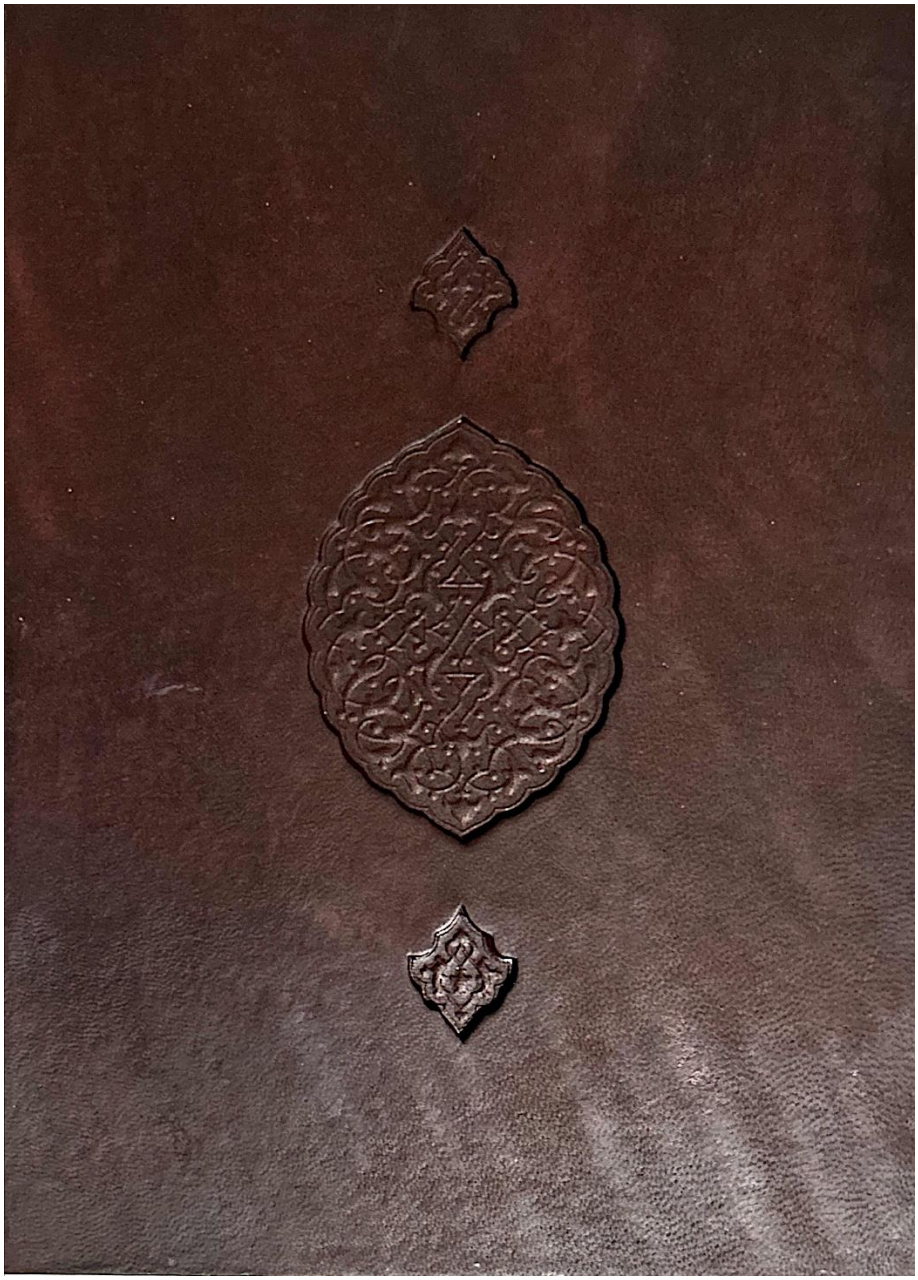

Resim 8.2. Murakka'nın ön yüzü (Akbaş, 2023, Mücellid: Mavili, 2023).

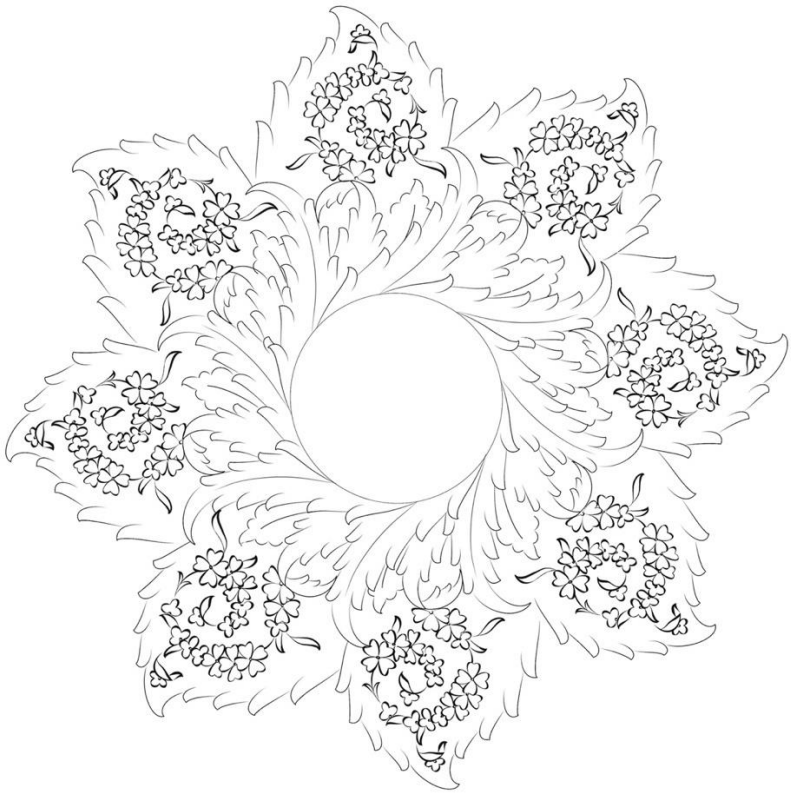

Çizim 8.1. Zahriye sayfası desen çizimi (Akbaş, 2023).

Resim 8.3. Zahriye sayfasının murakka'ya geçirilmiş hali (Akbaş, 2023).

Resim 8.4. Zahriye sayfasına yeşil, sarı ve moongold altınla yaprakların sulu halkâr tekniğinde uygulanışı (Akbaş, 2023).

Resim 8.5. Zahriye sayfası (Akbaş, 2023).

Resim 8.6. Bismillahirrahmanirrahim (Akbaş, 2023, Hat: Kağnıcı, 2022).

Resim 8.7. Zahriye sayfasının tahrirlerinin çekilmesi (Akbaş, 2023).

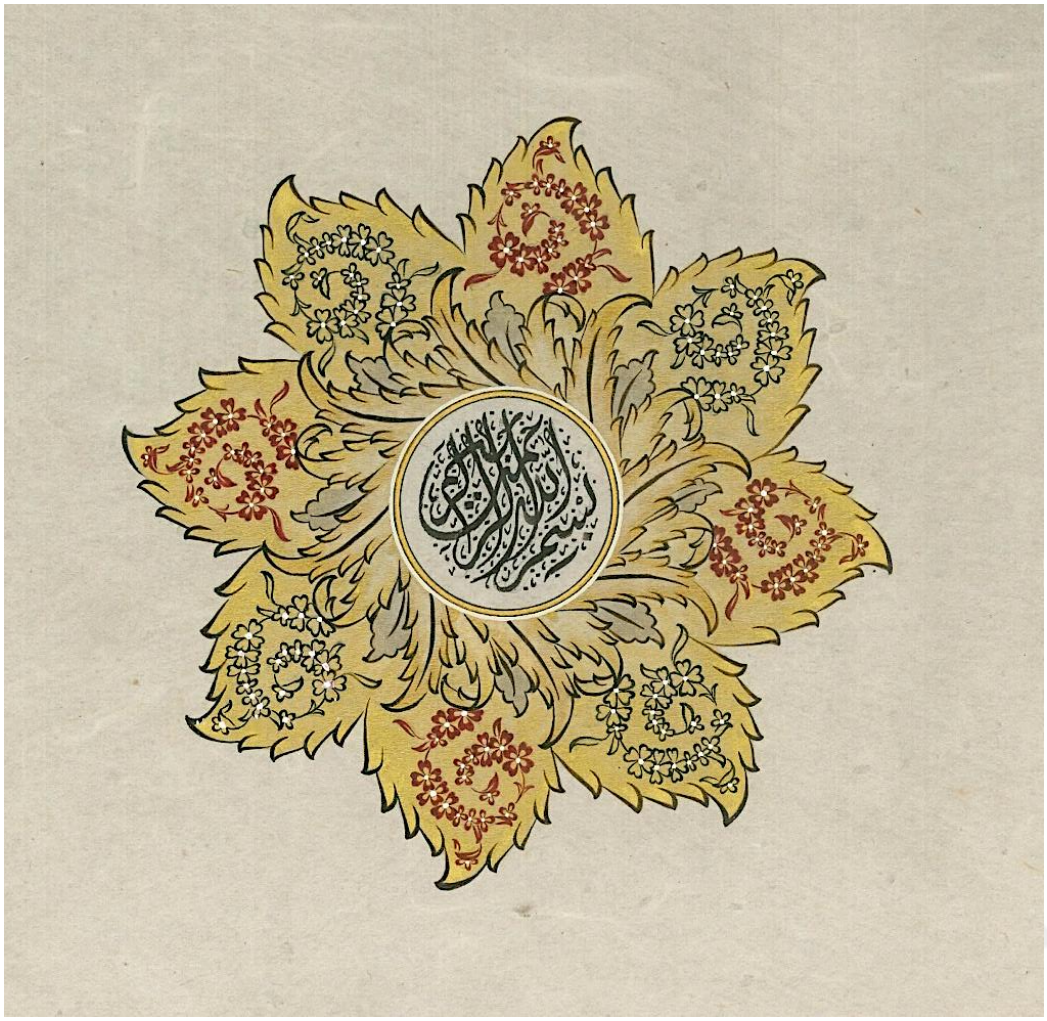

Resim 8.8. Zahriye sayfasının son hali (Akbaş, 2023).

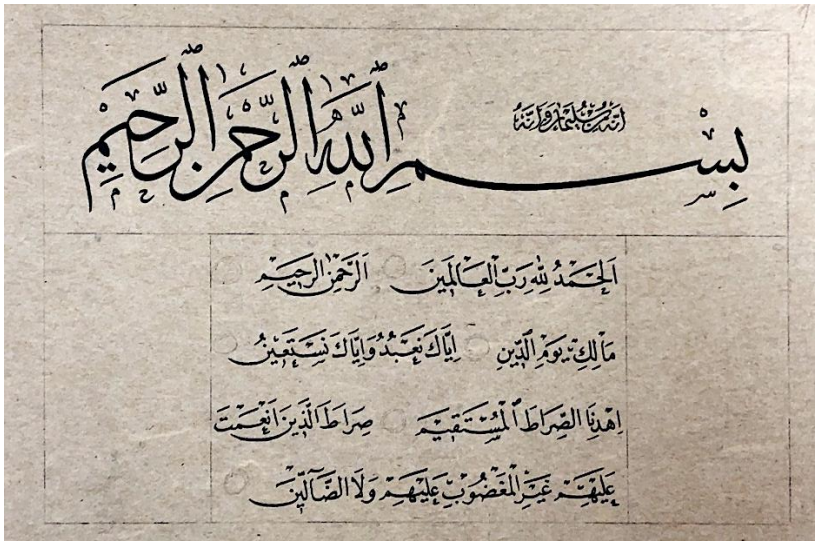

Resim 8.9. Fatiha Suresi (Akbaş, 2023, Hat: Kağnıcı, 2022).

Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla...

Hamd, Âlemlerin Rabbi, Rahmân, Rahîm, hesap ve ceza gününün (ahiret gününün) maliki Allah'a mahsustur. (Allahım!) Yalnız sana ibadet ederiz ve yalnız senden yardım dileriz. Bizi doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet; gazaba uğrayanlarınkine ve sapıklarınkine değil. Amin!. (URL 17)

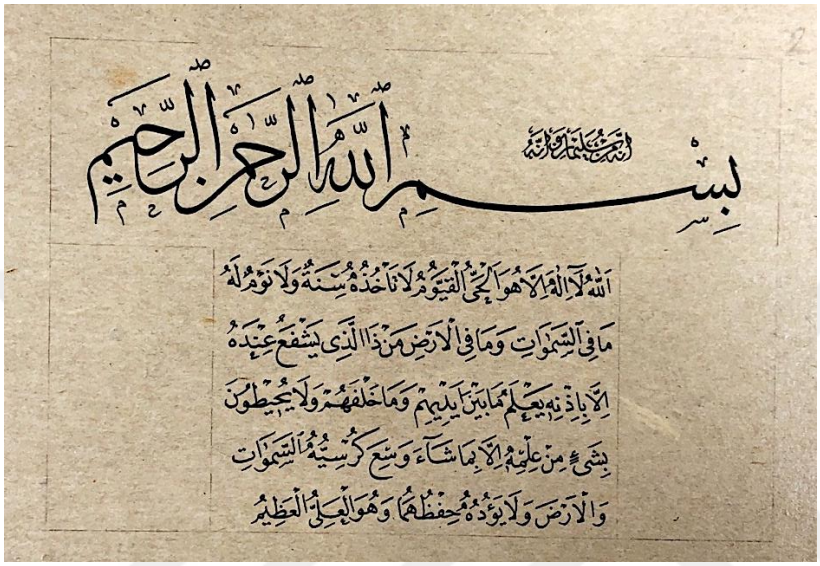

Resim 8.10. Ayet-el Kürsi (Akbaş, 2023, Hat: Kağnıcı, 2022).

Allah, O'ndan başka tanrı yoktur; diridir, her şeyin varlığı O'na bağlı ve dayalıdır. Ne uykusu gelir ne de uyur. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. O'nun izni olmadıkça katında hiçbir kimse şefaat edemez. Onların önlerinde ve arkalarında olanları O bilir. O'nun ilminden hiçbir şeyi -dilediği müstesna- kimse bilgisi içine sığdıramaz. O'nun kürsüsü gökleri ve yeri içine almıştır. Onları korumak kendisine zor gelmez. O yücedir, mutlak büyüktür (URL 18).

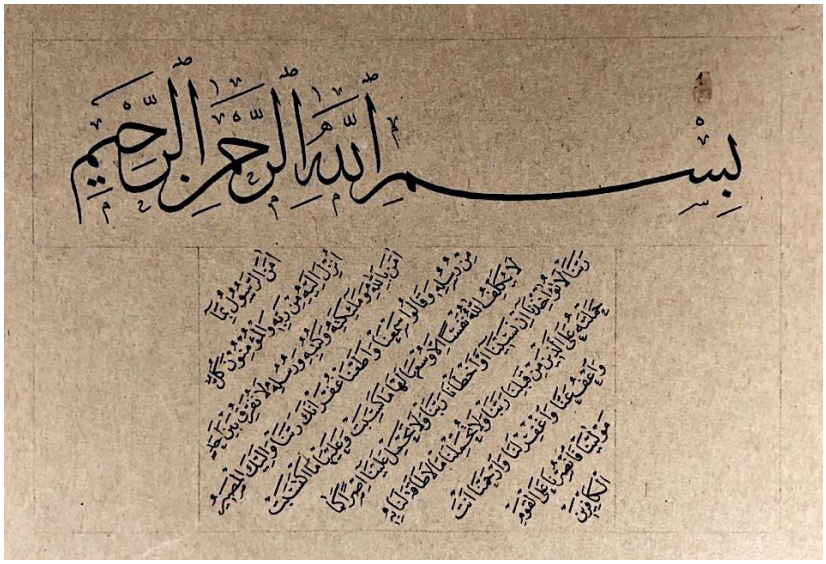

Resim 8.11. Amenerrasulü (Akbaş, 2023, Hat: Kağnıcı, 2022).

Allah'ın elçisi ve müminler, rabbinden ona indirilene iman ettiler. Her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine inandılar. O'nun elçileri arasında ayırım yapmayız ve İşittik, itaat ettik, bağışlamanı dileriz rabbimiz, gidiş sanadır dediler. Allah hiçbir kimseyi, gücünün yetmediği bir şeyle yükümlü kılmaz; lehinde olanı da kendi kazandığıdır, aleyhinde olanı da kendi kazandığıdır. Rabbimiz! Unutur veya yanılırsak bizi cezalandırma! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır yük yükleme! Üstesinden gelemeyeceğimiz şeyleri boynumuza borç kılma! Bizi bağışla, ayıplarımızı ört ve bize rahmetinle muamele buyur! Sen bizim sahibimiz ve yardımcımızsın; artık inkârcı topluluğa karşı bize yardım et! (URL 19).

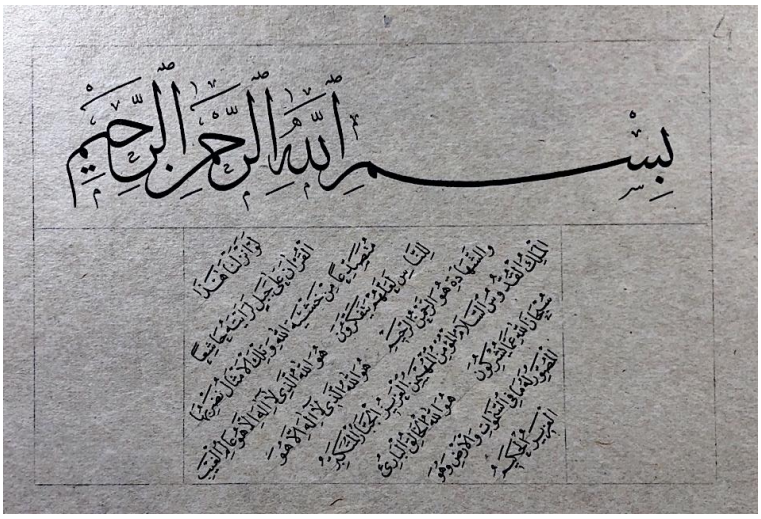

Resim 8.12. Haşr Suresi son dört ayeti (Akbaş, 2023, Hat: Kağnıcı, 2022).

Şayet biz bu Kur'an'ı bir dağın üzerine indirmiş olsaydık, onu Allah korkusundan titremiş ve paramparça olmuş görürdün. İşte bu misalleri insanlar düşünsünler diye veriyoruz. O, kendisinden başka tanrı olmayan Allah'tır; duyular ve akılla idrak edilemeyeni de edileni de bilir. O rahmândır, rahîmdir. O, kendisinden başka tanrı olmayan Allah'tır; egemenliğin mutlak sahibidir, her türlü eksiklikten uzaktır, esenlik verendir, güven sağlayan ve kendisine güvenilendir, görüp gözeten ve yönetendir, üstündür, iradesine sınır yoktur, büyüklükte eşi olmayandır. Allah onların yakıştırdıkları ortaklardan tamamıyla münezzehtir. O, takdir ettiği gibi yaratan, canlıları örneği olmadan var eden, biçim ve özellik veren Allah'tır. En güzel isimler O'nundur. Göklerdekiler ve yerdekiler hep O'nu tesbih ederler. O üstündür, hikmet sahibidir (URL 20).

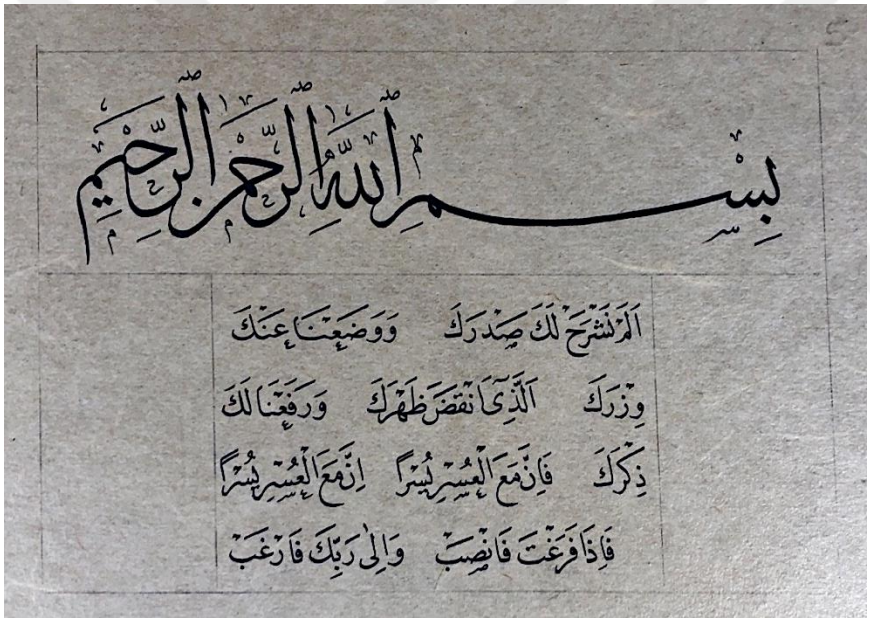

Resim 8.13. İnşirah Suresi (Akbaş, 2023, Hat: Kağnıcı, 2022).

(Ey Muhammed!) Senin göğsünü açıp genişletmedik mi? Belini büken yükünü üzerinden kaldırmadık mı? Senin şânını yükseltmedik mi? Şüphesiz güçlükle beraber bir kolaylık vardır. Gerçekten, güçlükle beraber bir kolaylık vardır. Öyleyse, bir işi bitirince diğerine koyul. Ancak Rabbine yönel ve yalvar (URL 21).

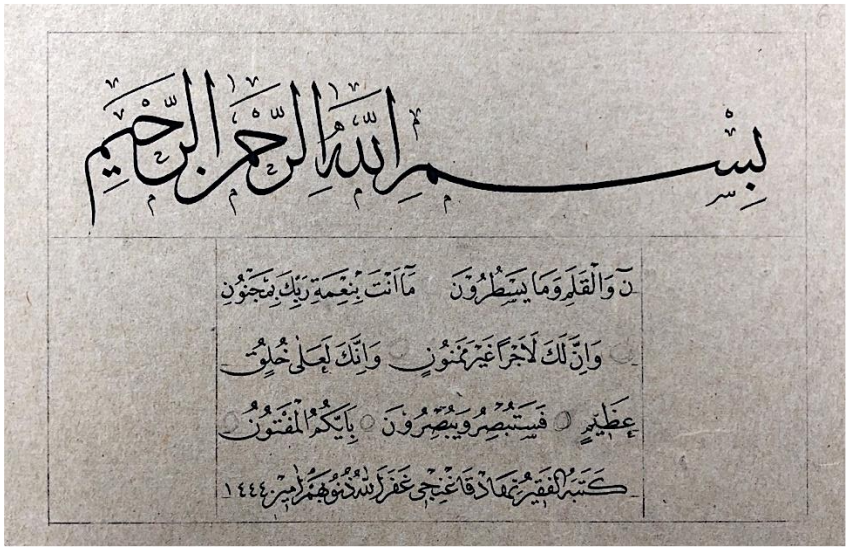

Resim 8.14. Kalem Suresi ilk altı ayeti (Akbaş, 2023, Hat: Kağnıcı, 2022).

Nûn. Kaleme ve (yazanların) onunla yazdıklarına andolsun ki sen -rabbinin lutfu sayesinde- asla deli değilsin. Hiç şüphesiz senin için bitip tükenmeyen bir ödül vardır. Sen elbette üstün bir ahlâka sahipsin. Aranızdan hanginizin aklı bozuk olduğunu yakında sen de göreceksin, onlar da görecekler. URL 22.

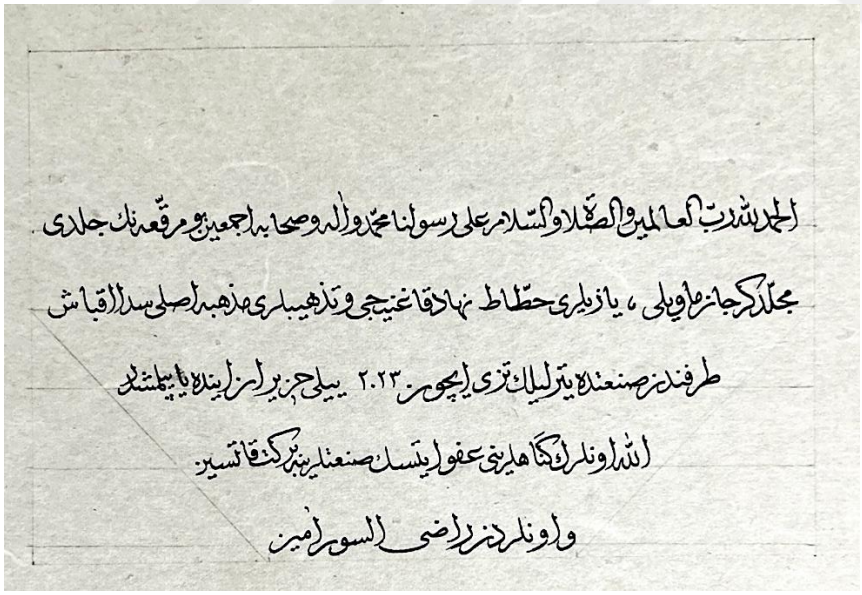

Resim 8.15. Hatime Sayfası (Akbaş, 2023, Hat: Kağnıcı, 2022).

Elhamdülillahi rabbil alemin vessalatü vesselamu ala rasulina muhammedin ve alihi ve eshabihi ecmain. Bu murakka'nın cildi, Mücellid Gürcan Mavili, yazıları, Hattat Nihat Kağnıcı ve tezhibleri Müzehhibe Aslı Seda Akbaş tarafından sanatta yeterlik tezi

için 2023 yılı haziran ayında yapılmıştır. Allah onların günahlarını affetsin. Sanatlarına bereket katsın. Onlardan razı olsun. Amin.

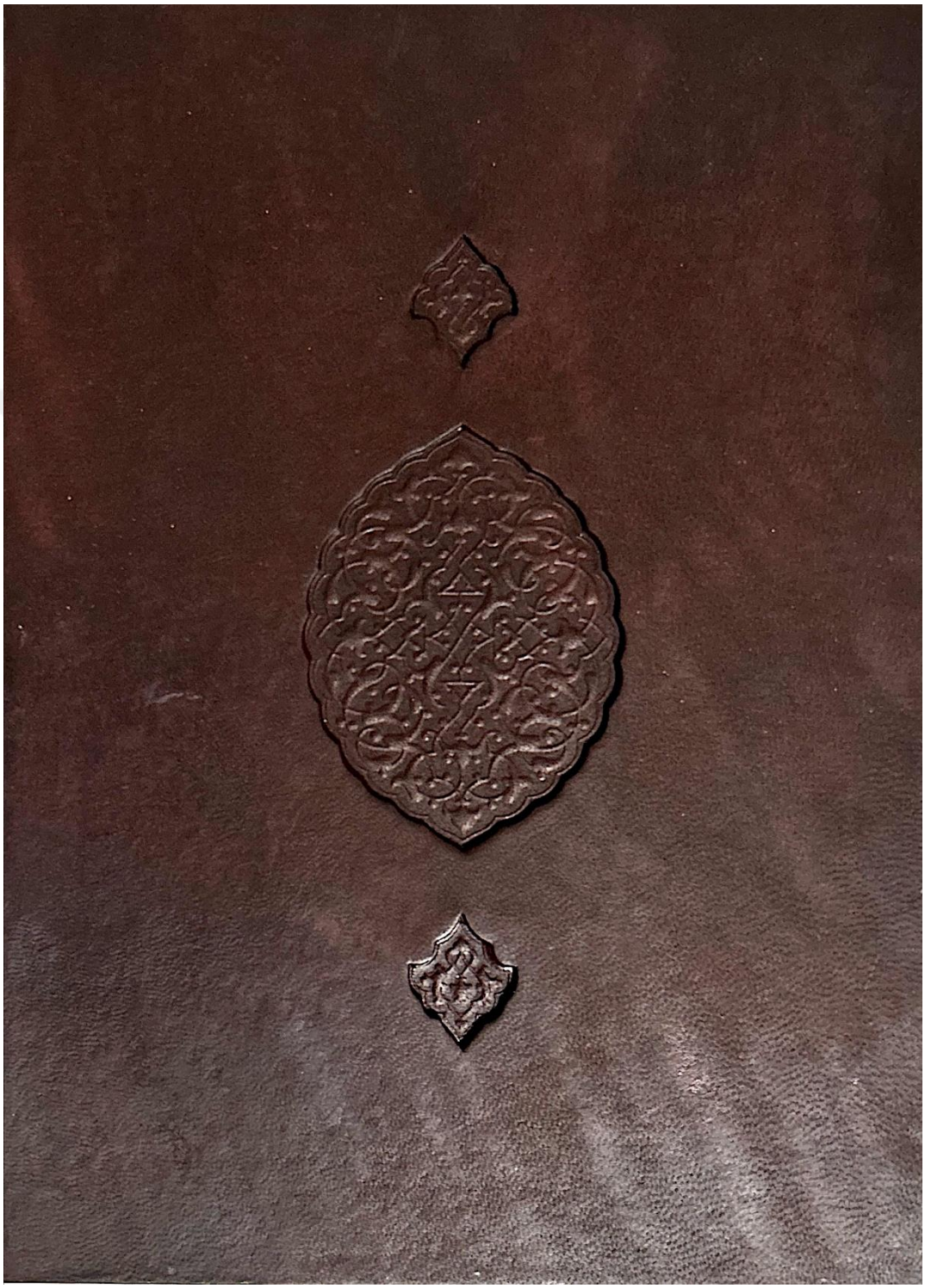

Resim 8.16. Murakka'nın arka yüzü (Akbaş, 2023, Mücellid: Mavili, 2023).

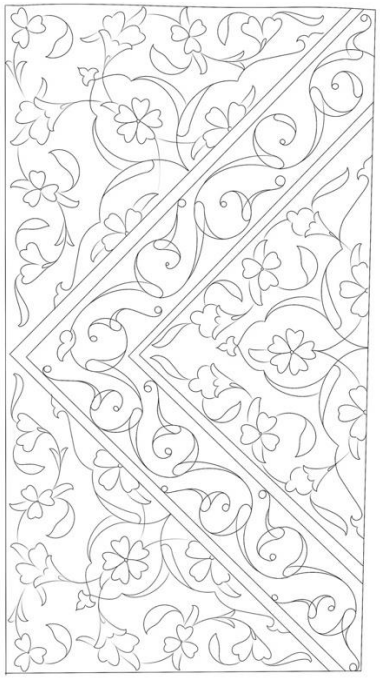

Çizim 8.2. Klasik tezhip uygulanan koltuk desen çizimi (Akbaş, 2023).

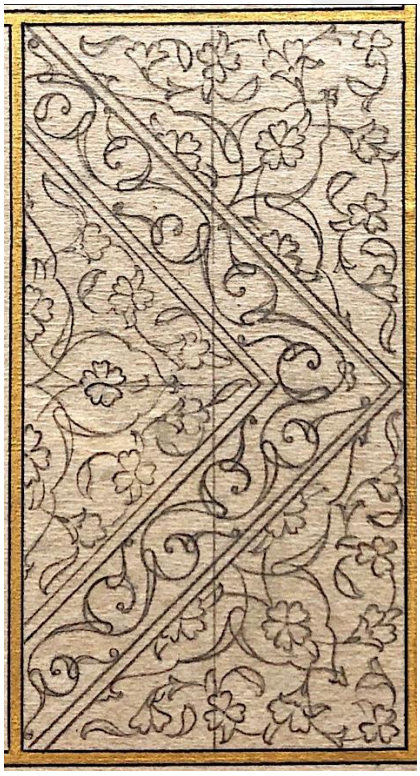

Resim 8.17. Klasik koltuk tezhibinin murakka'ya çizilmiş hali (Akbaş, 2023).

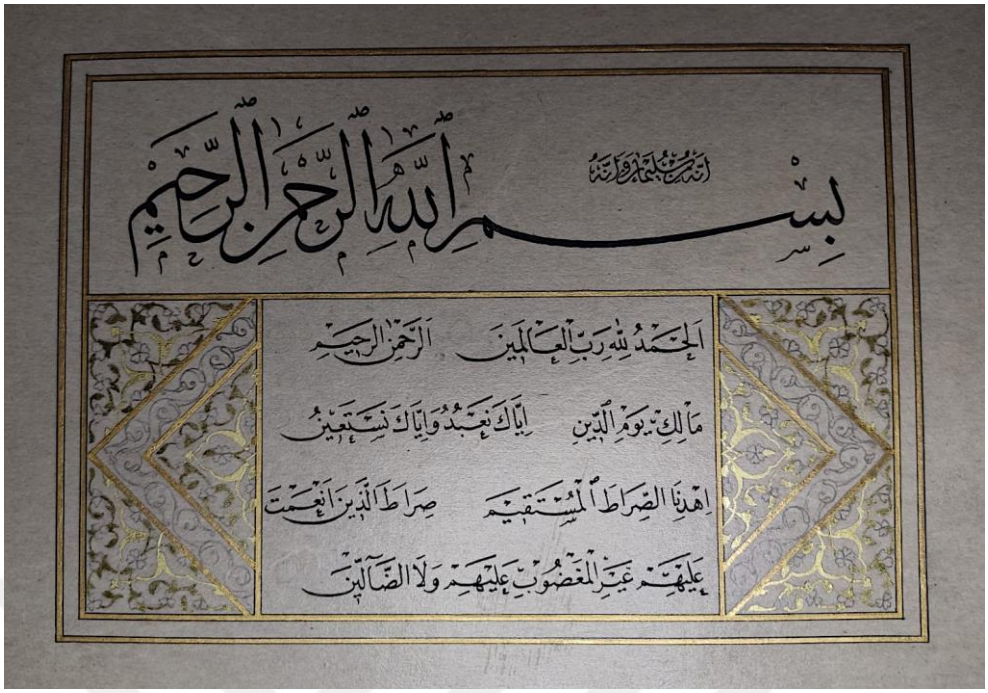

Resim 8.18. Klasik koltuk tezhibinin altınlarının sürülüşü (Akbaş, 2023).

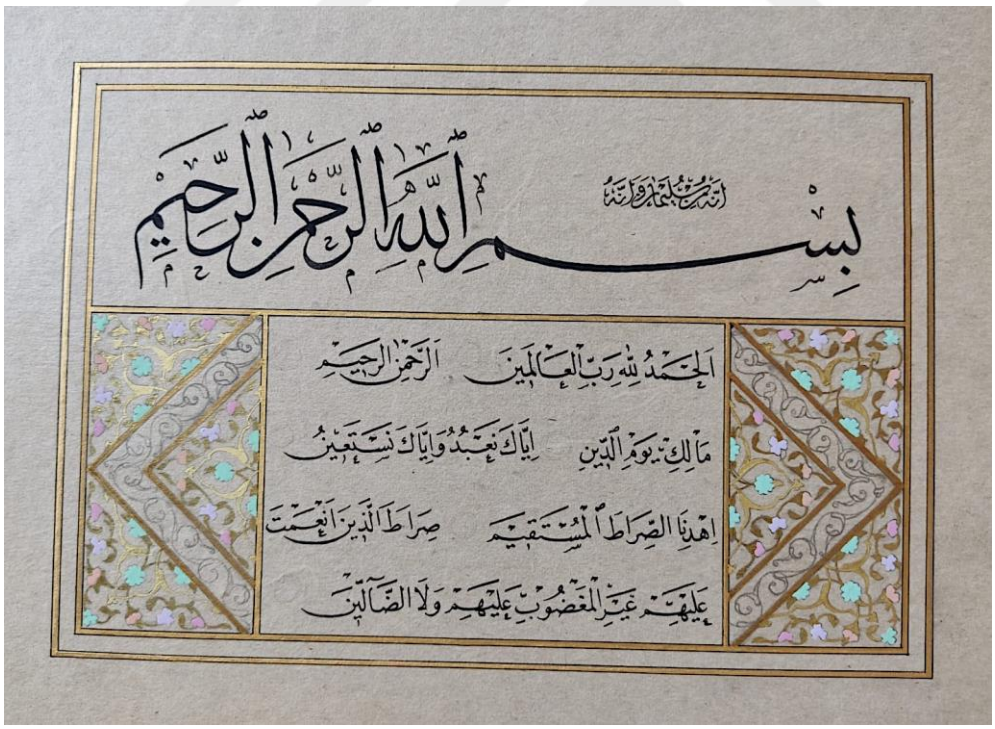

Resim 8.19. Klasik koltuk tezhibinin motiflerinin renklendirilmesi (Akbaş, 2023).

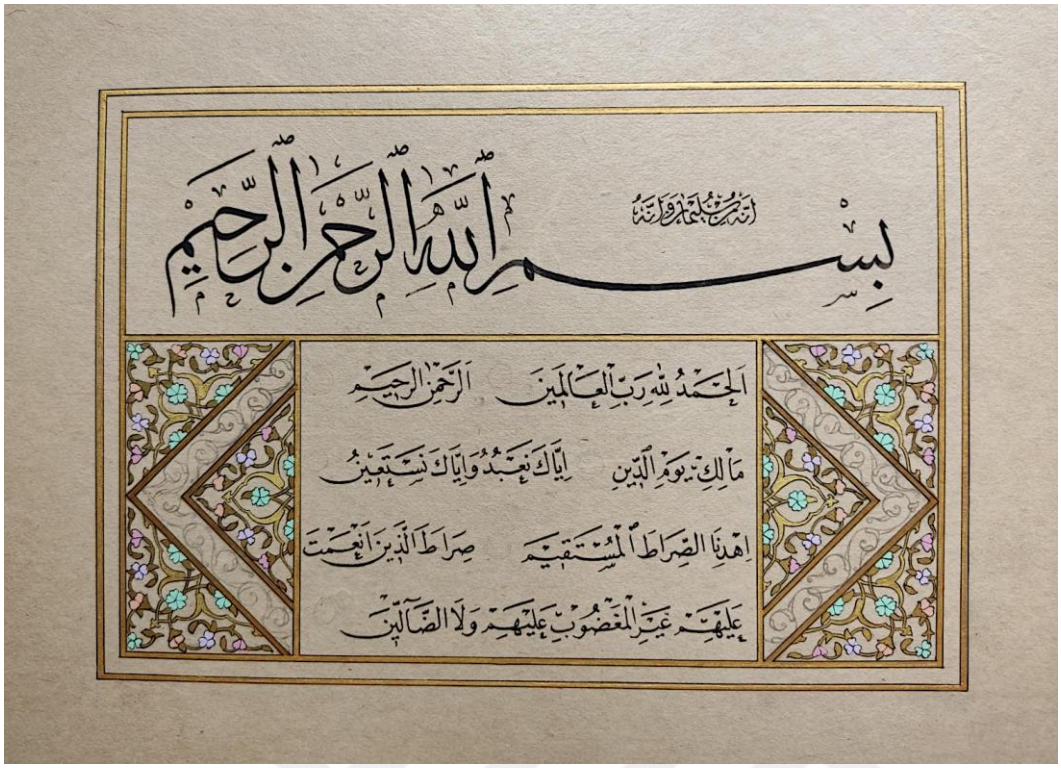

Resim 8.20. Klasik koltuk tezhibinin tahrirlerinin çekilmesi (Akbaş, 2023).

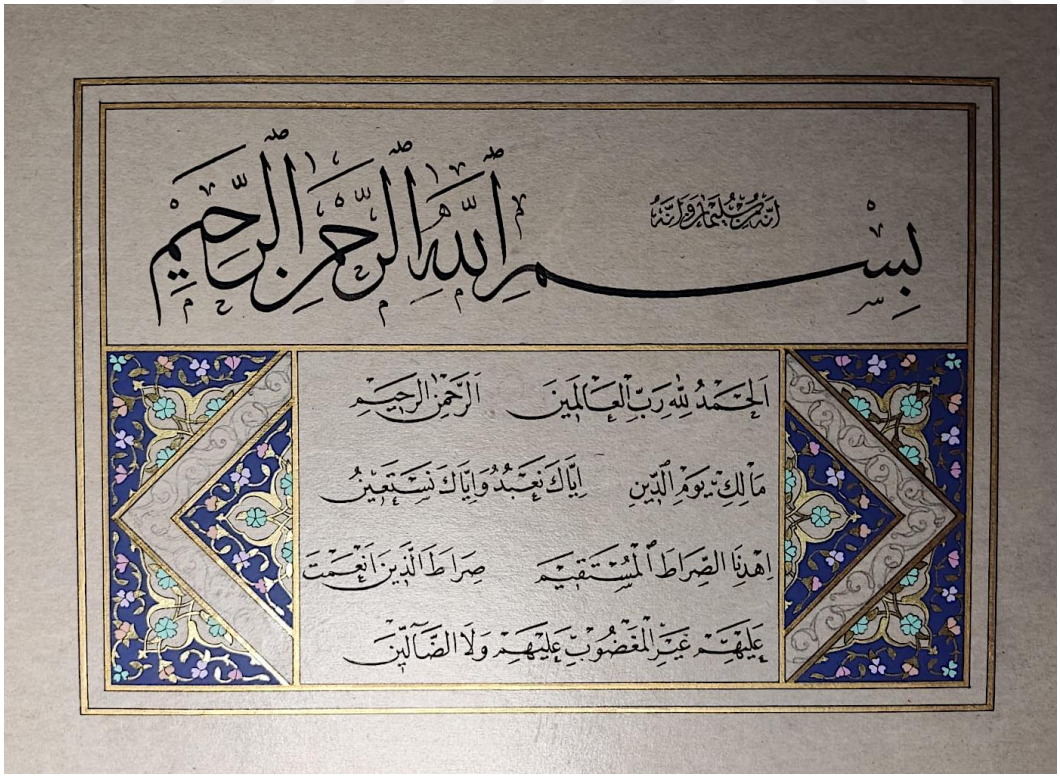

Resim 8.21. Klasik koltuk tezhibinin lapis lazuli rengiyle zemininin doldurulması (Akbaş, 2023).

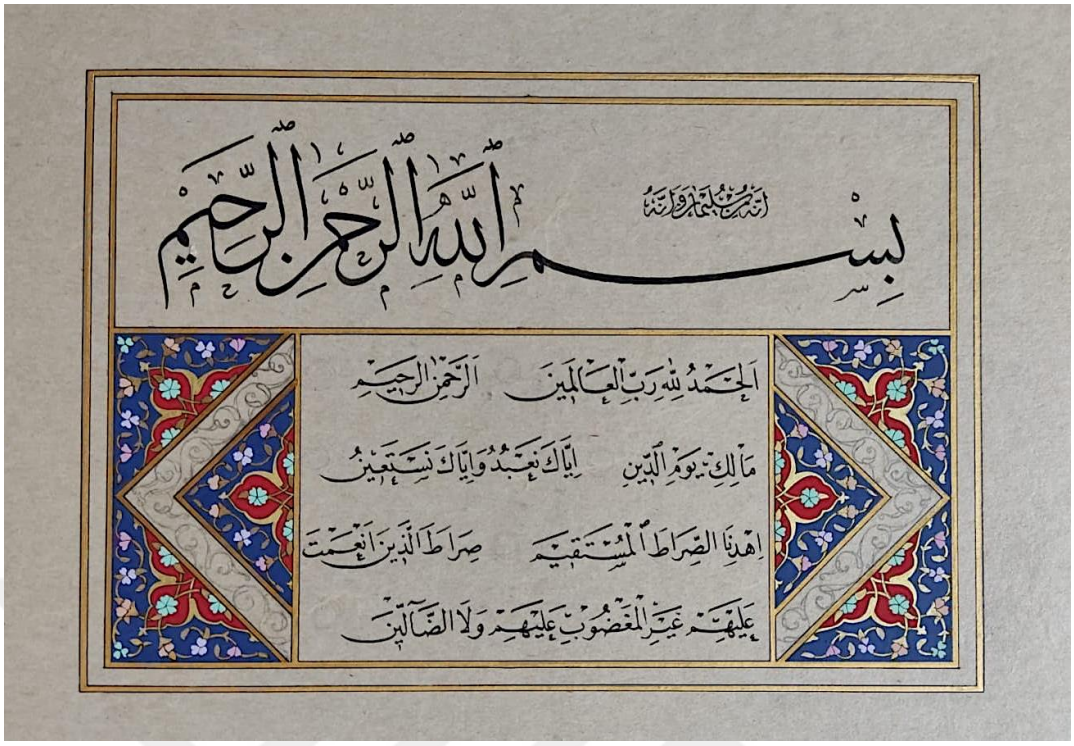

Resim 8.22. Klasik koltuk tezhibinin bordo renkle zemininin doldurulması (Akbaş, 2023).

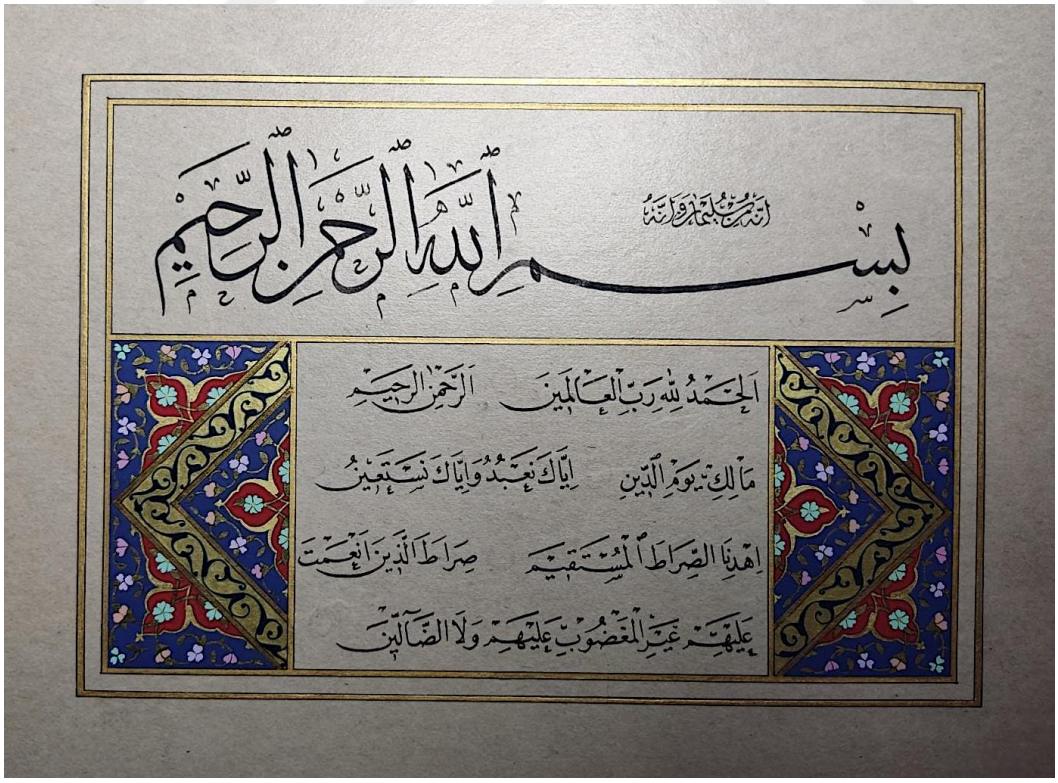

Resim 8.23. Klasik koltuk tezhibinin tamamlanması (Akbaş, 2023).

Resim 8.24. Klasik koltuk tezhibinin son hali (Akbaş, 2023).

Resim 8.25. Klasik koltuk tezhibinin son halinden detay (Akbaş, 2023).

Çizim 8.3. Halkâr uygulanan koltuk desen çizimi (Akbaş, 2023).

Resim 8.26. Halkârın murakka'ya çizilmiş hali (Akbaş, 2023).

Resim 8.27. Halkârın aşamaları (Akbaş, 2023).

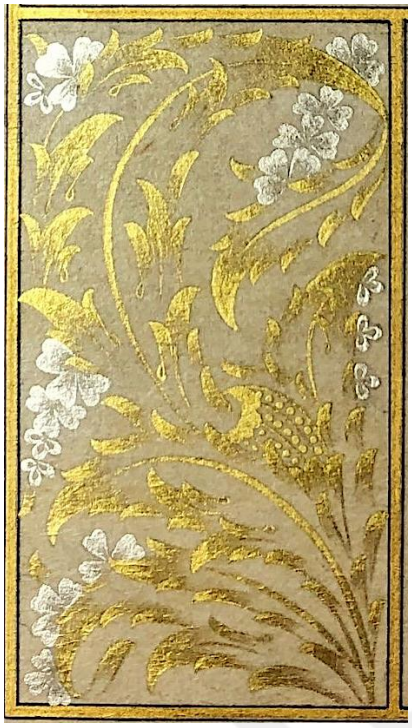

Resim 8.28. Halkârın aşamaları (Akbaş, 2023).

Resim 8.29. Halkârın aşamaları (Akbaş, 2023).

Resim 8.30. Murakka' üzerinde çalışırken (Akbaş, 2023).

Resim 8.31. Halkârın son hali (Akbaş, 2023).

Çizim 8.4. Naturalist üslup uygulanan koltuk desen çizimi (Akbaş, 2023).

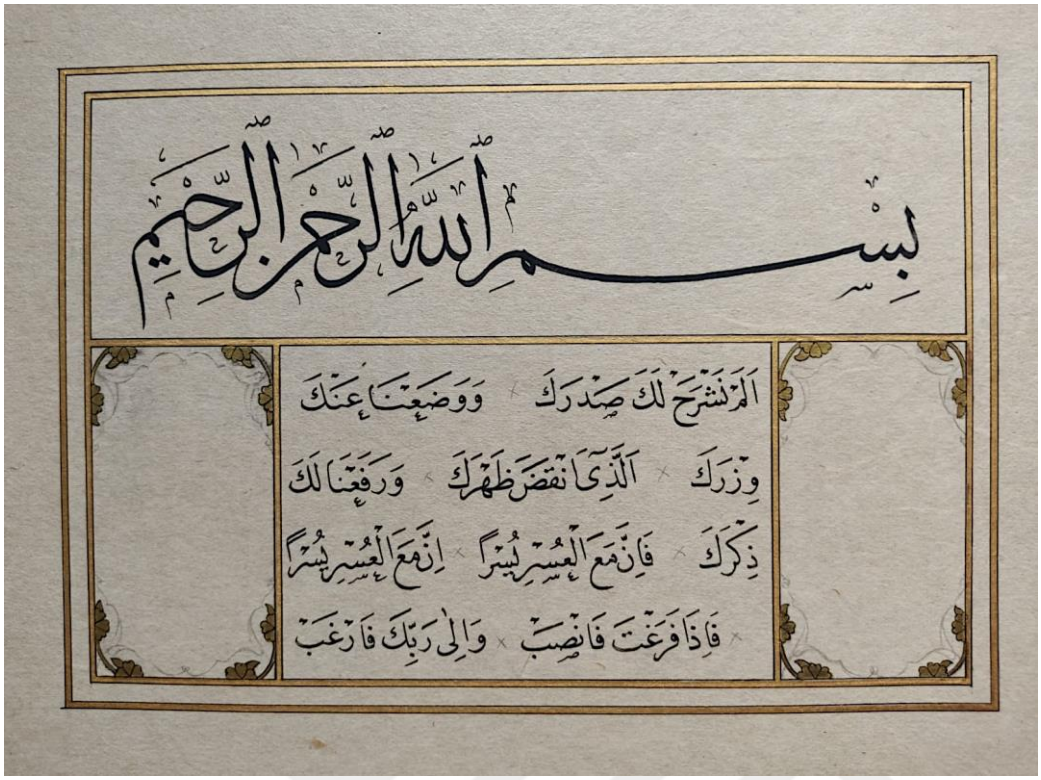

Resim 8.32. Naturalist üslupta yapılan koltuğun desen geçirme ve altınlarının sürülmesi (Akbaş, 2023).

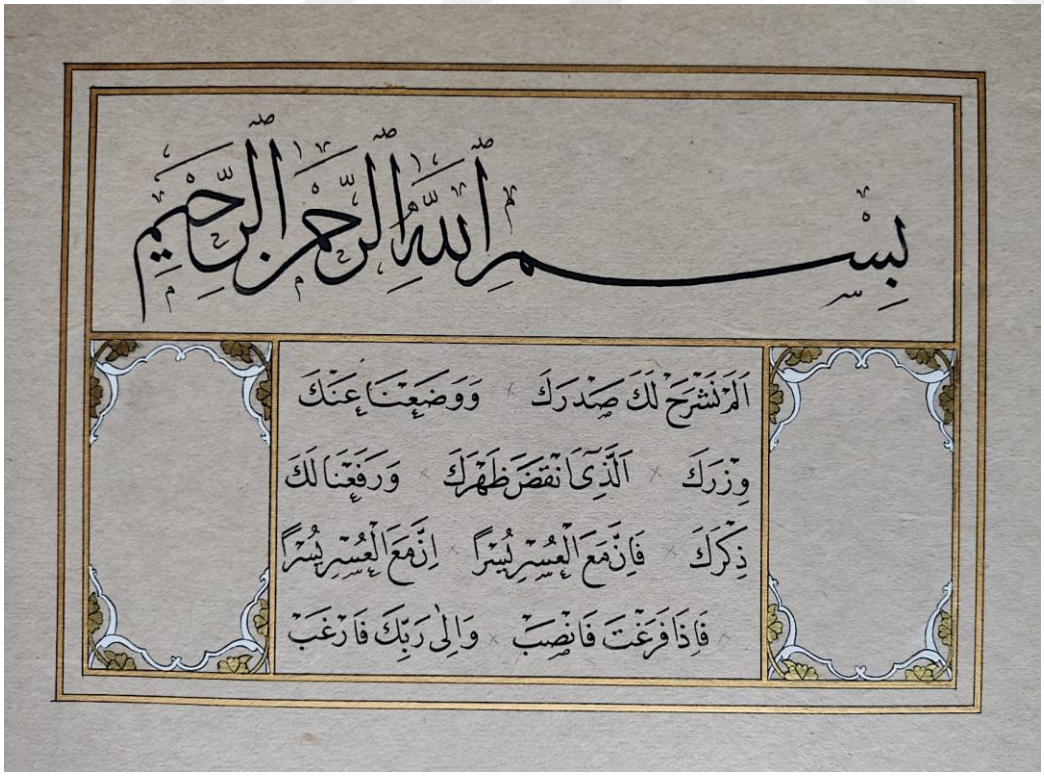

Resim 8.33. Naturalist üslupta yapılan koltuğun rumilerinin boyanması ve tahrirlerinin çekilmesi (Akbaş, 2023).

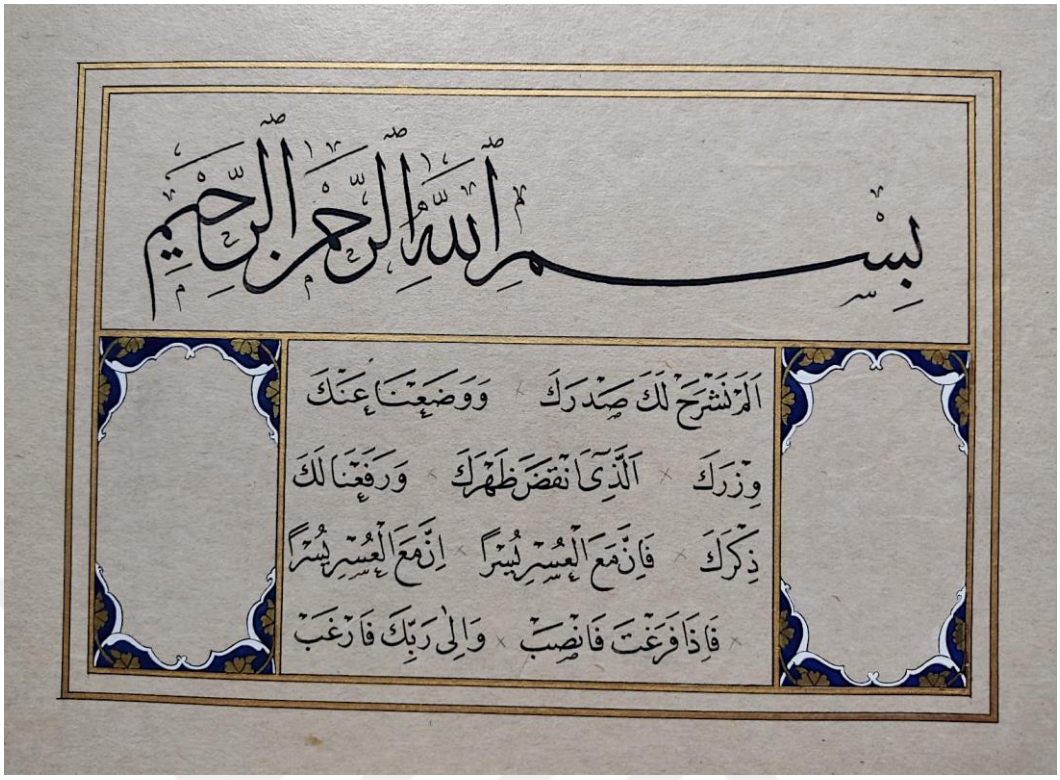

Resim 8.34. Naturalist üslupta yapılan koltuk zemininin lapis lazuli rengiyle boyanması (Akbaş, 2023).

Resim 8.35. Naturalist üslupta yapılan koltuğun altın sürülüp deseninin geçirilmesi (Akbaş, 2023).

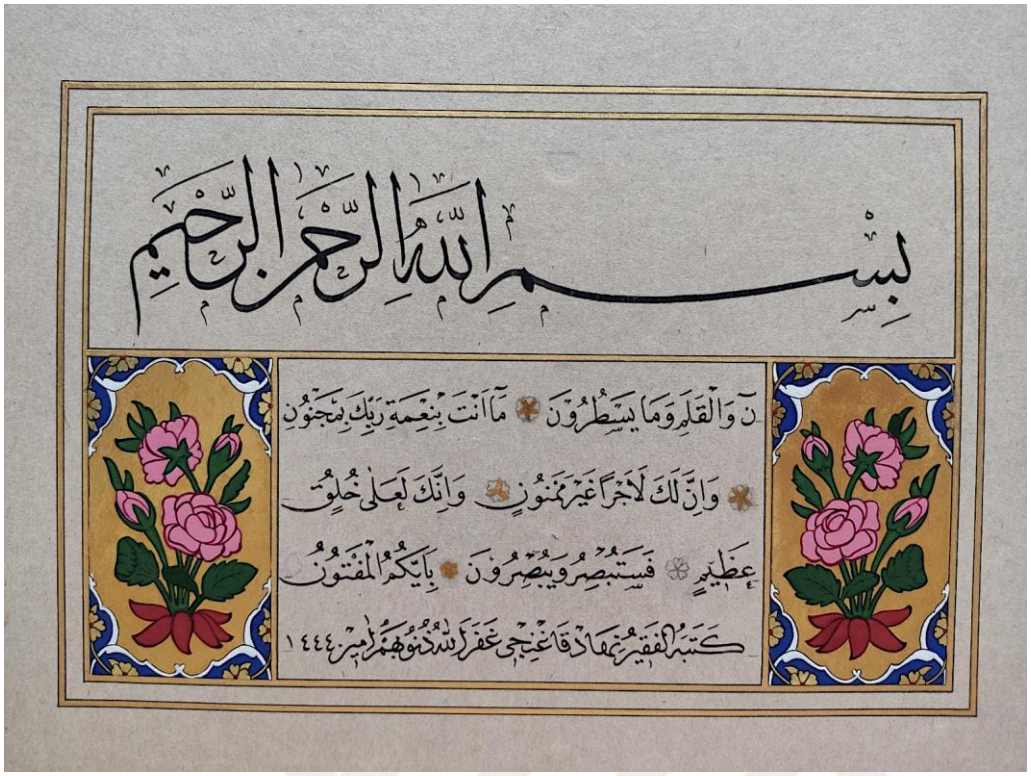

Resim 8.36. Naturalist üslupta yapılan koltuğun tamamlanması (Akbaş, 2023).

Resim 8.37. Naturalist üslupta yapılan koltuğun çiçeklerinin taranması (Akbaş, 2023).

Resim 8.38. Naturalist üslupta yapılan koltuğun son hali (Akbaş, 2023).

Resim 8. 39. Naturalist üslupta yapılan koltuğun son halinden detay (Akbaş, 2023).

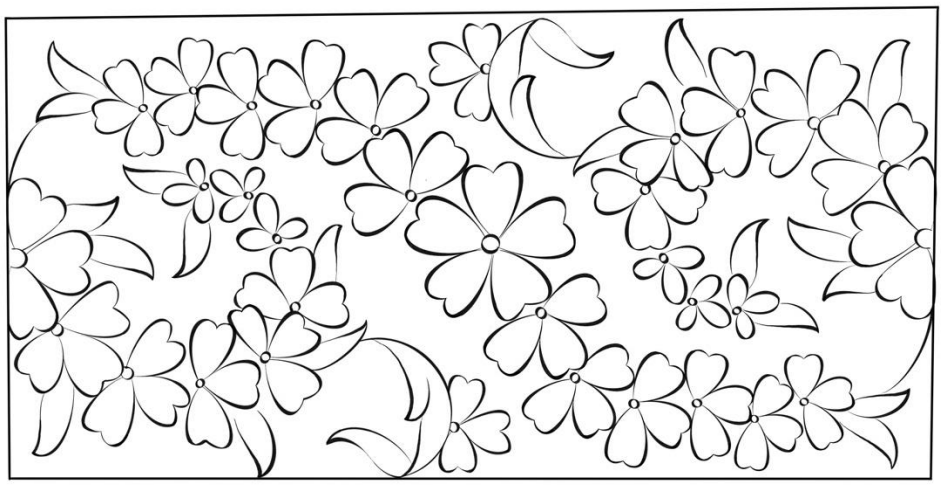

Çizim 8.5. Hatime sayfasına uygulanan birim tekrarı desen çizimi (Akbaş, 2023).

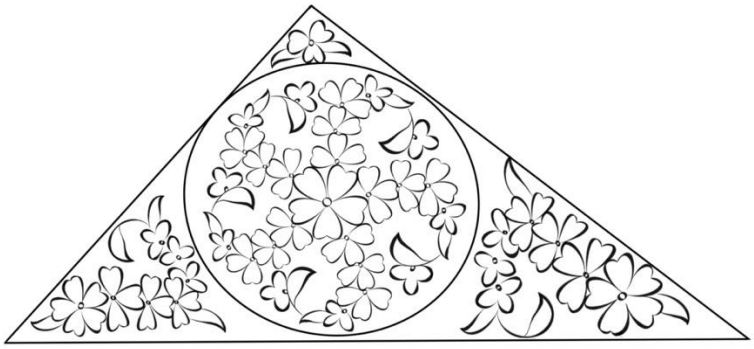

Çizim 8.6. Hatime sayfasına uygulanan muska koltuk desen çizimi (Akbaş, 2023).

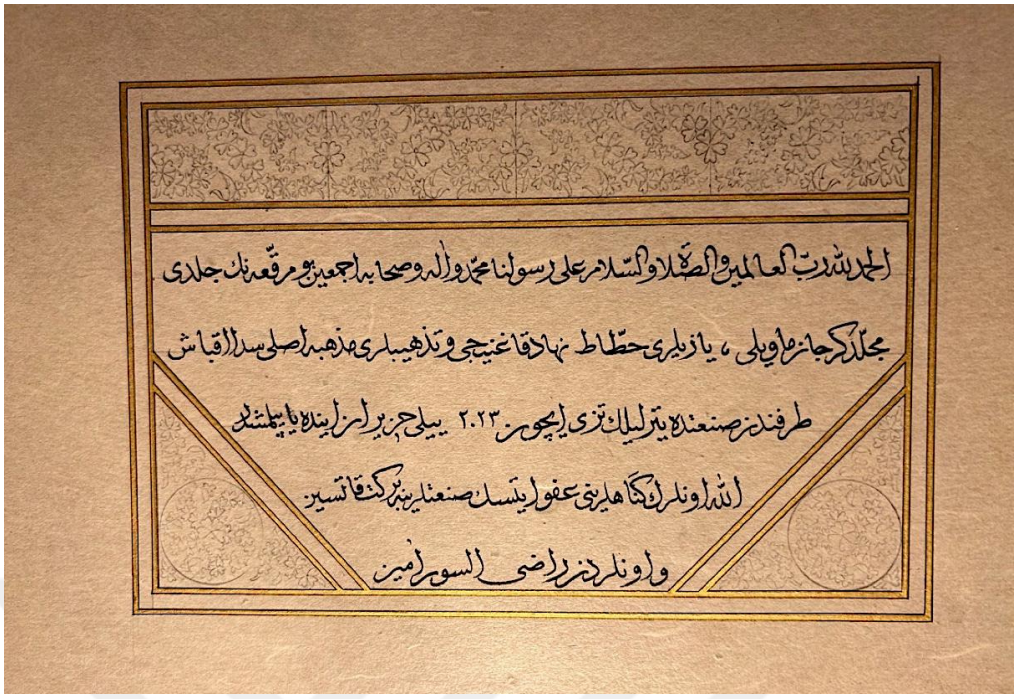

Resim 8.40. Hatime sayfasına uygulanan tezhibin murakka'ya çizilmiş hali (Akbaş, 2023).

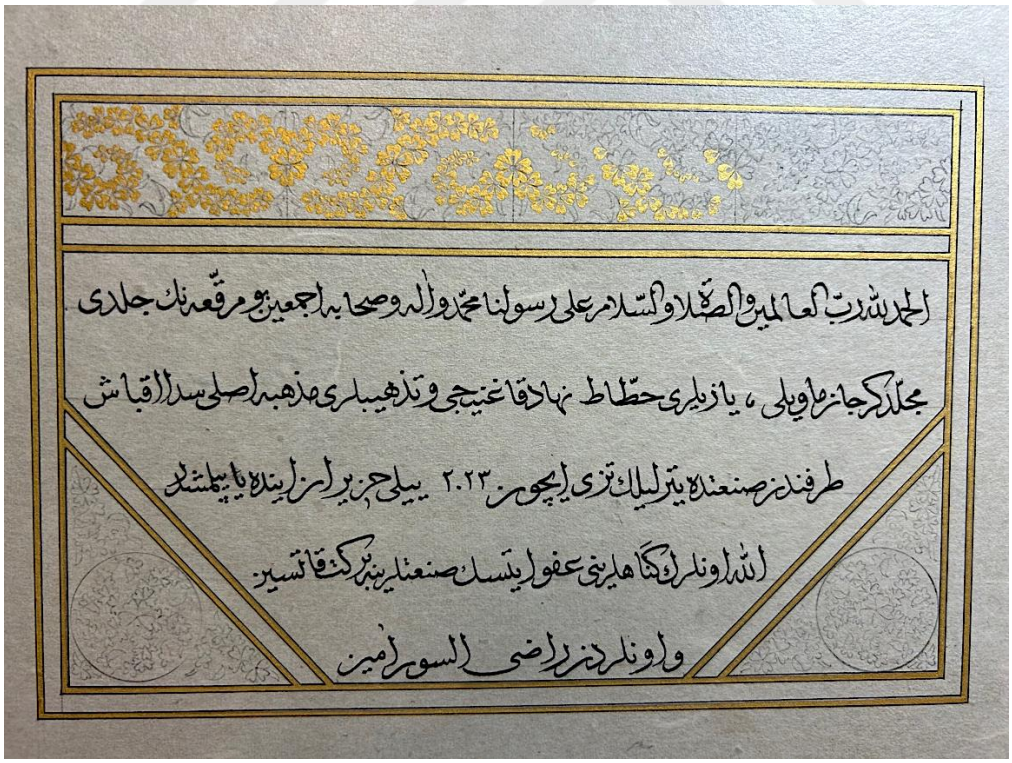

Resim 8.41. Hatime sayfası aşamaları (Akbaş, 2023).

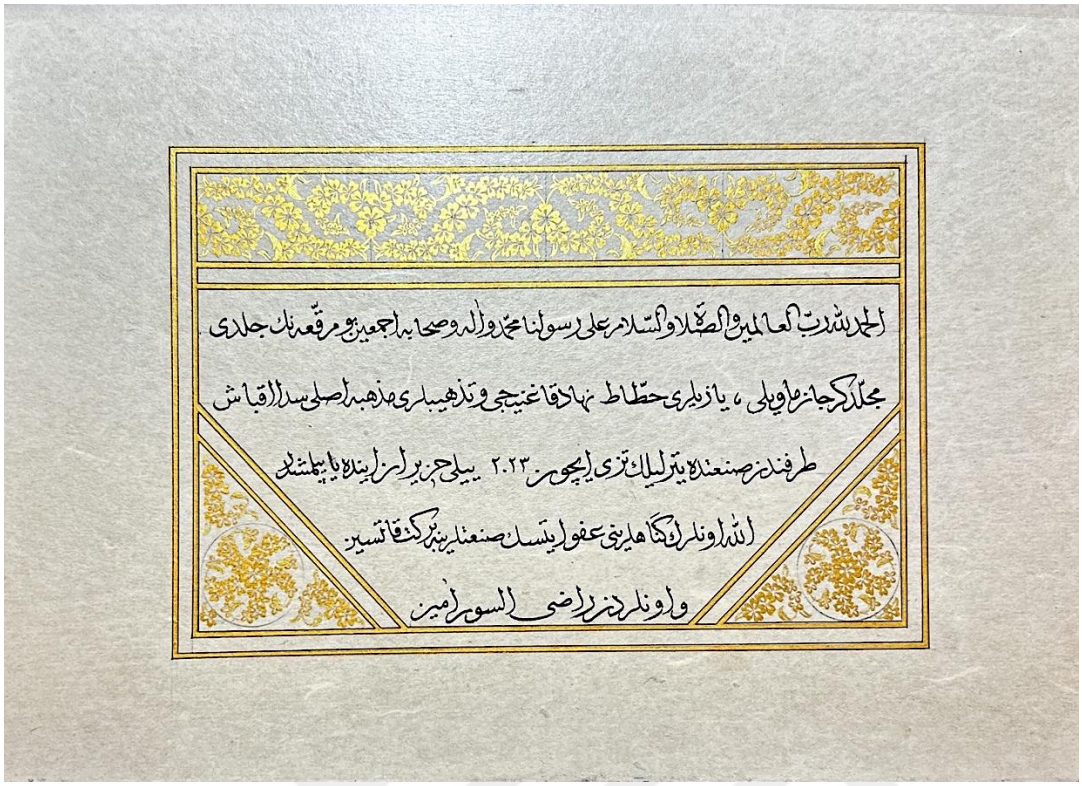

Resim 8.42. Hatime sayfası aşamaları (Akbaş, 2023).

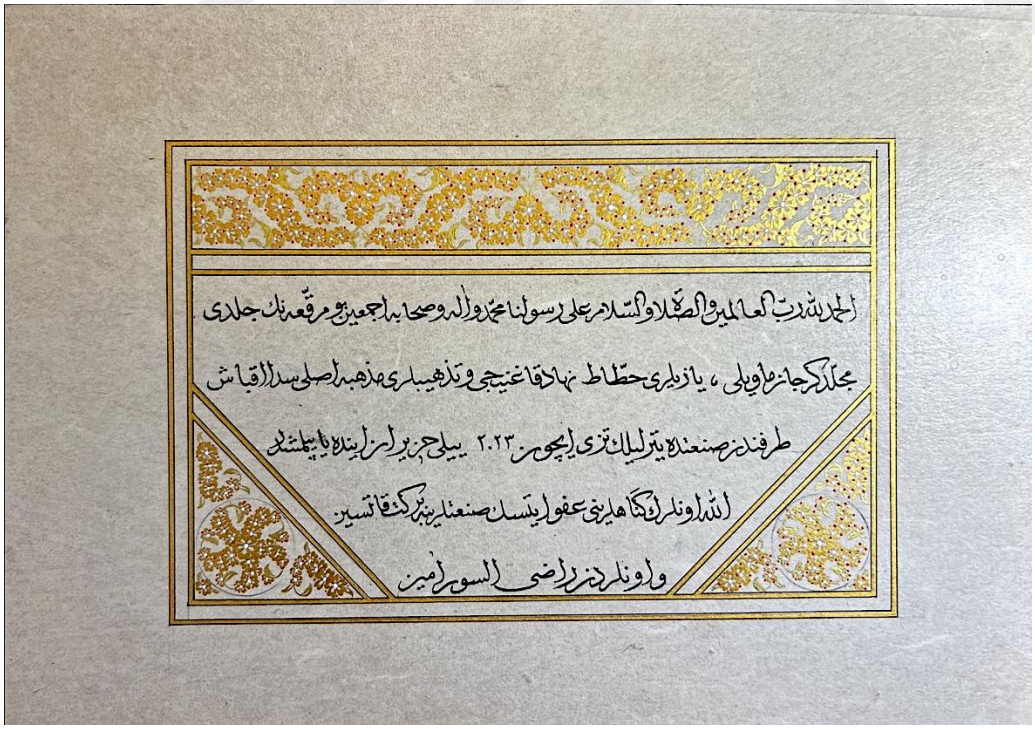

Resim 8.43. Hatime sayfası aşamaları (Akbaş, 2023).

Resim 8.44. Hatime sayfasının son hali (Akbaş, 2023).

Resim 8.45. Hatime sayfasının son halinden detay (Akbaş, 2023).

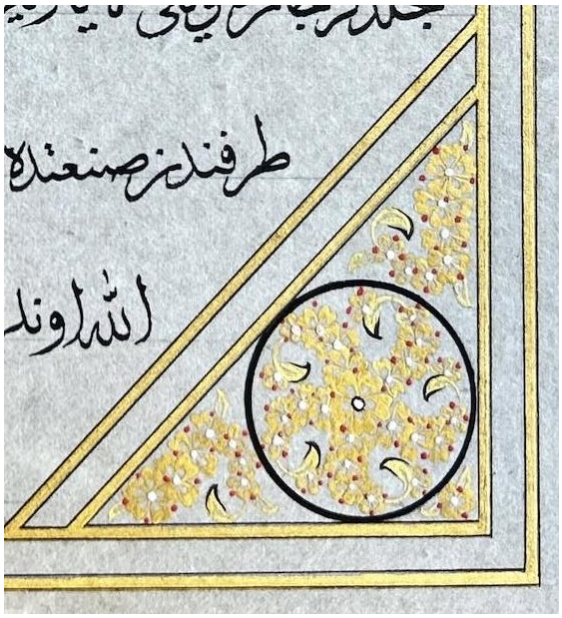

Resim 8.46. Hatime sayfasının son halinden detay (Akbaş, 2023).

Çizim 8.7. Beyn’es-süturun desen çizimi (Akbaş, 2023).

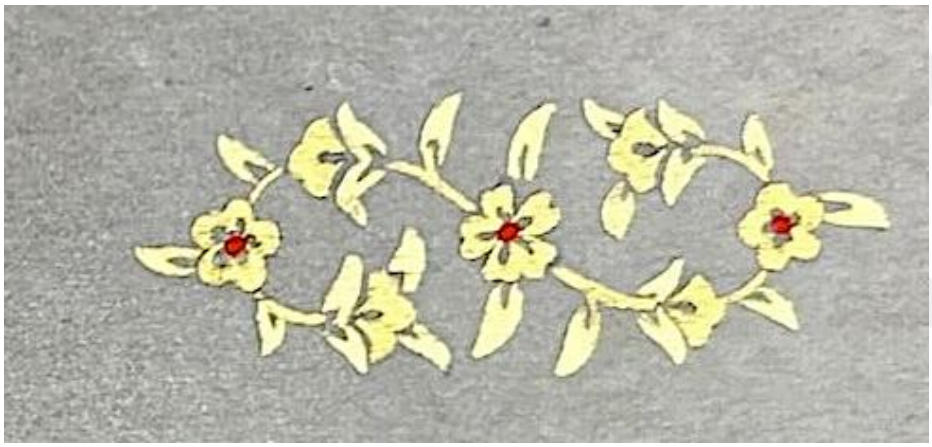

Resim 8.47. Murakka’da yer alan beyn’es-süturların uygulanmış hali (Akbaş, 2023).

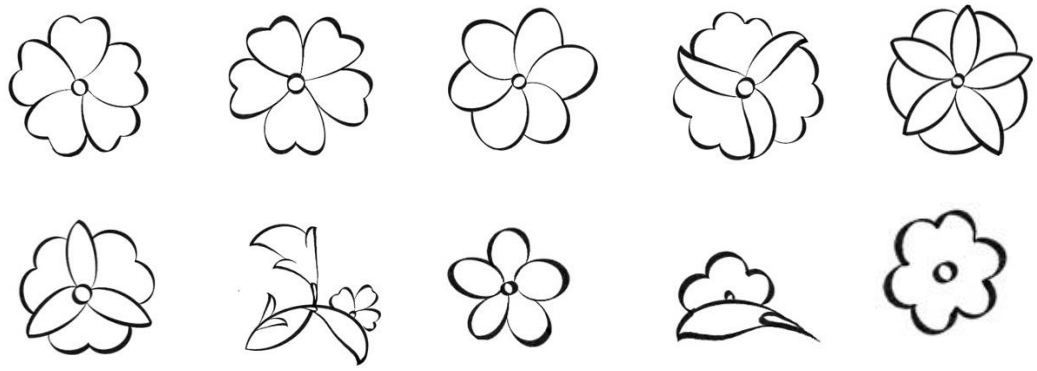

Çizim 8.8. Duraklar desen çizimi (Akbaş, 2023).

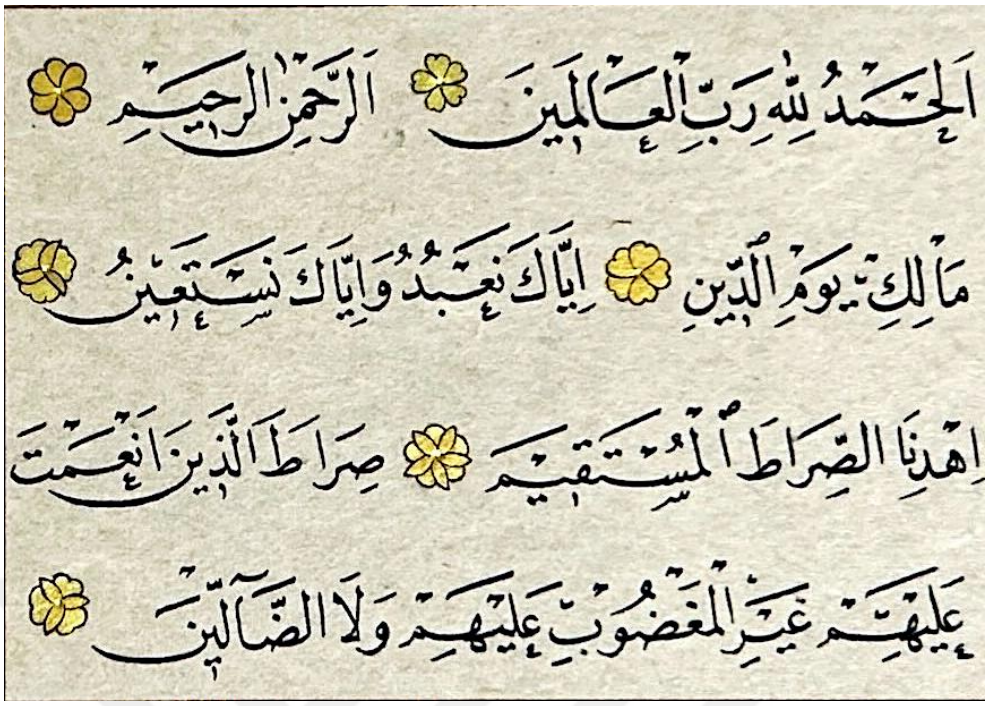
الحمد لله رب العالمين ۝ الرحمن الرحيم ۝
مالك يوم الدين ۝ إياك نعبد وإياك نستعين ۝
اهدنا الصراط المستقيم ۝ صراط الذين أنعمت
عليهم غير المغضوب عليهم ولا الضالين ۝

Resim 8.48. Murakka'da yer alan durakların uygulanmış hali (Akbaş, 2023).

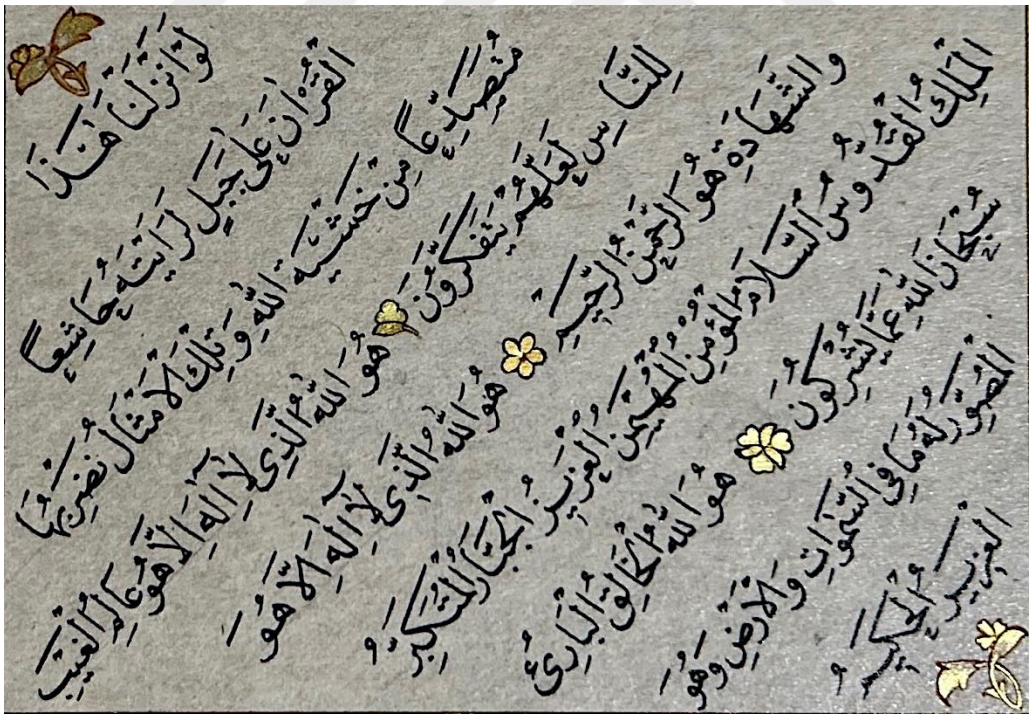

Resim 8.49. Murakka'da yer alan durakların uygulanmış hali (Akbaş, 2023).

Resim 8.50. Murakka’ üzerinde çalışırken (Akbaş, 2023).

Resim 8.51. Murakka’nın genel görünüş son hali (Akbaş, 2023).

8.2. Güncel Yorumlanmış Eser (Üç Boyutlu Tasarım) “Yediler”

Bu bölümde güncel sanat anlayışı kapsamında, tezhip, hat ve ebru sanatını üç boyuta taşımak için tasarlanan çalışma, her bir sanattan yedi adet olmak üzere toplam yirmi bir adet eser tasarlanmıştır. Böyle bir tasarım yapmanın amacı ise, geçmişte yapılan tezhip eserlerinin genellikle yazı içleri ve kenarlarında yer aldığı, tezhibin belli ölçülerle sınırlandırıldığı, dört köşe çevrelenerek sadece duvara asılan bir levha halinde olduğu ve sadece hat sanatıyla düşünüldüğü gözlemlenmektedir. Aslında tezhibin de tek başına (hat yazısı olmadan) bir sanat eseri olabileceği, çerçevelenmeden de sergilenebileceği ve istenilen yerde dekorasyon ürünü olarak, boyut katarak farklı yüzeylerde, farklı şekillerde de kullanılıp, sergilenebilme imkânı olduğunu göstermek amaçlanmıştır.

Mitolojik zamanlarda insanlar kendisini ve doğa olaylarını tanımaya, anlamaya çalışmıştır. Bu süreç de olayları sayılara dayandırmaya yönlendirmiştir. Daha sonra da sayılara olan inançlar ortaya çıkmıştır. Sayıların taşıdığı bu özel anlamlar her milletin kültüründe görülmekle beraber, sayılara yüklenen bu anlamlar geçmişten günümüze gelenek olarak yaşamaya devam etmektedir. Türklerin sayılara ilişkin inançlarının izleri başta kutsal kitaplar olmak üzere, masallarda, hikâyelerde, destanlarda, efsanelerde, atasözlerinde, deyimlerde vb. türlerde görülebilmektedir. Bu kutsal sayılardan taşıdığı anlamlara göre “bir, üç, dört, beş, altı, yedi, dokuz ve kırk” en yaygın olanlarındandır. Bunların içerisinde de tek sayıların özellikle de yedi rakamının diğer tüm sayılara karşı büyük bir üstünlüğü olduğu kabul edilmektedir. Yazılı kaynaklardan elde edilen bilgilere göre, yedi tanrı, yedi bilge, yedi gezegen, yedi kötü huy, dünyanın yedi bölgesi, yedi deniz, yedi nehir, yedi dağ, yedi rüzgâr, yedi büyük peygamber, yedi renk, yedi gün, yedi nota, yedi tepe, yedi kat yer-gök, yedi hassas nokta (çakralar), cennetin yedi kapısı, cehennemin yedi basamaklı merdiveni, Kabe etrafında yedi kez dönmek, Kur’an-ı Kerim’in yedi harf üzerine inmesi, Mekke-Medine arasındaki yedi kale, yedi uyurlar, Safa-Merve arasının yedi kez Sa’y edilmesi, yedi taşla üç kez şeytan taşlamak, Mekke’deki caminin yedi minareli olması, Cuma namazının yedi farz olması, Fatiha Suresinin yedi ayet olması, yedi aşık, yedi sağlık-yaşam uzvu (iki göz, iki kulak, iki burun deliği ve ağız), yedi başlı kozmik canavar gibi birçok teolojik ve mitsel metin içerisinde yer edinmiştir. Geniş bilgi için bkz.

> Bununla birlikte yedi sayısı eskiçağ toplumlarında kusursuzluğun ifadesi olarak görüldüğü gibi, "Antik Dünyanın Yedi Harikası" nı oluşturan eserlerin sayısı da yedi rakamıyla sınırlı tutulmuştur. Ayrıca yedi sembolü, mitolojik anlatıların yanı sıra Yahudi, Hıristiyan ve İslâmi öğretide sıklıkla zikredilmektedir. Buradan hareketle kutsal kitaplar içerisinde belirtilen yedi sembolü tanrı ile dünyayı birleştiren bir sayı olarak tasavvur edilmiştir. Sayılar matematiksel değerlerinin ötesinde görünmeyen ilahi bir anlamı da içermektedirler denilebilir. Her sayının, özel bir karakterinin, kendisine ait bir gizeminin ve metafizik anlamının bulunduğu vurgulanmıştır (Kılıç, Eser, 2016: 82, 84).

Sonuç olarak mitolojik ve kutsal kitaplarda bahsedilen yedi sayısının önemine istinaden, bu çalışmada da incelenen murakka' sayısı (yedi eser) başta olmak üzere, hat uygulamasında yedi cümleden oluşan "rabbi yessir duası", tezhip uygulamasında "halkârın yedi tekniği" ve battal ebrunun çeşitli dokularından faydalanılarak lazer kesim yapılan yedi ebru, yedi ve katları baz alınarak yirmibir adet eser ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca eserlerin sergilenme şeklinde arka yüzleri de görüneceği için hat ve ebru sanatı için doğal bitkilerle boyanan yeni bir kâğıdın yüzeyine geometrik şekillerden oluşan "yedi kollu yıldız" tamponlama (stampa) tekniği uygulanarak boş bırakılmamıştır.

Resim 8.52. Güncel Yorumlanmış Eserin Genel Görünüşü (Akbaş, 2023).

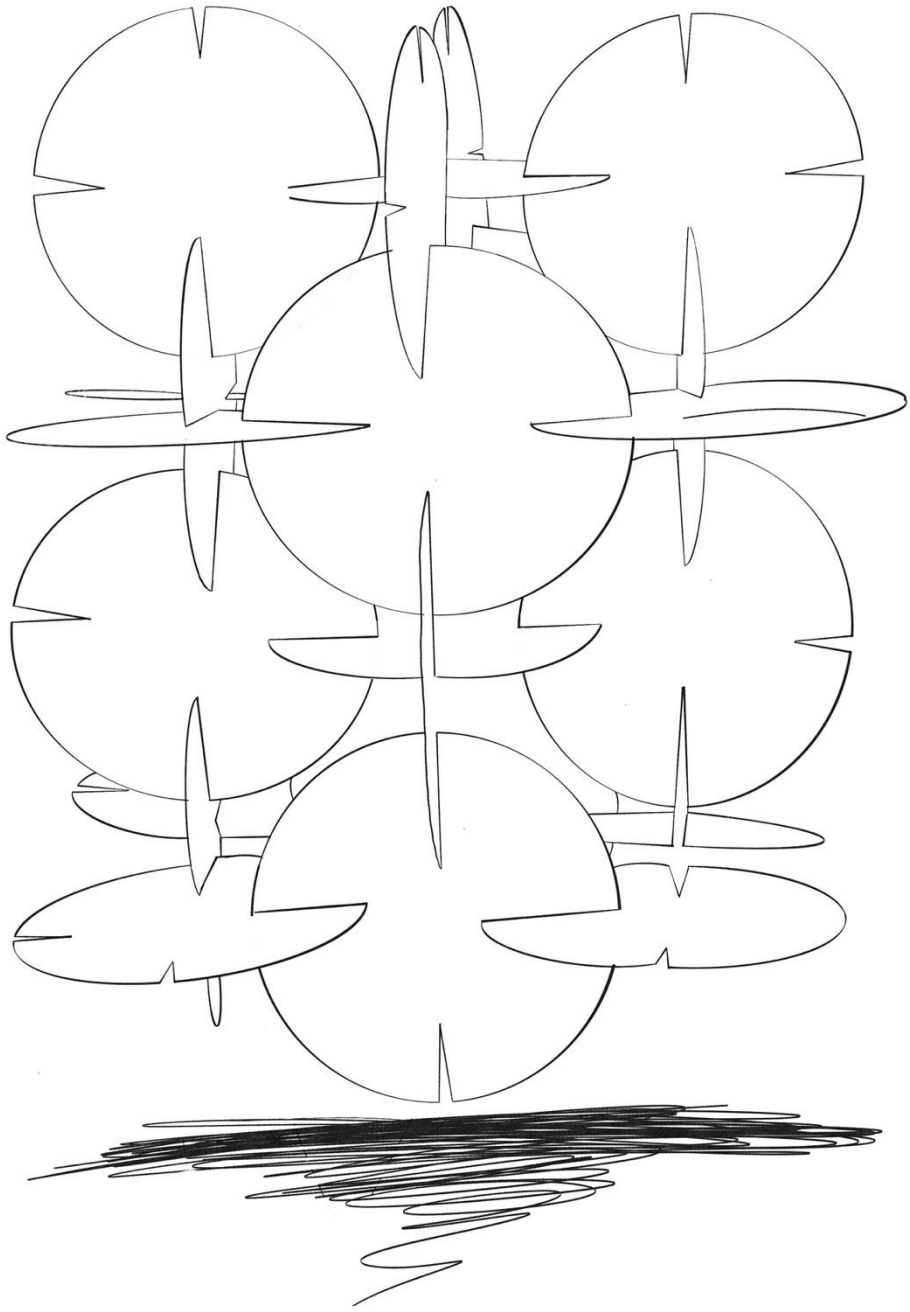

Çizim 8.9. Güncel yorumlanan eserin eskiz tasarım hali çizimi (Akbaş, 2023).

Resim 8.53. Güncel yorumlanan eserin maketi (prototip) (Akbaş, 2023).

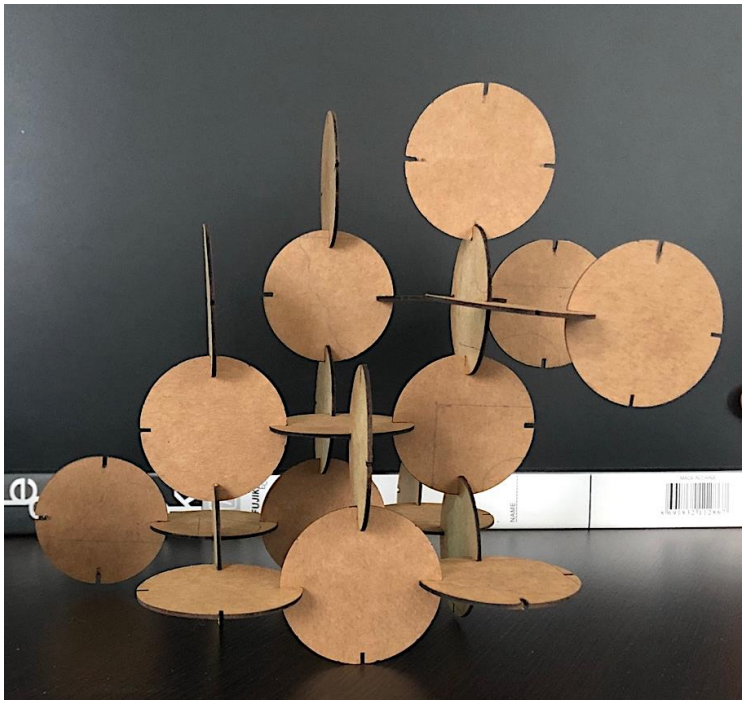

Resim 8.54. Güncel yorumlanan eserin maketinin (prototip) farklı birleştirilmiş hali (Akbaş, 2023).

8.2.1. Hat Karalamaları

Eser, “Rabbi Yessir velâ Tuassir Rabbi Temmim bil Hayr” şeklinde okunan, Ey Rabbim, işimi kolaylaştır, zorlaştırma ve hayırlı bir sonuca erdir, anlamına gelen dua ile başlar. Klasik eğitimi yapılan yazılardan en çok yaygın karakter olan Sülüs ve Nesih yazıların eğitimi hoca tarafından bir dua yazılarak başlanır. Buna “Rabbi Yessir” duası denir (Çevik, 2020: 110). Yapılan tez çalışmalarının hayırlara vesile olması ve akademik hayattaki çalışmalara kolaylık duası amacıyla tercih edilmiştir.

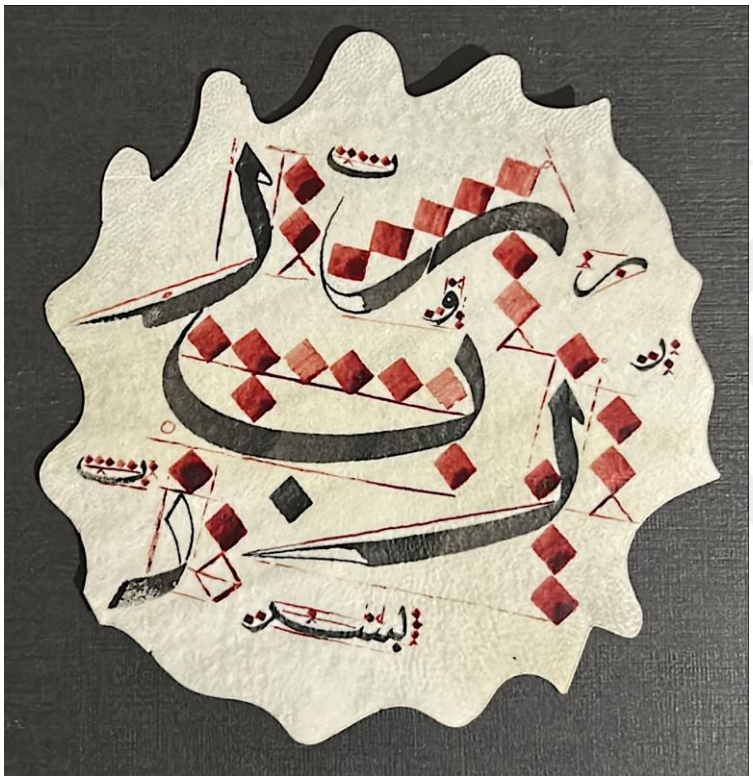

Resim 8.55. Rabbi/Rabbim (Akbaş, 2023, Hat: Çetin, 2023).

Resim 8.56. Yessir/Kolaylaştır (Akbaş, 2023, Hat: Çetin, 2023).

Resim 8.57. Ve La/ve (Akbaş, 2023, Hat: Çetin, 2023).

Resim 8.58. La Tuassir/Güçleştirme (Akbaş, 2023, Hat: Çetin, 2023).

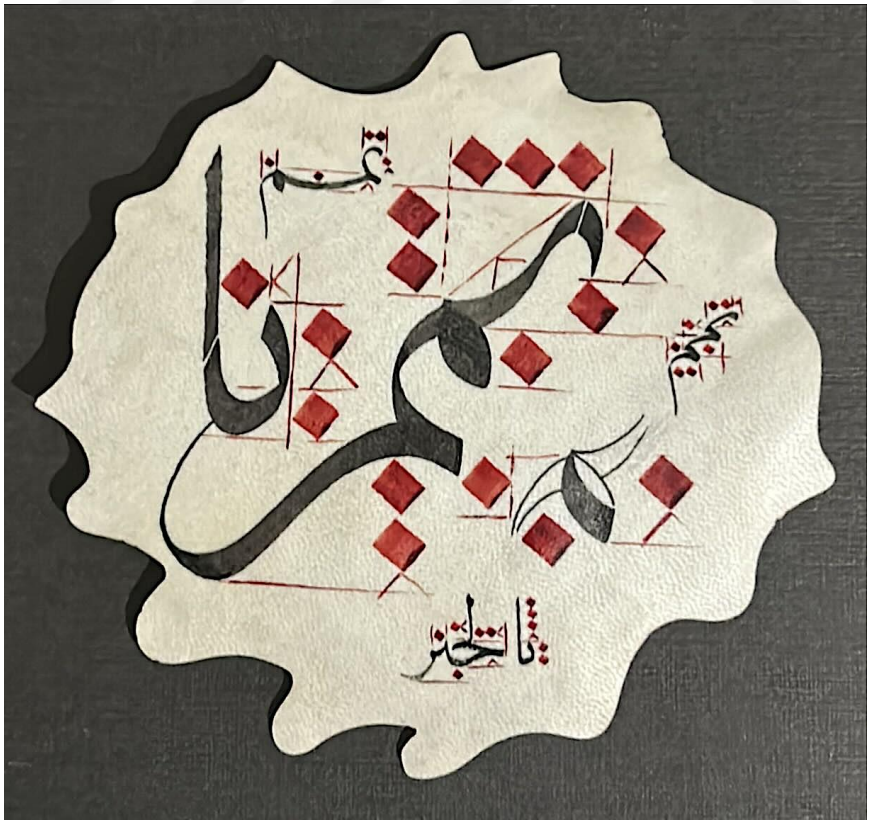

Resim 8.59. Temmim/Tamama erdir (Akbaş, 2023, Hat: Çetin, 2023).

Resim 8.60. Bi’l-hayr/Hayırla (Akbaş, 2023, Hat: Çetin, 2023).

Resim 8.61. Ve bihi’l-avn/Ve yardım O’nunladır (Akbaş, 2023, Hat: Çetin, 2023).

8.2.2. Ebrular

“En eski ebru örnekleri bu tarz ebrulardan oluşmaktadır. Boyaların sadece fırça ile su yüzeyine serpilmesiyle elde edilir. Battal ebru, kumlu ebru dışında tüm ebruların zeminini teşkil eder” (Toktaş, Akbaş, 2021: 355).

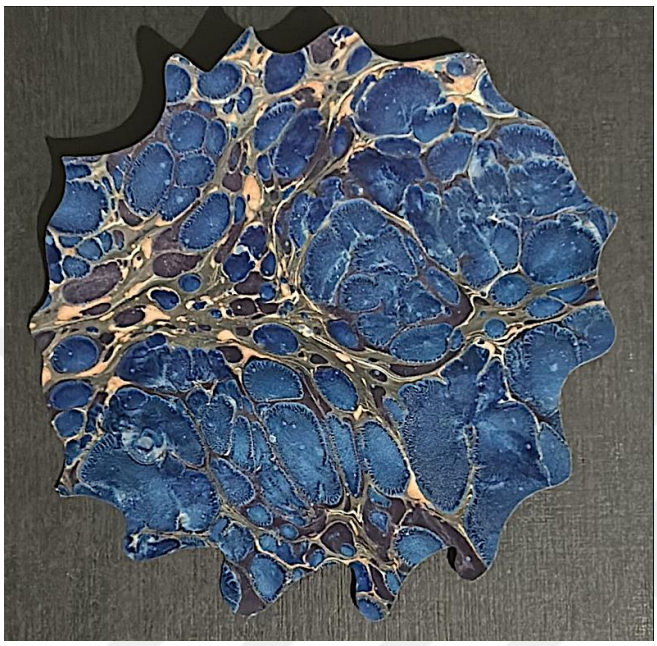

Resim 8.62. Battal ebru (Akbaş, 2023).

Resim 8.63. Battal ebru (Akbaş, 2023).

Resim 8.64. Battal ebru (Akbaş, 2023).

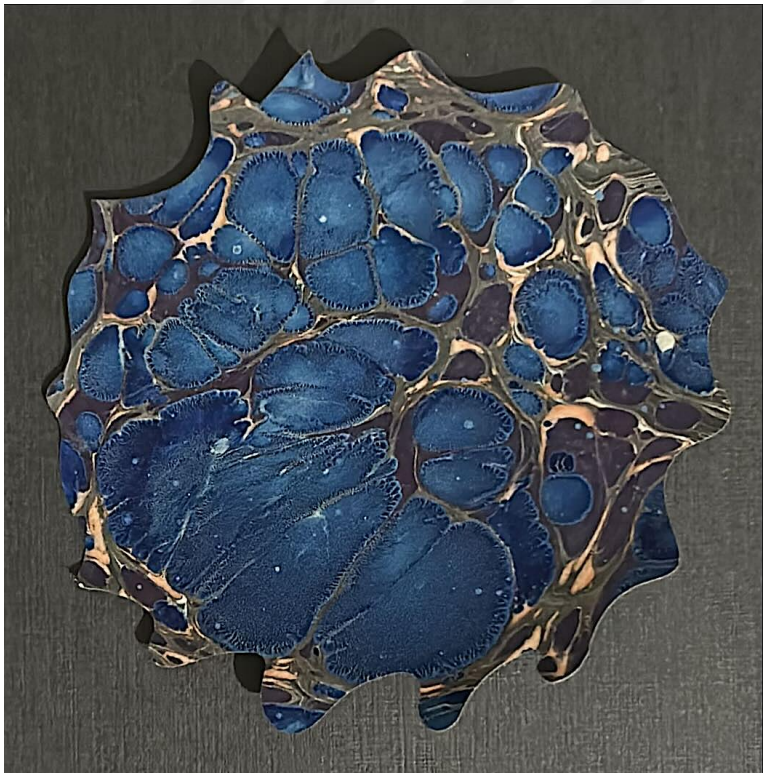

Resim 8.65. Battal ebru (Akbaş, 2023).

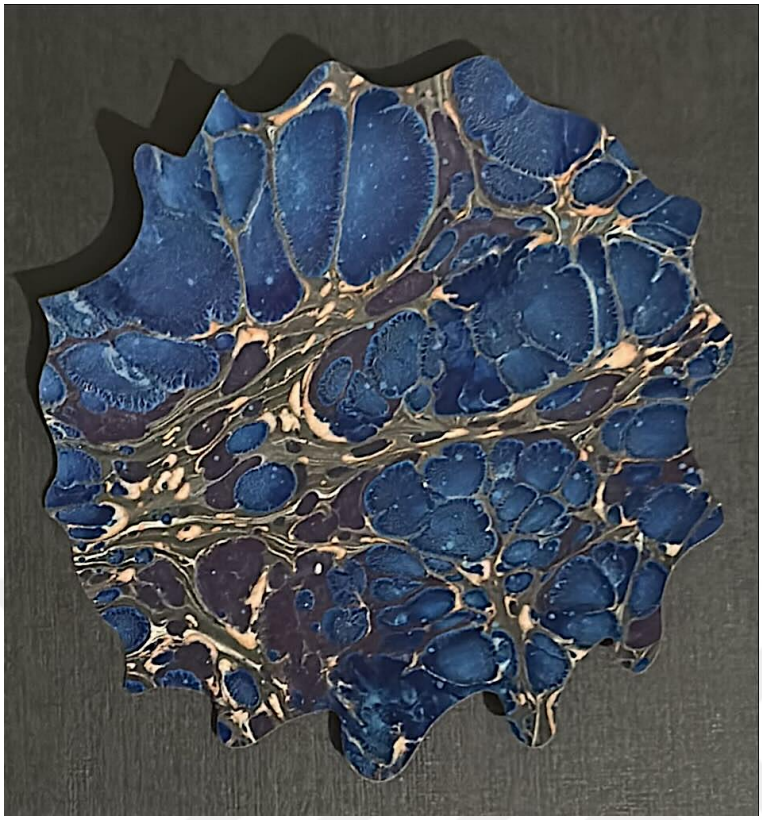

Resim 8.66. Battal ebru (Akbaş, 2023).

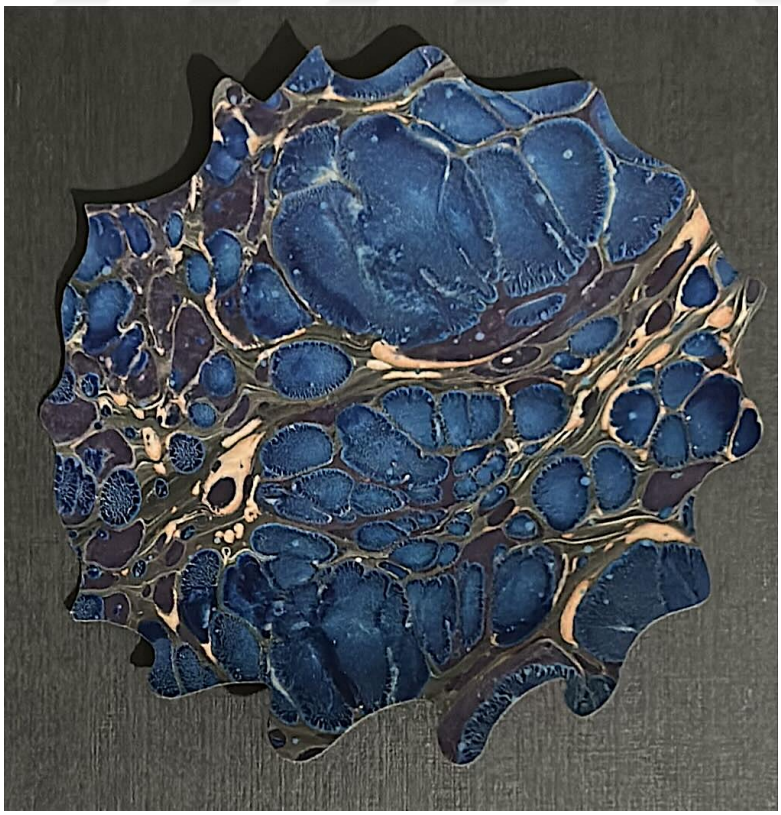

Resim 8.67. Battal ebru (Akbaş, 2023).

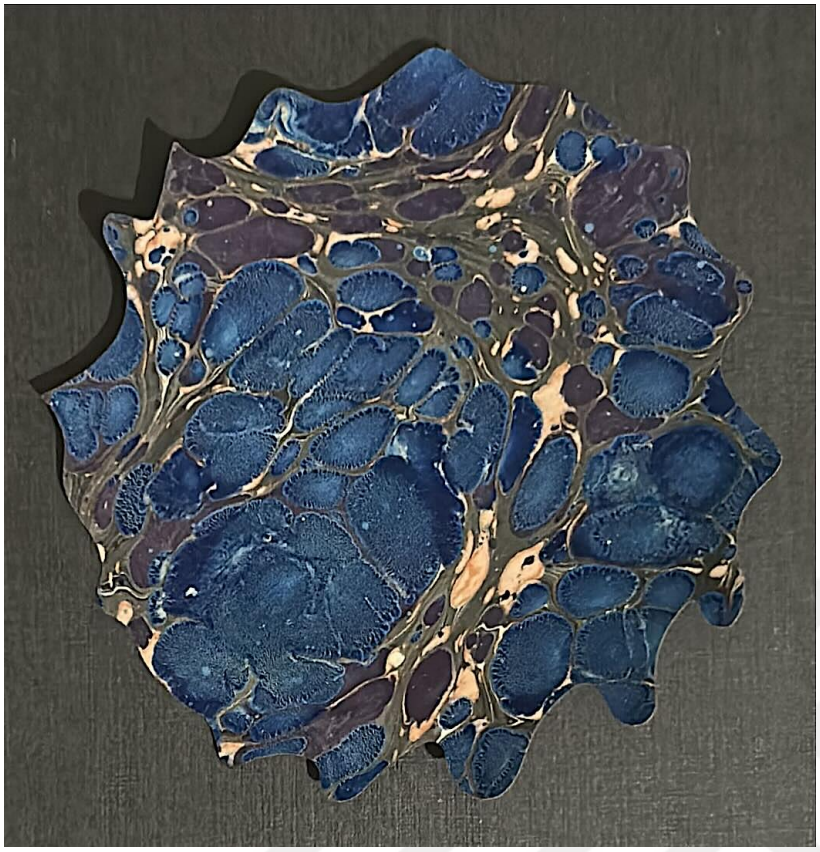

Resim 8.68. Battal ebru (Akbaş, 2023).

8.2.3. Tezhip Tasarımı

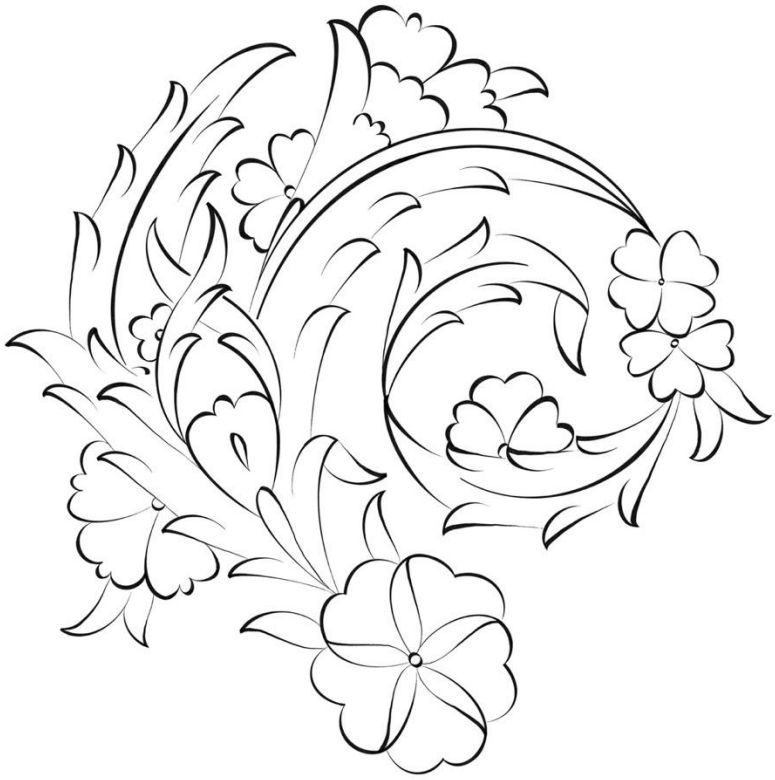

Çizim 8.10. Tezhip tasarımı çizimi (Akbaş, 2023).

Tezhibin bir dalı olan halkâr altınla süslemek anlamına gelir. Bu tezyinat üslubu başlı başına herhangi bir yerde, kitapta, bir yazı kenarında ve özellikle hafif olmaları nedeniyle minyatür kenarlarında yer almıştır (Taşkale, 1994: 46, 47). Yapılışına göre gölgeli ve taramalı halkar olarak ikiye ayrılır. Çeşitlerine göre de yedi ana başlık altında ele alarak her bir eser bir halkâr tekniğiyle boyanarak, görselleriyle birlikte çalışmada yer verilmiştir. Halkâr tekniği uygulanan tezhiplerde Bergama parşömeni (oğlak derisi) kullanılmıştır (Resim 8.69.).

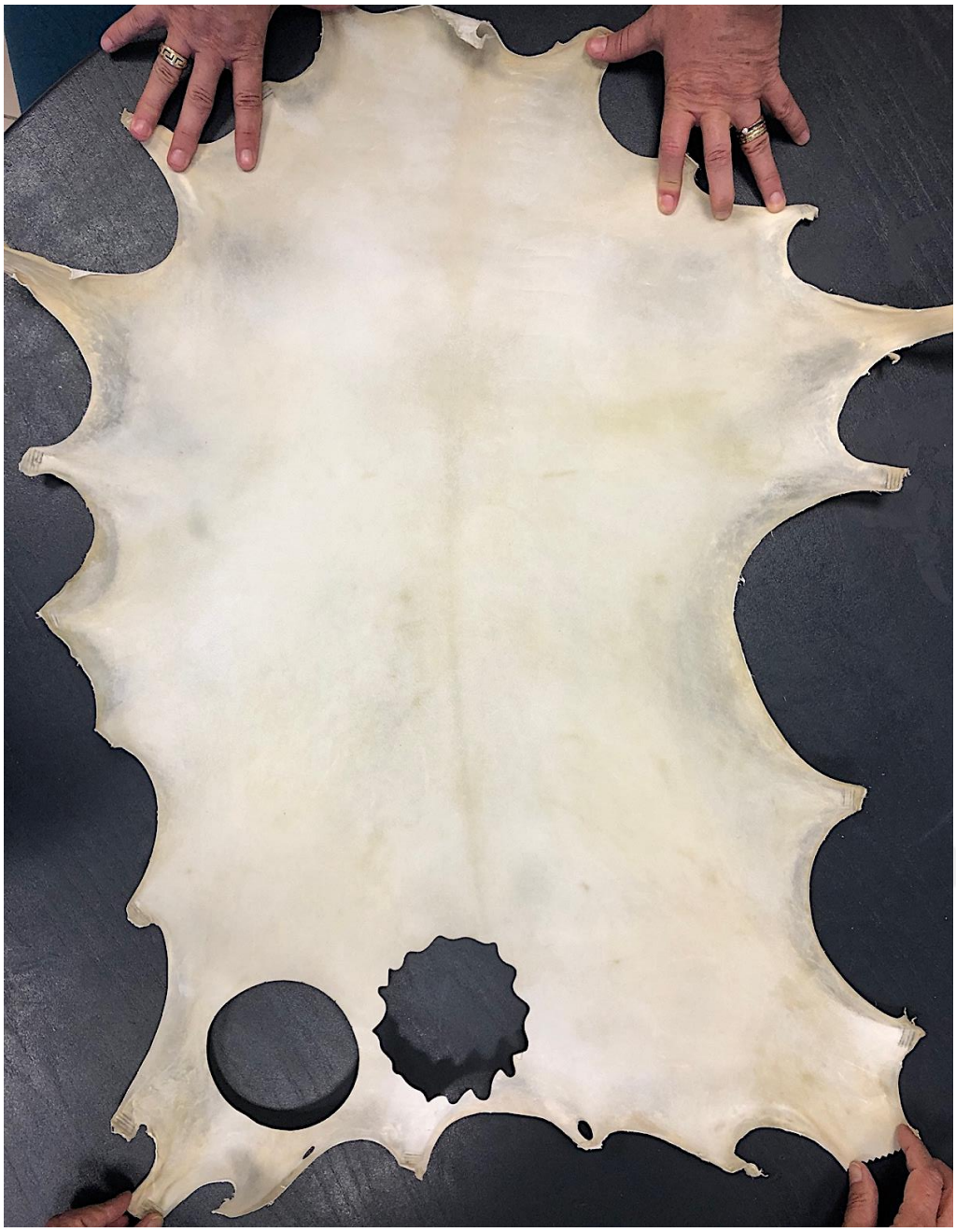

Resim 8.69. Hat ve tezhip uygulamalarında kullanılan parşömenin lazer kesimi yapıldığı hali ve genel görünüşü (Akbaş, 2022).

Resim 8.70. Parşömen (deri) kağıdına uygulanan tezhiplerin genel görünüşü (Akbaş, 2023).

Resim 8.71. Parşömen kağıdına uygulanan tezhibin kâğıda çizilmiş hali (Akbaş, 2023).

Resim 8.72. Tahrirli halkâr (Akbaş, 2023).

Açık renk kâğıda yapılan halkârda, desen altınla gölgelendirilip, renkle tahrir çekilir. Buna “tahrirli halkâr” adı verilir (Resim 8.72.).

Resim 8.73. Sulu halkâr (Akbaş, 2023).

Desen sulu altınla gölgelendirilir ve yine altınla tahrirlenip mührelenir. Buna “sulu halkâr” adı verilir (Resim 8.73.).

Resim 8.74. Foyalı halkâr (Akbaş, 2023).

Desen altınla gölgelendirilir, renkle tahrirlenir ve tekrar ikinci bir renkle tahrir gibi çizgi çekilir. Buna “foyalı halkâr” adı verilir (Resim 8.74.).

Resim 8.75. Renk üzerine altın tarama (Akbaş, 2023).

Desen renkle tamamen doldurulup, altınla tarama yapılır. Buna renk üzerine altın tarama adı verilir (Resim 8.75.).

Resim 8.76. Altın üzerine renk tarama halkâr (Akbaş, 2023).

Desen tamamen altınla doldurulup, renkle tarama yapılır. Buna “altın üzerine renk tarama” adı verilir (Resim 8.76.).

Resim 8.77. Altınla doldurulup farklı renk altınla tahrir çekilmesi (Akbaş, 2023).

Resim 8.78. Şikaf/Zerşikaf halkâr (Akbaş, 2023).

Altın ile beraber sulu bir şekilde hafif renklendirilerek, yine altın tahrir çekilir. Buna "şikaf/zerşikaf halkâr" adı verilir (Resim 8.78.).

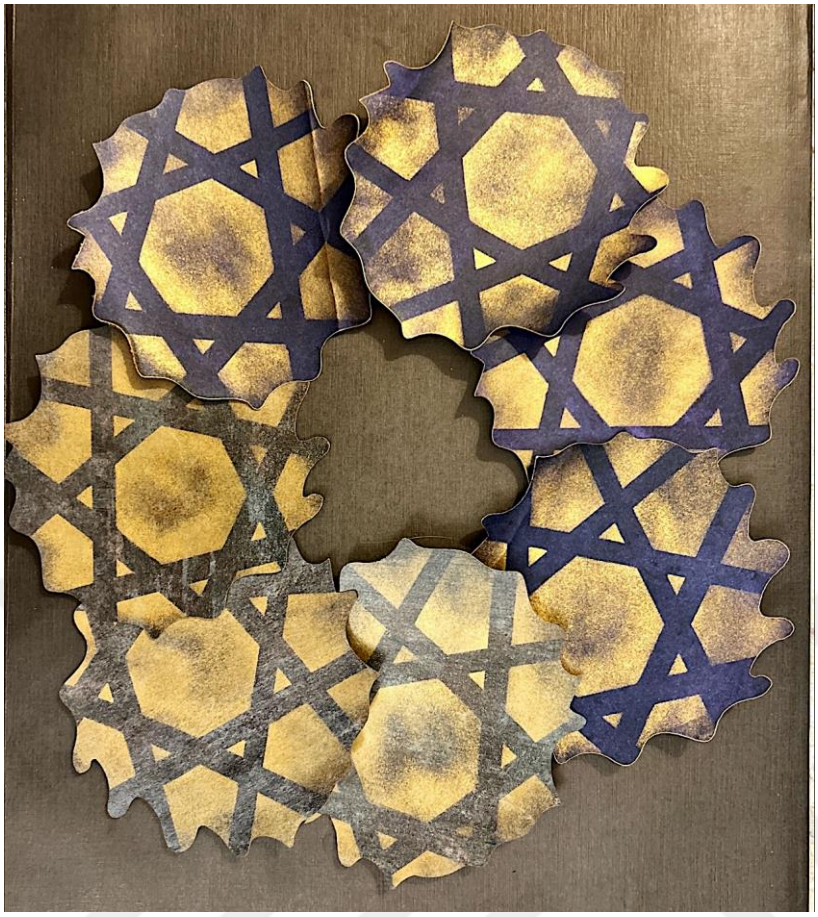

Resim 8.79. Yedi kollu yıldızla farklı açılardan yapılan tamponlama (Stampa) uygulaması (Akbaş, 2023).

Resim 8.80. Yedi kollu yıldızla farklı açılardan yapılan tamponlama (Stampa) uygulaması detayı (Akbaş, 2023).

Resim 8.81. Doğal boyama yöntemiyle boyanan dokulu kâğıtlar (Akbaş, 2023).

Resim 8.82. Eserlerin arka fon kâğıdı olarak kullanılan doğal boyama yapılmış kağıtların detayı (Akbaş, 2023).

Resim 8.83. Yedi kollu yıldızla farklı açılardan yapılan tamponlama (Stampa) uygulaması (Akbaş, 2023).

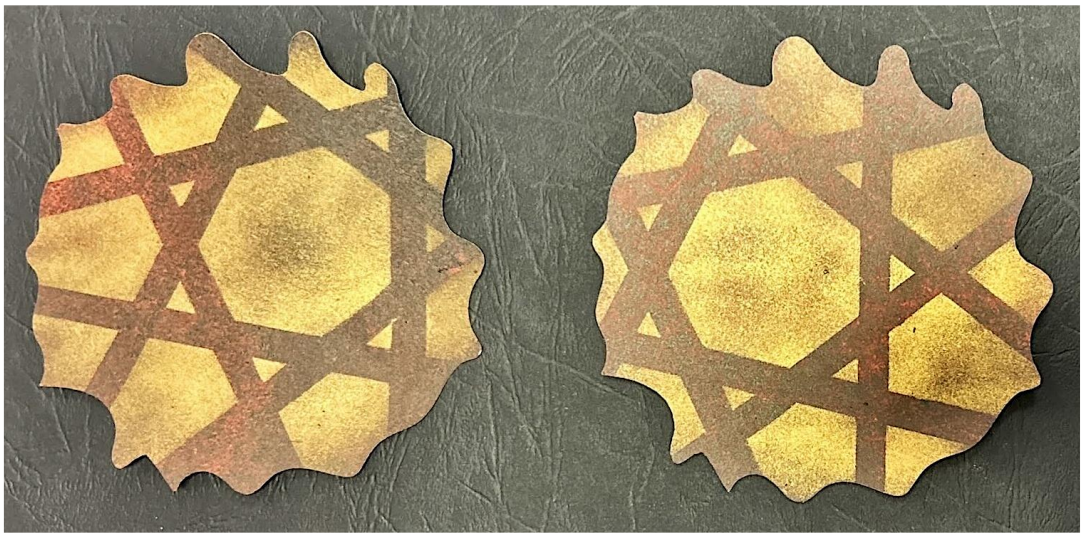

Resim 8.84. Yedi kollu yıldızla farklı açılardan yapılan tamponlama (Stampa) uygulaması detayı (Akbaş, 2023).

Bitkilerle banyolama usulünde boyanan kağıtlar, teknenin içinde bitkilerin suyuyla bir süre kaldıktan sonra doğal dokulu kâğıt oluşmaktadır. Bunun dışında doku vermek için bir de tamponlama (stampa) yöntemi vardır. Bu yöntem genellikle geometrik şekiller ve kâğıda açık-koyu dengesini sağlamak için doğal bir görüntü vermek amacıyla yapılmaktadır. Yöntemin işlem basamakları, verilmek istenen dokunun düzenine göre şekil alır. Geometrik bir şekil ise; önce aydınger kâğıdına daha önce tercih edilen şekil elle ya da dijital ortamda çizilen desen geçirilir. Daha sonra kat'ı tekniğinde olduğu gibi maket bıçağı ya da kesici aletlerden herhangi biriyle, doku nereye verilecekse o alan boşaltılır. Uygulamanın yapılacağı yüzeye içi ya da dışı boşaltılan bu şekil bant yardımıyla sabitlenir (Resim 8.85.). Kullanılacak olan boya ya da altın fırça (tercihen tıraş fırçası) yardımıyla ne çok ıslak ne de çok kuru olmayacak şekilde yavaş yavaş doku verme işlemine başlanır. İstenilen yoğunluğa göre işlem tekrarlanır (Resim 8.81., 8.82.).

Resim 8.85. Tamponlama (Stampa) işlemi uygulanrken (Akbaş, 2023).

8.3. Murakka’ Denemeleri

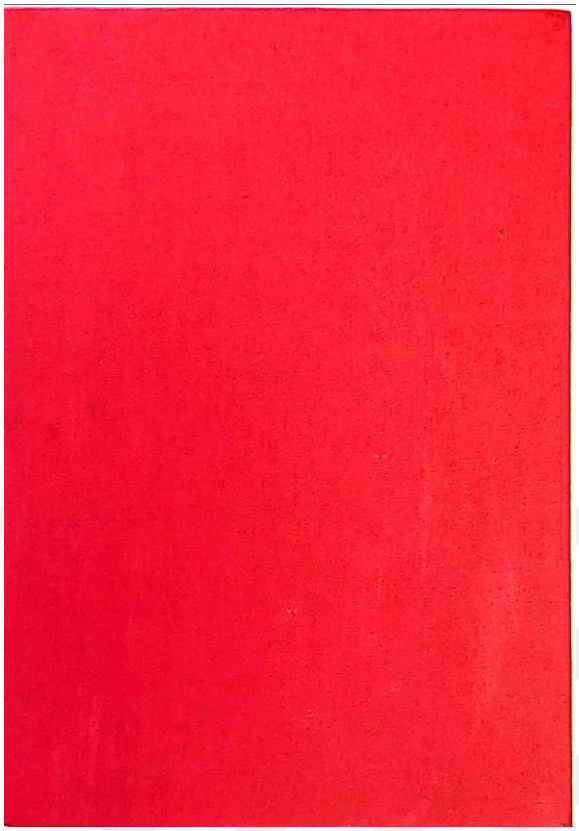

Resim 8.86. Dış kabı cild beziyle kaplanan Körüklü Murakka’ (Akbaş, 2023).

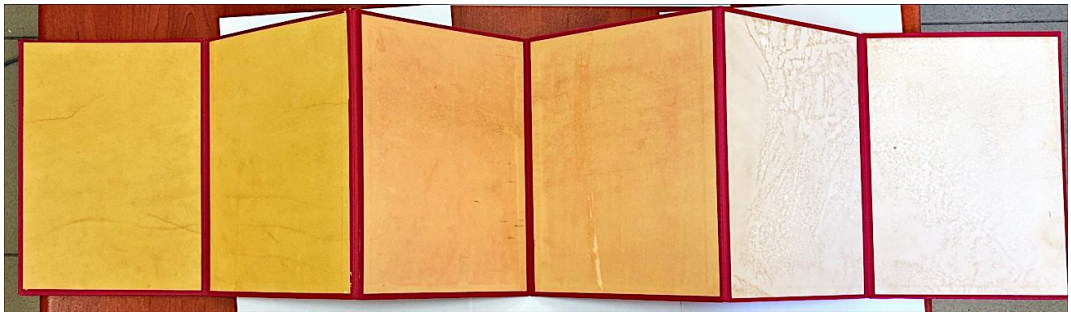

Resim 8.87. Körüklü Murakka’ iç yüzey görünüşü (Akbaş, 2023).

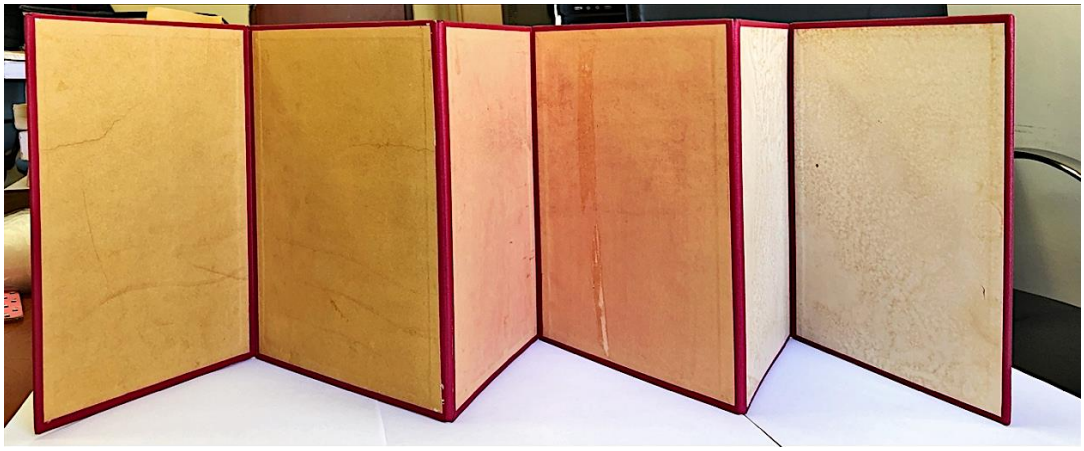

Resim 8.88. Körüklü Murakka’ iç yüzey görünüşü (Akbaş, 2023).

Resim 8.89. Dış kabı deri cildle kaplanan, şemse ve köşebentlerden oluşan kitap şeklinde Murakka’ (Akbaş, 2023).

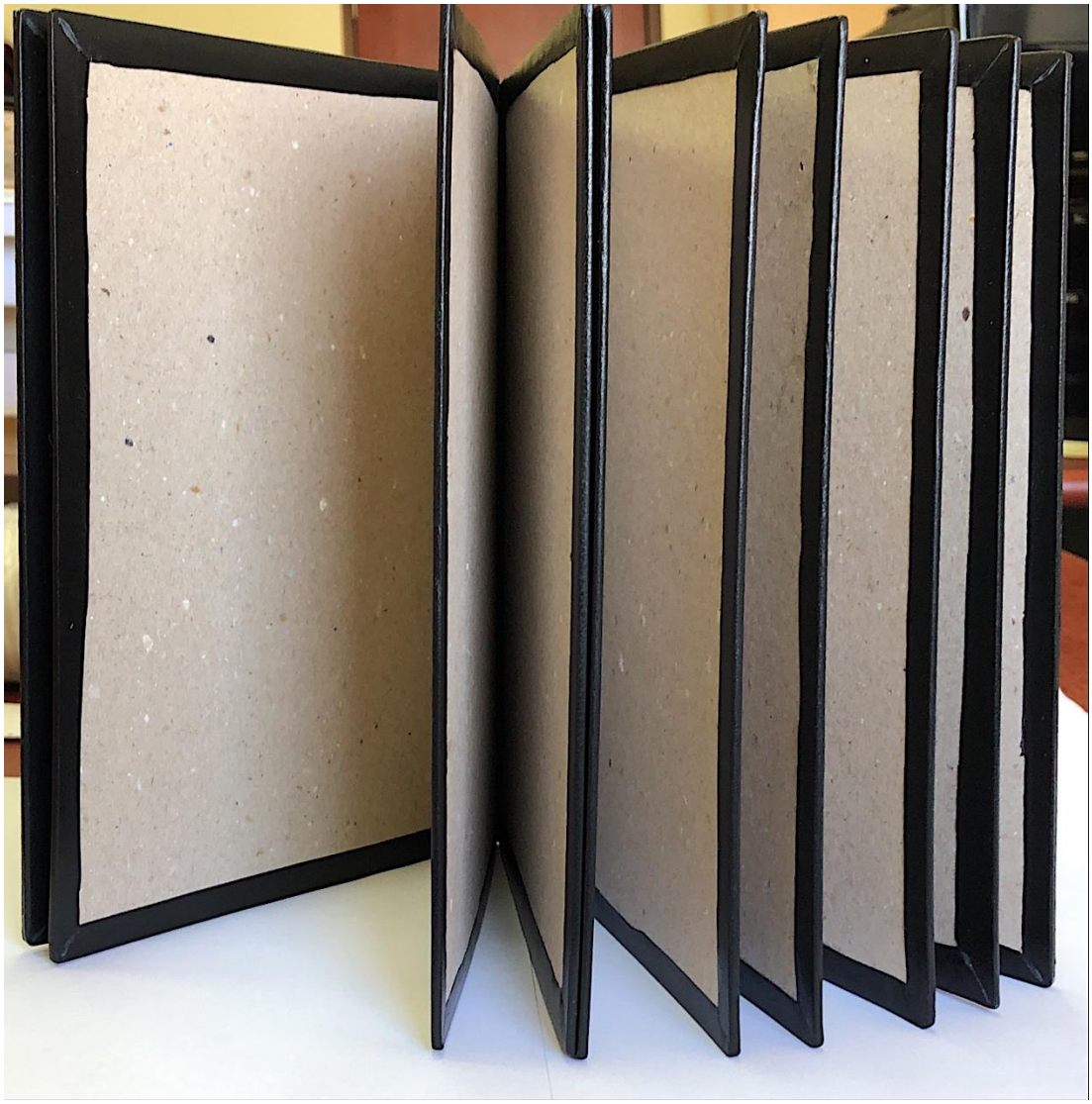

Resim 8.90. Kitap şeklindeki Murakka’nın iç yüzey görünüşü (Akbaş, 2023).

Resim 8.91. Dış kabı deri cidle kaplanan, şemseden oluşan Körüklü Murakka’ (Akbaş, 2023).

Resim 8.92. Körüklü Murakka’ iç yüzey görünüşü (Akbaş, 2023).

Resim 8.93. “Sanatçı Kitabı” maketi (Prototip) uygulama murakka’ (Akbaş, 2023).

Araştırmacının 2017 yılında başladığı sanatta yeterlikte alınan *Sanatçı Kitabı Uygulamaları* adlı derste, tez konusuna ilham kaynağı olan bu çalışma yapılmıştır (Resim 8.93).

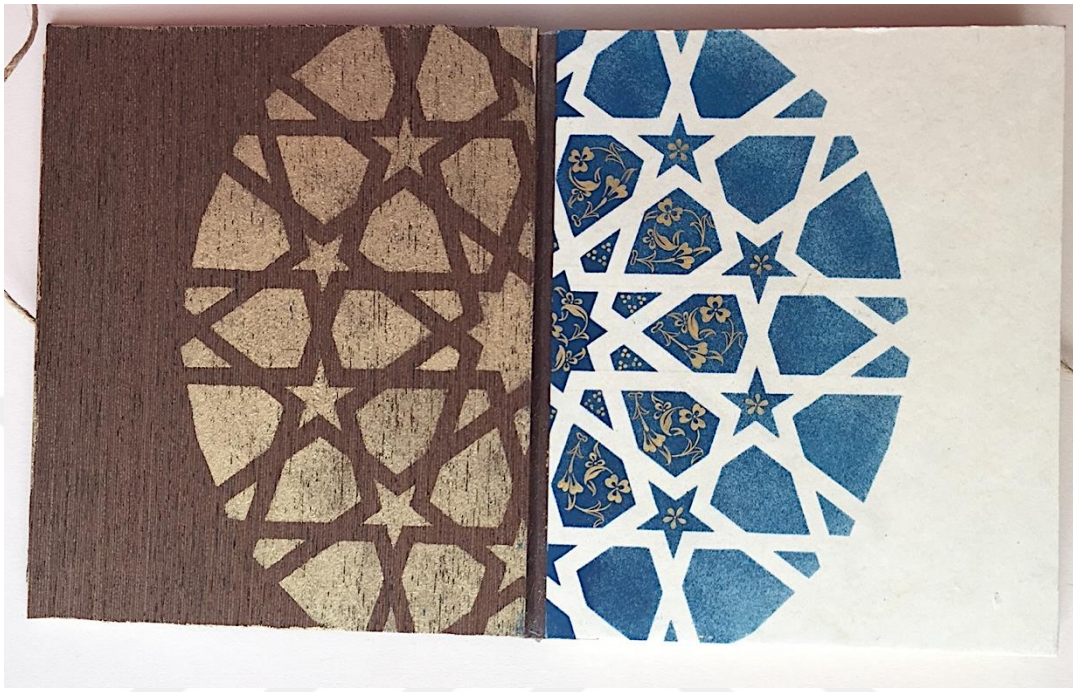

Resim 8.94. Murakka'nın iç yüzeyine uygulanan tezhip tasarımı (Akbaş, 2023).

Resim 8.95. Murakka'nın iç yüzey genel görünüşü (Akbaş, 2023).

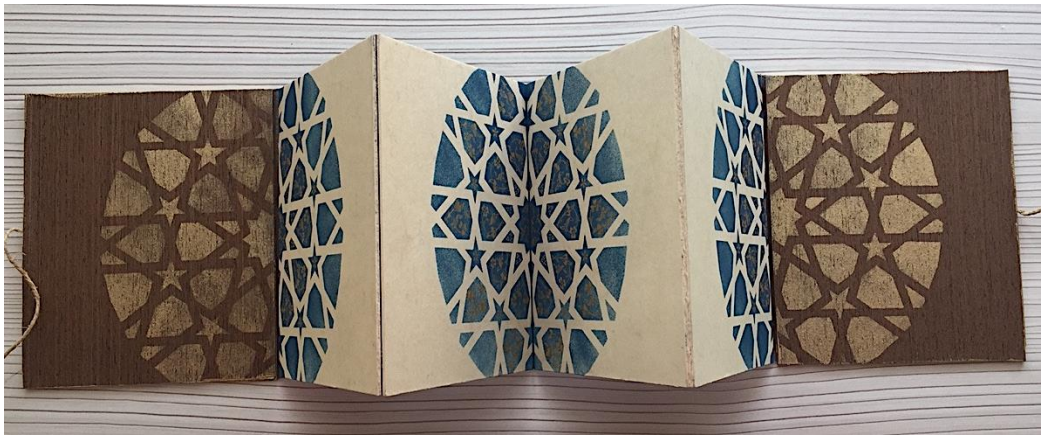

Resim 8.96. Murakka’nın iç yüzey genel görünüşü (Akbaş, 2023).

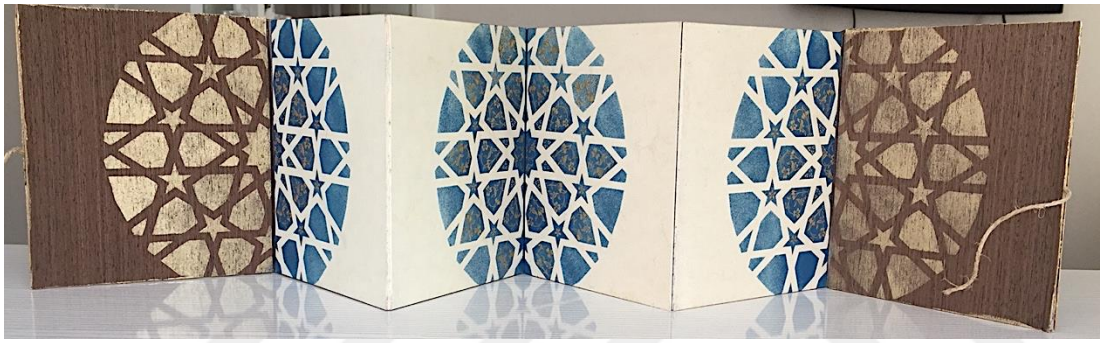

Resim 8.97. Murakka’nın iç yüzey genel görünüşü (Akbaş, 2023).

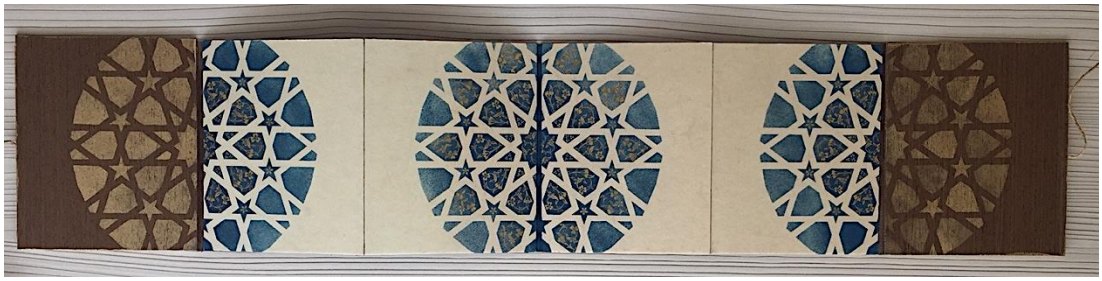

Resim 8.98. Murakka’nın iç yüzey genel görünüşü (Akbaş, 2023).

9. SONUÇ VE ÖNERİLER

9.1. Sonuç

Geleneksel Türk sanatlarımız içerisinde yer alan ve "Kitap Sanatları"nın bir kolu olan tezhip sanatı, ülkemizde ve dünya sanatı içerisinde ayrı bir öneme sahiptir. Bunun nedeni, tezhip sanatının köklü bir geçmişe sahip olması, yoğun bir emek, dikkat ve çaba gerektirmesi ve aynı zamanda geniş yelpaze alanı olması ve günümüzde de hala gelenekseli yaşatmaya devam etmesidir.

Tezhipli eserlerin önemli örneklerinden biri de murakka'lardır. Murakka'lar renk, desen, minyatür ve hat sanatı bakımından İslam sanatının en zengin eserleridir. Tezhip sanatının motif çeşitlerinin, kompozisyon ve uygulama tekniklerinin bir arada kullanılması bakımından murakka'lar bu sanatın bir kullanım kılavuzu olma özelliğini taşımaktadır.

Bu murakka'lara Türkiye'de ve dünyadaki önemli el yazma ya da nadir eserler kütüphanelerinde veya özel koleksiyonlarda rastlandığı bilinmektedir. Bu kütüphaneler içinde öne çıkan Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde önemli sayıda murakka' bulunmaktadır. Literatürde en az bahsedilen yazma eserlerden birinin de murakka'lar olduğu görülmüştür. Özellikle tez taramasında tezyinat bakımından incelenmemiş olması, araştırmanın yapılma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Ayrıca tez kapsamında tezhip sanatında yapılacak yeni tasarımların murakka' tarzında yapılmasının düşünülmesi de bu murakka'ların incelenmesine karar verilmesinde etkili olmuştur.

Bu nedenle araştırmaya konu olarak Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Güzel Yazı, Hazine ve Emanet Hazine bölümlerinden alınan 42 adet murakka' incelenmiştir. Tez kapsamına alınan, tezyinat bakımından önemli görülerek seçilen 7 adet körüklü murakka'nın 76 sayfası tezhip, 14 sayfası cild açısından olmak üzere toplam 90 adet eser değerlendirilmiştir. Bu murakka'lar tezhiplerinin teknik, motif ve kompozisyon farklılığı esas alınarak seçilmiştir.

Araştırmanın amacı murakka'ların tezhip özelliklerini betimlemek, eserlerin yapıldığı yüzyılların süsleme özellikleri dikkate alınarak, murakka'lara olan yansımasını değerlendirmektir. Buna ek olarak dönemin yazma eser süslemelerindeki üsluplarını güncel tezhip sanatına ve özgün tasarımlara yansıtmaktır. Bu tasarımlarda tezhip

sanatının geleneğini bozmadan, farklı yüzeylere taşımayı düşünmek ve boyut kazandırarak farklı sergileme şekli amaçlanmıştır.

Bu araştırmada tarama modelinde 'betimsel' ve 'deneysel araştırma' yöntemi kullanılmıştır. Konu ile ilgili basılı ve dijital dergilerdeki akademik bilimsel metinler kaynak alınmıştır.

Ayrıca bu çalışmada veri toplama aracı olarak eser inceleme formu oluşturulmuştur. Bu form kapsamında tezhipli ve cildli sayfaların fotoğraf, desen çizimleri ve eser bilgilerine yer verilerek eser kataloğu oluşturulmuştur. Her eserin ölçüleri, cild ve tezhip özellikleri, teknik, renk, motif ve kompozisyon bakımından detaylı tanıtımı yapılmıştır. İncelenen murakka'ların metinleri Arapça mütercim tercüman tarafından çevrilmiştir. Ayrıca üç boyutlu tasarımdaki hat ve tezhip için kullanılan kâğıt, parşömen (deri) üzerine uygulanmıştır.

Bütün bunlardan sonra incelenen her murakka'daki tezyinat, motif, renk, kompozisyon ve dönem özelliği benzerlikleri açısından önce kendi içlerinde daha sonra da diğer murakka'larla karşılaştırmaları yapılmıştır. Ayrıca aynı ya da farklı dönemlerdeki murakka' veya diğer yazma eserlerden görsellere ulaşılarak desteklenmiş ve yorumlanmıştır.

Eserlere bakıldığında desen, motif ve renklerde erken dönem tezhip örneklerine çok fazla rastlanmamış, geç dönem özelliklerinden olan kenarsularında ebrulu kâğıtlara, arasularında dilme kağıtlara ve koltuklarda naturalist çiçek motiflerine sıkça rastlanmıştır. Kenarsularında ebrulu kağıtlardan başka muhtelif renklerde doğal boyanmış kağıtlar ve dönemin piyasasında bulunan baskılı kağıtların da kullanıldığı görülmüştür. Bu kağıtlarla yapılan kenarsuları sade bırakıldıkları gibi üzerleri genellikle kalbur zerefşanlıdır. Bunun yanısıra hâlkar tarzında işlenerek hazırlanan kıt'alar da bulunmaktadır.

Tez konusunu kapsayan murakka' cildleri ve tezhipleri genel olarak değerlendirecek olursak;

17. yüzyıl bol altın kullanımı ve saz üslubunun devamı olduğu, bazı cildlerin salbekli ve şemse içerisinde bulut, hatayi grubu ve hançer yaprak motifli olduğu görülmüştür. Osmanlı dönemi kitap cildlerinde kumaş cildlerin de yaygın olarak kullanıldığı, bu araştırmada da yeşil atlas kumaş kaplı çârkuşe cild ve kenarlarında, deri üzerine altın

zencerekli kenar suyu uygulandığı gözlemlenmiştir. Yine incelenen murakka'larda geometrik örgülü altın yazmalı cildin 13.-14. yüzyıl cildleriyle benzerlik gösterdiği görülmüştür. Bu tespitler doğrultusunda Klasik dönem cildlerinin sonraki dönemleri de etkilediği, benzer teknik, motif ve kompozisyon özellikleri taşıdığı, 17. yüzyıl ve daha sonra diğer yüzyıllarda da taklit edildiği söylenebilir. Ayrıca 19.-20. yüzyılda ve günümüzde bu etkilerin devam ettiği görülmektedir.

Murakka'ların tezyinatlarına bakıldığında ise, incelenen ve karşılaştırma yapılan örneklerde arasularının (+,-) lerden oluşması yine 17. yüzyıl dönem özelliklerini taşıdığını göstermektedir.

Osmanlı Saray Nakkaşhanesi'nde 16. yüzyılın ilk çeyreğinde Kara Memi tarafından başlatılan natüralist çiçek üslubu yaygın olarak kullanılmıştır. Bu üslubun sürekliliğini koruyarak 18. yüzyılda Ali Üsküdarî tarafından lake işçiliği ile yeniden yorumlanarak devam eden bir çiçek ressamlığı üslubu olduğu bilinmektedir. Tez kapsamında incelenen murakka'ların koltuk tezhiplerindeki gül tasvirleri 18. yüzyıl barok ve rokoko üslubunda yapılmıştır. Bu dönemde tek çiçek veya küçük buketlere, gölgeli boyanıp hacim kazandırıldığı görülmüştür. Çiçek isimlerine bakıldığında ise dönemin öne çıkan gül, lale, nergis, zambak, zerrin, Manisa lalesi, şebboy, calendula… vb. çiçeklerin yer alması en çok görülen çiçek çeşitleri olarak karşılaşılmıştır. Bu eserlerin, istinsah tarihleri dikkate alınarak, 18. yüzyılın süsleme üslup özelliklerini taşıdığı değerlendirilebilir.

Tez kapsamında ele alınan murakka'lardaki bazı koltuk tezhibinde görülen, kenarları dendanlarla sınırlanan çeşitli şemse formlarının içerisinde natüralist üsluptaki çiçekler yer almaktadır. 16. yüzyılda görülen bu bezeme şeklinin 18. yüzyılda da devam ettiği ancak bozulmalar olduğu hem klasik hem de barok-naturalist çiçek üslubunda tezhiplendiği gözlemlenmiştir.

Tez kapsamında incelenen eserlerden G.Y. 177 numaralı murakka'nın koltuk tezhipleri oldukça farklılık arz ettiği için ayrıca değerlendirilmiştir. Bu tezhiplerde görülen bahar dalları, hatayi grubu motifler, balık pulu dolgulu hançer yapraklar ve hurdeli rumilerden oluşan motiflerde zengin bir çeşitlilik görülmektedir. Mavi, pempe, mor, koyu mavimsi yeşil renkler ve motif kurgusundaki detaylar bakımından bu eser dönem özelliklerinden ayrılmaktadır. Bu murakka'nın incelenen diğer altı murakka' ile aynı dönemlere tarihlenmesine rağmen, taranan hiçbir kaynak ve görselde birebir

benzer örneklerine rastlanmamıştır. Bu örnek klasik örneklerin farklı bir yorumlaması olarak değerlendirilebilir.

Ele alınan eserler içinde farklılık arz eden H. 2205 numaralı murakka'nın koltukları boş bırakılıp yazı boşluklarına motifler serpiştirilmiştir. Bu murakka'da alışılmış tezhipleme düzeni uygulanmamıştır. Serpiştirilen motiflerin hatayi grubu motifleri arasında yer alan çeşitli penç, hatayi, yaprak ve goncagüllerden oluşması dönem özelliğiyle uyuşmaktadır. Tez kapsamında ele alınan murakka'lardan farklı olmakla birlikte bu murakka'nın renk, motif ve kompozisyonuyla 17. yüzyılın ikinci yarısında başlayan dolgu motifli süsleme tarzının örneklerinden olduğu görülmüştür.

Tez kapsamında halkâr tekniği uygulanan murakka'ların, hatayi grubu motifleri ile oldukça sade olduğu gözlenmiştir. Koltuk tezhiplerinde, altın rengindeki değişim ve motiflerin formlarındaki bozulmalar dönem özelliğini açıkça yansıtmaktadır.

18. yüzyıl murakka' bezemelerindeki klasik tezhip, zer-ender-zer ve natüralist üsluptaki çiçek tekniklerinin esas süsleme karakterini oluşturmasının dönem özelliğini birebir yansıttığı düşünülmektedir. Bu örneklerde de klasik tezhip, zer-ender-zer ve natüralist üsluptaki çiçek tekniklerinin olması bunu kanıtlamaktadır.

Murakka'larda görülen rumi motifleri, hemen hemen tezyinatın her alanında olduğu gibi tezhibin uygulama alanlarından biri olan koltuk tezhiplerinde de görülmektedir. Üç iplik rumi ve birim tekrarından oluşan rumi paftaları oldukça sade görünümdedir. Üç iplik ruminin, arasuyunun dışında da koltuk tezhibinde kullanıldığı tespit edilmiştir. Bir başka murakka'daki rumi motifi, kapalı form paftaların koltuk alanını farklı şekillerle parçalara ayırmıştır. Bu kapalı formların içi ve dışı hatayi grubu motifleri ile klasik tezhip teknikleriyle süslenmiştir. Bu üslubun döneminin renk, teknik ve motif özelliklerine uygun olduğu dikkati çekmektedir.

Tez kapsamındaki murakka' hattatlarının yaşadıkları dönemlere göre tarihlendirme yapılarak 17. ve 18. yüzyıla ait olduğu belirlenmiştir. İncelemeler sonucunda daha önce de belirtildiği gibi tezyinatta tarih veya imza bulunmadığı için kesin bir yüzyıl ve şahıs adı belirtilmekten kaçınılmış, sadece varsa hattatın imzası ve tarihi yazılmıştır. Çünkü yazılan kıt'alar farklı dönemlerde tezhiplenip, yine farklı dönemlerde tamir edilebilmekte, bu esnada birtakım değişikliklere uğrayabilmektedir. Dolayısıyla bir eser üzerinde farklı yüzyıl özelliklerini bir arada görmek mümkün olmaktadır.

Ayrıca incelenen murakka'ların aynı atölyeden yetişmiş veya aynı üslûbu benimsemiş sanatkârlar tarafından üretilmiş olduğu veyahut da aynı yüzyılda yaşamış sanatkârlar tarafından tezyin edilmiş olduğu düşünülmektedir.

9.2. Öneriler

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan murakka'ların çoğunluğunun çalışılmadığı tespit edilmiştir. Bu konunun yapılacak olan araştırmalarda ele alınması geleneksel sanatlarımızın gelişmesini sağlayacaktır. Ayrıca bu konuda çalışan hat, tezhip, cild ve ebru sanatkârlarına ve akademisyenlere kaynaklık edeceği düşünülmektedir.

Murakka'larda yer alan tezhip bezemelerinin çizimleri yapılarak, yayınlarla belgelenmesinin tezhip sanatının eğitimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yabancı müze ve kütüphanelerdeki eserlerin yüksek çözünürlüklü görsellerine ulaşmak mümkünken Türk milletinin millî mirası olan sanat eserlerine ulaşım imkânı zor ve kısıtlıdır. Bu durum çalışmaların dar bir çerçevede kalmasına sebep olmaktadır. Henüz gün yüzüne çıkartılmayan eserlerin çokluğu, araştırmalardan sağlıklı sonuçlar elde edilmesinin önünde bir engeldir. Türk- İslâm sanat üslubunun yeniden canlandırılması adına eldeki mirasımız ivedilikle taranarak toplumun her kesiminden geleneksel sanatlarla ilgilenenlerin hizmetine sunulmalı. Ayrıca çeşitli müze ve koleksiyonların erişim kaynaklarına ulaşımın kolaylaştırılması, dijital dosya çözünürlüklerinin güncellenerek artırılması yapılacak bilimsel araştırmalara katkı sağlayacaktır.

Üniversitelerin Geleneksel Türk Sanatları Bölümlerinde öğretim elemanları tarafından yürütülen derslerde, orijinal eserler üzerinden motif ve desen analizinin belirlenmesine ilişkin yapılacak uygulamalara ağırlık verilmelidir.

Geleneksel Türk Sanatları Bölümlerinde yürütülen desen derslerinin işlenişinde uygulama çalışmalarının yanı sıra teorik bilgiler de ağırlıklı olarak verilmelidir.

Günümüzde Geleneksel Türk Sanatlarına ilişkin yayınlar değerlendirildiğinde piyasada çok sayıda yabancı kaynağın yer aldığı görülmektedir. Bu doğrultuda yerli sanatçı, alan araştırmacı ve sanat tarihçiler tarafından yapılacak yayınların arttırılması, bu sanatların yaşatılması ve eğitimine katkı sağlayacaktır.

Tarih boyunca sanat çalışmaları devlet himayesinde ilerlemiştir. Devletin desteğini çekmesiyle eski ihtişamını kaybeden geleneksel sanatlarımızda üslub birliği de kaybolmuştur. Neticede sanat toplum hayatından çekilmiş, küçük bir kesim tarafından yaşatılmaya çalışılır hale gelmiştir. Devlet, kökleri ile barışık sanatkârları bir araya getirerek çalışmalarını desteklemeli, maddî- manevî yardımda bulunmalı, medya ve tanıtım araçları vasıtasıyla toplumun her kesimine geleneksel Türk-İslâm sanatları ulaştırılmalı ve sevdirilmeli.

Günümüzde her alanda olduğu gibi sanat alanında da kimyasal ağırlıklı yapay ürünler kullanılmaktadır. Bunların uzun emeklerle hazırlanan çalışmalar üzerindeki olumsuz etkileri henüz tesbit edilememiştir. Ancak doğal ürünler kadar uzun ömürlü olmayacağı muhakkaktır. Asırlar geçtiği halde ilk günkü canlılık ve dayanıklılığını muhafaza eden sanat eserlerimiz tamamen doğal malzemeler ile hazırlanmış ve günümüze ulaşmıştır. Bunların üzerinde herhangi bir işlem yapmadan, olduğu gibi muhafaza edilerek sonraki kuşaklara sağlıklı bir şekilde ulaştırılmalı.

Tarihi kaynaklarda bu eserlerin hazırlanışı hakkında teknik bilgilerin mevcut olup olmadığı hususu hala gizemini korumaktadır. Bu alan, iyi derecede Osmanlı Türkçesi, Arapça ve Farsça bilen araştırmacılara ihtiyaç duymaktadır. Bireysel çalışmaların yorucu ve uzun soluklu oluşu nedeniyle devlet veya özel kurumların destekleyeceği kolektif bir çalışma yapılmalı.

Tezyinî ögeler konusu ortaya çıkan yeni motifler ve desenler ışığında yeniden değerlendirilmeli, tasarım kuralları tekrar gözden geçirilmeli.

KAYNAKLAR

Abdurrahman, D. A. (2004). Ankara Savaşı Öncesi Timur ile Yıldırım Bayezid'in Mektuplaşmaları. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 15: 141-167.

Ağaoğlu, M. (1934). Preliminary Notes on Some Persian Illustrated MSS. In the Topkapı Sarayı Müzesi: Part I. Art Islamica, 183-199.

Ağır, A. M. (2011). Memlûk Sultanlarının Gölgesi Altında Hilâfet Kurumu.

Aka İ. (2002). Timurlular. *Türkler,* C. 8, YTY, s. 530–531. Ankara.

Akar, A., Keskiner, C. (1978). *Türk Süsleme Sanatlarında Desen ve Motif.* İstanbul: Tercüman Sanat ve Kültür Yayınları:2.

Akkurt, A. Y. (2013). "Erol Akyavaş'ın Gelenekle Somutlaşan Resimlerinde Karşılaştırmalı Kompozisyon Çözümlemeleri.", s. 5.

Aksoy Şaştım, Y., Sezer, B. (2022). "İbrahim Bîzebân'ın Süleymaniye Kütüphanesi'nde Bulunan Murakka'ı Üzerine Değerlendirme." *Art-e Sanat Dergisi* 15.30: 1173-1185.

Aksoy, Ş. (1986). "Tuğra" Osmanlı Padişah Fermanları. İstanbul.

Algaç Ş. (2002). "Saltuklu Emirlerinden Ziyaeddin Gazi İçin Hazırlanmış Tezhipli Bir Yazma", *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, Erzurum, A.Ü.G.S. E.M.

Algan, N. (2009). *Anadolu Selçuklu Dönemi Mimarisi Taş Yüzey Süslemelerinin İncelenmesi ve Seramik Yorumları.* Doktora Tezi, DEÜ Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.

Aracı N. (2019). *Şah Mahmud Murakkaı'nın Tezhip Sanatı ve Kıt'a Tasarımı Yönüyle Değerlendirilmesi.* Sanatta Yeterlik Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı, İstanbul.

Arıtan, A. S. (1993). *Ciltçilik* mad., Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C. 7, s. 151-157.

Arseven, C.E. (1984). *Türk Sanatı*, Cem Yayınevi, s. 12-13, İstanbul.

Aslan, Y. (2021). Daire Simgesi ve Kutsal Bağlantıları Üzerine: Manevi Temelde Aşkın Bir Üretim. *Sanat Tarihi Dergisi, 30*(2), 1191-1219.

Aşıcı, S. (1995). "*Fatih Devri Tezhip Üslûbu."* s. 45.

Aşıcı, S. (2009). Kitap Dostu Bir Sultan: Fatih. (Editör: Ali Rıza Özcan) *Hat ve Tezhip Sanatı*1. Baskı. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, s. 301-319 Ankara.

Atasoy, N. (2016). *Kara Memi*, Masa Yayıncılık, İstanbul.

Aydın, S. (2022). "Osmanlı Kitap Sanatlarında Lale Motifi." *Tulips*, s. 80.

Bal, G. (2014). *Süleymâniye Kütüphânesi'nde Bulunan Murakka'lar (Âşir Efendi, Galata Mevlevîhânesi ve Yazma Bağışlar Koleksiyonu).* Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı İslâm Tarihi ve Sanatları Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Balkanal, Z. (2002). Bilgi ve Sanatı Kaplayan Sanat: Ciltçilik. *Türkler Ansiklopedisi,* Yeni Türkiye Yayınları,12: 545-562, Ankara.

Banu M. (2002). "XVI. yüzyıl Osmanlı Nakkaşhanesinde Murakka Yapımcılığı", *Uluslararası Sanat Tarihi Sempozyumu (Gönül Öney'e Armağan)*, s. 403, İzmir.

Barutçugil, H. (1992). "İnsan, Sanat, Ebru, Terapi". *Antik Dekor.*14, 18-22.

Baydar, N. (2017). *Kâğıt Sanatları ve Kalender Paşa: I. Ahmed Albümü.* Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Sanat Tarihi, Yüksek Lisans Tezi Ankara.

Baysal, A. F. (2010). "Mushaf Tezyinatının Tarih İçindeki Gelişimi." *Marife Dini Araştırmalar Dergisi,* 10.3, s. 365-386.
Beksaç, A., Engin A. V. Ç. (2002). "*İlhanlı Sanatı*", DİA, C. 22, TDV, s. 105, İstanbul.
Bilgin, O. (2013). "Yazma". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* C. 26. Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, s. 369-373, Ankara.
Binark, İ. (1964). Türk Kitapçılık Tarihinde Tezhip Sanatı. *Türk Kütüphaneciliği*, 13(3-4), 17-25.
Binark, İ. (1975). *Eski Kitapçılık Sanatlarımız*. Kazan Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayınları.
Birol Ayan, İ. (2002). "Koltuk Tezhibi", *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* C.26, 151-153, Ankara.
Bloom, J. M. (2003). *Kâğıda İşlenen Uygarlık*. *Z. Kılıç, Çev. İstanbul Kitap Yayınevi*.
Bombaci, A. (1963). Gazne'deki Kazılara Giriş. *Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri*, 1.
Bostancı, M. (2019). *Süleymaniye Kütüphanesinde Bulunan Pertevniyal Sultan Koleksiyonuna Ait 32 envanter numaralı Delâilül-Hayrâtın Kitap Sanatları Bakımından İncelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Güzel Sanatlar Enstitüsü.
Boydak, F. Ş. (2016). Fatih Devri Cild Sanatı, *V. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi*, 12-15 Mayıs, İlmi Etütler Derneği, 223-236, Isparta.
Bozer, S. (2007). *Konya Müzelerinde Bulunan Bazı Osmanlı Ferman ve Beratlarının Tuğra ve Tezhip Açısından İncelenmesi. Selçuk Üniversitesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Konya.*
Cumhur, M. (1969). *Fatih'in Kurduğu Kütüphaneler*, Ön Asya Ayyıldız Matbaası, s.1, Ankara.
Cumhur, M. (1992). "Türklerde Tezhip Sanatı" C. 2, s. 442, *Türk Dünyası El Kitabı*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, s. 25, Ankara.
Çelik Öztürk, H. (2022). *Konya Kütüphanelerindeki Anadolu Selçuklu Döneminde Kaleme Alınan Eserler*. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
Çelik, B. C. (2021). Tezhip Sanatında Yenilikçi Bir Usta: Faruk Taşkale ve Eserleri. *İdil Sanat ve Dil Dergisi,* 10.80: 698-713.
Çetintaş, Ö., Oyman, N. R. (2017). Hat Sanatında Bir Yazı Türü Olarak Selçuklu Sülüsü (Dini Mimari Eserler Örnekleminde Bir Değerlendirme). *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 6.2, s. 444-476.
Çevik, S. (2020). Hat Sanatında Eğitim ve Meşk. *Lale Kültür, Sanat ve Medeniyet Dergisi*, Temmuz – Eylül.
Çiftçi, V. (2018). *Türk Tezhip Sanatında Sazyolu Üslubu ve Günümüzdeki Kullanımından Örnekler*, Güzel Sanatlar Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
Demiriz, Y. (2019). *Osmanlı Kitap Sanatında Doğal Çiçekler*, Hayalperest Yayınevi, İstanbul.
Derman, Ç. (2009). Türk Tezhip Sanatının Muhteşem Çağı (Editör: Ali Rıza Özcan). *Hat ve Tezhip Sanatı.* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
Derman, F. Ç. (2015). Tezhip Sanatında Kullanılan Terimler, Tabirler ve Malzeme (Editör: Ali Rıza Özcan), *Hat ve Tezhip Sanatı.* Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 3. Baskı, s. 525-536, Ankara.
Derman, M. U. (1981). Türk San'atında Murakka'lar. *İlgi Dergisi*, Kasım yıl:15 Sayı 32 Apa Ofset Basımevi, s. 40-43, İstanbul.
Derman, M. U. (2001). *Osmanlı Hat Sanatı*, Mas Matbaacılık, s. 30, İstanbul.
Derman, U. (1990). *Türk Hat Sanatının Şâheserleri*. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Develioğlu, F. (2003). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. s.701
Dilber, M. (2019). *Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesinde Yer Alan 19. yüzyıla Ait Kuran-ı Kerimlerin Tezyinat Özellikleri ve Özgün Tezhip Çalışmaları.*
Duran G. (2012). 18.yüzyıl Tezhip Sanatı, (Editör: Ali Rıza Özcan) *Hat ve Tezhip Sanatı.* Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2. Baskı, s. 397-414, Ankara.
Duran, G. (2008). *Ali Üsküdari Tezhip ve Rugani Üstadı, Çiçek Ressamı,* İstanbul.
Elçi, İ. H. (2019). "Osmanlı Diplomasisi ve Gelişim Süreci." *Külliyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi* 9, 23-38.
Elitok, H. (2022). Manisa Yazma Eser Kütüphanesinde Bulunan 2815 Envanter Numaralı Murakka'nın Süsleme Özellikleri, *İdil Sanat ve Dil Dergisi* 11.90, s. 305-317.
Emin, M. (2019). *Muhakkak Hattının Doğuşu ve Gelişmesi*. Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
Erce S. (2012). *Süleymani*ye *Kütüphanesin*de *Bulunan Murakka'lar (Süleymaniye ve Hamidiye Bölümü)* Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı İslam Tarihi ve Sanatları Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
Ersoy, A. (1988). *Türk Tezhip Sanatı.* Hilal Matbaacılık, İstanbul.
Esiner Özen, M. (2007). *Tezhip Sanatından Örnekler*. Motif Matbaacılık, İstanbul.
Güleç, A. (2007). *Topkapı Sarayı Kütüphanesindeki Seçilmiş Klasik Şemse Cilt Kapakları.* Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı Cilt Programı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
Güney, G. (2020). Manisa Yazma Eser Kütüphanesi Örneğinde Mushaf Yazmalarımız ve Ciltlerinden Örnekler. *Lale* 1.2, s. 70-78.
İlter, E. (2017). *Hattat Hasan Rıza Efendi'nin Hayatı ve Eserleri*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
James, D. (1988). *Qur'ans of the Memluks, London,* Alexandrıa Press.
Kahraman, M. E., Gülaçtı İ. E. (2015). Osmanlı Devleti Dönemi Gravürlerinde İstanbul Betimlemeleri. *Journal of International Social Research* 8.39
Kara B. (2019). *Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Murakka Koleksiyonu Cilt Uygulamaları.* Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı Cilt Programı, Yüksek Lisans Eser Metni, İstanbul.
Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* Nobel Yayıncılık, *24. baskı.*
Kartal, A. (2008). Anadolu Selçuklu Devleti Döneminde Dil ve Edebiyat. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 1.1 s. 95-168.
Kaş Tüfekçi, S. (2020). Türk Tezhip Sanatında Rokoko Etkisi. *Lale* 1.2 s. 12-24.
Kaygusuz M., Işık N. O., Arğun F. N. (2019). Parşömen Tarihi ve Bergama'daki Geleneksel Parşömen Ustaları, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, C. 12, Sayı: 28, s. 1116-1133.
Kılıç, Y., Eser, E. (2016). Eskiçağ Düşüncesi ve Kutsal Kitaplarda Yedi Sembolizmi. *Turkish Studies,* Volume 11/11 Summer, DOINumber:http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9880 ISSN: 1308-2140, p. 77-98, Ankara.
Kılınçer, B. H. (2019). *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Bulunan Emevî Dönemi Mushaflarında Tezhip Sanatının İlk Örnekleri*. Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi

Kundak A. N. (2004). *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesindeki H.2135 Numaralı Murakka*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Türk İslam Sanatları Programı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Kural Özgörüş N. (2019). *Sakıp Sabancı Müzesi Murakkalarında Cilt Sanatı* Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı Cilt Programı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Küpeli G. (1994). *İstanbul Üniversitesi Müzesi Kütüphanesi'ndeki Murakka'aların Koltuk Tezhipleri Açısından Mukayesesi.* Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Küpeli, G. (2019). Savaşçı Bir Sanatkârın Kaleminden Safevî Sarayındaki Müzehhib ve Nakkaşlara Dair Notlar. *Akdeniz Sanat* 13.24, s. 63-81.

Mahdavi, Z. (2019). *Tezhip Sanatının Tarihsel Gelişimi ile Günümüz Türk Grafik Sanatına Etkisi*. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Mahir, B. (1990). "II Bayezid Dönemi Nakkaşhanesinin Osmanlı Tezhip Sanatına Katkıları." *Türkiye'miz, (Şubat) Sayı* 60 s. 4-13.

Mahir, B. (2022). *Osmanlı Resim Sanatında Saz Üslubu*. Hayalperest Yayınevi Sanat Kuramları, İstanbul.

Mandıracı, S. (1994). Ebru Sanatının Günümüzdeki Konumu Nedir? Geleceği Nasıl Daha İyi Olabilir? *Kamu ve Özel Kuruluşlarla Orta Öğretimde, Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri Kitabı.* Ankara.

Memiş, M. (2020). Osmanlı Hattatlarının Mürekkebat Meşklerinde Yazdıkları Metinler. *Lale* 1.1 40-51.

Minaz, S. (2019). *Paris Ulusal Kütüphanesi Suppl. Turc. 242 Numaralı Metâliü's Saâde Yazma Eserdeki Yaratık ve Cin Tasvirlerinin, 16. yüzyıl Muhtelif Eserdeki Örneklerle Analizi*. Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

Mülayim, S. (1997). Rûmî Motifinin Zoomorfik Kökeni Hakkında, *Uluslararası Osmanlı Öncesi Türk Kültürü Kongresi Bildirileri,* Ankara Kültür Merkezi Yayınları, s. 176–181, Ankara.

Ocak, A. Y. (2013). *Türkler, Türkiye ve İslâm: Yaklaşım, Yöntem ve Yorum Denemeleri.* İletişim Yayınları.

Ocakdan, B. (2019). *Sabancı Müzesi Kitap Sanatları ve Hat Koleksiyonundan Seçilmiş En'am-ı Şeriflerde Müzehhep Ünvan Sayfalarının Tezhip Sanatı Açısından İncelenmesi*. Sakarya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

Ölçer, N. (2002). *Türk ve İslâm Eserleri Müzesi*, Akbank.

Öney G. (2002). *Anadolu Selçuklu Sanatı, Türkler*, C.7, YTY, s. 808, Ankara.

Özcan, A. R. (2009). *Hat ve Tezhip Sanatı.* 1. Baskı. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı,

Özcan, A. R. (2020). Dünyanın En Büyük Yazıları Ayasofya'nın Celîleri. *Lale* 1.2, s. 6-11.

Özcan, Ş. B. (2007). *Timur Devri Herat Tezhip Ekolü: (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi).* Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi.

Özçimi, A. S. (2012). *Hilye Tezhibi*. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Özdirek, B. (2017). *İbnül-Bevvâb Mushafı ve İmlâ Yapısı*. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Özen, M. E. (1985). *Yazma Kitap Sanatları Sözlüğü*. İÜ Fen Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi N. Terzioğlu Basım Atölyesi.

Özen, M. E. (2003). *Türk Tezhip Sanatı*, Gözen Kitap ve Yayınevi, İstanbul.

Özer, T. (2022). *Topkapı Sarayı Müze Kütüphanesi Hazine 1711 Numaralı Mecmuanın Minyatürlerinin İncelenmesi*. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, *Yüksek Lisans Tezi*.

Özergin, K. (1970). Selçuklu Sanatçısı Nakkaş Abdülmü'min el-Hoyî Hakkında. *Belleten,* 34(134), 219-230.

Özgüdenli, O. G. (2013). *Selçuklular Büyük Selçuklu Devleti Tarihi (1040-1157). C.1,* İSAM Yayınları, İstanbul.

Özkeçeci, İ. (2007). *Türk Sanatında Tezhip*. İlhan Özkeçeci Yayınları, İstanbul.

Özkeçeci, İ. (2017). *Hat Sanatını Tanımak*, Yazıgen Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul,

Özkeçeci, İ., Özkeçeci, Ş. B. (2014). *Türk Sanatında Tezhip.* Yazıgen Yayıncılık, 1. Baskı. İstanbul.

Özkeçeci, Ş. (2007). *Türk Sanatında Tezhip*. Seçil Ofset, İstanbul

Özpınar, Y. (2016). *1883-1925 Yılları Arasında Paris'te Eğitim Alan Türk Ressamlar ve Yapıtlarının Analizi*, Anadolu Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

Özsayıner, Z. C. (1986). Hat Sanatında Murakkalar. *Antika Dergisi*, Mayıs yıl: 2 sayı: 14, Sanat Dizgi, s. 16-21, İstanbul.

Özsoy, H. N. (2013). *Tezhip Sanatında Kullanılan Bitkisel Motiflerin Kökenleri*. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları (Tezhip) Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Rukancı, (2018). *Erdem Dergisi,* Haziran 2018; Sayı: 74; 99-116.

Sayın, A. Z. (2021). *Safevi Dönemi Şiraz Üslûbu Edebî Eserlerin Tezhip Analizi (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi).*

Serin, M. (1999). Osmanlı Hat Sanatı. *Osmanlı Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, C.* 11.

Serin, M. (2006). *Mushaf*. DİA, C. 31, TDV Yayınları, İstanbul.

Serin, M. (2019). *Hat Sanatı Tarihi.* C. 1-2, Kubbealtı Neşriyatı, Mas Matbaacılık San. ve Tic. A.Ş.; İstanbul.

Sever, S. (2006). *Türk ve İslam Eserleri Müzesindeki Yazma Kuran-ı Kerimlerin (10 adet) Madalyonlu Zahriyelerinin İncelenmesi*. Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Sever, S. (2020). 15. Yüzyıl Osmanlı Dönemi Minyatür Sanatı Üzerine Bir Değerlendirme. *Sanat Dergisi* 35, s. 153-166.

Suut K. Y. (1954). *İslâm Sanatı Tarihi.* Ankara Üniversitesi ilâhiyat Fakültesi Yayınları Ankara.

Şahbaz, M. (2018). Timurlularda Şehzade Eğitimi. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 18.1 313-328.

Şeşen, R. (2015). Türkiye'deki Yazma Koleksiyonları ve Bunların Kataloglarının Neşredilmesi. *Tarih Dergisi* 35 1-34.

Takahori, F. (2010). *II. Bâyezîd Döneminde Hazırlanmış Tezhipli Dîvânlar*. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Tanındı Z. (1990). *1278 Tarihli En Eski Mesnevi'nin Tezhipleri*. Kültür ve Sanat İş Bankası Yayınları, Ankara.

Tanındı Z. (1990). Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Ortaçağ İslam Ciltleri, *Topkapı Sarayı Müzesi Yıllık IV,* s. 102-149, İstanbul.

Tanındı Z. (2002). *Kitap ve Tezhibi, Osmanlı Uygarlığı.* (hzr. Halil İnalcık, Günsel Renda) C. II, Kültür Bakanlığı, s. 876, Ankara.

Tanındı Z. (2013). Topkapı Sarayı Kitap Hazinesi'nin Nadide Eserlerinden Bir Diğeri: Hazine 2166 Numaralı Safevî Albümü Hakkında. *Sanat Tarihi Yıllığı (İstanbul Üni. Sanat Tarihi Yıllığı),* Sayı: 25, s. 187-238, İstanbul.

Tanındı, Z. (1988). *Mimar Sinan Çağında Tasvir, Mimar Sinan Dönemi Türk Mimarlığı ve Sanatı.* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
Tanındı, Z. (1993). "*Tezhip Sanatı*", Başlangıcından Bugüne Türk Tezhip Sanatı, İş Bankası Yayınları, Ankara.
Tanındı, Z. (2009). Başlangıcından Osmanlı'ya Tezhip Sanatı. (Editör: Ali Rıza Özcan) *Hat ve Tezhip Sanatı*. 1. Baskı. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, s. 243-281. Ankara.
Tanındı, Z. (2019). *Yazıda Ahenk ve Renk. Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonundan Sanatlı Kitaplar Belgeler ve Hüsn-i Hatlar,* C.1-2. Mas Matbaacılık, İstanbul.
Tanrıver Celasin, A., (2013). Tezhip Sanatında Emevi Dönemi Surebaşı Bezemelerinin Yeri, *Art-e Sanat Dergisi* 6.12, s. 120-138.
Tanrıver, A. (2007). *Türk Tezhip Sanatında XIV-XVI. Yüzyıl Mushaf Gülleri*. Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
Taşkale, F. (1994). *Tezhip Sanatının Kullanım Alanları.* Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
Taşkale, F. (2009). *Geçmişten Günümüze Tezhip Sanatında Bir Yolculuk, Tezhip Buluşması,*
Tavaslı, H. K. (2014). *Penç Motifinin Tarihsel Gelişimi ve Karakterleri*. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
Tekin, B. B. (2008). *Batılılaşma Sürecinde Osmanlı Tezhip Sanatı (1789-1922).* Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Doktora Tezi.
Temiz, M. (2019). *Tezhip Sanatında Görülen Üslupların Tarihsel Süreç İçinde Tasnifi*. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
Toğrul, B., Elitok, H. (2019). *Süleymaniye Kütüphanesinde Bulunan Mahmud Celaleddin, Mustafa Kütahi ve Mehmed Şevki Efendilere Ait Sülüs-Celi Sülüs Hatlı Levhaların Tezyinatı. Fınal Proceedıngs*.
Toktaş, P., Akbaş A. S. (2021). *Ebru Sanatkârlığı*. Esnaf, Sanatkârlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü T.C. Ticaret Bakanlığı, Geleneksel Meslekler Ansiklopedisi, C. 1, s. 351-359, Ankara.
Toktaş, P., Er, B. (2022). New York Metropolitan Müzesi'nde bulunan 15. yüzyıla Ait Mushaf-ı Şerif'in Tezyinatı. *Kayseri Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 4 S. 2, s. 114 – 130.
Toktaş, P., Akbaş A. S. (2023). Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde Bulunan E.H. 2208 Numaralı Murakka'nın Tezhip Özellikleri. *International Social Sciences Studies Journal* e-ISSN: 2587-1587 Issue:112; s. 7230-7243.
Tuna, N. (2015). *Mevlânâ Dergâhı'ndaki Tezhipli Mesnevîler*. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
Tuncel, M. (2003). *XVII. yüzyıl Osmanlı Kur'an-ı Kerim Tezhip Tasarımları.* Yüksek Lisans Tezi.
Turan, Ç. (2014). *Artuklu Dönemi Tarihi Yapılarındaki Figürlü Süslemeler ve Orta Asya Kültürünün Etkileri*. Batman Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
Turgut, A. Y. (2018). Türk *Tezhip Sanatı Tarihinde Yenilikçi Yorumlar*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, (2022). *Kutsal Risalet Yazma Mushaf Sergisi.* İmak Ofset Basım Yayın Tic. Ve San. Ltd. Şti., İstanbul.

Uluç, R. (2018). *Süleymaniye Kütüphanesinde Bulunan Sultan I. Ahmed Koleksiyonuna Ait Kurân-ı Kerîm'in Kitap Sanatları Bakımından İncelenmesi*. Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Ural, F. (2020). *Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesindeki Müzehhep Serlevhalı Yazmaların Tezhip Sanatı Açısından Değerlendirilmesi*. Sakarya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

Uyanık, Ü. (2010). *Kütahya Vahidpaşa İl Halk Kütüphanesi'ndeki 1153 No'lu Mesnevi-i Şerif'in Tezhib ve Cilt Sanatı Bakımından İncelenmesi*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Üçer, K., Üçer, M. (2006). *Lale-i Münevveran.* Erk Ajans Yayınları, İstanbul.

Üçer, M. (2007). 14, *El Sanatları Dergisi,* Sayı 3, https://docplayer.biz.tr/4957520-.html.

Ünver, S. (1948). Selçuklular Zamanında Kütüphaneler Üzerine Yeni Örnek ve Bazı Mülahazalar, *III. Türk Tarih Kongresi*, T.T.K. s. 643, Ankara.

Üveysuna, T. (2017). *T.S.M.K.'deki G.Y. 152, G.Y. 290, G.Y. 309 Envanter Nolu Murakkaaların Hat Sanatı Açısından Değerlendirilmesi.* Fatih Sultan Mehmed Vakıf Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Yavaş, A. (2007). Sahip Ata Fahreddin Ali'nin Baniliği ve Yapılarında Görülen benzer Özellikler. *Sanat Tarihi Dergisi,* 16(1), 165-179.

Yekeler, M. (2020). T.S.M.K. Murakkalarındaki "Kalem-İ Siyahî Desenlerinde Yaprak ve Çiçek Tasnifleri-H. 2152, H. 2153, H. 2154, Sosyal Bilimleri Enstitüsü İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Yıldız, A. V. (2012). Osmanlılar'da yazı Çeşitleri. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28.28, s. 47-62.

Yıldız, H. D. (1988). *Abbâsiler.* D.İ.A., C.1, T.D.V. Yayınları, s. 37, İstanbul.

Yıldız, S. (2019). *Reklamda Öyküsel Anlatımın Etkileri: Doğal Reklam Uygulamaları Üzerine Deneysel Bir Araştırma.* Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Doktora Tezi.

Yıldız, Ş. Ö. (2016). Gaziantep Camilerinde Görülen Bazı Güneyli Etkiler. *Sanat Tarihi Dergisi,* 25.1, 85-110.

Yılmaz, A. (2004). *Türk Kitap Sanatları Tabir ve Istılahları.* Damla Yayınevi, İstanbul.

Yılmaz, E., Şimşek, R. (2019). Tezhip ve Tezhipte Kullanılan Motif ve Teknikler. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 8.2 s. 592-604.

Yücel, H. (2021). Ayet Numaralarının Mushaf'a Ekleniş Amacı Üzerine. *Dini Araştırmalar* 24.61, s. 375-426.

Zariç, M. (2016). Kullanılan Hattın Türü Bakımından İslam Hat Sanatında Besmele. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi,* 6.2/1, s. 258-286.

Алиева, А. М., Пинчук, Т. В., Алмазова, И. И., Эттингер, О. А., Валиев, Р. К., Батов, М. А., & Никитин, И. Г. (2021). Клиническое значение определения биомаркера крови ST2 у больных с хронической сердечной.

İnternet Kaynakları

URL 1 https://yazmaeserler.diyanet.gov.tr/resource?itemId=18947&dkymId=69190.
URL 2 https://docplayer.biz.tr/4957520-.html.
URL 3 https://portal.yek.gov.tr/works/detail/325920
URL 4 https://portal.yek.gov.tr/works/detail/352298
URL 5 https://portal.yek.gov.tr/works/detail/265208

URL 6 https://portal.yek.gov.tr/works/detail/265195
URL 7 https://portal.yek.gov.tr/works/detail/265206
URL 8 https://portal.yek.gov.tr/works/detail/265196
URL 9 https://portal.yek.gov.tr/works/detail/325916
URL 10 https://portal.yek.gov.tr/works/detail/325913
URL 11 https://portal.yek.gov.tr/works/detail/325913
URL 12 https://portal.yek.gov.tr/works/detail/352298
URL 13 https://portal.yek.gov.tr/works/detail/352298
URL 14 https://portal.yek.gov.tr/works/detail/265208
URL 15 https://portal.yek.gov.tr/works/detail/325915
URL 16 https://portal.yek.gov.tr/works/detail/352298
URL 17 https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/sure/1-fatiha-suresi
URL 18 https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/262/255-ayet-tefsiri
URL 19 https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/292/285-286-ayet-tefsiri
URL 20 https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/sure/59-hasr-suresi
URL 21 https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/sure/94-insirah-suresi
URL 22 https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/sure/68-kalem-suresi

EKLER

EK-1. Eser İnceleme Formu

- Envanter No:
- İnceleme Tarihi:
- Bulunduğu Yer:
- Tarihi:
- Ölçüleri
- Hattatı:
- Murakka’ Sayısı-Tezhipli Eser Sayısı
- Cild Özellikleri:
- Eserdeki Tezhip Bölümleri:
- Eserin Hat Özellikleri;

-Konu:

- -Yazı Tercümesi:

-Yazı Türü:

- Motif-Kompozisyon Özellikleri ve Uygulanan Teknikler:
- Renkler:
- Murakka’nın Genel Değerlendirmesi:

EK-2. Görüşme Formu

1. Adınız Soyadınız?

Gürcan MAVİLİ

2. Doğum Tarihiniz?

28.08.1965

3. Medeni Haliniz?

Evli- Bir çocuk babası

4. Öğrenim Durumunuz?

- Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Ana Sanat Dalı Klasik Cilt Programı Yüksek Lisans (2000-2002)
- Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Ana Sanat Dalı Klasik Cilt Programı Lisans (1987-1993)

5. Mesleğiniz?

Öğretim Görevlisi /Mücellit, Kâğıt ve Kitap Konservatörü

6. Cilt sanatıyla ne zaman ve nasıl tanıştınız?

Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Lisans öğrencisi olunca 1988 yılında tanıştım.

7. Cilt sanatının uygulandığı alanlar nelerdir?

Yazılmış kaynakların derli toplu bir yerde tutulabilmesi, dağılmaması ve bir konu altında iki kapak arasına alınması ile ciltçiliğin genel bir tabiri yapılsa da yazılmış her eser sadece iki kapak arasında olmayıp kubur adını verdiğimiz içi boş rulolarda, murakka adını verdiğimiz birleştirilmiş sayfalarda, cilbent adını verdiğimiz dosyalar içerisinde de bu malzemeler saklanmaktadır. Bundan dolayı da mücellit sadece kitap yapımını değil kubur yapımını da, cilbent yapımını da, murakka yapımını da bilmek durumundadır.

8. Cilt sanatının uygulandığı alanlardan biri olan Murakka'nın tanımı ve tarihi hakkında bilgi verir misiniz?

Murakka, üst üste yapıştırılmış kâğıt veya ince mukavvaların dikdörtgen şeklinde kesilerek üzerine yazı, meşk, minyatür, tezhip ve ebru gibi kitap sanatı örneklerimizin yapıştırılıp, bu sayfaların sahtiyan deri, mukavemetli kâğıt veya cilt bezi gibi malzemelerle bir araya getirilip iki kapak arasına alınması işlemidir. İki farklı yapım tekniği vardır. Birincisi körüklü murakka adını alır, ikincisi ise kitap şeklindeki murakkadır. Ben Çin'e kadar uzandığını düşünüyorum. Özellikle yazıların akordeon şeklinde yazılması açısından. Türk- İslam ciltçiliğinde ise en erken örneklerine 15.yy.'da rastlıyoruz. Bunu da elimizdeki kayıtlı örneklerden dolayı söylüyoruz. Belki daha öncesi de olabilir.

9. Murakka yapımındaki malzemeler nelerdir?

Kâğıt, mukavva, ebru, tutkal (boncuk tutkal, hayvansal tutkallar, asetat tabanlı tutkal, muhallebi), deri, cilt bezi, ıstaka, falçata, mukavva makası, cetvel, şemse kalıp, oyma çivileri, desen kalemleri (demir, çelik), ıstampa, çarpmalı pres, çeşitli büyüklükte mermer parçaları, bıçkı, gomalak vb.

10. Malzeme temininde yaşadığınız bir sıkıntı var mı? Varsa alternatif oluşturacak malzemeler nelerdir?

Tabi ki var. Geleneksel yöntemlerle üretilmiş malzeme temininde sıkıntımız var. Özellikle deri üretimi ve bunların ciltçilikte kullanılan deri özelliğine sahip üretim her geçen gün azalmaktadır. Sanayi üretimini gerektirmeyen cilt derisi üretimi küçük esnafın bu üretime dönük ürün vermemesinden veya sanayiye dönük üretimden dolayı geleneksel cilt için ihtiyaç duyulan deri temini zorlaşmıştır. Bunun yerine cilt bezi, vinleks gibi ürünler giderek cilt kaplamasında önemli bir yere sahip olmuştur. Derinin dışında mukavva kalitesi de düşmeye başlamıştır. Kâğıt fabrikalarının kapanması veya yeterli üretimlerinin olmaması, kâğıdın dışa bağımlılığı aşırı fiyat artışlarına, bu nedenle de kaliteli kâğıt ve mukavva tedariğini zorlaştırmıştır.

11. Murakka yapım teknikleri var mıdır? Varsa bunlar nelerdir?

İki farklı murakka yapım tekniği vardır. Birincisi bildiğimiz çok sık kullanılan körüklü murakka, diğeri ise kitap tarzında yapılan, körüklü murakka gibi açılmayan kitap formunda olan murakkadır. Körüklü murakkanın işlem basamakları şu şekildedir;

- Sayfalar veya ince mukavvalar uygun kalınlık elde edilinceye kadar yapıştırıcı ile üst üste yapıştırılır.
- Yapıştırılmış sayfalar kuruyunca elde edilmiş olan sayfanın ön yüzüne yazı, arka yüzüne ise ebru, zerefşanlı kâğıt yapıştırılır.
- Yazı yapıştırılmış yüzeye, istenirse yazı çevresine tezhip bu aşamada yapılabilir.
- Tıraşlanmış sahtiyan deri uygun genişlikte ve uzunlukta kesilir.
- Deri şerit her iki sayfayı birbirine bağlamak için kullanılır. Ağırlık altına alınmış veya sabitlenmiş sayfaların üzerine yapıştırarak iki sayfayı ortadan birleştirir.
- Bu işlem tüm murakkada kullanılacak sayfalar için tekrar edilir. Yani yazılar iki sayfa iki sayfa olarak birbirlerine birleştirilirler.
- Yaptığımız bu sayfaların birleşimleri kuruduktan sonra ikişerli sayfalar ters çevrilerek ebru yapılmış yüzlerinden yapıştırılır. Böylelikle dört sayfa birleştirilmiş olur.
- Bu işlem murakkadaki tüm sayfalar için tekrarlanır.
- Tek deri ile yapıştırılmış sayfalar tamamlandıktan sonra derinin sağlamlığını arttırmak için sayfanın arkası çevrilir ve bir deri şerit daha yapıştırılır.
- Uzun kenarlar bittikten sonra kısa kenarların yapıştırılmasına sıra gelir. Kısa kenarlara yapıştırılacak deri şeritler derinin uzaması da dikkate alınarak ve yapıştırılmış derinin üstüne 1 mm binecek şekilde ölçülendirilip kesilir. Deriye tutkal sürülür ve sayfanın kısa kenarına deri yapıştırılır. Tüm kısa kenarlar bu şekilde tamamlandıktan sonra kapak için ölçü alınır.
- Eğer şemse kalıp uygulaması yapılacaksa biri altlık biri de kalıp oyma için iki mukavva hazırlanır. Oyma yapılacak mukavvanın üzerine şemse kalıp konularak kalemle kenarlarından çizilir. Bu çizgilerden kesik uçlu çiviler ile mukavva oyulur.
- Şemse formunda oyulmuş olan mukavva diğer mukavvaya yapıştırılır, kuruduktan sonra kapak deri uygulamasına hazırdır.
- Tıraşlanmış sahtiyan deri hafif nemlendirilir. Tutkal sürülerek mukavvaya yapıştırılır. Şemse kalıp yuvaya oturtulup iz çıkması sağlanır. Istampaya kapak

kalıpla beraber sokulur, kalıptaki motif tatmin edici şekilde ortaya çıkıncaya kadar kapak preslenir.

- Bu işlem deri kurumadan birkaç kez tekrarlanır.
- Desen deri üzerinde ortaya çıktıktan sonra galveniz saç yardımı ile kapak kalıp olmadan tekrar preslenir. Bu işleme aynalama adını veriyoruz. Bu uygulama ile deri yüzeyindeki kabarıklık giderilip yüzey pürüzsüz hale getirilir.
- Aynalama işleminden sonra şemse kalıp tekrar basılır.
- Kapak kurumaya bırakılır. Kuruma işlemi tamamlanınca şemse kalıp tekrar basılır.
- Kapağın kenarındaki deriler kapak içine kıvrılır, kapağın sırtındaki deri kısmı ile kapak yazılı bölüme bağlanır.
- Şemse kalıp, soğuk (herhangi bir boşluk bırakıldığı gibi alttan ayırma, üstten ayırma, mülevven, mülemma gibi boyama tekniklerinden biriyle boyanıp, kenar suları, cetvelleri, zencereği vurulduktan sonra laklanır.
- Bu şekilde körüklü murakka tamamlanır.

Kitap formunda olan murakkanın işlem basamakları ise şu şekildedir;

- Sayfalar veya ince mukavvalar uygun kalınlık elde edilinceye kadar yapıştırıcı ile üst üste yapıştırılır.
- Sayfalar kuruyunca sayfanın ön yüzüne ve arka yüzüne yazılı sayfalar yapıştırılır.
- Yazı yapıştırılmış yüzeye, istenirse yazı çevresine tezhip bu aşamada yapılabilir.
- Tıraşlanmış sahtiyan deri uygun genişlikte ve uzunlukta kesilir.
- Her bir sayfanın dip tarafı uzun deri şeritler ile birbirine yapıştırılır.
- Sayfaların diğer uzun kenarlarına da deri şerit yapıştırılır.
- Sayfaların kısa kenarlarına körüklü murakka yapımında anlattığımız gibi deri yapıştırılır.
- Bütün sayfalar yapıştırılınca bir kitap formu elde edilir.
- Bu kitap formunun sırtına ince tülbent bezi yapıştırılır.
- Murakkanın kapak yapımı uygun kalınlık elde edilinceye kadar kâğıt veya ince mukavvalar üst üste yapıştırılır.
- Tıraşlanmış sahtiyan deri bu mukavvanın üstüne yapıştırılır.

- Bu kapak körüklü murakkanın kapak yapımında anlattığımız gibi ıstampada aynalanır, kurumaya bırakılır. Derinin kurumasından sonra gerekirse tekrar aynalanır.
- Kapak üzerine sadece kenar suyu ve zencerek yapılabileceği gibi, halkar ve tezhip tasarımı da yapılabilir.
- Kapak süslemesi bittikten sonra laklanır.
- Sağ kapak sırt derisi, yapılmış olan murakkanın sırtına yapıştırılır. Sol kapak sırt derisi de aynı şekilde kitap sırtına yapıştırılır.

12. Murakkada yer alan sanatlar hakkında bilgi verir misiniz?

Cilt, hat, tezhip, minyatür, kat'ı, ebru gibi tüm kitap sanatları.

13. Bu sanatı icra ederken yaşadığınız zorluklar var mı? Varsa nedir?

10. soruda da anlattığımız gibi; malzeme eksikliği, kaliteli malzeme bulmakta zorluk.

14. Bu sanatı kimden öğrendiniz? Onun ustaları kimler?

İslam Seçen hocadan öğrendim. Sacit Okyay, Emin Barın.

15. Bu sanatı uygularken, kendi geliştirdiğiniz bir teknik/üslup var mı? Varsa nedir?

Bu teknik klasiktir. Öğretirken klasik kaidelere uyarak uygulamayı ve öğretmeyi ilke edindim.

16. Eserlerinizde kullandığınız/kullanacağınız motifler veya desenler nelerdir? Bunları neye göre seçiyorsunuz?

Hatayi grubu motifler, rumi, bulut, hayvan figürleri (ejderler).

İçeriğe uygunluğuna, dönem uygunluğuna ve estetik değerler vb.

17. Herhangi bir proje ya da sanatsal çalışma da yer aldınız mı? Varsa nelerdir?

Sanatsal Faaliyetler;
-Ali Emiri Efendi ve Dünyası, Fermanlar, Beratlar, Hatlar, Kitaplar Sergisi

-Bir Kul Bir Resul

-Cilt Sergisi

-Çiçekler Yeniden Açtı

-Dijital Karma Sergi/Alttan ayırma şemse

-Farklı Kültürlerde Güzeli Arayış Sergisi

-Geleceğin Ustaları III

-Geleceğin Ustaları VI Geleneksel Sanatlar

-"Geleneksel ile Yeni'nin Buluşması-41 Sanatçı 41 Eser" Karma Sergi, Yekpare Şemse Cilt Kabı, Eyüp Sultan Belediyesi

-Geleneksel İzler

-Geleneksel Sanatlar Jürili Sanal Sergi

-İnanç ve İbadet-Islam

-Trakya'dan Anadolu'ya İstiklal Marşı'nın Kabülü'nün 100.Yılı Anısına Karma Sergi/ Kartuş-Paftalı Cilt

-"Klasik Türk İslam Cilt Atölyesi", Yapex-Restorasyon Fuarı

-Küp Sergisi

-Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Geleneksel Türk Sanatları Sergisi

-"Mirasın İzinde", Serbest Tasarım Cilt Kap Örneği, Beyoğlu Kültür Yolu

-Uluslararası Cilt Sempozyumu Sergisi

-Ustalarla 2016 Buluşması, 60 Sihirli Dokunuş

-Yaşayan Mirasımız Selçuklu / **Karatay Çini Eserleri Müzesi**

-Yaşayan Mirasımız Selçuklu / **Bahariye Mevlevihanesi**

-Yaşayan Mirasımız Selçuklu / **Milli Saraylar Dolmabahçe Sanat Galerisi**

-Yazma Eser ve Cilt Restorasyonu Uygulaması

-1400. Yılında Kur'an-ı Kerim Sergisi

-7 Tepe 7 Sanat

18. Üniversite cilt atölyesinde sizinle beraber kaç hoca ders vermektedir?

Altı hoca ders vermektedir.

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Ana Sanat Dalı Klasik Cilt Ana Sanat Dalı atölyesinde; lisansta 10, yüksek lisansta 14, sanatta yeterlikte 3 olmak üzere toplam 27 kişi eğitim almaktadır.

19. Yanınızda yetiştirdiğiniz öğrencileriniz var mı? Varsa kimler?

Selman Küçükkömürler, Burak Kara, Havva Yağcı, Kübra Akyüz.

20. Sizi ve mesleğinizi tanıtabilecek bir sosyal medya/web siteniz var mı?

Yoktur.

21. Günümüzde bu sanatın yeri ve önemini yorumlar mısınız?

Klasik cilt, günümüzde eski gelenek teknik ve uygulamalar ile geleneği devam ettirmektedir. Müze ve kütüphanelerimizdeki el yazmalarının çokluğu, bunların bakım ve onarımı göz önüne alındığında bu sanatın ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır.

22. Bu sanatın geleceği hakkında ne düşünüyorsunuz?

Hat, tezhip, minyatür gibi kitap sanatlarının devamı olduğu müddetçe cilt sanatkarına ihtiyaç duyulacaktır. Bunun yanında yukarıda da belirttiğimiz gibi ülkemiz el yazmaları açısından oldukça zengindir. Bu eserlerin korunması gerekli olduğu hallerde de onarılması iyi yetişmiş ellerde mümkündür.

23. Gelecek nesillere aktarılması için önerileriniz nelerdir?

Üniversitelerin ilgili bölümlerinde iyi alınmış eğitim, ilgili bakanlıkların, kamu kurum ve kuruluşların, vakıfların bu alanlarla ilgili destekleyici programlar ve faaliyetlerde bulunması oldukça önemlidir.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : AKBAŞ, Aslı Seda

Uyruğu : T.C.

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Sanatta Yeterlik	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları	2017-….
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları	2013-2017
Formasyon	Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Pedagojik Formasyon	2010-2011
Lisans	Selçuk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları	2006-2011
Ön Lisans	Akdeniz Üniversitesi El Sanatları	2004-2006
Lise	Konya Selçuklu Atatürk Lisesi	2004-2006

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2018-	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü	Araştırma Görevlisi
2016-2018	Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü	Araştırma Görevlisi
2014-2016	Kafkas Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi	Araştırma Görevlisi
Ocak-Temmuz 2012	Portekiz-Lizbon Associa De Amizade Lusa-Turco	Sanat Eğitmeni

Yabancı Dil

İngilizce

Sergiler

- Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Uluslararası Kültür/Sanat Etkinlikleri Sergi-Workshop Antalya/Kemer, Yöresel Ürünleri Koruma ve Tanıtma Derneği/Türk Kültür ve Sanatlarından Esintiler Karma Sergi, 14.11.2014-17.11.2014.
- Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Uluslararası Kültür/Sanat Etkinlikleri Sergi/Workshop Antalya/Kemer, Yöresel Ürünleri Koruma ve Tanıtma Derneği/Türk Kültür ve Sanatlarından Esintiler Karma Sergi, 14.11.2014-17.11.2014.
- Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi 15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Günü Ulusal Davetli Karma Sergisi Antalya, Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, 12.07.2019-26.07.2019
- Başkalaşım/Metamorphosis, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Jürili Karma Sergi, 01.10.2019-04.10.2019.
- Çankırı Karatekin Üniversitesi ve Çankırı Valiliği 8 Mart Dünya Kadınlar Günü Uluslararası Karma Sergisi, Çankırı/80. Yıl Kadın Eğitim ve Kültür Merkezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi ve Çankırı Valiliği 8 Mart Dünya Kadınlar Günü Sergisi, 09.03.2016-09.03.2016.
- Gelenekli Türk Sanatları Sergisi Ankara/Yenimahalle, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İslam Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, 27.02.2020.
- Gelenekten Geleceğe 2 Mevlâna ve Hoşgörü Ankara/Çankaya, Geleneksel Türk Sanatları Karma Sergisi/TBMM Mustafa Necati Kültür Evi, 13.12.2016-18.12.2016.
- Gelenekten Geleceğe 3. Geleneksel Türk Sanatları Jürili Karma Sergi Ankara/Gölbaşı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi, 13.05.2019-24.05.2019.
- Kafkas Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dünya Sanat Günü, Kars Kafkas Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, 16.04.2018-20.04.2016.
- Selçuk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Po-Mo Uluslararası Posta Sanatı Sergisi, Konya Selçuk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü,11.06.2019-01.07.2019.

- Şehit Hüseyin Gültekin Bilim Sanat Merkezi Kültür Sanat Etkinlikleri Ankara/Altındağ, T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 27.02.2019-02.03.2019.
- Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi 2. Uluslararası Posta Sanatı Bienali, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, 08.04.2019-28.04.2019.
- Transformation, Kırgızistan/Manas, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, 29.04.2019-17.05.2019.
- Müzik ve Güzel Sanatlar Meslek Yüksekokulu El Sanatları Bölümü Geleneksel El Sanatları Programı Jürili Geleneksel Türk Sanatları "Tını" Sergisi Ankara/Çankaya, 31.10.2022-11.11.2022.

Yayınlar

- Ankara Bölge Yazma Eserler ve Harvard Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki Kur'an-ı Kerîm'lerin Serlevha Tezyinatı 3595-3604, Pınar Toktaş & Aslı Seda Akbaş**,** International Smart Social Mentality and Researcher Thinkers Journal Vol:9 Issue:71 May 2023, e-ISSN:2630-631X.
- Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde Bulunan E.H. 2208 Numaralı Murakka'nın Tezhip Özellikleri 7230-7243, Pınar Toktaş & Aslı Seda Akbaş**,** International Social Science Studies Journal International Refereed Indexed Open Access e-Journal Vol:9 Issue:112 June 2023, e-ISSN:2587-1587

ankara HBM